FRANS EEMIL SILLANPÄÄ

SILJA

NOBEL

Colecția „Biblioteca pentru toți" merge mai departe. După ce, mai bine de trei ani, „Biblioteca pentru toți" a făcut recurs la România și la valorile literaturii române, pledează, începând de astăzi, pentru literatura străină, într-o serie cu totul excepțională. Ne propunem ca, săptămână de săptămână, să vă oferim cărțile celei mai prestigioase colecții din lume, colecția „Nobel". Marii scriitori care au obținut, din 1901, Premiul Nobel pentru Literatură și cele mai importante cărți ale lor vor face parte acum din „Biblioteca pentru toți". În fond, recursul nostru nu se schimbă, rămâne același recurs la valoare, la marile opere ale literaturii universale.

Marius Tucă
Jurnalul Național

Frans Eemil Sillanpää

Silja

sau

O soartă zbuciumată

Motivația Juriului Nobel, 1939:

„Pentru înțelegerea profundă a țărănimii din patria sa şi pentru arta desăvârşită cu care i-a zugrăvit modul de viață şi relația cu Natura."

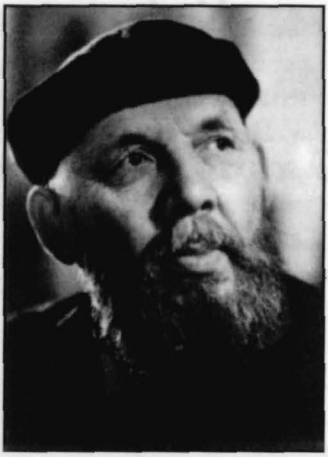

Frans Eemil Sillanpää
(1888–1964)

Frans Eemil Sillanpää

Silja

sau

O soartă zbuciumată

Traducere din limba franceză
de Constantin Țoiu

EDITURA
ART

Frans Eemil Sillanpää, *Nuorena nukkunut*
© F. E. Sillanpää's heirs
First published in 1931 by Otava Publishing Company Ltd.
with the Finnish title *Nuorena nukkunut*.
Published in the Romanian language by arrangement with
Otava Group Agency, Helsinki
© Editura ART, 2012, pentru prezenta ediție
Credit foto: © Otava

Cronologie și prefață de Bianca Burța-Cernat

JURNALUL NAȚIONAL

Date despre colecția BIBLIOTECA PENTRU TOȚI:
Director: Marius Tucă
Director general: Dan Matiescu
Coordonator colecție: Ana-Maria Vulpescu
www.jurnalul.ro;
www.bibliotecapentrutoti.ro

EDITURA ART

GRUPUL EDITORIAL ART
Comenzi – Cartea prin poștă
C.P. 22, O.P. 84, cod 062650, sector 6, București
Comenzi – online
www.editura-art.ro
Redactori: Raluca Dincă, Georgiana Paraschiv
Tehnoredactor: Angela Ardeleanu
Tipărit la Radin Print, prin reprezentantul pentru România
4 Colours Advertising, www.4colours.ro

Radin print 4 Colours Advertising

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SILLANPÄÄ, FRANS EEMIL
Silja sau O soartă zbuciumată / Frans Eemil Sillanpää ; trad. de Constantin Țoiu. - București : Art, 2012
ISBN 978-973-124-752-6
I. Țoiu, Constantin (trad.)
821.511.111-31=135.1

Cronologie

1892 – Frans Eemil Sillanpää se naște la Ylä-Satakunta, Hämeenkyrö, într-un sat din sud-vestul Finlandei (care la acea vreme făcea parte din Imperiul Rus). Este mezinul familiei unui modest fermier, Frans Henrik Henriksson Koskinen – venit aici de undeva din regiunea Kumo și căsătorit cu o femeie din partea locului, slujnică la o fermă, Loviisa Vilhelmiina Iisaksdotter Mäkelä. În ceea ce privește numele viitorului scriitor, Sillanpää, acesta nu este altceva decât numele gospodăriei părintești (însemnând, în traducere, „de la capul podului"). Frații lui Frans Eemil nu ating vârsta adolescenței, răpuși de o epidemie care a făcut ravagii în Finlanda în anii crizei economice. Rămas unicul copil al familiei, ocrotit, sprijinit chiar să meargă la școală, Sillanpää are o copilărie liniștită, relativa lipsă de griji încurajându-i predispozițiile contemplative. „Dintr-un târg modest, în care oamenii miros a tutun, a pământ și a rachiu, se ridică, modest și tăcut, un scriitor – și acela este mai convingător decât toată artileria argumentelor pentru existența unei Finlande, în lume, liberă, independentă" – va scrie mai târziu, cu admirație și empatie, într-un (alt) colț îndepărtat al Europei, Romulus Dianu, în anul în care lui Sillanpää i se va decerna Premiul Nobel (*Curentul – Magazin*, nr. 33/1939, p. 10).

1900 – Frans Eemil învață mai întâi la o școală itinerantă – instituție caracteristică pentru satele încă sărace ale

Finlandei de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Pentru că băiatul e inteligent și avid de cunoaștere, familia strânge, cu mari eforturi, bani pentru a-l trimite pe Frans Eemil la liceul din Tampere. Henrik Liljeroos, proprietarul unei mici fabrici din regiune, îl sprijină la rându-i, impresionat și de inteligența copilului, dar și de situația financiară din ce în ce mai precară a familiei acestuia.

1908 – Tânărul Sillanpää absolvă liceul și se înscrie la Universitatea Imperială din Helsinki, unde, după o scurtă perioadă de ezitare în privința opțiunii pentru Medicină, decide să se ocupe de Științele Naturii. Beneficiază o vreme de sprijinul material al binefăcătorului său, Henrik Liljeroos. Ulterior însă, trăiește din împrumuturi și, acumulând probabil prea multe datorii, va părăsi Universitatea și se va întoarce acasă.

Studiază cu entuziasm, dar nesistematic, ghidat în primul rând de fascinația pe care o resimțise încă din copilărie în fața concretului vieții, în fața diversității formelor și a fenomenelor existenței de zi cu zi. Frecventează acum teoriile unor Ernst Haeckel și Wilhelm Ostwald și îl citește pe Bergson. Interesul pentru natură îl conduce spre studierea biologiei și a chimiei, tânărul Sillanpää manifestând o specială predilecție pentru cercetarea empirică, pentru experimentul de laborator – căruia, în perioada studenției, îi dedică mult timp. Pe de altă parte, curiozitatea față de natura umană îl va împinge, încet-încet, spre literatură.

La Helsinki, Sillanpää duce o viață boemă, frecventează cercuri artistice și împărtășește, o vreme, principiile socialiste ale Partidului Tinerilor Finlandezi (înființat în 1894). Interesul său pentru artă sporește sub influența compozitorului Jean Sibelius și a familiei pictorului Järnefelt, prestigioasă în cercurile literare ale capitalei. Începe să scrie și, încă din anii studenției, îi apar povestiri în

câteva publicații. Este influențat de simbolistul Maeterlinck, din care va și traduce mai târziu în finlandeză un volum, *Le Trésor des Humbles*, și de scrierile norvegianului Knut Hamsun. Adept entuziast al curentului național manifestat la vremea respectivă în cultura finlandeză, Sillanpää se situează totuși în afara oricăror excese naționaliste, antisuedeze. Vorbește suedeza și îl admiră fără rezerve pe Strindberg. În opțiunile civice și politice, Sillanpää este încă din tinerețe, și va rămâne astfel, un spirit moderat, echilibrat, liberal în sensul cel mai generos al cuvântului.

1913 – Hotărăște să se întoarcă definitiv acasă, fără a-și fi încheiat studiile, și să devină fermier. Motivația acestui gest nu este întru totul limpede, căci – s-a presupus –, dincolo de datoriile acumulate și de absența unei surse de venit sigure, va mai fi fost ceva care să-l determine pe Sillanpää să revină în satul natal (unde își găsește părinții și mai săraci decât atunci când plecase la studii): anume o „criză interioară", complicată de o mistică a revenirii la matcă, probabil și sub influența unui grup de prieteni artiști (între aceștia, compozitorul Jean Sibelius și pictorul Eero Järnefelt) care se stabilesc, la rândul lor, la țară, în virtutea unui „program" urmat cu o romantică exaltare.

1914 – Călătorește în Suedia și Danemarca.
Retras la Hämeenkyrö, scrie povestiri pe care – poate și din nevoia de a-și câștiga existența – le trimite redacțiilor unor ziare din Helsinki sau din Porvoo, semnând uneori cu pseudonim. O mică faimă se naște, deja, în jurul tânărului prozator. Sillanpää începe să primească scrisori de la cititori, iar o importantă editură finlandeză (SanomaWSOY-Werner Söderström Osakeyhtiö) îi propune publicarea unui volum de povestiri și îi oferă în avans un onorariu care să-i permită să scrie în liniște.

La o banală serată dansantă organizată în sat, scriitorul o cunoaște pe Sigrid Maria, o fată de șaptesprezece ani (servitoare, deși fiică de arendaș), care îi va deveni soție.

1916 – Debutează editorial cu romanul *Elämä ja aurinko* (*Viață și soare*), Kirja, Helsinki, la care autorul lucrase aproape doi ani. Cartea are un considerabil succes de critică, în ciuda unor controverse pe care le provoacă în presă – în ziarul *Turun Sanomat*, criticul Mikko W. Erich acuză, de pildă, caracterul pornografic al romanului. *Viață și soare* transcrie, de fapt, fără falsă pudoare, dar cu o anume delicatețe postromantică, indeciziile amoroase ale unui tânăr care, de-a lungul a două săptămâni estivale, oscilează între două femei – la fel de dominate de impulsul inconștient de a-și trăi, cu simțurile acutizate, tinerețea.

Se căsătorește cu Sigrid Maria, de la care va avea, pe parcursul unui sfert de secol, opt copii.

1917 – Publică, în sfârșit, volumul de proză scurtă cerut de Editura WSOY, *Ihmislapsia elämän saatossa* (*Oameni în vâltoarea vieții*).

Spre sfârșitul anului, ca urmare a Revoluției Ruse, Finlanda se desprinde, chiar cu sprijin bolșevic, de fostul Imperiu Țarist și se proclamă republică socialistă – fapt ce declanșează un război civil destul de dur, câștigat, cu ajutorul militar al Germaniei, de opozanții socialiștilor (de „Albi"). Aceste evenimente vor avea o puternică rezonanță în proza finlandeză a deceniilor următoare – la Frans Eemil Sillanpää, ca și la alți scriitori interbelici, de pildă Joel Lehtonen, Volter Kilpi sau Heikki Toppila.

După încheierea conflictului civil, Sillanpää se implică în activitățile unei organizații al cărei scop este ajutorarea orfanilor de război. Compasiunea, atenția îndreptată către suferința și mizeria umană, atitudinea critică față de excesele politice ale acestor ani vor infuza puternic

proza ulterioară a scriitorului – fără a-i imprima totuși o nuanță tezistă.

1919 – Apare romanul *Hurskas kurjuus* (*Sfânta mizerie*), Söderström, Porvoo, tradus în suedeză și alte cinci limbi la puțin timp de la apariție. Această primă carte semnificativă a autorului conturează un tablou realist al ororilor războiului civil din Finlanda. Simplu și percutant, narațiunea trasează – odată cu istoria decăderii unui mic fermier – liniile unui conflict moral ce scindează conștiința unui om simplu (nevoit să aleagă între a fi de partea Roșiilor și a-i sprijini pe Albi) și evidențiază totodată absurditatea oricărei judecăți maniheice: nu există buni și răi în stare pură, lasă a se înțelege scriitorul, vinovăția pare să fie stabilită adesea în mod arbitrar, dar există cu certitudine victime ale unui mod nedrept de a identifica vinovății. Și excesele învingătorilor, și cele ale învinșilor războiului sunt înfățișate în romanul lui Sillanpää cu egală distanțare critică.

Philippe Van Tieghem consideră *Sfânta mizerie* drept un roman atipic pentru Sillanpää, întrucât ar fi singurul – în întreaga creație a autorului – cu o construcție epică solidă și cu o pronunțată problematică socială. Vocația prozatorului finlandez ar fi, potrivit lui Van Tieghem, în *Dictionnaire des littératures* (ediția a doua, Paris, Presses Universitaires de France, 1984, vol. IV, pp. 3618 și urm.), aceea de „pictor inegalabil al naturii și al mișcărilor celor mai intime ale sufletului uman, care se împărtășește din cunoștințele moderne de psihologie și biologie", „dovedind o remarcabilă siguranță în explorarea subconștientului".

(În limba română, romanul este tradus de Radu Joil și publicat în 1957 la Editura de Stat pentru Literatură și Artă. Un prim fragment din *Sfânta mizerie* apare în paginile *României literare*, în nr. 15 din 1939 – însoțit de o amplă prezentare, nesemnată, a scriitorului de curând nobelizat.)

În același an, autorul mai publică volumul de povestiri *Rakas isänmaan* (*Patria mea dragă*), Söderström, Porvoo.

1920–1930 – Anii '20 înseamnă pentru Sillanpää o perioadă de dificultăți financiare și de criză interioară, probleme pe care încearcă să le eludeze evadând în alcool. Neputința de a se regăsi îl determină să se gândească la sinucidere. Editorul său, WSOY, îi asigură o pensie lunară, insuficientă însă pentru întreținerea unei familii din ce în ce mai numeroase (în 1923, lui Sillanpää i se naște al patrulea copil). Grevată de datorii, mica gospodărie întemeiată de scriitor la Hämeenkyrö trebuie vândută; iar Sillanpää se mută cu familia la Helsinki – unde se întreține, cu greutate, din scris. Cărțile pe care le publică în acest deceniu, în general culegeri de povestiri, nu au o mare anvergură. Tot acum însă, în starea de febrilitate lăuntrică a scriitorului, se pregătesc reușitele deceniului următor.

1923 – Publică două volume de proză scurtă, *Hiltu ja Ragnar* (*Hiltu și Ragnar*), Söderström, Porvoo, și *Enkelten suojatit* (*Cei apărați de îngeri*), Söderström, Porvoo.

1924 – Îi apar alte două cărți, *Omistani ja omilleni* (*Despre mine și pentru mine*), Söderström, Porvoo, și *Maan tasalta* (*De pe fața pământului*), Söderström, Porvoo.

1925 – Publică un alt volum de proză scurtă, *Töllinmäki*, Söderström, Porvoo.

1928 – I se tipărește *Rippi* (*Confesiune*), Söderström, Porvoo.

1929 – Nemulțumit de colaborarea cu WSOY, își schimbă editorul, încheind un contract cu Otava Publishing Company (editura rivală).

1930 – Odată cu *Kiitos hetkistä, Herra...* (*Îți mulțumesc pentru clipa asta, Doamne...*) Otava, Helsinki, Sillanpää revine, după mai bine de zece ani, la roman.

1931 – *Nuorena nukkunut* (*Silja sau O soartă zbuciumată*), Otava, Helsinki, îi aduce succesul internațional. Tradusă în engleză (*The Maid Silja/Fallen Asleep While Young*) – și ulterior în alte șaisprezece limbi –, cartea este publicată foarte curând în Statele Unite (1933) și în Marea Britanie. Critici literari din mai multe țări vorbesc despre posibilitatea ca autorul să fie nominalizat pentru Nobel. *Silja* nu este cea mai valoroasă carte a autorului, dar este cea mai cunoscută și cea mai tradusă.
În spațiul românesc, romanul e citit încă de pe la începutul anilor '30, probabil în traducere engleză. În 1933, un anumit Paul I. Prodan scria deja – sub titlul „Un roman rustic" –, în ziarul *Viitorul*, o recenzie dedicată *Siljei*... O primă traducere în limba română a romanului va apărea în 1942, la Editura Cugetarea Georgescu-Delafras, sub semnătura lui Petru Manoliu: *Silja sau Tristețea unei vieți neîmplinite*. O a doua traducere – realizată prin intermediul versiunii franceze – i se datorează prozatorului Constantin Țoiu și este publicată în 1967, la Editura pentru Literatură Universală, cu o amplă prefață a lui Alexandru Sever, din care citățm un fragment:

„Pentru Sillanpää, istoria unui om este întotdeauna o istorie care se consumă între naștere și moarte și aceste două momente fundamentale, care circumscriu hotarele unei existențe, rămân întotdeauna în atenția romancierului. Îndeosebi moartea – episod obligatoriu, instalat în existența individului prin experiența speciei, deci previzibil și așteptat – este în filosofia lui Sillanpää episodul care subliniază cu cea mai mare putere condiția omului în univers și de aceea nu lipsește niciodată din operele de seamă ale scriitorului. [...]

Și *Sfânta mizerie*, și *Silja* încep deopotrivă cu câte un scurt capitol care rezumă de fapt destinul personajelor principale. Renunțând la factorul-surpriză ca să stimuleze atenția, Sillanpää operează de fapt o deplasare a interesului de la «ceea ce se întâmplă» la «felul cum se întâmplă». Așadar, Sillanpää refuză de la bun început convenția comună potrivit căreia scriitorul ignoră destinul eroilor săi ca să-l descopere odată cu cititorul. Sillanpää privește lucrurile retrospectiv, căutând sensul unei existențe consumate,

încercând să surprindă destinul la lucru. El are, așadar, în general, dispoziția unui istoric care lucrează cu fapte consumate sau – ca să fim în spiritul lui Sillanpää – dispoziția unui naturalist care în fața fructului încearcă să reconstituie, de la origine, de la sămânță, toate momentele lui constitutive.

Rareori romane care să spună atât de multe în pagini atât de puține. Puterea de concentrare a scriitorului este remarcabilă. Nicăieri aici nu vom afla lungi descrieri: nici oamenii, nici satul, nici natura nu-i cer autorului cuvinte multe. Și, cu toate acestea, oamenii – chiar personajele secundare – au un relief surprinzător, satul e o realitate palpabilă, natura Nordului e prezentă pretutindeni – cu cerul, cu lacurile, cu ghețurile, cu nopțile și cu parfumul primăverilor ei. Pentru că o cunoaștere desăvârșită a oamenilor și a mediului îi îngăduie întotdeauna scriitorului să găsească fără să caute detaliul cel mai caracteristic și cuvântul cel mai potrivit."

1932 – Sillanpää publică romanul *Miehen tie* (*Drumul omului*), Otava, Helsinki, despre care s-a spus că ar avea afinități cu proza detabuizantă a lui D.H. Lawrence. Ca mai toată proza autorului finlandez, *Drumul omului* are un pregnant substrat autobiografic, devoalând tribulațiile unui bărbat încă tânăr și aflat într-un moment de răscruce al existenței sale. Înainte de a-și găsi propriul drum, eroul romanului experimentează experiența degradării în multe dintre formele acesteia, printre care și patima alcoolului. În traducere germană, din roman sunt eliminate sau modificate secvențele unde beția personajului se evidențiază în tușe prea violente – cenzură motivată, eticist, prin faptul că eroul lui Sillanpää nu putea fi, pentru cetățeanul german, un exemplu de urmat.

1933 – Apare volumul de proză scurtă *Virranpohjalta* (*Din adâncuri*), Otava, Helsinki.

1934 – Sillanpää publică *Ihmiset suviyössä* (*Oameni într-o noapte de vară*), Otava, Helsinki, cel mai complex roman al său, cu o structură polifonică, urmărind – prin alternarea planurilor narative – mai multe destine, fără legătură între ele, surprinse de-a lungul a numai două zile în care unii se nasc, alții se sting, unii gustă euforia unor

împliniri efemere, în timp ce altora le-a mai rămas doar consolarea unor „veri" din trecut. Timpul este obsesia principală a personajelor acestei cărți – comparate nu de puține ori, rămâne de văzut cu câtă îndreptățire, cu *Ulise* al lui Joyce și cu *În căutarea timpului pierdut*. În orice caz, influența teoriilor bergsoniene asupra „duratei" este cât se poate de evidentă.

1936 – Apare *Viidestoista* (*Al cincisprezecelea*), Otava, Helsinki, un alt volum de proză scurtă.
– Universitatea din Helsinki îi acordă titlul onorific de doctor.

1937 – Un tânăr critic, T. Vaaskivi, publică o monografie consacrată autorului: *F.E. Sillanpää. Elämä ja teokset* (*F. E. Sillanpää. Viața și opera*), Otava, Helsinki.
– Teuvo Tulio ecranizează romanul *Nuorena nukkunut*, cu Regina Linnanheimo în rolul tinerei Silja.

1938 – Sillanpää publică într-un ziar social-democrat o incendiară *Scrisoare de Crăciun către dictatori* (vizați fiind Hitler, Stalin și Mussolini). Versiunea germană e retrasă din circulație. De altfel, într-o scrisoare din aceeași perioadă, scriitorul nota cu ironie: „În momentul de față, sunt deosebit de popular în țările guvernate de dictatori. Distractiv este cum nu și-au dat seama că eu sunt de fapt dintre acei scriitori care ar trebui arși pe rug."

1939 – În aprilie, moare Sigrid Maria. Șase luni mai târziu, Sillanpää se recăsătorește, însă va fi un mariaj de scurtă durată. Cea de-a doua soție este secretara sa, Anna Armia von Hertzen.
Izbucnește Al Doilea Război Mondial. Adept al moderației, Sillanpää ia distanță față de radicalismele politice – de dreapta și de stânga deopotrivă.
Compune un poem patriotic, *Marssilaulu*, pus pe muzică de un compozitor mediocru, Aimo Mustonen.

Un volum de povestiri tradus în suedeză, *Färden till Kvarnbäcken* (*Călătorie spre Kvarnbäcken*), îl readuce pe scriitorul finlandez în atenția Comitetului Nobel, care îl preferă pe Sillanpää în locul lui Hermann Hesse (dintre ei, doar Hesse a obținut ulterior – în 1946 – aceeași distincție), Paul Valéry, Benedetto Croce, Aldous Huxley și al lui Johan Huizinga – „pentru înțelegerea profundă a țărănimii din patria sa și pentru arta desăvârșită cu care i-a zugrăvit modul de viață și relația cu Natura".

Până în 1939, Sillanpää a mai fost nominalizat de nouă ori, din 1930, în fiecare an: 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938. Printre cei 33 de scriitori nominalizați în 1939 s-au numărat încă trei finlandezi, Maila Talvio, Sally Salminen și Jarl Hemmer. În anul respectiv Sillanpää a fost nominalizat de Academia Finlandeză de Științe și de alte personalități ale lumii academice finlandeze: Heinrich W. Donner, Profesor de limba și literatura engleză la Academia din Åbo (Finlanda) și Yrjö Hirn, istoric al culturii și Professor de estetică la Universitatea din Helsinki (sursă: baza de date a Fundației Nobel).

În noiembrie, scriitorul primește din partea Academiei Suedeze o telegramă în care e anunțat că i s-a acordat Premiul Nobel pentru Literatură. „Războiul de iarnă" (1939-1940) nu-l va găsi în Finlanda: Sillanpää pleacă în Suedia, unde rămâne până în 1943 – o vreme, este internat într-un spital.

1940 – Romanul *Nuorena nukkunut* este tradus în limba franceză – *Silja ou une Brève Destinnée* – de J.-L. Perret și publicat la Presse Universitaire de France, Paris. Citățm un fragment din recenzia scrisă de Charles Albert în *Études. Revue catholique d'intérêt général* (nr. 12, 5 aprilie 1940):

„Premiul Nobel decernat în 1939 lui Frans Eemil Sillanpää spune suficient despre renumele de care se bucură în patria sa marele scriitor finlandez. Evenimentele dramatice al căror teatru de

operațiuni a fost de curând Finlanda și eroismul dovedit de națiunea finlandeză în lupta sa de rezistență în fața invadatorilor fac de două ori bine-venită o traducere menită să ne pună în contact cu un scriitor puțin cunoscut la noi și, totodată, cu un popor mic care tocmai și-a arătat curajul și noblețea sufletească.

Născut în 1888 într-o colibă stingheră, în singurătatea provinciei, Frans Eemil Sillanpää și-a petrecut copilăria și adolescența în sânul liniștitei naturi nordice, a frecventat o școală itinerantă și a trăit în mijlocul unor oameni foarte mărunți. Din amintirea acestor locuri și a acestor oameni se hrănește opera scriitorului, ele îi conferă originalitatea. Sillanpää e preocupat mai ales de oamenii sărmani, de micii fermieri – cum au fost și părinții săi. Le descrie viața nesigură, deseori vrednică de milă, întotdeauna foarte dură, dar care își are totuși micile bucurii și sărbători – sărbătorile pământului. Silja este o fată de o candoare feciorelnică pe care viața de slujnică la o fermă nu o va putea perverti și pe care o vedem murind la fel de discret precum trăise. [...]

Deși nu toate paginile lui Sillanpää sunt la fel de întunecate, din ele se degajă cu pregnanță o filosofie a suferinței căreia religia, redusă la formalismul ritualului, nu i-a putut infuza niciun balsam, spre a-i oferi celui care suferă consolarea unui adevărat sens al suferinței. Să mai adăugăm că asemenea romane realiste, din care răul nu poate lipsi, sunt scrise cu o laudabilă detașare."

1941 – Publică romanul *Elokuu* (*August*), Otava, Helsinki, istoria unui scriitor ratat care își îneacă nefericirea în alcool.

1945 – Apare romanul cvasiautobiografic *Ihmiselon ihanuus ja kurjuus* (*Splendoarea și mizeria vieții omenești*), Otava, Helsinki, expresie a nostalgiei lui Sillanpää față de tinerețea acum îndepărtată.

După război – și după întoarcerea în Finlanda –, scriitorul descoperă fascinația radioului, unde își citește, nu fără a stârni amuzament, textele. Mai mult decât atât, să intre în rolul lui Moș Crăciun și în această postură transmite pe calea undelor, în ajunul Nașterii Domnului, savuroase mesaje pentru copiii finlandezi.

Nu va mai scrie proză de ficțiune; toate cărțile pe care le va publica de aici înainte intră în categoria memorialisticii.

1953 – Apare *Poika eli elämäänsä* (*Băiatul care și-a trăit viața*), Otava, Helsinki, volum bazat în principal pe memoriile sale difuzate la postul de radio finlandez.

1954 – Publică volumul *Kerron ja kuvailen* (*Cuvinte și imagini*), Otava, Helsinki.

1956 – Vede lumina tiparului ultimul volum al autorului, *Päivä korkeimmillaan* (*Soarele la zenit*), Otava, Helsinki, o colecție de eseuri politice şi sociale, cuprinzând şi însemnări de călătorie.

3 iunie 1964 – Frans Eemil Sillanpää se stinge din viață, la Helsinki.

1988–1991 – Este publicată, în integralitate, opera lui Sillanpää (*Kootut teokset*, Otava Publishing Company Ltd., Helsinki, 8 volume).

Discursul de prezentare rostit de Per Hallström, Secretar Permanent al Academiei Suedeze, la ceremonia de premiere, 14 decembrie 1939

Diploma Premiului Nobel tocmai v-a fost înmânată şi aţi auzit motivele care au condus Academia Suedeză să acorde această distincţie operei dumneavoastră. Aceste motive au fost expuse foarte pe scurt în diplomă şi prin aceasta aţi fost lipsit de numeroase omagii ce vi s-ar fi cuvenit aduse la ceremonia de înmânare a Premiului Nobel.

Aceste omagii le veţi găsi acum în compania noastră, în simplitatea caracteristică a reuniunilor noastre, dar cu aceeaşi căldură cu care le-aţi fi primit în sala de festivităţi în ziua ceremoniei. Nimeni dintre noi nu cunoaşte limba dumneavoastră maternă: finlandeza. Am putut aprecia operele dumneavoastră doar în traduceri, dar nu există niciun dubiu asupra măiestriei dumneavoastră de scriitor. Aceasta este atât de mare, încât apare cu claritate chiar şi într-o limbă străină. Simplu, concis, obiectiv, fără nicio afectare, limbajul dumneavoastră curge cu limpezimea unui izvor şi reflectă ceea ce ochiul dumneavoastră de artist a observat.

Aţi ales temele cu cea mai mare gingăşie şi, s-ar putea spune, cu un fel de sfială în faţa a ceea ce apare de îndată ca frumos. Doriţi să creaţi frumuseţea din ceea ce există în natură în fiecare zi şi felul în care izbutiţi să o faceţi atât de des rămâne taina dumneavoastră. Ceea ce vede cineva în opera dumneavoastră nu poate fi văzut la masa de lucru

a unui scriitor, ci pe şevaletul unui acuarelist şi, privind peste umărul dumneavoastră, acel cineva o să-şi obişnuiască privirea ca să vadă lucrurile în alt fel. Uneori, când pictaţi peisaje şi nori în soarele verii, uitaţi de teama de a înfrumuseţa prea tare lucrurile şi atunci utilizaţi arta muzicală cu o mână de maestru. Această caracteristică, înclinaţia dumneavoastră pentru ceea ce este simplu şi tipic, se întâlneşte, de asemenea, în descrierea omului. Această descriere îşi găseşte satisfacţii în redarea vieţii de fiecare zi a ţăranilor, puternic legaţi de pământul de la care îşi trag puterea. Când este vorba de acţiune, arătaţi o măestrie asemănătoare, iar efectul este produs cu mijloace simple.

În ceea ce priveşte cea mai omagiată operă a dumneavoastră, aţi spus câteva cuvinte pe care nimeni altul nu le-ar fi putut găsi: „Tot ce vine în atingere cu Silja este în general de o magnifică neînsemnătate." Niciun artist nu poate merge mai departe în dorinţa de a rămâne pe deplin încrezător în realitatea lucrurilor. Astfel, dumneavoastră v-aţi reprezentat propriul popor fără nici cea mai mică împodobire a realităţii.

În această clipă, chiar şi numele ţării dumneavoastră este respectat pretutindeni. Aşa simplu cum l-aţi văzut, poporul dumneavoastră a găsit el însuşi resurse de putere, eroic şi măreţ în curajul său, încrezător în datoria sa dusă până la capăt, până la moartea pe care o înfruntă fără să tremure. În mulţumirile noastre pentru ceea ce ne-aţi oferit, gândurile noastre merg mai departe, ele merg cu toată admiraţia noastră şi cu toată emoţia către poporul dumneavoastră, către naţiunea dumneavoastră.

Din *Nobel Lectures, Literature 1901-1967*, Editor Horst Frenz, Elsevier Publishing Company, Amsterdam, 1969
Copyright © The Nobel Foundation 1939

Prezentare a operei lui Frans Eemil Sillanpää de către Per Hallström, Secretar Permanent al Academiei Suedeze

Frans Eemil Sillanpää își alege temele romanelor și nuvelelor sale, care sunt aproape exclusiv despre ținutul său natal (o regiune mică locuită de țărani finlandezi), din măruntele și neînsemnatele împrejurări în mijlocul cărora a crescut. De la primele începuturi ale operei sale a căutat să reprezinte realitatea faptelor pe care le vedea în jurul său, în modul cel mai adevărat și mai complet, în detaliile cele mai minuțioase, fără a evita banalul sau chiar urâtul care ar fi putut să-i rănească privirea. Opera sa constă într-o descriere naturalistă cu o mare deschidere către interpretări psihanalitice asupra faptelor, trăirilor și personajelor. El a satisfăcut cerințele estetice prin calitățile sale stilistice unice. Stilul său este unul artistic, concis și simplu, limpede și lucid, personal și de o înaltă expresivitate. Chiar și în traducere oricine poate observa măiestria pe care i-au recunoscut-o compatrioții, măiestria limbajului cu un fond livresc mai degrabă redus. Calitățile sale stilistice sunt cele mai fermecătoare în descrierile naturii, pentru că aici bucuria artistului își găsește domeniul cel mai vast. În ceea ce privește destinele umane descrise, nu este prea mult loc pentru bucurie. Cel mai adesea ele sunt pictate în culori întunecate, dar forța lui artistică nu lipsește nicicând.

Romanul care i-a adus o creștere a reputației a fost probabil turul său de forță ca abil și amar pictor al vieții. El

datează din dezastruosul an 1918 şi a fost scris sub presiunea evenimentelor la care autorul a fost martor al războiului civil dintre naţionalişti şi comunişti. Sillanpää i-a lăsat pe alţii să descrie aspectele eroice ale războiului civil, eliberarea de sub dominaţia rusească, pentru că el nu a crezut în atitudinile măreţe. Dedicându-se frământărilor sociale, el a căutat să explice pe cont propriu motivele şi împrejurările care au dus la catastrofă. A trăit multă vreme prin aceste idei şi nu le-a părăsit niciodată, indiferent spre ce l-au condus.

Şi-a numit cartea *Hurskas kurjuus* (1919) (*Sfânta mizerie*) în amintirea condiţiilor extrem de paupere în care trăia o mare parte a poporului finlandez, parte în care şi el a crescut şi de care s-a simţit strâns legat. Aceşti ţărani cultivau terenuri neîndestulătoare aparţinând unor proprietari de pământ cărora le erau pe jumătate iobagi, fără a avea niciun contract care să le dea drepturi. Soarta lor depindea în totalitate de bunul plac al acestor mici tirani. A numit această moştenire umilă pentru că era acceptată cu resemnare placidă colorată religios, ca un destin de neocolit. [...]

Poeticitatea devine cu adevărat marcantă într-un roman de mai târziu, tratând un destin feminin de acelaşi tip cu cel al personajului central din *Sfânta mizerie,* şi anume *Nuorena nukkunut* (1931), *Silja sau O soartă zbuciumată*, opera lui Sillanpää care a fost cel mai mult admirată. Silja provine dintr-o familie condamnată inevitabil la ruină, dar creşte într-o sărăcie mai puţin lucie şi fără a cunoaşte urâţenia vieţii. Nu a fost deformată de soarta nefericită din copilărie, şi-a păstrat personalitatea pătrunsă de puritate şi delicateţe instinctive. Copila s-a deschis ca o floare în măreţia miezului de vară, cu întreaga frumuseţe şi frăgezime a anotimpului, în lumină nesfârşită, la malul lacurilor limpezi şi albastre. A apărut ca un simbol al acelei scurte şi încântătoare veri fără a părea neobişnuită pentru lumea de ţărani săraci în care muncea să-şi câştige pâinea.

Povestea Siljei este destul de simplă, dar foarte semnificativă. După ruinarea familiei sale, ea devine slujnică, dar nimic din brutalitatea şi urâciunea din noul său mediu nu poate să întineze simţirile sale. Trece prin tot ce e mai rău fără a se lăsa atinsă de răutate.

Ea poate chiar să trăiască propria poveste de dragoste, dar aceasta este la fel de scurtă şi evanescentă ca un fluture. Studentul care devenise nedemnul său iubit a părăsit-o aproape imediat, dar ea a păstrat cele mai încântătoare amintiri în urma acestei iubiri şi şi-a îndurat singurătatea fără a se plânge cât de puţin.

În războiul din anul 1918, Silja şi-a dovedit hotărârea şi curajul în împrejurări periculoase. A făcut o faptă bună, dar a trecut-o sub tăcere, discretă şi tăcută cum a fost totdeauna. Când tuberculoza congenitală a început să-şi facă simţite efectele, nu a resimţit teamă. Recunoscătoare pentru ora de neuitat pe care i-a dăruit-o viaţa, a aşteptat sfârşitul cu o dulce şi tăcută demnitate. Pentru a nu-i molipsi şi pe alţii de boala ei, şi-a luat puţinele lucruri şi şi-a găsit refugiul într-o spălătorie de pe pământul stăpânilor ei. Mai departe nu a mai avut nicio altă grijă.

Acolo a fost mai singură ca oricând, fără a spera nimic, cu excepţia sfârşitului despre care ştia că este aproape, dar s-a simţit fericită şi liberă. S-a pregătit pentru marea aventură visând la tot ce a găsit frumos, totul atât de simplu în sine, dar înfrumuseţat de lumina dragostei pe care a trăit-o cu adevărat. Adesea a plutit în visele sale în fericirea eternă de dincolo.

În acest episod, amarul realist a găsit bucurie în găsirea frumuseţii naturii umane şi, eliberat de toate doctrinele psihanalitice, a rămas cu simplitate poet şi a fost capabil să creeze poezie curată cu o jerbă de măreţie.

Dincolo de acestea, numai în descrierea peisajelor rurale a mai înflorit atât de bogat măreţia artei lui Sillanpää şi numai atunci când a ales temele cele mai simple cu putinţă,

evitând tot ce poate încânta ochiul din prima clipă, fără a se lăsa sedus el însuşi de culorile frumuseţii convenţionale. Cu delicateţea unui pictor, el a dorit pur şi simplu să redea frumuseţea a ceea ce un privitor obişnuit trece cu vederea.

În ultimul său roman important *Ihmiset suviyössä* (1934) (*Oameni într-o noapte de vară*), autorul lasă toate restricţiile să cadă şi îngăduie naturii ţării sale de baştină să pătrundă oriunde în opera sa. Sunt peisaje ample cu verdeaţă proaspătă, cu lacuri sclipind azurii şi, mai presus de toate, farmecul luminii zilelor şi al nopţilor surprinse în cele mai pregnante momente ale lor. Spaţiul capătă perspectivă şi se lărgeşte în tablourile sale.

Din *Nobel Lectures, Literature 1901-1967*, Editor Horst Frenz, Elsevier Publishing Company, Amsterdam, 1969
Copyright © The Nobel Foundation 1939

Traducerea discursului şi a prezentării – Horia Gârbea

Silja sau O soartă zbuciumată – cronica unei morți anunțate

În 1939 Comitetul Nobel decide să-l premieze pe Frans Eemil Sillanpää „pentru înțelegerea profundă a țărănimii din patria sa și pentru arta desăvârșită cu care i-a zugrăvit modul de viață și relația cu natura". Numele scriitorului finlandez fusese vehiculat de mai multe ori după 1930 – la „bursa de valori" a literaturii europene – ca având șanse să figureze, într-un viitor nu prea îndepărtat, pe lista nobelizaților. Aceasta pentru că, în contextul escaladării extremismelor de ambe sensuri (de dreapta, ca și de stânga) în întreaga lume, Sillanpää aducea, prin scrierile sale, aerul proaspăt al unei gândiri netulburate de vreun fanatism doctrinar și propunea, cu o impecabilă limpezime (a judecății și a expresiei deopotrivă), o reflecție asupra unor teme etice cât se poate de actuale – și cât se poate de universale, în ciuda localismului asumat al atmosferei și al unor coordonate epice. Dar și pentru că, în altă ordine de idei, scriitorul finlandez era privit ca reprezentantiv pentru un imaginar și o sensibilitate specifice, anume ale unei literaturi mai puțin cunoscute, la acea dată, Europei Occidentale.

Teritoriul simbolic circumscris de literatura finlandeză adaugă acelui miraj al Nordului impus de scrierile norvegienilor sau ale suedezilor o nuanță suplimentară de exotism. În plină explozie modernistă, într-o epocă de incipientă euforie a experimentului și de fetișizare a tehnicilor narative ori poetice sofisticate, literatura finlandeză se înfățișa ca o

terra incognita în măsură să reveleze, odată cu eposul ei specific, resurse nebănuite de sensibilitate, de autenticitate, de imaginație proaspătă, nealterată de excesele unei scrieri ultra-calofile. Proza lui Sillanpää, ca și aceea a unor conaționali (și contemporani totodată) precum Juhani Aho, Joel Lehtonen, Volter Kilpi, Heikki Toppila, Ilmari Kianto, Toivo Pekkanen ori Pentti Haanpää, ilustrează în mod programatic, pe de o parte, sufletul poporului finlandez, viața de zi cu zi a acestuia – simplă și în același timp plină de dramatism –, pe de altă parte, sufletul uman pur și simplu, cu aspirațiile și eșecurile sale, cu înălțările și căderile inerente. Proza lui Sillanpää, scriitor reprezentativ al spațiului finlandez (și al Nordului în genere), este una a generozității și a compasiunii, a devoțiunii față de alteritate – fapt ce va fi atârnat hotărâtor în balanță atunci când i s-a acordat Premiul Nobel.

Sillanpää este un neoromantic (ceea ce înseamnă, în literaturile scandinave, „simbolist") și un neorealist totodată; un „poet" atras de imponderabilele vieții interioare, dar și un observator decomplexat al naturii umane. Chiar dacă nu face proba complexității narative a cărților unor Proust și Joyce – cu care Sillanpää a fost comparat –, proza autorului finlandez convinge grație prospețimii unei viziuni asupra omului – viziune deloc edulcorată, poate chiar crud-detabuizantă pe alocuri, însă empatică, ataşantă –, dar și grație unei arte narative al cărei rafinament, într-o primă instanță inaparent, ține de o foarte eficientă simplitate. Această simplitate ascunde, în fapt, o analiză percutantă a trăirilor, a reacțiilor sufletești, a senzațiilor, a resorturilor inconștiente ale unui simplu gest – toate descompuse metodic și surprinse în nuanțele lor infinitezimale. Fără a ocoli modalitățile narative așa-zis „tradiționaliste", scrisul lui Frans Eemil Sillanpää se încarcă totuși cu multe dintre valențele prozei europene (și, într-o anumită măsură, americane) moderne îndrăgostite de abisalitate. Însă stilul „alb", anticalofil al prozatorului finlandez este stilul unei proze

care pune între paranteze ornamentalul, „spectacolul" discursiv, tocmai pentru a se deschide mai mult spre ceea ce îi apare ca esențial: spre subteranele sufletului uman – dar ale unui suflet care nu este văzut ca monadă, ca entitate izolată, ci, mai nuanțat, ca entitate angrenată într-un mecanism social și condiționată istoric. Nici psihologistă, nici „socială", apropriindu-și echilibrat ambele perspective, proza lui Frans Eemil Sillanpää este, cel puțin la nivelul reușitelor sale de vârf (de la *Sfânta mizerie*, 1919, la *Silja sau O soartă zbuciumată*, 1931, și la *Oameni într-o noapte de vară*, 1934), un impresionant document al unei epoci, al sufletului unui popor, dar și un „dosar" al unor existențe individuale în care poate fi descifrată istoria, mereu repetată, a unor suferințe general-umane.

„Pentru o familie nu există moarte pentru totdeauna; dacă s-ar putea vedea peste ani, s-ar putea vedea că trăiesc «crenguțe» din toate familiile. [...] Dacă ne-am întoarce mult îndărăt, pe cărarea timpului, am ști că facem parte cu toții din aceeași familie și că ar trebui să ne respectăm unul pe celălalt, să respectăm luptele noastre din toate vremurile. Și dumneavoastră, care veți citi poate această povestire într-un viitor îndepărtat, va trebui să respectați luptele noastre" – notează, la finalul istoriei sale, naratorul romanului *Silja sau O soartă zbuciumată*, roman a cărui problematică am schițat-o indirect prin chiar considerațiile generale de mai sus. A înainta prea mult, în acest scurt comentariu introductiv, pe firul epic al cărții ar fi, de altfel, o opțiune nu tocmai adecvată, dată fiind însăși natura istoriei de față. E vorba de un roman care, urmărind decăderea unei familii finlandeze într-un anume context istoric (de-a lungul câtorva decenii: începând cu criza economică din Finlanda ultimului pătrar al veacului al XIX-lea și sfârșind cu perioada războiului civil din 1917-1918), nu accentuează totuși atât latura epică a narațiunii, cât latura dramatică (în ambele sensuri ale termenului) și se dezvoltă prin juxtapunerea unor secvențe emblematice în devenirea familiei Sibelius. Miza

este aici reflecția (trebuie spus: deloc tezistă) asupra umanului – aliată cu o dimensiune analitică de o subtilitate remarcabilă. O înțelegere atât de acută a bolii, a singurătății, a umanității ultragiate, a inocenței și vinovăției, a suferinței fizice și morale, a obsesiei morții, a tragicului înscris firesc în logica banalului cotidian – ca în *Silja sau O soartă zbuciumată* – nu întâlnim decât în marea literatură... Silja este ultimul vlăstar al unei vechi familii de fermieri finlandezi pauperizați și destinul ei e rezumat, fără niciun fel de menajament pentru cititor, pentru nevoia acestuia de iluzii, din chiar prima frază a cărții: „Silja, o mândrețe de fată, s-a stins din viață cam la vreo săptămână după Sfântul Ioan, pe când soarele verii strălucea în toată măreția lui." Ceea ce urmează este, cu o jumătate de secol înainte de o cunoscută carte a lui Márquez (construită pe un principiu epic asemănător, dar fără anvergura problematică și introspectivă din *Silja sau O soartă zbuciumată*...), cronica unei morți anunțate.

Bianca Burța-Cernat

Silja

sau

O soartă zbuciumată

Silja, o mândrețe de fată, s-a stins din viață cam la vreo săptămână după Sfântul Ioan, pe când soarele verii strălucea în toată măreția lui. Avusese un sfârșit cuviincios, potrivit stării ei. Deși nu fusese decât o slujnică orfană și de mamă și de tată și fără neamuri cărora să le fi cerut vreun ajutor, și cu toate că o vreme fusese nevoită să primească îngrijirea altora, se lipsise de mila obștească; astfel fu cruțată de un lucru destul de urât, deși lipsit de însemnătate. La ferma Kierikka, unde slujise pe vremea aceea, lângă baia de aburi se afla o odăiță; acolo locuia Silja, acolo își lua prânzurile ei sărăcăcioase pe care, și-așa, nu le isprăvea niciodată. Omenia stăpânilor nu se datora cine știe cărei bunătăți neobișnuite, ci mai curând nepăsării ce domnea în toată ferma, destul de părăginită. Poate că ei se gândiseră și la agoniseala fetei, sau, poate, la îmbrăcămintea care se afla în bună stare: toate le-ar fi revenit celor care o îngrijiseră. Dar și până atunci, deseori, stăpâna casei se folosise des de straiele slujnicei.

Moștenind dragostea înnăscută a tatălui ei pentru curățenie, Silja izbuti să-și înjghebeze un colțișor plăcut. Prin fereastra întredeschisă, tusea ei seacă se auzea până la livada fermei, unde se zbenguiau copiii slăbănogi ai stăpânilor. Tusea ei împreună cu florile și cu ierburile înmiresmate alcătuiseră atmosfera acelei veri petrecute la ferma Kierikka.

În ultimele clipe ale vieții, fata avu parte de farmecul neasemuit al singurătății. Și cum cugetul ei rămăsese treaz până la capăt – așa se întâmplă cu bolnavii de piept –,

singurătatea aceasta sărbătorească era ca un leac tămăduitor al vieții ei sufletești, atât de chinuite. Fusese o singurătate părelnică, fiindcă în jur avusese tovarăși foarte binevoitori, deși lipsiți de grai, însă cu atât mai credincioși. Soarele care-i înveselea odăița, ciripitul rândunelelor cuibărite în tindă erau pentru simțurile ei ascuțite un prilej de cugetări limpezi și fericite. Chipurile înspăimântătoare ale morții rămâneseră departe, bolnava nu simți deloc că ceea ce se apropia de ea atunci era chiar moartea, despre care auzise vorbindu-se atât de des. Moartea o răpi când minunățiile firii erau în culmea gingășiei și a puterii lor. Aceasta se întâmplă în zori, la ceasurile cinci, în clipa care aparține doar soarelui și rândunicilor. Ziua ce se năștea era o zi de duminică, și nimic nu-i știrbise încă neprihănirea.

Privită în clipa morții, viața unei ființe nu-i decât o scurtă imagine încremenită. Silja noastră trăise douăzeci de ani; se născuse la opt leghe depărtare mai spre miazănoapte și, de-a lungul vieții ei, puțin câte puțin, alunecase spre miazăzi. Soarta ei nu rătăcise pe multe cărări. Încă de la începuturile ascunse dincolo de marginea timpului, toată ființa ei se statornicise cu gingășie pe loc, și astfel avea să rămână în tot cursul vieții. O piele sănătoasă, curată, învăluie cu întinderile ei mătăsoase o întunecime unde urechea unui îndrăgostit ar fi putut deslușì bătăile unei inimi și unde ochiul ar fi surprins o privire de jăratic. Cât trăise, Silja n-apucase să facă altceva decât să-și urmeze soarta, cu surâsul pe buze. Aproape tot ceea ce privește soarta acestei fete adormite întru Domnul în odăița ei de la ferma Kierikka e de o neînsemnătate înduioșătoare.

Începând din vremuri îndepărtate, cu mult înainte de nașterea ei, un șir de întâmplări, în care soarta pusese multă râvnă, aveau să îndrume pe căi noi fericirea pământească a acestei familii gata să se stingă. Fiindcă Silja era ultimul ei vlăstar. Bineînțeles, nimeni nu lua în seamă stingerea unor familii atât de umile, dar și aici se vedeau repetându-se semnele aceleiași dispariții melancolice, ca în straturile sociale mai ridicate.

I

Tatăl

Moartea singuratică a tinerei Silja, într-o duminică dimineața, marchează așadar încheierea unei perioade care începe cu zeci de ani înainte, pe când Kustaa, tatăl fetei, redobândise domeniul strămoșesc Salmelus, care nu era prea mare, dar care rămăsese în familie din timpuri străvechi; în orice caz, de prin 1749 – data celui mai vechi cadastru; asta se știa. Amintirea vechilor stăpâni fusese dată uitării, dar se spunea că ar fi fost printre cei mai buni din mica lor provincie. Ferma nu fusese niciodată mai înfloritoare decât pe vremea lui Kustaa. Bogăția ei creștea de la sine, fără să se poată arăta ce pricini anume, bune sau rele, o hotărau; iar vecinilor mai săraci, privind spre ferestrele fermei Salmelus, li se părea că reflectă mândrie și demnitate. Era totuși ceva care întărea acest respect ciudat: ferma n-avea pe atunci decât un singur moștenitor, răsfățat de soartă. Cât fusese mic, băiatul crescuse în voia lui. Ferma fusese pentru el un vast teren de joacă pe care-l străbătea cântând și râzând până când se făcu mare. „Tânărul stăpân de la Salmelus" și alte multe vorbe de acest soi îi mângâiau auzul, fără a se gândi prea mult la tâlcul lor. Demnitatea senină a părinților îl educa pe neștiute: nu-i auzeai sfătuindu-l, cu atât mai puțin dojenindu-l. Astfel, ajunsese un tânăr voinic și surâzător, moștenind de la taică-său un nas vulturesc, iar de la maică-sa culoarea și expresia ochilor.

Poate că părinții nutriseră multe speranțe pentru copilul lor, dar niciodată nu-i vorbiseră despre asta. Câteodată, mama, stând de vorbă cu feciorul, căutase să-i arate ideile

ei, dar toate aceste încercări se sfârșeau cu glume și hârjoneli care dovedeau legăturile trainice ale iubirii lor naturale. Ea își dădu seama că fiul îi seamănă – și tatăl, văzând asta, se bucura în sinea lui. Cugetul băiatului se dezvolta în jurul a două puncte de sprijin care-i alcătuiau trăsăturile de caracter: pe de o parte, un soi de onoare inconștientă, o cinste înnăscută despre care niciodată nu se vorbea, și, pe de altă parte, sentimentul puternic că Salmelus va dăinui cât lumea, că nu depindea de oameni, că tot ce se întâmpla intra în firea lucrurilor; pământul poruncea omului și nicidecum acesta pământului.

Ajungând mare, tânărul Kustaa Salmelus trebuie să ia parte întâi la înmormântarea maică-sii și puțin după aceea la cea a lui taică-său. Maică-sa muri primăvara, când da dezghețul, iar tovarășul ei de viață o însoți toamna pe drumul cel fără de întoarcere.

Îndată după moartea maică-sii, Kustaa simți că viața fermei primise o primă lovitură și că o ia pe o cale nouă, fără putință de întoarcere. Nu știa dacă această schimbare era un urcuș ori un coborâș; puterea înviorătoare a primăverii se împletea cu gravitatea morții și cu tulburările năprasnice ale vieții. Simți că nu era vorba numai de plecarea unei ființe; cei rămași în viață nu mai erau ca altădată, nici măcar în încântătoarea lumină a soarelui... Era o vară ciudată. Kustaa mânase caii în țarc. La întoarcere, în amurgul unei seri de vară, avu o tresărire neplăcută: în timp ce privea ferma, cufundată parcă într-un somn dulce, uitase că tatăl său trăia și că el însuși se mai afla pe lume. I se păru că singurătatea lui, întruchipată într-o ființă în carne și oase, îi venea în întâmpinare de lângă poarta ogrăzii... Hilma, fata de la bucătărie, stătea în pragul tindei, privind visătoare în zări. Nu era aici nimic neobișnuit: oamenii mâncau la bucătărie și, când se goleau farfuriile, Hilma era gata în orice clipă să-i servească. Sutele de seri de vară, privite de departe, par asemănătoare ca niște lozuri într-o cutie. Dar într-unul din ele e ascuns numărul câștigător; e pasionant și solemn ca o

furtună ce se anunță înainte de a te duce la culcare. Kustaa trebuia să treacă prin curtea cea mare ca să ajungă lângă tânăra fată; ea s-ar fi putut ridica și, liniștită ca de obicei, ar fi putut să intre în bucătărie. Dar nu făcu nimic. Stătea mai departe nemișcată, și fața ei era plină de melancolie, pe când privirea era o chemare anume făcută tânărului, s-o ia în seamă. Pentru Kustaa, care abia o pierduse pe maică-sa, înfățișarea și privirea fetei răspândeau un farmec nespus. Trebuia să lase hățurile în colțul tindei unde slujnica stătea așezată; făcu lucrul acesta aplecându-se peste umerii ei... Iată-i deci în seara asta de vară pe Kustaa și pe Hilma, viitori tovarăși de viață, zămislitori de copii. De vraja acelei seri Kustaa mult timp nu scăpase.

Dimpotrivă, urmările acelei clipe merseră foarte departe – și chiar de la început în direcții opuse. Tatăl află curând totul. Făcuse tot ce-i stătuse în putință să nu se trădeze; dragostea aceasta tânără, neîmplinită, umplea casa de o strălucire minunată, ce se răspândea din fiece mișcare a îndrăgostiților, din glasurile și din tăcerile lor chiar. O melodie nevinovată pe care o fredonezi, dus pe gânduri, e mult mai grăitoare decât o larmă asurzitoare. Dar stăpânul fermei nu putea niciodată să chibzuiască simplu și limpede asupra anumitor probleme care-l nemulțumeau. De aceea acum se gândea mai înainte de toate la răscolirea adâncă pe care moartea soției sale o adusese în viața lui și a fermei, la bunurile prăpădite ce nu aveau să mai fie răscumpărate niciodată sau care ar fi putut fi despăgubite în chip ciudat... Bătrânul Salmelus își dădea seama, scârbit, că mintea lui se poticnea în pragul celui mai respingător amănunt: fata nu era decât o biată slujnică. Nu, desigur, nu ăsta era motivul; i se părea, dimpotrivă, că acest amănunt îi dădea fetei un fel de mândrie distantă. Dar din nenumăratele întâmplări mărunte bătrânul presimți altceva – primele semne batjocoritoare ale unei nenorociri de neînlăturat. Pe nesimțite, totul ieșise din calea bătătorită, cunoscută – și terenul se arăta acum mai șubred ca oricând. Iar noaptea putea să cadă

pe neașteptate, înainte de a fi găsit drumul cel bun – dacă avea să-l descopere vreodată. Bătrânul țăran își dădu seama dintr-odată că, în ceea ce privește ferma, nu luase nicio hotărâre după moartea neveste-sii. Cum de uitase una ca asta? Cea care își dăduse duhul în primăvară trăise pe pământ fără niciun rost? Bătrânul chibzui în odaia lui și-și aminti un fapt la care n-ar fi vrut să se gândească: că în clipa de față, în apropierea lui, o putere naturală, răutăcioasă chinuia două inimi, care în fond erau nevinovate. Soarta ce-i aștepta va fi deci cu atât mai aspră, fiind nevinovați. Bătrânul chibzui privind aninii întunecați și lucerna lui august. „Trebuie s-o chem pe soră-mea. Poate că această schimbare va fi îndreptată printr-o altă schimbare."

Îi trimisese surorii sale Martta o scrisoare chiar în seara aceea. La poștă găsise o invitație la o nuntă care urma să aibă loc într-o parohie mai îndepărtată. Se întoarse acasă pe înserat și-i spuse lui Kustaa că erau poftiți la nuntă: „Ar trebui să te duci tu – îl îndemnă –, eu nu mă simt prea bine."

Kustaa primi, și încă foarte bucuros. Porni cu inima ușoară în această călătorie veselă.

La plecare, ochii îndrăgostiților schimbară priviri pline de făgăduințe arzătoare, iar la nuntă Kustaa se arătă a fi un oaspete voios și chipeș.

Călătoria aceasta îi priise lui Kustaa. Fericirea strânsă în timpul absenței clocotea în el gata să se reverse, astfel încât la întoarcere o dulce euforie îl cuprinse. Fericirea îi dădu ghies să coboare; nici cea mai mică piedică nu se arătă. De altfel, și norocul îi surâse: la răspântie, o femeie ieși din cabana ei și se apropie de barieră, intră în modul cel mai firesc în vorbă cu Kustaa care, fără să pună măcar o întrebare, află de la ea felurite lucruri; nu era nicio grabă în această seară senină, după întoarcerea de la nuntă. Mătușa lui Kustaa sosise la Salmelus ca să vadă de gospodărie și le făcuse cunoscut pe loc că nu era nevoie de două femei în casă. În aceeași zi îi căutase gâlceavă Hilmei, pe care stăpânul o

rugase cu frumosul să-și caute altă slujbă. Atunci Hilma se înapoiase la părinții ei de la marginea pădurii. „Iacă, iacă! Ei, atunci, la revedere!" – „La revedere, la revedere!"

Kustaa nu cugetă asupra celor auzite decât după ce ajunsese mai departe de bordei. Cum nu privi deloc în urmă, nu știu că îl urmărea o copilă, care se înapoie grăbită în colibă, de îndată ce-l văzu luând-o pe cărarea ce ducea spre coliba părintească a Hilmei. De îndată ce ajunse în pădure, făcu un popas ca să se odihnească și să-și guste în tihnă fericirea. Nu vedea decât arborii din jur, nimic nu i se părea mai departe decât casa în care se născuse. Oboseala călătoriei îl făcea să evoce zilele luminoase ale copilăriei sale, care de altminteri nici nu-i pieriseră încă din memorie. O cunoștea pe Hilma de când erau mici – de fapt, el se întorcea acum dintr-o călătorie cu mult mai îndepărtată decât cea pe care o făcuse. O atmosferă calmă și caldă dădea serii o pace adâncă. Va trece mult timp până când se va reîntoarce, pe la mijlocul nopții, în odaia lui de la Salmelus. Pentru un copil, timpul care urmează e lung și încântător. Unui tânăr îi este dragă odaia lui, pentru că îl așteaptă supusă.

Când zări casa, inima începu să-i bată în piept cu atâta putere, încât i se tăie respirația. Era o zi lucrătoare, și în ultimul timp se petrecuseră fel de fel de întâmplări. Nu era deloc ceva obișnuit să-l vezi pe singurul fecior al lui Salmelus plimbându-se pe aici în straie de duminică. Cărarea și fațadele caselor păreau mirate de apariția musafirului; dar chipul stăpânei casei exprima bucuria unei așteptări împlinite; ochii ei aveau aceeași sclipire ca ai bătrânei de la răspântie. Din fericire, Hilma nu se afla în odaie.

– Am auzit că Hilma a plecat de la noi și am venit s-o văd.

– E limpede că într-o casă două femei sunt prea mult.

Bombănind, mama Hilmei se apucase să pună cafeaua la fiert.

– Hilma nu-i acasă?

– Cred că ai bătut drumul degeaba.

– E la cuptor, îi aruncă peste umăr sora mai mică.

Coborând scările, lui Kustaa i se păru că iese din casa unui vecin pizmaș. Cu pasul mărunt, se îndrepta surâzând spre capătul celălalt al ogrăzii, unde se afla cuptorul.

Era o chițimie veche, prin geamul căreia nu vedeai decât lacul și câmpul ce se întrezărea printre aracii hameiului. Kustaa o găsi pe Hilma în penumbra verzuie a încăperii joase. Era aceeași ființă care stătuse în tindă la Salmelus și parcă nu era. Fata se simțea acum la largul ei; pieptul îi sălta, dar nu de teamă; era o sfială plină de gingășie. Iubirea lor, care până atunci nu cunoscuse nici vorbe, nici fapte, băuse în noaptea aceea întreg paharul... Kustaa Salmelus, viitorul tată al Siljei, străbătuse cu zâmbetul pe buze prin toate hățișurile vieții.

Asta se petrecuse cu zeci de ani în urmă, timp destul de îndelungat pentru ca totul să fi fost dat uitării; evenimentele hotărâtoare ce-i priveau pe stăpânii fermei Salmelus aveau să se producă mult mai târziu... În toamna aceea însă, întâmplarea despre care e vorba ațâțase mințile făpturilor umile care, în bordeiele lor strâmte și pe cărările lor întortocheate, erau foarte puternic legate de obiceiul locului. Ceea ce le dădea cel mai mult de gândit, mai presus de toate, era soarta fermei și a bunurilor. Bătrânii arendași turbau din pricină că nu prevăzuseră nimic dintr-un fapt care dădea o lovitură oarbă și vicleană părerilor lor despre viață. Dacă un flăcău zurbagiu izbutea să pătrundă în toiul nopții la fata unui arendaș, asta nu era decât o întâmplare veselă, care stârnea hazul vecinilor. Și victima ajungea totdeauna să capete o pensie alimentară; dacă totul mergea bine, primea chiar o sumă bunicică, încât tărăboiul înceta pe loc. Dar nu acesta era cazul lui Kustaa Salmelus. Instinctul bătrânelor cumetre era cât se poate de clarvăzător. Toate acestea au fost date de mult uitării. Babele clevetitoare au fost duse una după alta, în sfârșit mute, din bordeiele lor la țintirim, unde zac uitate în gropile comune năpădite de buruieni. Poate câte un moșneag uitat

de Dumnezeu mai știe că acel Salmelus care și-a pierdut moșia se însurase cu o fată umilă; dar nu mai era nimeni pe lume care să fi putut povesti totul de-a fir-a-păr.

În noaptea aceea, bătrânul Salmelus îl așteptase treaz pe fecioru-său să se întoarcă – până la ceasurile două. Kustaa sosi cu pași sprinteni și tată-su n-avu nevoie nici să vadă, nici să audă măcar, ca să priceapă totul.

Omul care se apropia de fermă în lumina lunii cu siguranță că în acel moment nu se gândea la hotărârile însemnate pe care le luaseră tatăl și mătușa lui. Bătrânul o știa prea bine și înțelegea că, dacă fiul său ar fi putut prevedea viitorul îndepărtat, le-ar fi fost adânc recunoscător. Kustaa se pregăti de culcare, și gesturile sale trădau cât era de mulțumit. Când orice zgomot încetă, bătrânul simți că era cu desăvârșire singur, măsurând jalnica neputință a hotărârilor sale. Totuși, nu voi să recunoască nici față de el însuși cu ce scop le luase.

Când un bătrân stă treaz până în zori, rumegând asemenea gânduri, nu-i semn bun, mai cu seamă dacă nu izbutește să ajungă la o dezlegare. Viața se retrage de lângă tine, făcând loc morții. În liniștea nopții, bătrânul Salmelus se gândi cu multă gravitate la răposata lui soție. Până acum erau doi care se gândeau la ea, și din pricina asta toate i se păreau mai ușoare. Acum se petrecuse o schimbare. În partea stângă a pieptului simți o durere atât de puternică, încât era cât pe-aci să-i scape pipa din mână; o lăsă repede și se dezbrăcă în grabă, ca să fie culcat în cazul în care – cine știe? – ar fi început somnul cel lung. Viața fusese o unitate în trei; pieirea unuia aducea după sine dezbinarea celorlalți. Nu mai era cu putință nicio continuare, nici ferma nu mai exista în conștiința acestui om care-și simțea moartea apropiindu-se. Doar chipul răposatei și amintirea ei, cu legăturile trainice care sunt și rămân pentru totdeauna taina comună a bărbatului și a femeii – și care nu se ivesc decât în ceasurile grele de cumpănă. Puțin îi păsa dacă avea să mai vadă sau nu ziua de mâine. Într-un înțeles mai adânc, niciun „mâine"

nu va mai răsări pentru el. Lupta era pierdută, deși nu avusese loc nicio ciocnire.

Începând din acea noapte, bătrânul se făcuse și mai posac decât înainte, și mai zgârcit la vorbă. Își urma drumurile sale obișnuite, dar vorbea atât de puțin, încât argații cu greu îi ghiceau gândurile. Dragostea lui Kustaa era cunoscută acum de toată lumea; dar, ciudat, nici martorii cei mai apropiați nu găsiseră nimic de spus în legătură cu acest fapt. Se știa doar că băiatul pleca noaptea, el știe unde, dar nimeni nu îndrăznise să-i pună vreo întrebare. Într-o zi, un arendaș îi vorbi stăpânului despre un necaz de-al lui. Bătrânul tăcea, cu un zâmbet în jurul buzelor; și, privindu-și fiul, îl întrebă: „Tu ce zici?" Kustaa roși și surâse, fața lui căpătă deodată o înfățișare descumpănită și chinuită. „Pe legea mea, nu știu ce să zic..." Și se depărta, gata să izbucnească în plâns.

În aceeași seară, în odaia Hilmei, o uimi pe tânăra fată cu mângâierile înfocate și cu mutenia lui. „Ce ai?", îl întrebă fata. El stătea nemișcat, cu privirea înghețată – și bărbia îi tremura. „Vorbește, ușurează-ți sufletul", îi îndemna ea. – „Tată, văd că se înduplecă..."

Aceste cuvinte fiind rostite, Hilma nu găsi alt răspuns decât tăcerea, cu mintea golită de orice gând. Kustaa își rezemă capul de pieptul fetei, cum se ghemuiește un copil obosit lângă maică-sa. Îi plăcea să stea astfel și-i plăcea și locul; odihna pentru copil și uitarea pentru vârstnic nicăieri nu sunt mai adânci.

La Salmelus exista o odaie a tatălui, iar la marginea moșiei locuia Hilma. Aceste două odăi alcătuiau cei doi poli ai vieții lui Kustaa, care trecea de la una la cealaltă, copleșit de o așteptare sumbră. Când ajungea la unul dintre hotare, îl uita pe celălalt. Acasă, uneori își dădea seama că îi era dor de maică-sa. Atunci, sufletul său copleșit de duioșie se apleca spre zilele senine ale copilăriei.

Zilele frumoase ale verii erau pe sfârșite. Bruma căzuse, focurile toamnei ardeau cu pălălăi. Într-o dimineață, bătrânul Salmelus se ducea la hambar ca de obicei. Străbătând ograda,

ridică vreo câțiva bușteni, pe care îi aruncă prin poarta uscătoriei, pe urmă intră și el înăuntru. Sora lui, Martta, îl urmărise cu privirea – și fără să se gândească la ceva, rămăsese cu ochii ațintiți pe poartă. Era o dimineață înnorată și răcoroasă; una dintre acele clipe neprevăzute când un om în toată firea, în plină activitate, tresare simțind apăsarea teribilă a timpului. Asta i se întâmplase Marttei când își dăduse brusc seama că rămăsese un timp îndelungat la fereastră privind hambarul; de la uscătorie nu se înălța niciun fir de fum, iar fratele ei Vihtori nu se mai arăta. Toată ferma era cufundată în tăcere. Martta se sculă și se uită în jur, uimită de ora pe care o citi pe cadranul pendulei. Unde erau oare oamenii?

Ieși și se opri pe scara bucătăriei. Poarta uscătoriei o întâmpină ca un ochi negru și nepăsător; Martta ar fi vrut să prelungească această clipă ciudată. Ce se întâmpla? Ar fi fost caraghios s-o ia spre hambar. Totuși, o porni într-acolo. „Am venit să văd de ce întârzii atâta"... se gândise să-i spună lui Vihtori. În uscătorie nu se auzea niciun zgomot. Când se aplecă să privească înăuntru, îl văzu pe fratele ei întins pe spate, cu brațele lipite de trup.

Astfel începu această zi cernită. Deseori, moartea unui bătrân e socotită o eliberare, dar de data asta n-a fost așa. De când se făcuse mare, Kustaa nu stătuse niciodată temeinic de vorbă cu taică-său. Și-acum tatăl dispăruse tăcut, fără să-i fi destăinuit fiului său, devenit între timp bărbat, ceea ce poate că trebuia să-i încredințeze. Cel care se retrage fără o vorbă, acela câștigă.

Seara, plecă devreme spre pădure.

– Ce faci? Tatăl tău nici nu s-a răcit încă, și tu și alergi după fete? Nu știi de ce a murit taică-tău?

– Cred că trebuie să-i spun și Hilmei, îi răspunse el mătușii.

– Vrei s-o aduci aici pe muierea aia? Tocmai acum, când...

– Nu știu... Dumneata ai gonit-o.

– Nu-i adevărat, dar atâta-ți zic, că n-o să pună piciorul aici până când cel care a gonit-o n-o să zacă în pământ.

Kustaa știa prea bine toate acestea; totuși, cearta cu mătușă-sa îl amărî. Dacă tăcerea tatălui avusese un efect, vorbele mătușii se dovediră și ele pline de greutate. Kustaa avea un cusur: nu putea fi rău cu neobrăzare. Asta era cheia vieții sale – și mai târziu ea avea să decidă totul, când aveau să se ivească adevăratele încercări: greutățile materiale. Era simțitor la otravă...

Pe vremea aceea, Hilma era pentru el ceea ce e o nevastă bună sau rea; și, cu toate acestea, cuvintele bătrânei celibatare avuseseră efectul dorit. Hilma n-avea de unde să știe cum trebuia să se apropie de iubitul ei în aceste împrejurări nefericite. Nu făcea niciun rău. Era logodnica lui Kustaa, dar altminteri rămăsese slujnicuța naivă care slujise la Salmelus – și care totuși, când trebuise, știuse să treacă la fapte mai bine decât oricine. Îndrăznise să-și adâncească privirea în ochii unui bărbat, într-o anume seară de vară, și să stea nemișcată când el lăsase din mână hamurile, aplecat peste umărul ei. Acest fapt o ridicase la înălțimea lui Kustaa, unde și rămăsese. Gestul și-l întărise apoi și prin felul în care își primise iubitul când acesta, întorcându-se de la nuntă, se dusese la ea, acea seară lungă și noaptea nu făcură decât să pecetluiască pentru totdeauna ceea ce începuse să fie. Nicio otravă de pe lume n-ar fi putut nimici germenul încolțit.

Hilma nu dădu pe la Salmelus atâta vreme cât stăpânul cel bătrân nu fu pus în pământ. Trei zile după înmormântare, când și ultimii invitați plecaseră, veni – sfioasă, totuși sigură de ea, și fără să arate față de bătrâna Martta nici cea mai mică teamă. O fată care în taină era femeie – astfel o vedea acum Kustaa în gospodăria părintească ce începu să reînvie sub strălucirea orbitoare a unei iubiri puternice și mulțumite. Kustaa n-o chemase pe Hilma; ea venise de la sine, dând ascultare unui imbold fără greș. Un asemenea pas e mai de preț decât jurămintele cele mai scumpe.

Martta se afla în bucătărie – și, când Kustaa îi ceru să-i gătească ceva și Hilmei, nu-i răspunse nimic. Văzând asta, flăcăul se apucă singur să bucătărisească; dar, când intră

Anna, femeia de la vaci, o rugă să-l ajute. Atunci Martta, trebăluind mai departe, izbucni în plâns. Anna nu făcea nicio mișcare; se uita la el cu dușmănie. Kustaa îi spuse surâzând, dar pe un ton serios:

– Mă asculți, Anna? Da?

Fără să răspundă, femeia se apucă de treabă cu un aer arțăgos.

Kustaa vru ca Hilma să petreacă noaptea la fermă. Îi pregăti un pat în odaia de oaspeți. Hilma avea un surâs liniștit, ușor stingherită de lucrurile bine-cunoscute ei – și chiar de Kustaa, care acum era stăpân și care tocmai din pricina aceasta i se păru puțin cam străin.

Acea zi de vară, când Hilma părăsise ferma, fu alungată în trecutul îndepărtat; devenise o întâmplare mișcătoare. În această seară de sfârșit de toamnă, Hilma îi spuse cu stângăcie noapte bună, în pragul salonului pentru ea atât de impresionant. Înțelesese că lui Kustaa nu-i venea ușor să intre cu ea. Nu dormise deloc; dar era bine și alinător, singură în liniștea întunericului, care parcă îi proiecta ca niște imagini nocturne, plăcute pentru Hilma, întâmplările de la fermă, chiar cele necunoscute ei. Către miezul nopții, se aștepta într-o măsură oarecare la venirea lui Kustaa, dar nu fu deloc dezamăgită când până în zori rămase singură.

Dimineața, Hilma întârzie prin cameră, în timp ce Martta se pregăti de plecare. Kustaa, văzând ochii umflați de plâns ai mătușii sale, încercă un neplăcut sentiment de milă. I se păru că această femeie bătrână și rea n-ar fi fost singură, că ar fi fost sprijinită de o putere invizibilă, străveche și respingătoare, împotriva căreia ar fi vrut să se răzvrătească, în timp ce instinctul îi spunea că și el se trăgea din generațiile trecute.

Kustaa o întrebă pe mătușa lui, cu toată delicatețea de care era în stare, cât îi datorează.

– N-am fost în viața mea servitoare plătită, și nici aici n-am fost.

Primind aceste vorbe în față, Kustaa simți că-și redobândește superioritatea. Se îndreptă spre camera din fundul casei, unde Hilma îl aștepta surâzătoare, în straie de duminică. Era mânios pe Martta – și totuși, ziua asta era un amestec ciudat de sărbătoare și de zi obișnuită, de fericire și neliniște. Ar fi vrut să-și închipuie că Hilma va veni și va prelua conducerea gospodăriei. Va dispune în totul de această fată frumoasă, atât de copilăroasă, de care descumpănirea e tot atât de departe ca păcatul de un înger. Îi va arăta toate încăperile, fără să se teamă de nimic, fără Martta, fără nimeni... Noaptea trecută nu intrase la Hilma... totul era prea prielnic, de o ușurință stingheritoare.

Argatul veni să întrebe dacă poate s-o însoțească la gară pe domnișoara Martta, care era gata de drum. Fața lui exprima scârbă și descurajare; ai fi zis că era gata să scuipe. După un minut, Kustaa și Hilma văzură trăsura ieșind pe poartă, și tânărul simți toată cruzimea acestei clipe. Ferma pierdea definitiv un element străvechi, care nu avea să se mai întoarcă niciodată; mătușa Martta nu reprezenta decât o rămășiță neputincioasă și neplăcută, care pierea în sfârșit. În toată casa stăruia o atmosferă de singurătate nesfârșită. Kustaa își dădu limpede seama că atmosfera acestei seri va dăinui. Era ca învăluit în ea din cauza Hilmei, care în schimb nu înțelegea nimic din toate astea; îl urmărea peste tot ca un animal credincios, neașteptând decât un semn din partea lui, ca să-i dăruiască tot ce avea. În clipa aceea, Kustaa ar fi vrut să-și lipească fruntea de pieptul Hilmei, ca să uite totul. Dar ar fi trebuit s-o facă în încăperea întunecoasă a cuptorului, acolo unde o găsise pe Hilma, foarte departe de această fermă pustie, care totuși exista, aidoma unei ființe fără niciun rost pe lume, pe care nici măcar un necunoscut n-ar fi avut lipsa de inimă s-o lase pradă sorții.

Poate că el, Kustaa, se născuse pe lume spre a rămâne singur, dar nu se pricepu la asta. Târziu își dăduse seama de răspântia la care ajunsese: din drumul cel mare și bătătorit se făcea o cărăruie ce se înfunda într-un ținut tainic, liniștit.

El o pornise pe drumul cel mare în tovărășia unei ființe cu mult mai slabe decât el.

Femeia de la vaci se apropie și întrebă de prânz, cine îl va găti, căci ea n-avea timp...

Această întrebare dădu un farmec înșelător celor dintâi pași făcuți pe noul drum. Hilma se întoarse la bucătărie, însă cu alt suflet. Strălucea ca niciodată. Faptul că umbla cu lucruri știute de ea îi făcu o nespusă plăcere. Ici-colo, câte un lucrușor își schimbase locul de când plecase, dar putința de a șterge aceste urme străine de pe rafturile bucătăriei era ceva încântător. Prânzul fu repede gata, și oamenii sosiră. Un arendaș hazliu izbuti să mai descrețească frunțile celor din jur, spunând niște vorbe cam deșucheate despre noua stăpână care, după părerea lui, adusese în casă mai multă viață.

Dar părerea celorlalți, mai cu seamă a femeilor, era cu totul alta. Se vedeau priviri tulburi și îmbufnate. Iar după ce isprăviră masa, când arendașul, luându-și desaga, spuse: „Cred că trebuie să mă duc acasă, să-mi gâdil bătrânica", vorbele lui căzură în gol.

Hilma nu băgă deloc de seamă dispoziția relor din jur. Feminitatea ei înflori. O încânta jindul că avea un motiv întemeiat de a petrece și noaptea următoare la fermă – sosise cu o zi înainte. Și era încredințată că iubitul ei n-o va mai lăsa singură toată noaptea.

Se duse singură să-și facă patul în salon. Se apropia seara...

Dimineața, pe când Hilma mai dormea, Kustaa o găsi pe mama iubitei lui la bucătărie. Cu o voce dulceagă, începu să-l descoasă:

– De ce nu s-a întors Hilma la Plihtari?... Dar dacă a sfășiat-o mătușă-ta!...

Auzind că fiică-sa dormea încă, adăugă glumind că unei stăpâne nu i se cuvenea să lenevească dacă voia să meargă bine ferma. Slujnicele și începuseră să flecărească.

– Nu, nu mă duc cât timp e ea aici. Ce vrea? îi spuse Hilma lui Kustaa.

Totuși, se sculă și se duse la bucătărie; dar Kustaa nu se mai arătă. După-amiază, Hilma îi spuse:

– Trebuie să mă duc la Plihtari, să-mi strâng lucrurile. Vii cu mine?

– Ar fi mai bine să te duci singură. Îi spun băiatului să înhame.

Hilma se întoarse pe înserate și-și orândui lucrurile în odaie. Cu o neruşinare femeiască, total inconștientă, puse pentru totdeauna stăpânire pe această încăpere. Aici veni Kustaa s-o găsească, ca altădată lângă cuptor. Din acea clipă, nu mai părăsi Salmelus – doar opt ani mai târziu, când o luă de la fermă pe micuța Silja, singura supraviețuitoare dintre toți copiii ei. Dar până atunci aveau să se petreacă foarte multe lucruri.

Tânăra pereche Salmelus își trăia clipă de clipă viața. O stare de lucruri, care, izbutind să se statornicească, sfârși prin a deveni, din obișnuință, însăși urzeala existenței. La început n-ai timp să te gândești la iureșul anilor; cât ținuseră vara și toamna aceea uimitoare, îndrăgostiții scăpaseră de această senzație, pierduți în scăparea clipei pe care o trăiau.

Căsătoria fu oficiată în liniște. Mama Hilmei veni de două ori să-l înduplece pe Salmelus ca nunta să se serbeze la Plihtari, în căminul logodnicei, după datină. Dar Kustaa refuză să stea de vorbă cu bătrâna Tilta, iar Hilma lăsă totul pe seama lui Kustaa.

– Oamenii vor spune că v-ați luat înainte de nuntă, spuse Tilta.

– Ăsta-i adevărul, răspunse Hilma cu un zâmbet sfidător.

– Atunci nu-mi mai pasă unde faceți nunta și dacă o mai faceți sau nu.

Vizita soacrei luă sfârșit fără prea multe amabilități; bătrâna abia apucase să soarbă o ceașcă de cafea și își luară rămas-bun pe un ton foarte înțepat. Dar, fiindcă trecuseră trei săptămâni de când se făcuseră strigările pentru căsătorie, trebuia să se ia o hotărâre. În dimineața zilei următoare, în pat, Hilma, luând mâna lui Kustaa și punându-i-o pe pântece, spuse:

– Dragul meu, va trebui să trecem pe la pastor; uite, rochia a început să mă strângă.

– Vom merge, spuse Kustaa, retrăgându-și mâna cu o repeziciune hazlie.

Ieși, întorcându-se după o clipă:

– Ești gata? Calul așteaptă.

Hilma tocmai se pieptăna; această surpriză matinală îi făcu mare plăcere. Pieptenele se opri o clipă, spre a porni iarăși, în mare grabă.

– Cum, azi mă mărit?

– Desigur, asta e și ziua mea de însurătoare, dacă nu mă înșel, răspunse vesel Kustaa.

În ciuda celor întâmplate, acea zi însemnase pentru Hilma un urcuș foarte sprinten. Cu toate că strigările se făcuseră, se ținuse până acum drept o fată care avusese un accident, dar a cărei viață era frumoasă și liniștită sub ocrotirea unui bărbat surâzător. Acum va deveni o femeie măritată. O femeie – și repetă în sinea ei cuvântul ca și când l-ar fi auzit întâia oară.

În clinchetul zurgălăilor unui cal negru, o porniră spre prezbiteriu. Odată întorși, stâpânul avu prilejul să răspundă slujnicei: „Întreab-o pe nevastă-mea." Prânzul era mai îmbelșugat ca de obicei. Masa fu acoperită cu o față albă, și se deșertară câteva pahare de băutură, ca la sărbătorile de pe vremea vechilor stăpâni. În zilele următoare, soțiile tuturor arendașilor și fermierilor veniră în vizită, fiind primite cu mai mult alai decât altădată. Întorcându-se pe la casele lor, femeile căzură pe gânduri, chibzuind asupra schimbării ciudate petrecute la ferma Salmelus.

Toamna se scurse în liniște și pace; nimeni nu tulbură tânăra pereche, nici măcar moștenirea nu trebui împărțită. Noua stăpână trebăluia prin ograda ninsă. Câte un arendaș trecea prin fermă înapoindu-se în cabana sa de la marginea pădurii. Când o vedea pe Hilma, se oprea, făcea cu ochiul plescăind din limbă, pe urmă o pornea la drum, repede, ca

să povestească acasă cele văzute. Chiar din drum se putea vedea că Hilmei începuse să-i crească burta.

– Da, da, a știut fata cum s-o potrivească... șleahta lui Tilta are să apuce zile frumoase... Al naibii mai știu unii să se descurce!

Într-o zi, Kustaa văzu că ar trebui dreasă ieslea din grajd. Cu tonul cel mai firesc, spuse fără să stea pe gânduri:

– Eu zic să-l chemăm pe bătrânul Plihtari s-o dreagă.

Era un fel de a o vorbi de bine pe nevastă-sa față de oamenii săi. Dar un bătrân arendaș răbufni, ca și cum s-ar fi descărcat de o râcă veche:

– Nu, pe toți dracii! Să nu-l prind aici pe jupân Plihtari!

Și, trântind banița în iesle, izbi cu pumnul în cai.

– Ce, Vuorenmaa are ceva cu Plihtari? îi întrebă Kustaa pe ceilalți.

– Mucosul ăsta nu merită nici măcar să te mânii pe el, răspunse Vuorenmaa, care auzise întrebarea.

Stăpânul izbi de câteva ori cu putere marginea baniței, dar nu zise nimic. Oamenii isprăviră treaba și părăsiră grajdul. Vuorenmaa rămăsese ultimul și vru să stingă felinarul din mers.

– Mai rămân puțin, spuse Kustaa, lovind încă o dată cu pumnul în baniță.

– Rămâi, drace, până la capătul zilelor tale! strigă bătrânul îndepărtându-se cu iuțeală.

Kustaa stinse felinarul și ieși.

La bucătărie, oamenii începuseră să mănânce; Hilma se afla acolo, și lui Kustaa scena aceasta îi reaminti oarecum de vremurile când ea nu era decât o slujnică. Fata de la bucătărie, Loviisa, una dintre fetele lui Vuorenmaa, ședea la masă lângă tatăl ei; Hilma stătea lângă cuptor.

– De ce stai aici? Loviisa poate să-i servească foarte bine la masă, îi spuse Kustaa pe un ton ciudat, trecând pe lângă ea.

Oamenii mâncau în tăcere. Hilma nici nu se clintea. Ceva apăsător plutea în aer, nimeni nu știa ce și de unde venise încordarea aceasta.

Când oamenii se sculară de la masă și ieșiră – arendașii să se ducă pe la casele lor, iar argații să treacă în sala comună –, Kustaa se întorsese la bucătărie, unde o găsi pe Hilma cu Loviisa. Slujnica spăla masa și stăpâna părea că așteaptă un răspuns din partea fetei.

– Vuorenmaa era furios – ce-a pățit? întrebă Hilma, în timp ce Loviisa strângea prin bucătărie.

Kustaa vedea doar spatele fetei și ochii Hilmei.

– Habar n-am, și pe mine m-a ocărât.

O fi știind Loviisa ceva...

Kustaa ieși, făcu câțiva pași prin ogradă, apoi se întoarse în bucătărie.

– Cică Eeva lui ar fi călcat strâmb, de-aia e cătrănit bătrânul, spuse Hilma.

– Da, și vinovatul este Iivari Plihtari, adăugă Loviisa, mutând un blid de la locul lui cu o repeziciune fără rost.

Viața casnică a Hilmei și a lui Kustaa își urma cursul. În seara aceea, după ce intraseră în odaia lor, discuția fusese gravă și întretăiată de tăceri prelungite. Șleahta Plihtarilor, părinții Hilmei, căpăta din ce în ce mai mare importanță. Kustaa nu se mai simțea singur cu nevasta lui nici în ceasurile târzii și pline de desfătare ale nopții. Ferma cu argații ei, arendașii, slujnicele, Plihtari și Hilma nu-i mai dădeau pace. Uneori, pe Kustaa îl apuca groaza văzându-se singur în mijlocul acelei lumi. Și de când? Poate că din seara când, lângă cuptor, Hilma nu știuse ce să-i răspundă. Oare viața lui se mărginea la două momente: cel în care Hilma stătea așezată în tindă și celălalt când, întorcându-se de la nuntă, intrase în odaia ei?

Și mai era încă un lucru. Mișcările femeii pierduseră sprinteneala sfielnică a fetei mlădii – de altfel, asta nu avea prea multă însemnătate. Mijlocul rotunjit învăluia o ființă pe care aceste lucruri n-o atingeau. Kustaa se uita la nevastă-sa ca și când atunci ar fi văzut-o prima oară – și o fierbințeală pe care n-o mai simțise niciodată îi învălui inima și sufletul.

Tot ce-i amintea de trecut pierise; astfel se explica golul care în seara aceea îl apăsa din nou cu atâta putere. Dar după iarnă veni primăvara, apoi vara; viața curge mai departe, trebuie ocrotită. Această clipă i-o aduse din nou pe aceea care stătuse în tindă în vara care se scursese. Plânsul înfundat al Hilmei încetă, ultimul schimb de vorbe fusese dat uitării. Îmboldit de o puternică dorință, Kustaa se apropie de nevasta lui și o mângâie. Ochii Hilmei aveau încă o strălucire umedă, când îi spuse:

– Mai încet... Îi faci rău copilului.

În clipa aceea, în jurul lor nu mai era nimic decât pereții odăiței și lucrurile bine-cunoscute, unele chiar ale Hilmei. Amândoi dormeau ca doi copii nevinovați; dar, trezindu-se dimineața, regăseau în preajmă ferma cu argații, cu arendașii și fetele lor, și neamul Plihtarilor.

La bucătărie dădeau câteodată peste Tilta, care-l privea pe Kustaa cu ochii plini de sfială și de o umilință ciudată. Mai târziu, Kustaa află de la Hilma că în casa socrului său era iarăși mare lipsă de bani. Dacă într-o seară un ziler își cerea simbria, stăpânul n-avea la îndemână banii cuveniți. Ai fi zis că în casă încă se mai simțeau urmele vizitei pe care Tilta le-o făcuse de dimineață. Kustaa făcea fețe-fețe vorbind cu omul; rușinat, se uita la Hilma, care trebuia să știe și să înțeleagă. Dar ea lua mutra aceea nepăsătoare pe care i-o mai văzuse și altă dată și pe care o revedea acum întâia oară de față cu altcineva.

„Da, banii – ce ne facem cu banii? Ar trebui să cerem înapoi ceva din banii pe care i-am dat cu împrumut." Kustaa vorbea cu sine însuși, dar Hilma și zilerul îl auzeau. La scurt timp după aceea, un vecin veni de la sine să-și plătească datoria.

– Am auzit că aveți de gând să le cereți banii îndărăt datornicilor.

– Dar nu era vorba de dumneata.

– Ville Kivistoja mi-a spus că aveți de gând să cereți achitarea unor polițe, pentru că n-ați avut bani în casă. Dar el are o limbă afurisită și nu poți pune temei pe tot ce zice.

Întâmplarea stârni o discuție aprinsă între soți, chiar în seara aceea. Acum banii se aflau în sertarul dulapului și n-aveau să mai dea cu împrumut nicio para. Cele cinci sute de mărci pe care Iivari Plihtari le primise înainte de Crăciun nu puteau fi socotite un împrumut. Kustaa știa prea bine că n-avea să-i mai vadă niciodată. Totuși, asta îl sâcâia.

De aici înainte, ori de câte ori venea vorba despre cei de la Plihtari, soții se luau la harță. Kustaa arăta din ce în ce mai limpede că se săturase de vizitele soacră-sii; când aceasta, stând la bucătărie cu argații, încerca să-i spună câte ceva ginerelui, cu o vădită plăcere și cu un glas mieros, el, drept răspuns, îi spunea ceva fetei de la vaci care-și sorbea cafeaua într-un colț. În privința asta, Kustaa nu ținu deloc seama de nevastă-sa. Oricine putea să bage de seamă că stăpânul își înăbușea atunci o silă dureroasă, iar fata de la vaci se rușina de bunătatea pe care i-o arăta stăpânul pe neașteptate; și i se părea că atât ea, cât și toți ceilalți care se mai aflau în bucătărie, și chiar și stăpâna, chinuiau, fără voia lor, un om nevinovat.

În timpul muncilor, Kustaa observa uneori că oamenii se întrerupeau din istorisirea câte unei povești mai grosolane și schimbau între ei câteva vorbe de neînțeles, vrând parcă să-l atâțe și mai mult.

– Cine a spus asta? întreba el de-a dreptul, nădăjduind că va afla despre ce e vorba.

– Ia, acolo, o slujnicuță, răspundeau ei – când nu era vreunul proaspăt întors de la târg.

Și-l lăsau așa; dar, aflându-se mai la o parte cu un arendaș bătrân, acesta îl lămuri că oamenii vorbeau despre poznele lui Iivari Plihtari.

După această întâmplare, seara, culcându-se lângă nevasta lui, Kustaa nu-i spusese o vorbă. Ea îi luă mâna și i-o strânse, dar strânsoarea rămase fără răspuns; ținea în mână doar bătăturile uscate din podul palmei și niște degete.

O liniște grea să lăsă peste ei. Stând sub plapumă, fiecare încerca să-și înăbușe zgomotul răsuflării. Femeii îi venea mai greu: starea în care se afla o făcea să respire repede – și,

când avea pe inimă ceva, începea să gâfâie. Răsucindu-se pe partea cealaltă, Kustaa o auzi pe Hilma oftând din greu și numaidecât ea, apucându-l de braț, începu să îngaime vorbe șoptite pe care nu le mai putea stăpâni:

– De ce ești atât de rău?... Știai cum sunt când m-ai luat... Nu trebuia să-mi primești părinții dacă nu voiai... Nu eu m-am dus la mama... O să-i spun să nu mai vină... Ceilalți nici nu mai dau pe-aici...

– E adevărat, dar, de bârfit, bârfesc – mereu umblă cu vorbe, răspunse cu răceală Kustaa.

Hilma părea că nu-i auzise cuvintele. Scâncea și se ghemuia lângă bărbatul ei, care, neavând încotro, începu s-o mângâie... Atunci plânsul se preschimbă într-un bocet sfâșietor.

– Cât sunt de amărâtă... Ce-am făcut să sufăr atâta? N-am păcătuit niciodată...

Trupul Hilmei, ghemuit lângă umărul bărbatului, era cald și greoi, ceea ce îl scârbi puțin pe Kustaa, care începu să rumege ultimele vorbe ale neveste-sii: până acum nici nu i-ar fi trecut prin minte întrebarea dacă Hilma ar fi putut avea legături înainte de venirea ei la Salmelus. Acum aceste vorbe pe care le scăpase nevasta îi arătară că într-adevăr înainte nu fusese nimic: Hilma nu adusese deloc vorba despre ceea ce se întâmplase între ei. Era o încredințare prețioasă. Kustaa fu mișcat.

Petrecuseră o noapte liniștită și odihnitoare, dar dimineața se treziră mai devreme decât altă dată. Privirile lor evocau întâmplările din ajun, și își vorbeau pe un ton foarte scăzut. Și atunci pentru prima dată Hilma îi vorbi pe față despre fratele ei. Eeva Vuorenmaa născuse un băiat, și tatăl copilului era cu siguranță Iivari. Părinții dădură de înțeles că s-ar mulțumi cu cinci sute de mărci, o dată și pentru totdeauna; dar afacerea trebuia rezolvată înainte de Crăciun; altminteri, Iivari s-ar fi pomenit cu o citație, ca dar de sărbători. Și flăcăul n-avea bani; va trebui să se împrumute; avea să-și plătească datoria muncind.

Kustaa socoti aceste vorbe drept o cerere.

– Va trebui să te duci acolo ca să afli amănunțit cum stau lucrurile, zise el îmbrăcându-se.

Blândețea cu care rosti aceste vorbe îi dădu de înțeles neveste-sii că, dacă voia, mai putea zăbovi în pat; Hilma profită, deși n-ar fi trebuit să lenevească; se gândea la săptămânile care urmau și la toate pregătirile ce trebuiau făcute.

Pământul era înghețat, dar prima zăpadă încă nu căzuse, așa că mersul pe jos era o plăcere. Kustaa se împotrivi la început, dar apoi, răzgândindu-se, îi îngădui Hilmei să facă drumul pe jos până la părinții ei. Îi făcea plăcere că pleca la drum.

Mersul i se îngreunase, totuși pașii încă îi înveseliră inima. Simți o mare bucurie, o bucurie nouă; simți într-adevăr că era nevasta unui tânăr cu stare.

Deschizând ușa casei părintești, o izbi atmosfera care domina, și o clipă i se păru că degeaba venise acolo. Mama, așezată în mijlocul încăperii, o măsură cu un aer străin și îi privi pântecul rotunjit cu o obrăznicie fățișă, spunându-i totodată:

– Iar te-a dat afară?

– Cum îți trece prin minte?...

Nu putu răspunde altceva.

– Păi, eu cred că stăpâna unei moșii atât de mari n-ar trebui, în starea asta, să facă pe jos un drum atât de lung.

– Mă gândisem că va fi o plimbare plăcută; drumul e uscat, și nici mare grabă n-am avut. Și-apoi, Tontilla mi-a spus că mersul pe jos face bine.

– Te-ai apucat să urmezi sfaturile bătrânei ăleia! Ce să zic, bine și-a mai sfătuit fetele, dacă două dintre ele i-au și trântit niște plozi!

– Parcă aia care ți-a urmat sfatul n-a pățit la fel: un broscoi îi orăcăie-n brațe, iar al doilea e pe drum, vezi bine.

Era felul de a vorbi al Tiltei; totuși, vorbele ei întrecuseră măsura, deși îi dădură Hilmei apă la moară. Iivari nu era acasă – vâna veverițe.

– S-a dus să-l întrebe pe un vecin dacă pleacă la târg, să trimită cu el pieile de veveriță, le spuse sora cea mezină, cu vocea ei morocănoasă, prea bine-cunoscută de cei ai casei.

– Și ca să astupe și gura fetei lui Vuorenmaa, adăugă mama, vărsându-și de astă dată năduful pe fecioru-său.

După ce Plihtari intră și își așeză toporul în rastel și mănușile pe poliță, discuția se mai potoli. Vuorenmaa îi spusese că se mulțumește cu cinci sute de mărci; și amintise ceva și de ginerele lui bogat, și de Dumnezeu mai știe ce.

Sora cea mică asculta cu fruntea încruntată amănuntele târgului.

– Vă împrumută Kustaa banii, spuse Hilma cu un glas resemnat – și fiecare putea să ia cum voia întrebuințarea acestui prenume. Dar Iivari, adăugă ea, trebuie să plătească datoria.

– Nu-i vorba de niciun dar... Și cine știe dacă Iivari se va învoi să primească împrumutul, zise tatăl pe un ton protector.

În tot timpul acestei scurte discuții, Hilma se purtase într-adevăr ca o femeie înțeleaptă. Tonul maică-sii se îndulci, și, când Plihtari o însoți pe fiică-sa către trăsură, la despărțire, în casă domnea o atmosferă de pace și de bună înțelegere; această seninătate se putea citi atât pe fața Tiltei și a fetiței, cât și în privirea fetei măritate, așezată în trăsură lângă tatăl ei. Dar, de îndată ce ferma Salmelus se ivi în zare, Hilma își pierdu voia bună. Geamurile parcă o priveau ca niște ochi, și ea se și vedea înăuntru, îndărătul lor, ca și cum nici n-ar fi plecat de acasă. Întoarcerea semăna cu sosirea la Plihtari. Mulțumirea proaspăt dobândită nu-și mai avea rostul aici. Cu un aer înțelegător, iepușoara își trăgea încărcătura de-a lungul hambarelor, până la scara bucătăriei.

De data asta, soții vorbiră cu Plihtari în odaie. Să gândească lumea și să zică ce vrea... Și lumea nu se sfii să bârfească... Până și Vuorenmaa ținu ison zeflemelelor. Kustaa zicea că cel mai înțelept ar fi dacă i-ar da banii direct lui Vuorenmaa, și ar fi făcut-o dacă n-ar fi fost întâmplarea aceea din grajd. Acum nu mai era cu putință. Îi dădu socrului său bancnotele; acesta, roșu la față, se pierdea în făgăduieli.

Privindu-l cum le număra, Kustaa știa că nu le va mai vedea niciodată, presimțea chiar și ce avea să se întâmple.

Plihtari nu se grăbea să plece. Kustaa se duse la treburile lui și se întoarse abia când auzi trăsura depărtându-se. Înțelegea voia bună a Hilmei, care parcă lumina ferma în dimineața aceea jalnică de toamnă, dar în inima lui simțea o râcă ascunsă. Era mai singur decât oricând, deși Hilma nu știa cum să se apropie mai mult de el. Prin gesturi și priviri încercă să-i spună că nu trebuie să se neliniștească din pricina acestei afaceri... nici de celelalte. Izbuti să se facă înțeleasă – și seara amândoi uitară grijile de peste zi.

Neamul Plihtari nu mai dădu pe la Salmelus până în preajma Crăciunului, când sora Hilmei veni să-i poftească să facă împreună ajunul. Invitația era cât se poate de la locul ci, tânăra pereche nu mai fusese niciodată împreună la socri. Kustaa trecu prin bucătărie, o văzu pe cumnată-sa și o salută prietenos, întinzându-i mâna. Când Hilma îi spuse de față cu fetița de ce venise, răspunse simplu:

– Cum să nu, mergem... dar ai ceva daruri pentru ei?

În aceeași clipă, avu o tresărire neplăcută: cuvântul „dar" îi evocă anumite amenințări surde ale lui Vuorenmaa... Se îndreptă spre grajduri, trăgând nădejde că fetița va pleca până la întoarcerea lui.

La ora aceea, Vuorenmaa trebăluia prin curte. Cu înfățișarea lui ursuză, arunca din când în când o privire spre ușa bucătăriei. Când micuța Plihtari ieși, lăsă lucrul și o strigă. Schimbară doar câteva vorbe. Vuorenmaa se întoarse la treaba lui, alături de Kustaa.

– Am întrebat-o ce gânduri are Iivari cu copilul, dar nu știe nimic. Crăciunul bate la ușă. Eu zic că cel mai bine ar fi să-l dau pe Iivari pe mâna comisarului.

Kustaa nu răspunse nimic. Vuorenmaa își vedea înainte de treabă. Puțin mai târziu, privindu-și pe furiș stăpânul, văzu pe fața lui roșeața pe care o cunoștea atât de bine. Cu toată vârsta înaintată, Vuorenmaa era încă un bărbat voinic – și pe vremea când era încă în floarea puterii, nimeni n-ar

fi îndrăznit să se lege de el. Uneori, aflându-se în preajma lui Kustaa, îl apuca deodată zorul, ca și când stăpânul l-ar fi strâns de ceafă. Sau îi venea s-o șteargă pe loc – cum fusese zilele trecute, după cearta din grajd.

– Iivari n-a trecut pe la voi să vorbiți? întrebă în cele din urmă Kustaa, cu un glas prefăcut.

– N-a trecut, răspunse Vuorenmaa, apăsând pe fiecare silabă ca un judecător care, câștigând partida, își așterne pe masă cărțile una câte una.

Era limpede că știa tot.

Stăpânul se întoarse, dând parcă să scoată ceva din buzunar. Pe urmă întrebă cu o voce mai joasă:

– Eeva s-ar mulțumi cu cinci sute de mărci, nu-i așa?

Din clipa în care deschise gura, simțise că se scufundă tot mai adânc; nu mai vorbise niciodată cu Vuorenmaa despre treaba asta, nici despre despăgubire. Vuorenmaa încuviință, iar stăpânul se întoarse din nou. Când, după o clipă, vru din nou să-i vorbească, fu silit să-și dreagă de câteva ori glasul.

– Pleacă mai devreme, bodogăni el dacă vrei să te duci la comisar.

Pe urmă Kustaa se îndepărtă, mulțumit că pusese capăt discuției cu o poruncă. Dar era singur.

Așa începu prima acțiune întreprinsă de Kustaa fără știrea nevestei. Asta a fost poate și începutul nenorocirilor sale. Orice abatere cere în mod firesc o îndreptare pe drumul cel bun, săvârșită de însăși viața sau de un instrument mai modest. Kustaa își spuse că nu voia decât s-o cruțe pe Hilma de niște supărări, însărcinată cum era. Dar în adâncul sufletului simți că, de fapt, pedepsise pe cineva, iar acel cineva era chiar el.

Lui Kustaa nu-i veni greu să găsească un motiv ca să se ducă în sat. Doar era ajunul Crăciunului. Avusese atâtea de făcut, încât nu se înapoie decât seara târziu. La plecare, Hilma îl întrebă umilă dacă are de gând să ia ceva pentru

părinții ei. Nu-i dădu niciun răspuns. În sat, îl văzură făcând primul drum la comisar, apoi se duse la tăbăcar, pe urmă intră fără grabă prin prăvălii, după cumpărături. Calul stătu legat ore întregi de un gard. Din sanie se vedea atârnând covorul vechi al familiei, cu milezimul* țesut în el. Cum Kustaa trecea foarte rar prin sat, mulți veniră să-i strângă mâna... Îl văzură și pe Vuorenmaa intrând într-o prăvălie... Iaca! A venit în sat, în haine de lucru... Salmelus se pregăti de plecare. Stătea sub poartă, la umbră, când intră arendașul său. Oamenii din prăvălie începură să zâmbească văzându-l pe Vuorenmaa plătind cu hârtii noi-nouțe.

După o jumătate de ceas, comisarul și nevasta lui îl însoțeau pe flăcău, care se pregătea să plece și care, într-o singură zi, trecuse pe la ei de două ori. Se minunară vă-zându-i roșeața din obraji, îi admirară nasul vulturesc și covorul scump din sanie. Pe urmă vorbiră despre afacerea pe care o rânduise Salmelus. Kustaa se întorcea cu un act în buzunar în care scria: „Subsemnatul Karle Vuorenmaa recunosc că am primit în numele fetei mele minore Eeva... și mă oblig prin prezenta să nu intentez de aici înainte niciun fel de acțiune împotriva lui Iivafi Plihtari, pentru întreținerea sus-numitului copil... mort, această sumă nu vom fi obligați s-o înapoiem."

Kustaa Salmelus nu-i arătă neveste-sii hârtia. La întoarcere, era foarte liniștit și povesti în amănunt pe unde umblase. Nu cumpărase nimic pentru socri — cu siguranță însă că Hilma avea să găsească ceva potrivit pentru ei. Apoi Kustaa păru că se gândește la altceva, ceea ce n-o miră deloc pe Hilma: în împrejurările de față, Kustaa va trebui prin forța lucrurilor să treacă – deocamdată – pe planul al doilea.

Porniră spre casa Plihtarilor, deși încă de la plecare Kustaa simți că vizita avea să iasă prost. Cum în povestirea noastră Kustaa este un personaj tot atât de însemnat ca și fiica lui, a cărei poveste o vom începe foarte curând și cum această vizită marchează o cotitură hotărâtoare pe calea pe

* Cifră indicând anul în care a fost țesut.

care intrase ultimul urmaș al familiei, o vom reda în cele mai mici amănunte.

Plihtari era o gospodărie veche, așezată la marginea unui ținut foarte populat. La ferma aceasta ajungeai pe un drumeag întortocheat, vara brăzdat de rădăcinile copacilor care se încolăceau deasupra pământului și plin de urme de vaci în care apa ploilor se strângea alcătuind băltoace verzui; iarna, pe drumeag se vedeau dârele lăsate de căruțele care cărau crengi din pădure, iar porțile caselor aveau agățate în colțuri smocuri de paie. Pe vremea fostului arendaș, ferma era înfloritoare; dar de când încăpuse pe mâna lui Plihtari, se părăginise din ce în ce mai mult din pricina proastei gospodăriri. Nu Heikki Plihtari o luase pe Tilta de nevastă – mai bine zis Tilta îl luase pe el de bărbat. Era o muiere a dracului, pe care nici cel mai aprig bărbat n-ar fi izbutit s-o țină în frâu. Ea vârâse în casă neorânduiala și gălăgia, zâzania și lenea. Orice ban intrat în casă îl socotea câștigat prin meritul și priceperea ei; în schimb, când se aflau în pierdere, era vai și amar de capul lui Heikki. Tilta adusese pe lume trei copii: cel mai mare, Hilma, care ajunsese, ca printr-o minune, stăpâna frumoasei moșii Salmelus, moștenise firea blândă și liniștită a tatălui.

Invitată împreună cu bărbatul, Hilma veni în vizită la părinți pe drumul de iarnă. Ajunul Crăciunului căzuse într-o duminică în acel an. Femeia era veselă și binedispusă, fiindcă de dimineață se dusese la biserică împreună cu bărbatul. Drumul fusese ca o călătorie de plăcere. Zâmbetul omului de lângă ea îi păru mai cu înțeles ca de obicei; ținând hățurile în mână, Kustaa părea că se gândește la ceva foarte plăcut, pe care ea avea să-l afle mai târziu. Din toate punctele de vedere, alcătuiau o pereche frumoasă.

În cabana Plihtarilor, oamenii îi așteaptă, dar niciodată nu vor fi gata să-i primească. În ultimele zile s-au ciondănit mai mult ca de obicei, iar acum bătrânul trăsnește și bufnește, fără să știe pe cine să-și verse focul. El a primit în mână cele

cinci sute de mărci și tot el răspunde într-o bună măsură și de banii risipiți fără rost, deși nu voise să facă o gaură atât de mare. Își cumpărase doar niște zurgălăi și hamuri pentru iarnă, fiind sigur că Vuorenmaa va primi să aștepte restul sumei până după Crăciun. Dar pe urmă mai luase din ei și Tilta, și chiar și Iivari, iar ce mai rămăsese era atât de puțin, încât nu făcea să-i duci lui Vuorenmaa... Iivari și mama lui sunt părtași; nemernicul s-a înfruptat din butoiașul cu bere, pus deoparte pentru stăpânii de la Salmelus – și acum râde cu răutate.

– Nu mai rânji, secătură! îi spune tatăl lui cu o tărie neobișnuită.

Băiatul se sculă înjurând și zice că nu i-a cerut nimic lui Salmelus și nici n-are să-i ceară; dacă el nu-i de neam, ca să-i fie cumnat, îl doare în cot! Doar nu el o să întrețină broscoii din casa lui Vuorenmaa... Dar în inima lui Heikki au început a clocoti instinctele paterne, care-l făcură să-și dojenească și mai avan fiul. Iivari se încâpățâna. Tilta era gata să intervină, când deodată se auzi pe lângă grajd clinchetul unor zurgălăi străini, pe urmă se zări un cal murg și curând două fețe bine-cunoscute în fundul saniei. Heikki se grăbi să țină calul, în timp ce fecioru-său o ștersese pe ușa din dos.

Secătura plecase liniștit, după ce se oprise mai întâi să-l asculte pe taică-său cu câtă umilință își întâmpina musafirii; nimeni nu-l lua în seamă. Cu mai multă siguranță de sine se îndreptă spre beciul de cartofi, unde intră și începu să răstoarne pământul cald și umed care mirosea a piatră udă; făcu pe pipăite mișcările cunoscute și în curând se auzi gâlgâitul berii în întuneric... „În odaie e bătrânul meu... hm!... și tânărul Salmelus, care-i stăpânul bătrânului meu... he!... și mai e și Hilma noastră care crede că s-a întâmplat..." Astfel gândea Iivari în timp ce dădea peste cap berea rezervată pentru oaspeți. Din ce bea, din aia îl apuca mai mare scârba de Plihtari, de Salmelus și de Vuorenmaa; se hotărî pe loc s-o șteargă din sat și să nu se mai întoarcă decât după plecarea invitaților. Puse cepul la butoiaș, trase zăvorul

și, fără să se gândească, vârî cheia în buzunar. Își dădu seama de obrăznicia lui, totuși o luă grăbit la vale.

Între timp, invitații au pătruns în camera caldă, unde Tilta urma să-i îndestuleze cu prăjituri și cafea și cu berea pe care trebuia s-o aducă Heikki. Dar își dădură seama pe loc că dispăruse cheia de la beci și că Iivari a șters-o; la început, nu făcură legătura între aceste două fapte. De la bucătărie se auziră imputări rostite în șoaptă și un du-te-vino; Hilma se grăbi să vadă ce se întâmplă. Aerul de afară îi înroșise puțin fața slăbită, înfrumusețând-o; purta o rochie nouă dreaptă și amplă, din acelea cum poartă femeile în starea ei. Era impunătoare, așa cum traversa camera goală, cu mâinile la spate, ca o doamnă.

Hilma fu prima care bănui că Iivari luase cheia. După câteva presupuneri și căutări zadarnice, părinții îi dădură dreptate. Hilma declară că trebuie să aștepte întoarcerea fratelui, care cu siguranță nu va întârzia prea mult. Dar, când Tilta anunță că până într-o oră avea nevoie de cartofi pentru cină, Heikki, fără să spună o vorbă, se duse la beci și sparse broasca. Berea fu imediat servită și Heikki conduse discuțiile cu ginerele său spre ținta la care voise să ajungă. Într-un răstimp destul de scurt, glasul și vorbele lui își pierdură vlaga. Făcu o dare de seamă a întâmplărilor, în timp ce soția și fiica se băgau și ele în vorbă câteodată, conform obiceiului din familie, pentru a întări cele spuse. Explicațiile bătrânului au durat toată seara. Tocmai ajunsese să spună amănunțit că ar fi o mare prostie să i se dea șleahtei lui Vuorenmaa o sumă atât de mare, când în fond nici nu se știa dacă Iivari era într-adevăr tatăl copilului.

– El e tatăl, cu siguranță, intră atunci în vorbă mezina, care n-avea decât paisprezece ani.

– Tacă-ți gura, îi strigă atunci tatăl, urmându-și firul povestirii, spunând că de fapt Vuorenmaa nu dăduse pe nimeni în judecată – cum tot amenința c-o să facă – și că Iivari era uluit, și de aceea luase cheia cu el.

– Rămâne de văzut dacă el e vinovatul, întoarse vorba sora cea mică.

– Atunci, oi fi luat-o tu, adăugă tatăl, vrând să facă o glumă.

Kustaa gustase din berea aceea grozavă; adevărul era că Tiltei i se dusese vestea pentru felul cum prepara berea, și foarte des moșierii o chemau, la sărbători, să le pregătească băutura. În cinstea ginerelui, femeia își dăduse toată silința, mai ciupind câte ceva din banii oferiți pentru cheltuielile casei. Noroc că Iivari nu băuse mai mult de o cană. Kustaa se făcuse roșu ca racul la față și devenise tot atât de limbut ca și socrul său, numai că lămuririle lui erau și mai încurcate decât ale celuilalt.

Îi spuse soacră-sii că el chibzuise mult la povestea aceea a lui Iivari, iar părerea lui era că și ea, și Heikki trebuiau să-și aducă băiatul pe calea cea bună... Da, nu era treaba lui, nu-l privea pe el, nici pe nevastă-sa; dar pentru bunul renume al familiei îi plătise lui Vuorenmaa despăgubirea. Tilta încerca să-i explice că banii nu fuseseră cheltuiți – deși nu ajunseseră unde trebuia. Doar nu te poți duce în vizită la ginerele tău în zdrențe, ca țiganii, și așa mai departe... Judecata lui Kustaa nu se poticnea în asemenea amănunte.

Situația nu se lămuri decât după întoarcerea lui Iivari, când avu loc o ceartă de pomină. Această ceartă avu darul de a strânge pentru totdeauna legăturile de rubedenie abia înfiripate – legături ce nu aveau să slăbească decât după un îndelung șir de decese. Pe la nouă, Heikki se prăvăli în patul său și cina, pregătită de Tilta, fu, în sfârșit, servită. Kustaa și Hilma mâncau în odaie și Kustaa era gata să-i spună nevesti-sii cum ar fi trebuit s-o sfătuiască părinții ei, când deodată se auziră chiotele unei bande de beți, pe urmă se deslușiră și vorbe – era limpede că Iivari se îndrepta spre beci. Nu peste mult timp, se auziră uși trântite, întâi cea din tindă, pe urmă cea de la bucătărie, apoi izbucni o gălăgie nemaipomenită. Tilda încerca să-și potolească feciorul, care zbiera în gura mare.

– Berea noastră nu-i pentru afurisitul ăla de Salmelus, la naiba!... Sunt sigur că Kustaa i-a trântit fetei plodul și de-aia

mi-a dat bani și mie, și lui Vuorenmaa... ha-ha-ha! Nasosul mai e pe-aici, cu muierea lui?

Heikki se trezi o clipă din toropeală, mormăi ceva, pe urmă ațipi iarăși. Atunci Hilma se sculă și trecu în bucătărie; Kustaa rămăsese la locul lui, liniștit, dar cu urechea lentă. Ceea ce auzi îl făcu să se scoale și să intre în bucătărie.

Kustaa ajunse la țanc ca să ia parte la o scenă, unică în viața lui. Femeia aceea bine îmbrăcată, însărcinată, era oare nevastă-sa? Și flăcăul cel beat care o împingea, gata s-o lovească de colțul sobei, era fratele soției sale? Kustaa Salmelus ridicase mâna asupra aproapelui său, pentru prima și ultima dată în viață. Când își simți degetele înfundate în gâtlejul puhav al lui Iivari, îl apucă o scârbă îngrozitoare. Cei doi bărbați se zbăteau lângă sobă, și Kustaa își veni în fire auzind rugămințile țipate în urechi de către cele două femei; degetele dădură drumul beregatei lui Jivari, care, congestionat la față, ținea într-o mână o cheie mare, iar în cealaltă un furtun de butoi. În fundul încăperii îl văzu pe bătrânul Heikki care se uita la el dușmănos. Amețit, Kustaa spuse surâzând:

– Acum plecăm.

Le văzu pe Tilta și pe Hilma înghesuindu-se în jurul lui Iivari, care leșinase – și se năpusti afară, cu capul gol, spre sanie.

Kustaa nu-și reveni în fire decât în timpul întoarcerii, pe când căuta să ocolească un buștean pe care-l văzuse și la venire. Nevastă-sa ședea lângă el, pe jumătate adormită, cu un aer foarte plictisit. Înainte strălucea luna, care abia răsărise... Kustaa își reamintește totul, dar nu scoate o vorbă. Se află la jumătatea distanței dintre Salmelus și Plihtari... Tatăl său mai trăiește? Nu toate merg anapoda.

Ajunși în curte, Hilma coborî fără o vorbă și intră în casă; Kustaa duse calul în grajd; când se apropie de pat, Hilma era culcată cu fața spre perete și părea adormită. Un lung suspin tremurat dovedi totuși că era trează.

Când se zice că un sătean a fost nevoit să-și vândă ferma, nimeni nu se gândește la un eveniment particular care să fi

fost pricina hotărâtoare – afară doar dacă nu-i vorba de răsturnările petrecute către 1870. În timpul anilor de sărăcie cruntă care au bântuit atunci, mulți dintre țăranii întreprinzători au pus baza unei prosperități materiale care le îngăduise moștenitorilor să ducă o viață mai trândavă, mai cu seamă dacă „răposatul tată" a știut din timp să-și redobândească pământurile întinse, înainte de intrarea în vigoare a legii care-i apăra pe micii moșieri. În această perioadă, spre sfârșitul anilor de mizerie, se vindeau câteodată ferme la mezat din pricina dărilor neplătite. Dacă un țăran prevăzător avea parale, îi era mai la îndemână să cumpere ferma amenințată decât să-i împrumute vecinului hăituit mica sumă cu care și-ar fi putut salva pământul... Uneori și molimele secerau cu atâta furie fermele, încât nu mai rămânea niciun amărât în viață, în afară de câte un bătrânel pe jumătate ramolit: fostul proprietar.

Dar aceste întâmplări mai deosebite se leagă de istoria patriei, de marile încercări obștești ale norodului. Înainte vreme, lucrurile aveau un curs diferit, banal și liniștit. Molima îi putea răpi țăranului vitele, copiii și nevasta; grindina lui aprilie îi putea nimici secara abia încolțită, iar bruma din august, grânele pe jumătate dezvoltate; puteau izbucni incendii, puteau interveni plăți de cauțiune; și totuși, era posibil să nu fii silit să-ți vinzi ferma. Dar, începând cu generația următoare, fiul sau ginerele sunt constrânși să lichideze totul. Între 1890 și 1900, timp în care se desfășoară povestirea noastră, când Kustaa și Hilma stăpâneau ferma Salmelus, s-a întâmplat nu o dată ca semnele prăpădului din jur să prilejuiască o creștere năvalnică de bunăstare și putere. Fiecare cunoaște urmările vânzărilor de păduri încheiate atunci. Mulți țărani își prăpădeau banii căpătați pe pădurile lor, în birturile orașelor. Acum, când rămășițele primelor abataje putreziseră în păduri, iar puieții erau ocrotiți printr-o cultură rațională – singura amintire a acestor îmbogățiri peste noapte este câte un hambar de granit zidit pe un sol mocirlos, ori ferestrele urâte ale saloanelor provinciale, cu cele două

geamuri lunguiețe, urâte, neprimitoare, având deasupra un al treilea geam, identic; privindu-le, în minte îți răsare imaginea pungii de piele a fostului cumpărător al pădurii. Bogăția, dobândită doar prin simpla iscălire a unei hârtii te făcea să te gândești la modernizări – și, pentru ca schimbarea să fie bătătoare la ochi, omul își transforma pur și simplu ferestrele bine proporționate, alcătuite din șase pătrate, după cele pe care le văzuse la oraș, la frate-său...

Ultimul moștenitor al fermei Salmelus nu-și vânduse pădurile și nici nu-și înlocuise geamurile puțin cam verzui. Deși instinctele „străvechi de țăran îi șoptiseră, după ce se întorsese de la Plihtari, că atât viața lui, cât și faptele nu mergeau pe făgașul obștesc, totuși nici în ruptul capului nu și-ar fi vândut pământul. Nici mai târziu, când voinicul proprietar de la Roimala măsura în lung și în lat țarinele fermei, cu ifose de proprietar, Kustaa tot n-ar fi putut să spună ce faptă a lui anume stârnise această lină rostogolire.

În zori, Kustaa se trezi primul. Aprinse lampa, apoi aruncă o privire spre nevastă-sa, care dormea. Hilma părea că doarme mai adânc ca oricând; fața ei, pe jumătate întoarsă, avea o expresie lipsită de viață, absentă. Respirația scurtă părea că îi adevărește nevinovăția și nu se potrivea deloc cu expresia pe care o avea pe față. Rotunjimea formelor, sub plapumă, nu era decât urmarea unui accident întâmplător.

Kustaa se trezise cu o senzație neplăcută, de greață, care creștea în el, pe măsură ce amintirile zilei din urmă se limpezeau. „Am fost la Plihtari cu sania... berea... cina... da... am fost acolo cu adevărat, și iată și femeia cu care m-am întors acasă... sunt cu adevărat legat de ea, e nevasta mea, a mea... dar, la drept vorbind, ce-i ea pentru mine?“

Kustaa își aminti cum Heikki Plihtari rămăsese țintuit în mijlocul odăii, ca și cum ar fi biruit toată lumea, și pe ginere-său odată cu ea... I se păru că, într-un fel, devenise fiul acestui unchiaș... „Oare într-adevăr înrâurirea paternă a acestui bătrânel jalnic pătrunsese până în frumosul salon de la Salmelus, prin mijlocirea femeii care dormea acolo, la

ceasul acela al dimineții? ...Salonul nu se schimbase deloc, dar își pierduse înfățișarea de cameră de oaspeți; după ușă nu se mai auzea tușea bine-cunoscută a tatălui, acum răposat... Gospodăria o conduc după capul meu, fără ajutorul nimănui... iar acolo zace femeia care..."

Hilma încă dormea. Poate că în timpul nopții nu închisese ochii de supărare și adormise cu greu. Kustaa se îmbrăcă încet; trebuia, fiindcă la geamuri se ivise o nouă zi, zorile unei dimineți de iarnă. În această perioadă a anului, fiecare gospodar se scula cu noaptea în cap, oricât de târziu s-ar fi culcat. Când toate merg bine, omul nu trebuie să aibă grijă de nevastă, fiindcă s-a sculat înaintea lui și a și trezit argații, care nu se trezesc niciodată singuri. Un gospodar fericit nu are grijă de nimic când în zori, îndreptându-se spre grajd, își aude calul nechezând. Argații sosesc și știu ce au de făcut.

În dimineața aceea însă, nicio slujnică nu se sculase, stăpâna dormea și ea dusă, iar argații nu se arătau; mergând pe cărarea bătătorită, stăpânul încerca să se gândească la ceva. Intrând în grajd, aprinse focul, scoase bălegarul, țesălă calul. Pe urmă îi puse hamurile. Făcând aceste treburi, i se păru că cineva îl supraveghea, vrând să afle ce are de gând. Kustaa nu voia nimic – dar simțea nevoia să plece undeva, cât mai departe, să se ducă undeva, oriunde. Săniile murdare ale arendașilor umpluseră ograda încă înainte de ajunul Crăciunului și vor face calea întoarsă în amurg, fără să aibă nevoie de el. Sau, mai bine zis, ar fi avut mare nevoie de stăpânul care s-a dus după fân la un hambar mai îndepărtat. Asta e o treabă de bărbat, foarte potrivită pentru un stăpân, mai ales într-o zi de sărbătoare. Dar era mai bine dacă ar fi plecat cu două ore mai târziu.

Potrivind hamurile, Kustaa se opri o clipă, ca și cum ar fi stat pe gânduri sau s-ar fi pregătit să-i pună calului o întrebare. Era o dimineață de iarnă foarte liniștită, o dimineață atât de calmă, încât se auzeau deslușit chiorăielile din burta animalului. Când calul se scutură din amorțeala

caldă a somnului, zgomotul făcut de hamuri și hulube avu efectul unui sunet asurzitor.

În clipa aceea, Loviisa, străbătând ograda, văzuse sania de cărat fânul și fără îndoială că avea să-și prevină stăpâna. Mai întoarse o dată capul de pe prispă, pe urmă intră în bucătărie, unde aprinse lampa. Kustaa înțelese că poate porni la drum fără a-și mai vesti soția.

Lăsă calul să meargă la pas; era încă atât de devreme, încât avea să sosească la hambar înainte de a se lumina de ziuă. Stând în picioare în sanie, putea cugeta în voie la ale lui. Ca o brazdă adâncă, drumul tăia câmpuri, miriști. Nu se vedeau decât două făgașe, care trădau lățimea obișnuită a săniilor țărănești. Sania băiatului se ținea pe urmele saniei tatălui.

Kustaa se întreba ce avea de făcut. Un glas îi șoptea că trebuia să părăsească ceva – dar ce anume nu știa nici el; oricum, era încântător să te avânți așa, în necuprinsul singurătății.

Pădurea ninsă te făcea să uiți de grijile câmpului. Aici poți găsi clipe de uitare, deși până la urmă gândurile negre pun iarăși stăpânire pe tine.

Să pleci, să nu mai auzi... departe de omul acela în gâtlejul căruia i se înfipseseră degetele și pe care nu voia să-l numească. Închipuindu-și plecarea, își reaminti tot ce era în legătură cu acest om. Casa și locatarii ei, femeia tânără care în acel moment se trezea la Salmelus pentru prima oară singură. Da, și Salmelus, întreg domeniul, și cei care i-l lăsaseră moștenire; părinții lui, tata și mama; toți erau amestecați în această idee nedeslușită de plecare, iar el simțea ca și când ar fi trebuit să se despartă de sine însuși. Și ființa aceea care avea să vină pe lume... Pentru prima oară, Kustaa se gândi la el fără cruțare, cu brutalitate. Dar printr-o asociație de idei gândurile îi reveniră, parcă atrase de același punct: individul acela o îmbrâncise pe Hilma în momentul în care intervenise el – prea târziu, fiindcă trupul femeii se și lovise de colțul sobei. Acum, după cele întâmplate, își dădu seama că nu căpătase nicio satisfacție din partea derbedeului și că

n-avea să capete în vecii vecilor. În asemenea împrejurări trebuia să te răzbuni pe loc.

Chipul lui Iivari Plihtari parcă crescuse în sufletul lui Kustaa, care se simți părăsit de tot, până și de pădurea îmbrăcată în haină albă, posomorâtă când se făcu ziuă. Beţivanul, ticălosul de Iivari ridicase mâna asupra femeii care, culmea, era propria lui soră! Lucrul i se păru atât de respingător, încât nici nu mai voi să se gândească la asta, spunându-și tot timpul că nu numai mama fusese lovită, dar și pruncul ce trebuia să vină pe lume. Iivari îi primejduise drepturile lui de tată, și asta aproape că îl speria. De ce să se ducă acolo? Drumul parcă îi spunea: „Poți să mă urmezi după voia ta, dar nu stă în puterea mea să te ajut. Va trebui să te întorci la tine acasă."

Kustaa nu se gândise că drumul trecea prin fața cabanei lui Vuorenmaa. Calul coborî panta în trap. Dar la întoarcere, cu sania plină, panta trebuia urcată încet. De altminteri, Salmelus nu-i mai purta nicio pică lui Vuorenmaa; dimpotrivă, gândul la acest om îl înviora. Vuorenmaa fusese întotdeauna cinstit și drept, se înțelesese foarte bine cu tatăl lui Kustaa.

Calul se opri lângă fântână, și Kustaa îi dădu apă. Văzând fețe în dosul geamurilor, Kustaa hotărî să intre, mai cu seamă că-i era și foarte sete.

Vuorenmaa era gata de plecare și aruncă stăpânului o privire pătrunzătoare. Se ducea la fermă. Poate că întârziase, fiindcă stăpânul, iată, o și pornise la drum. Dar, nu, nimic nu te poate zori într-o zi de sărbătoare ca asta. Vuorenmaa s-ar fi putut urca în sanie. Ar fi fost mult mai bine decât să meargă pe jos, cu siguranță...

În încăperea cealaltă se auzea scârțâitul unui leagăn, apoi zgomotul scăzu și încetă. Intră și Eeva, palidă și mototolită. Kustaa ceru de băut și o trimise pe Eeva să aducă berea, ca s-o încălzească puțin. Kustaa văzu că băutura era fermentată cât trebuia. Schimbară câteva fraze scurte, apropiindu-se pe ocolite, cu vorbe în doi peri, de ceea ce îi interesa. Vorbiră apoi, întorcând lucrurile pe toate fețele. Vuorenmaa îi arătă totul în amănunt, cum se pricepu – nu era el omul pe care

să-l duci de nas. Pe urmă se sculă, zicând că pleacă la fermă – Kustaa, dacă vrea, poate să mai rămână – și își puse alene mănușile groase.

Kustaa nu plecă. Calul rămase priponit de gard până la căderea nopții. Recunoscându-l, trecătorii se mirau, gândindu-se la cearta lui Vuorenmaa cu Plihtari. Clevetelile și începură – și întâmplarea era atât de ciudată, încât zvonul ajunse fără întârziere și la fermă. Intrând la bucătărie sub cuvânt că avea o treabă, o cumătră povesti totul dintr-o suflare:

– Era chiar stăpânul de la Salmelus, zău, îi cunosc calul, și fata lui Vuorenmaa a coborât în beci și i-a adus bere. Au de ce să bea acu, că Eeva a pus mâna pe-atâta bănet. Se cuvine să-l omenească pe stăpân, nu-i așa?

Hilma auzi cele spuse. Fără să răspundă, ieși din bucătărie. Era pe înserate.

Kustaa se simțea cum nu se poate mai bine. Încălzit de bere, sporovăi ceasuri întregi cu muierile. Eeva, fata-mamă, știa să facă față, chiar când rămânea între patru ochi cu Kustaa, în timp ce maică-sa trebăluia; vorbea cu o voce stăpânită, dar hotărâtă; și se pricepu să stea de vorbă pe îndelete cu stăpânul, care avea graiul mai potolit. Eeva și Kustaa se înțelegeau, între ei nu putea fi nicio ură; nutreau aproape aceleași sentimente față de neamul Plihtarilor. Kustaa vru să plătească berea, dar bătrâna se împotrivi:

– La noi nu-i birt, noi nu suntem destrăbălați, măcar că fata noastră a pățit-o... E adevărat ce zice lumea că i-ați dat banii de despăgubire lui Plihtari și că ei i-au cheltuit până la ultimul sfanț și că a trebuit să mai plătiți o dată? Iivari povestea asta ieri în sat; și câte altele nu mai zicea...

În clipa aceea, Kustaa se trezi parcă, își privi halba, o goli dintr-o înghițitură, spuse la revedere și nu mai scoase o vorbă. Ieși foarte liniștit, poticnindu-se puțin în timp ce cobora treptele scării, cu care nu era obișnuit. Își adăpă calul, apoi se urcă în sanie. Scurta zi de iarnă era pe sfârșite.

Tot așa și la Salmelus.

– Ce, hambarele noastre sunt atât de departe, că ți-a trebuit o zi întreagă de drum? își întrebă Hilma bărbatul. Pentru întâia oară îi vorbea pe un asemenea ton. În timpul zilei, de nenumărate ori fusese nevoie de stăpân la fermă și nevasta a trebuit să hotărască fără el. Ar fi fost nevoie și de bani, dar nu găsise destui.

Când Hilma isprăvi cu învinuirile, Kustaa îi răspunse cu un zâmbet obosit:

– Mai avem de plătit vreun copil din flori?

Erau vorbele cele mai veninoase pe care le spusese vreodată nevesti-sii.

– S-ar putea, îi răspunse Hilma. Cică băiatul Eevei ar fi puțin și-al tău; oricum, se pare că nu te prea plictisești cu pramatia aceea.

Fața lui Kustaa se înăspri deodată, iar privirea i se făcu de gheață. În ochii Hilmei licărea batjocura. Nu-i era frică – simțindu-se apărată de copilul pe care-l purta în pântece. Era înfiptă și îndrăzneață. Kustaa îi văzu pe amândoi – pe mama și copilul ce avea să se nască, înțeleși împotriva lui. Îl cuprinse o teamă ciudată, și toată seara rătăci prin fermă ca printr-un loc necunoscut și dușmănos.

E greu să scapi cu totul de asemenea gânduri. Dragostea, din nenorocire, începe întotdeauna cu partea cea mai frumoasă; tocmai de aceea, cu timpul, are când să se întineze. Dragostea dintre un bărbat și o femeie e ca un organism ale cărui măruntaie și fibre, odată rupte, nu se mai lipesc niciodată. Mai bine ar fi ca iubirea să fie la început aspră și brutală – iar pentru un bărbat cel mai înțelept lucru ar fi să-și ia femeia de unde și-a înțărcat dracu' copiii, cum se zice. Chiar în iarna asta, vecinii avură prilejul să observe anumite lucruri în privința gospodăririi fermei, care nu s-ar fi întâmplat pe vremea foștilor stăpâni: o serie de stricăciuni care cereau reparații fuseseră lăsate baltă. Muncile de la sfârșitul toamnei stăpânul le amânase până în primăvară, și lucrurile merseră astfel și în anii următori.

Nici soarta nu hărăzi familiei un viitor prea luminos.

Într-adevăr, primele dureri ale facerii au fost un moment solemn în viața lui Kustaa. Hilma se sculă dis-de-dimineață, ca de obicei; așezată în bucătărie, conducea fără vlagă treburile gospodărești, gata la orice împotrivire să-i facă pe voie slujnicei. Pe urmă își ridică poala fustei – a nu știu câta oară – să se uite cât i se umflaseră gleznele și pulpele. Deodată, ochii i se încețoșară. Se sculă, dar trebui să se sprijine cu amândouă mâinile de masă. Loviisa văzu cum i se zgârceau degetele.

– Ce-i? Să chem stăpânul?

Când Kustaa intră în odaie, Hilma ședea în chip ciudat, rezemată cu spatele de ușă. De luni de zile, între ei plutea umbra unei neînțelegeri. Totul se petrecuse numai între patru ochi. Nicio vorbă grea nu fusese rostită de față cu o a treia persoană. Nimeni n-a venit de la Plihtari. Kustaa își găsise tot timpul treabă pe afară, iar seara nu scotea o vorbă. Pe măsură ce se apropia ziua nașterii – Hilma nu-și dădea întru totul seama când va fi –, Kustaa simțea că devine din ce în ce mai neînsemnat pe lângă nevastă-sa. Amintirea scenei din casa socrului pălea. Totuși, câteodată – stând unul lângă altul în pat, liniștiți – soțul se simțea copleșit de un sentiment neplăcut și respingător; un individ oarecare a pus în primejdie bunul lui cel mai de preț: paternitatea. Kustaa nu-și mai aștepta moștenitorul, cum s-ar fi putut crede că o va face, ținând seama de puterea bărbăției sale în momentul în care-l zămislise. Ajunsese până acolo încât trebuia să-și alunge anumite închipuiri îngrozitoare, ca nu cumva să se împlinească. Intrând în salonul plin de amintiri, inima îi fu năpădită de un val de căldură. Poziția în care o găsise pe Hilma îi stârnise sentimentul acesta. Așa cum ședea, parcă i-ar fi cerșit ajutor. Se apropie de ea, îi puse încet o mână pe umăr și o întrebă un lucru foarte obișnuit. Hilma îl privi, și expresia ei îl uimi pe Kustaa. Un bărbat n-ar trebui niciodată să vadă o femeie în starea asta.

– Vrei să te duci la Tontilla să-i spui să vină – dar să nu afle lumea... Nici tatei să nu-i spui nimic... Du-te repede...

Sosise așadar ziua cea mare, cum nu mai fusese alta de la nașterea stăpânului de astăzi al fermei. Vestea nașterii apropiate făcea să lâncezească toată gospodăria, deși înăuntrul ei era o mare fierbere. Până și slujnicelor mai tinerele le crescuse nasul, datorită stăpânei lor ce trebuia să aducă pe lume un moștenitor. Tontilla avea putere deplină asupra întregii gospodării dând sfaturi și porunci; deși era o femeie cumsecade din fire, acum nu se mai uita în ochii nimănui, iar poruncile le dădea în fugă. Pe măsură ce ziua se scurgea, înfățișarea ei devenea din ce în ce mai gravă.

Stăpânul nu stătea în casă, își găsea fel de fel de treburi prin apropiere. La un moment dat, deschise o poartă și revăzu dintr-odată locul unde îl găsiseră mort pe tatăl său. Se opri liniștit, cu privirea aiurea. Oare pentru asta îl aduseseră aici pașii? Gândul încercui cu precizie locul unde răposatul fusese găsit întins pe jos; acum însă, duhul părintesc părea adormit în fața vetrei și nu-i mai spuse nimic feciorului său. Nu-i mai făcu nici măcar o mustrare.

Kustaa se așeză pe prispa hambarului; aici se simțea bine. Cercetă ferma de la distanță, desluși chiar fereastra în dosul căreia, în acea clipă, Hilma... Avea niște noțiuni foarte vagi despre o naștere, dar știa că, în afară de dureri, mai era și sânge, și niște lucruri care se duceau pe ascuns. Ceva care stârnește scârba bărbaților... și asta evocă din nou... din nou întâmplările recente, și mai întâi de toate pe Iivari. Fața secăturii era parcă foarte aproape de salon și expresia lui spunea: „Eu sunt, cunosc aceste lucruri, dar n-am să-ți ling tălpile..." Maică-sa se învârtea pe lângă el... pe urmă drumul la hambarul îndepărtat... în clipa asta, Hilma e în chinurile facerii, ea care... Gândul înfiorător, ca un fel de dorință, voia să se precizeze în cugetul său. Kustaa se tânguia intrând în hambar și, fără să-și dea seama, se opri pe locul unde murise tatăl său. Stătea nemișcat, ca și când ar fi ascultat ceva. Încet, încet, regăsi starea sufletească din copilărie, și atunci se îndreptă spre casă.

Îl căutaseră. Peste tot domnea o liniște ciudată, ca încremenită. Loviisa ieși din salon încet, fără să facă niciun zgomot.

– Dacă vreți să intrați... spuse ea cu un glas ciudat.

Kustaa intră. Fața Tontillei era schimonosită, ca și când ar fi plâns. În ultimele zile, Kustaa se simțise străin la el acasă; în clipa asta, acest sentiment atinsese culmea. Totul în odaie era altfel decât înainte; patul fusese tras lângă perete, lăsând un spațiu de trecere, unde se afla Tontilla. Hilda zăcea palidă în pat, cu ochii închiși; nu făcu nicio mișcare când se apropie bărbatul. Toate mângâierile și toate cuvintele de dragoste pe care această femeie slabă și neînsemnată le rostise bărbatului ei reveniră acum în mintea acestuia. Într-o asemenea clipă, un soț și-ar putea cântări, cu precizia cu care și-ar număra banii la birou, sentimentele încă păstrate față de soție.

– Orice ajutor omenesc a fost zadarnic... e zadarnic întotdeauna fără ajutorul lui Dumnezeu, spuse încet Tontilla.

Spunând aceste vorbe, își îndreptă privirea spre o legătură de cârpe așezate de-a curmezișul, la piciorul patului. Kustaa zări, fără să-l privească, capul fără viață, violaceu, al unui copil.

Într-adevăr, Kustaa nu-și dădu seama că acolo era un copil, copilul *lui*; și încă și mai puțin că era mort. Când, în sfârșit, pricepu, nu arătă nicio disperare, nici cea mai mică supărare, iar bătrâna moașă fu atât de uimită, că-și uită pentru o clipă emoția. Își spunea că Kustaa îi reamintește de răposatul său tată, a cărui față rămânea întotdeauna nemișcată. Ea ajutase la nașterea lui Kustaa și îl considera un pic propriul ei fiu. Acum, tânărul devenise sub ochii ei un om în toată firea, așa cum vezi câteodată un nor care crește și se întinde sub privirea ta, la orizont.

Dar în această clipă în fundul inimii lui Kustaa nu era nici disperare, nici mâhnire. Fața lui îi exprima gândurile cele mai ascunse, care erau cu totul neașteptate. Kustaa avea senzația unei eliberări, care începuse acolo, în hambar, și care creștea în momentul de față. Privindu-și copilul născut

mort, expresia lui aminti de unul care a ieșit învingător dintr-un duel și privește cum martorii adversarului copleșesc cu îngrijirile un trup neînsuflețit.

Kustaa se întoarse spre Hilma, care, revenindu-și, îl recunoscu. Băgă de seamă că obrajii nevesti-sii își recăpătaseră culoarea; băgă de seamă aceasta ca un om care, suferind de insomnie și așteptând zorile, observă în odaie primele lor licăriri. Și atunci moașa avu prilejul să vadă un gest pe care nu-l mai văzuse niciodată, în asemenea împrejurări, la țărani: bărbatul se plecă spre femeie și-și apăsă obrazul pe fruntea ei. Astfel obișnuia Kustaa s-o mângâie adesea pe Hilma la începuturile căsniciei lor. Acum o făcuse de față cu altul. Simți cum obrazul încălzea fruntea înghețată a soției.

Fusese ca o întoarcere – nu la trecut, dar la o anume trăinicie, ce avea să se păstreze de acum înainte, fără prea mari știrbiri. Aceeași scenă, aproape identică, avea să se repete peste mulți ani, când Hilma, slăbită, zăcând de mult în pat, își dădu duhul.

Această zi avusese darul de a drege și alte lucruri. Soții își regăsiră singurătatea, iar lumea înconjurătoare își recăpătă distanța potrivită. De-a lungul anilor care urmară, se întâmpla adesea ca un cuvânt oarecare să-i reamintească Hilmei începuturile ei de la Salmelus – pe vremea când, fără să fi fost măritată cu Kustaa, era totuși femeia lui. Cuprinsă de amintirile acelor ani, i le împărtășea numaidecât tovarășului ei de viață.

Șleahta lui Plihtari nu se dădea bătută. Uneori încerca să reia legăturile de rubedenie cu Salmelus. Dar, după sarcina ei nenorocită, Hilma se arăta mai străină față de ei. Auzind de necazurile familiei sale, nu le mai lega de ale bărbatului. De altminteri, câțiva ani Iivari lucrase la o exploatare forestieră, într-un ținut mai îndepărtat. Începând din clipa aceea pe care o petrecuse la căpătâiul Hilmei, Kustaa își dăduse seama că își schimbase părerea despre netrebnicul său cumnat. Din când în când, avea un vis chinuitor care-l frământa și după trezire: văzându-și în vis copilul mort, i se

întâmpla să-l confunde cu Iivari leșinat în bucătăria de la Plihtari.

Povestirea noastră ar trebui să alunece acum peste anii următori, pentru a trece la viața Siljei, fata cea mică a soților, cea care a trăit cel mai mult. Deși căsnicia lui Kustaa și a Hilmei își regăsise pentru totdeauna trăinicia, totuși ei nu avură acel curaj fără de care nu se poate fructifica o moșie. Hilma nu-l avusese niciodată; fată a unui arendaș fără vlagă, nu avusese din naștere această însușire. Astfel, ferma scăpătase; de-a lungul anilor, luă înfățișarea unei moșioare oarecare, al cărei proprietar abia de ajunge să-și hrănească droaia de copii și să-și plătească dările. Pe urmă decăderea își urmă cursul, și cei doi ajunseră în pragul stării de unde Hilma se ridicase.

Ceva se refăcu lângă patul de naștere al Hilmei, dar multe bunuri se pierdură pentru totdeauna. Chiar dacă toate ar fi decurs în modul cel mai firesc, chiar dacă nu ar fi avut loc vizita aceea nenorocită la Plihtari, situația totuși n-ar fi rămas aceeași. Hilma nu mai era acea tânără înfloritoare care știuse să înflăcăreze inima lui Kustaa și îi fericise tinerețea. Ce a rămas după toate aceste ruine? Cheltuieli – și griji de tot felul, pe care această femeie umilă nu izbuti să le izgonească din sufletul bărbatului. Kustaa își urma calea, mirându-se de drumul pe care-l luase viața lui și luptând... luptând chiar fără a se mai gândi măcar să-și găsească un sprijin în tovarășa de viață.

După doi ani, fără nicio întâmplare deosebită, li se născu un fiu pe care-l botezară Taavetti, după bunicul său. Apoi, după alți doi ani, veni pe lume o fată, Laura. Aceste fapte se pot exprima în două fraze, și totuși anii care trecură au fost bogați în evenimente. Într-adevăr, în lupta lui pentru existență, Kustaa Salmelus nu fusese niciodată mai nenorocit decât în anii de după naşterea fiului. Zâmbetul lui bine-cunoscut pălea foarte des, fără să fie înlocuit de o străfulgerare

de furie bărbătească, cum se întâmpla înainte, în timpuri normale, când nu putea fi vorba încă de resemnare. Acum, nici nu mai făcea să se supere – prea multe îi rodeau inima fără să mai opună vreo rezistență. Exploatarea fermei slăbea, așa încât, într-o bună zi, în odaia lui Roimala, stăpânul de la Salmelus semna prima poliță – așa cum făcuseră pe vremuri, la tatăl său, foarte mulți bieți țărani, în pâslari și haină de bathet. Kustaa și-i amintea foarte bine pe aceștia arendași și unchiași cu fețele îmbujorate de rușine, cu mișcări sfioase, în vreme ce tatăl lui încerca să-i convingă de importanța respectării stricte a scadențelor. Își amintea foarte des de tatăl său și de propria-i copilărie în timpul acelor ani, când își reîncasase încetul cu încetul poliţele. Iar acum Roimala, o persoană de vază din regiune, îi spusese sentențios, mângâindu-și favoriții, că polița trebuia plătită chiar în ziua scadenței. Pe urmă, dregându-și glasul și trăgând tabac pe nas, îi vorbise despre viitoarele alegeri de deputați țărani, recomandându-i cu căldură un anume candidat – care chiar fusese ales, ca, de altfel, Roimala însuși. Dar Salmelus se abținuse de la vot.

Roimala intră în Dietă și propuse asanarea lacului Hanhijärvi, cu subvenție de stat. Propunerea fusese aprobată. Și, cum pământurile lui Roimala și ale unei alte moșii pe care tocmai o cumpărase se aflau în apropierea lacului, era firesc să se intereseze de această problemă care privea și celelalte moșii; de asemenea, pământurile lui Salmelus se aflau în apropierea lacului cu pricina. Fiecare proprietar din vecinătate trebuia să-și dea contribuția, completând subvenția oficială. Roimala se afla în fruntea întreprinderii, și toată lumea știa că o conducea după bunul său plac și în așa chip încât unii scoteau din asta un câștig, fără a mai vorbi de Roimala.

Pe vremurile acelea, viața familială a lui Kustaa era dintre cele mai grele. Copiii erau plăpânzi, mai tot timpul bolnavi și uneori trebuiau legănați nopți întregi. În vechiul salon al familiei Salmelus – în care odinioară respirai aerul proaspăt

al încăperilor nelocuite și care devenise din întâmplare odaie de dormit, deși alături exista o cameră mai modestă, unde locuise tatăl lui Kustaa – plutea acum zi și noapte un miros de scutece umede și de prunc. Nu era deloc plăcut să intri aici seara, mai cu seamă că soția lui se văita neîncetat de dureri și avea o tuse urâtă.

Kustaa nu cumpăra băutură decât pentru sărbători, dar sărbătorile erau foarte rare la Salmelus. În răstimpul acelor ani, lui Kustaa i se întâmplase foarte des să se îmbete în sat. Apărea întotdeauna la țanc în locurile unde se găsea ceva de băut, mai ales când acasă treburile mergeau prost. Odată băuse atâta, că picase la pat. Era după adunarea la care țăranii din împrejurimi se învoiseră să dea fiecare câte ceva ca să asaneze lacul și plătiseră chiar o cotă-parte. Adunarea avusese loc la Roimala. Cum Salmelus și un alt mic proprietar nu avuseseră bani gheață, Roimala primi să le împrumute el banii trebuitori. Întocmiră o țidulă, iar Roimala le dădu o chitanță pentru contribuția lor. După aceea băuseră aldămașul, iar un țăran care îl cunoscuse bine pe bătrânul Salmelus, îl luă deoparte pe Kustaa și-l preveni:

– Mai bine ai fi vândut o parcelă de pădure, îi spuse.

– Nu vreau să-mi știrbesc pădurile, răspunse Kustaa, tata nu s-ar fi învoit nici în ruptul capului.

– Da, adevărat, dar el putea să împrumute bani, pe când tu...

A doua zi dimineață, Kusta nici nu știu cum ajunse acasă. Ce își aducea limpede aminte era că Roimala avea în buzunar două chitanțe, purtând semnătura sa – a lui Kustaa Salmelus... Hilma mai zăcea încă în pat, fără somn; și, când își văzu bărbatul sculându-se, nu făcu nicio mișcare – ai fi zis că se gândea la ceva foarte neplăcut. Unul dintre copii stătea culcat lângă ea, celălalt se smiorcăia la bucătărie, unde slujnica încerca să-l potolească. Era târziu, soarele se afla sus pe cer, argații trebăluiau, iar stăpânii mai dormeau. Kustaa se simțea atât de rușinat, încât nu mai știa de ce să se apuce; nu știa

nici ce să-i răspundă lui Vuorenmaa, care-i pusese o întrebare fără ocol.

Astfel trecură anii. Credeau că nu vor mai avea niciun copil. Dar mai veni unul pe lume: Silja, singura lor odraslă care atinsese adolescența. Începuturile vieții acestei ființe au o strânsă legătură cu un eveniment care a fost o excepție încântătoare în viața tristă a părinților ei.

Perechea fusese invitată la o nuntă, chiar la ferma la care se afla Kustaa când o goniseră pe Hilma de la Salmelus. Și, cum această fermă era foarte departe de a lor, fuseseră nevoiți să doarmă acolo două nopți. Se petrecuse ceva. Era foarte ciudat; parcă ar fi reîntinerit. Niciodată până atunci nu petrecuseră o noapte în afara fermei, doar în vara primei lor iubiri, când se culcaseră lângă cuptorul lui Plihtari... Fusese o nuntă grozavă. Trei zile ținuse. Oamenii mâncau, jucau și beau bere. Până și Kustaa intrase în joc; prima seară, Hilma se învoi să joace cu el o poloneză, iar a doua zi îi trăseseră și o polcă și o mazurcă. Fiecare pereche invitată avea odaia ei, iar tineretul dormea pe jos, pe podeaua din sala cea mare, râzând și petrecând până dimineața. Dar gălăgia lor nu supără perechile, care, înviorate de iureșul nunții, adormiseră înlănțuite cu dragoste, după multă, multă vreme...

Voioșia lui Kustaa și a Hilmei se prelungise un timp, chiar și după întoarcerea lor la Salmelus. Țăranca întinerise vădit și o mărturisi la urechea bărbatului ei, în prima noapte pe care o petrecură în patul conjugal.

– E ca pe vremuri, îți mai aduci aminte? Să vedem dacă se va sfârși ca atunci...

Așa cum soarele înainte de a apune își mai trimite o dată razele, cu toată tăria, peste vârfurile copacilor, așa fu pentru Kustaa și Hilma întinerirea neașteptată dobândită la nuntă. Desigur, grijile zilnice înăbușiră curând dragostea lor reînnoită; dar ființa în devenire nu mai putea fi nimicită. Era produsul împreunării a două celule umane, care creștea fără încetare, luând forma determinată, din ce în ce mai asemănătoare cu o ființă omenească. Nimeni nu-l vedea încă;

se dezvolta în măruntaiele unei femei, la capătul unui cordon puternic ce zvâcnea...

Și iar urmară chinurile facerii, pentru a patra și ultima oară. Plodul, care de câteva luni încoace își mai mișcase membrele, la un moment dat încercase altfel de mișcări. Întorsese capul în direcția căii pe care trebuia s-o apuce, umerii i se răsuciră, odată cu trunchiul și cu picioarele; în curând tot corpul era scăldat de lumină, cordonul ombilical tăiat; și pe drumul vieții porni o fetiță – iar despre acest drum, în clipa de față, nimeni n-ar fi putut spune nimic mai mult decât că într-o zi moartea îl va curma – atât.

Dar atunci nimeni nu se gândea la moarte. Nașterea a fost ușoară; Hilma, deși foarte obosită, era calmă și fericită când Kustaa se apropie de patul ei. Perechea aceasta de oameni se simțea ca după prima naștere dusă la bun sfârșit. Era o după-amiază de primăvară. Razele soarelui pătrundeau în odaia veche, umplând-o de o fericire amăgitoare. Moașa adusese cafea proaspătă, tare, preparată anume ca să-i dea puteri noi lăuzei. Pruncul dormea liniștit în leagănul lui curat. Kustaa se apleca deasupră-i cu surâsul cel mai strălucitor. În acea zi, până și copilașii lor palizi și slăbănogi îi erau mai dragi.

După un ceas, fetița se trezi și maică-sa îi dădu să sugă. Mititica era tare vioaie. Tatăl, privind-o, uitase de griji și de toate.

Și griji avea berechet. Fusese de mai multe ori nevoit să împrumute de la Roimala pentru a-și plăti dobânzile. Roimala împrumuta cu plăcere și vecinii mai clarvăzători își dădură seama unde voia să ajungă. Singurul lucru bun pe care l-ar fi putut face Kustaa era să-și vândă ferma și să cumpere un domeniu mai mic, astfel încât descendenții lui în linie bărbătească să nu fie prea compromiși. Până la urmă, Roimala tot o să pună mâna pe fermă, iar Kustaa, mergând pe drumul acesta, va sărăci fără rost. Astfel vorbeau țăranii între ei și câteodată, stând la un pahar, i-o spuneau și lui Kustaa în față.

Viața, într-adevăr, era încurcată, și slăbiciunea Hilmei îi răpi orice urmă de curaj. Dacă n-ar fi fost pruncul, cu siguranță că ar fi vândut ferma. Fetița – pe care au botezat-o Cecilia, dar căreia i se spunea Silja – creștea și se dezvolta de mai mare dragul, neștiind nimic despre nestatornicia lumii. Avea ochi mari, cu privire dulce și gene frumoase. Ochii îi erau aproape negri, dar cu timpul deveniseră de un căprui-deschis. Trăsăturile aduceau cu ale tatălui, dar câte un bătrân zicea că Silja e leit portretul bunicii din partea tatălui. Copiii mai mari erau neglijați în favoarea celei mici, pe care toată lumea o răsfăța, așa cum fusese răsfățat pe vremuri Kustaa, fiul unic și adorat, comoara onorabililor stăpâni ai domeniului Salmelus.

Taavetti și Laura duceau o existență aproape ștearsă; se plimbau gravi, puțin sfioși, ținându-se de mână, ca și când n-ar fi avut niciun sprijin pe lume, afară de ei înșiși. Pe urmă se îmbolnăviră împreună și se stinseră din viață fără veste, unul după celălalt, victime ale unei epidemii care bântuise cu o furie atât de dezlănțuită timp de câteva săptămâni prin regiune, încât până în ziua de azi e pomenită.

Pe Silja molima n-o atinsese, cu toate că le ținuse tovărășie micilor bolnavi. Mulți se întrebau care va fi soarta acestei fetițe. Kustaa era zgârcit la vorbă, dar surâsul său începuse să înflorească din nou. Când greutățile se îngrămădiră amenințând cu un dezastru inevitabil, țăranul acesta în deplinătatea forțelor sale mature întrezări nedeslușit că el de fapt ducea spre împlinire o chemare; i se păru chiar că strămoșii lui îi dădeau dreptate când chibzuia asupra acestor lucruri și că îi spuneau: „Desigur, ar fi fost de preferat să păstrezi și să consolidezi ferma moștenită, cu toate acareturile; dar, fiindcă n-ai reușit, trebuie să chibzuiești asupra faptului că omul mai are și alte lucruri, chiar mult mai prețioase, de păstrat." Acest îndemn i se păru că se referea la fetița lui cea sănătoasă, căreia îi plăcuse de atunci să se plimbe cu el.

La fermă, greutățile se îngrămădeau. Fânul din ultima vară fusese distrus aproape în întregime; fusese băgat prea

de timpuriu în hambar și fermentase, încât a trebuit pus din nou la uscat; dar o neașteptată rupere de nori l-a muiat mai rău. Kustaa n-a fost acasă, și astfel... Stăpânul n-ar trebui să lipsească prea des. Fânul pe care l-au mai putut strânge nu mai avea nicio valoare. Paiele erau de bună calitate, dar întrebuințaseră prea multe pentru nutrețul vitelor – și în perioada cea mai proastă din primăvară, când copiii căzură la pat, vitele de la Salmelus erau și ele într-o stare nenorocită; vacile sufereau de o boală care le înmuia oasele, iar caii piereau. Kustaa încercă să facă anumite economii la cereale, dar fata de la vaci îi spuse că pleacă dacă n-are cu ce să-și hrănească vitele; cireada nu poate fi hrănită numai cu cereale, îi trebuia și furaj.

Deci la fermă toate mergeau anapoda. Kustaa trăia ca în somn. Nevasta lui zăcea din ce în ce mai des la pat și se cunoștea după fața ei că nu fără motiv. Totul te făcea să crezi că nu va mai auzi cântecul cucului, și Kustaa presimți că nu vor mai petrece sărbătorile împreună, ca la ultima nuntă...

Într-o zi, Kustaa se dusese la un țăran bătrân – cel care fusese foarte apropiat de tatăl său și care îl prevenise pe timpuri.

– Împrumută-mi suma asta, fiindcă m-ai sfătuit să nu-i mai cer lui Roimala, spuse el pe un ton vesel.

Dar bătrânul îi declară că, spre marea lui mâhnire, nu putea, oricât ar fi vrut să-l ajute pe fiul prietenului său.

– Vezi tu, sunt bătrân și n-o mai duc mult. Nu mă pot abate de pe calea pe care am urmat-o toată viața și pe care a urmat-o și tatăl tău. Dacă m-aș abate, aș fi nevoit să recurg la aceleași mijloace ca și tine. Nu sunt bogat, dar mă descurc, și în clipele grele cerul m-a ajutat, pentru că și eu m-am ajutat singur. Tu ești atât de încurcat în mrejele lui Roimala, încât eu, unul, nu mă pot amesteca în afacerile tale. Vezi tu, băiatule, în viața ta ai săvârșit niște fapte pe care nu am căderea să le judec: pe de altă parte, n-aș putea să fi auzit despre tine ceva rușinos; dimpotrivă, am recunoscut în tine câteodată o pală imagine a răposatului tău tată. Dar – și, zicând asta,

bătrânul își îndreptă capul albit, cu semeție –, dar tatăl tău a fost un om energic, care știa ce are de făcut, iar tu, chiar în zilele tale cele mai bune, ești o mediocritate. Ai în tine niște trăsături burgheze, le ai de la maică-ta, știu asta; și, sunt sigur, chiar dacă treburile tale pământești vor sfârși prost, mântuirea veșnică a sufletului ți-e asigurată.

Vorbea cum îi vorbise deseori, în calitatea sa de asesor, unui judecător fără experiență, care cerceta primul caz. Fiind foarte bătrân, îi plăcea să-și încheie vorbele prin aluzii la viața de apoi. Nu era deloc ramolit și ar fi fost în stare să-l povățuiască cât se poate de bine pe fiul prietenului său. Îl sfătui pe Kustaa să-și vândă neapărat pădurile, dar acesta îi arătă că Roimala deținea o ipotecă asupra domeniului; căzură de acord că, dacă ar vinde Kustaa un singur trunchi, ar trebui să-i verse suma lui Roimala, pentru amortizarea datoriei. Și suma întreagă e atât de mare, că numai printr-o vânzare masivă ar putea pune mâna pe bani destui ca să se elibereze și să scape de toate angaralele... și pe urmă nu se putea decide pentru această vânzare... și ar trebui să aștepte mult înainte de a pune mâna pe bani.

– Da, da, spuse bătrânul asesor. Înțeleg, înțeleg tot... Roimala visează și la joagărul ăla, la care treburile nu merg prea bine și care curând va fi copt pentru el... Kustaa nu mai urmări meditațiile țăranului; nu se gândi decât la situația tragică în care i se zbătea familia. Când bătrânul începu din nou să vorbească despre afacerile lui Kustaa, acesta parcă se trezi.

– Așa cum îți cunosc eu treburile, ești încă departe de a fi ruinat. Dar trebuie să-ți vinzi ferma. Da, nu văd altă ieșire. Roimala vrea să pună mâna pe ea, asta-i clar; dar o să facem în așa fel, să n-o obțină chiar pe nimic, vulpoiul! Îți cunosc prea bine ferma, pământul și pădurile; pe vremuri chiar mă gândisem să... Dacă Roimala nu-ți plătește măcar... atât și atât, ei bine, atunci o să-ți dau eu prețul ăsta...

Aceste cuvinte fuseseră rostite cu o deplină încredințare și urmate de un oftat plin de demnitate, ca și când țăranul ar fi vorbit stând în picioare și brusc s-ar fi așezat...

Singurul rezultat obținut de Kustaa a fost că aflase valoarea fermei sale. Totuși, avea mare nevoie de bani lichizi; vitele aveau nevoie de furaje și argații de simbrii. Nu-i rămase deci altceva decât să se ducă la Roimala. Dar acesta nu se arătă gata să-i împrumute și se puse să-i înșire lui Kustaa câte greșeli făcuse, într-un mod mult mai puțin blajin decât bătrânul asesor. Îi spuse fără ocoluri tot ce se întâmplase la Plihtari când el se dusese acolo întâia oară.

– Din asemenea treburi, un fiu unic scapă plătind; chiar și calicii de arendași întrebuințează acest mijloc, precum bine știi, he-he-he!

Până aici Kustaa roșise; acum păli și strânse din dinți. Niciodată până acum nu ajunsese atât de jos, dar ce să facă? Se sculă. Roimala tăcu, pe urmă își îndreptă trupul greoi. Kustaa se simți din nou părăsit. În clipa aceea, n-avea pe nimeni în preajmă decât cugetul lui de om. Greutatea imensă a adversarului său parcă îi strivea toată ferma și Kustaa trebui să salveze ceea ce risca să fie strivit: o femeie, trei copii, dintre care doi bolnavi, argații, vitele... Era zadarnic să te superi pe acest individ care-și mângâia barba și care era prea bătrân ca să-l cotonogești. Kustaa începu să râdă și el ridicându-și buza, ceea ce nu mai făcuse niciodată. Pe urmă zise:

– Luați toată ferma, că doar asta vreți.

Roimala ridică din sprâncene, cum făcea la biserică atunci când pastorul, dând glas celor sfinte, vorbea despre stricăciunea pe care o aduc bunurile pământești.

– Iaca, iaca, fructul s-a copt... La drept vorbind, acum tu nu mai ești în stare să conduci un domeniu mai întins, și eu l-aș putea cumpăra. Dar... ca să ne înțelegem, musai să bem un pahar... Hei! Adu apă caldă și zahăr, strigă el prin ușa deschisă cu o voce care-l făcu pe Kustaa să surâdă, cu toată scârba ce-o simțea pentru prietenia prefăcută din vorbele și glasul celuilalt.

Kustaa își bău cu plăcere grogul; era mai bine aici decât în altă parte. Totuși, rămânea atent. Vorbindu-i ca un părinte, Roimala îi făcu diverse oferte, în felurite condiții, propunându-i ori să cumpere fără bunurile mobiliare, ori să cumpere și mobila, sau doar o parte din ea. Această ultimă propunere fu baza târgului lor. Kustaa n-ar fi putut să spună dacă făcuse o afacere bună sau nu; dar, cum Roimala primise să-i plătească o sumă mult mai mare decât aceea numită de asesor, căzu la învoială. Roimala plăti arvuna, rămânând ca în ziua fixată să semneze contractul.

A doua zi dimineața, Kustaa nu simți nicio părere de rău. În ceea ce o privește pe Hilma, ea nu se gândea deloc la treaba asta; îmbrobodită la cap, își îngrijea copiii bolnavi. Văzând banii, se învioră puțin și se pregăti să se ducă în sat, nemaiavând nici cafea, nici făină.

Pe urmă mai rămăsese să aleagă locul unde să se așeze. Cel mai bine ar fi fost în sat. Kustaa se mărgini să spună că Roimala le îngăduie să păstreze cele două odăi și bucătăria până în toamnă, dacă ei vor. Dar în sinea lui se hotărâse să nu rămână decât timpul necesar pentru a-și găsi o altă locuință, mai spre miazăzi. Se simțea atras spre miazăzi. Avea destui bani ca să-și cumpere o căsuță și o sfoară de pământ.

Roimala îi făcu o propunere. El avea departe de sat o proprietate părăsită și ar fi fost dispus să vândă bordeiul. Sau l-ar putea da în arendă, împreună cu ceva pământ... „Vei putea veghea asupra pădurilor mele", adăugă el. Kustaa ieși din odaie fără să-i răspundă. Roimala, care venise să-și inspecteze „al treilea domeniu al său", se luă după el până în ogradă și-i spuse:

– M-am uitat bine la camere și mi se pare că n-ai nevoie de a doua, că aceea de lângă bucătărie e destul de mare. De altminteri, oricine își poate da seama că în curând veți fi mai puțini, cei doi copii o duc foarte prost... Mda, că tocmai vorbisem, încearcă să-i ai pe sub ochi pe părinții tăi de la Plihtari, socru-tău se poartă de parcă ar fi la el acasă, și, dacă lipsește ceva, tu răspunzi.

Kustaa îl lăsă să vorbească și să-și prizeze tabacul. Pe urmă Roimala se duse. Kustaa reintră în casă și văzu că într-adevăr cei doi copilași erau gata să-și dea duhul. Băiețașul muri chiar în ziua aceea, iar fetița a doua zi.

Timpul trecea și viața își recăpătase solemnitatea și măreția. Nu duceau lipsă de nimic: vitele aveau nutreț, oamenii, de-ale gurii. Își putură chiar îngădui și unele nazuri. Hilmei, încă din copilărie, îi plăceau grozav uscățelele. Le făcea foarte bine, ți se topeau în gură, nu alta. Dăduse până și slujnicelor, toată lumea trăia ca într-o așteptare, cu toate că așteptarea într-un fel se terminase; cei doi copilași, care umblau mereu împreună mână în mână, se odihneau acum pe scândurile hambarului, unul lângă altul, cu trupurile firave, învinețite de frig. Silja se simțea bine, ca întotdeauna. Peste toate plutea un val de fericire, mai puternic ca oricând, la fel ca în zilele când Hilma se instalase la Salmelus pentru totdeauna după plecarea mătușii – sentiment care dăinuise până la nuntă.

Norocul îl ajută pe Kustaa, dându-i o așezare după placul inimii. În timpul încheierii contractului de vânzare, comisarul îi pomeni lui Kustaa despre o casă, care se afla cu două parohii mai spre miazăzi; era de vânzare din cauza unei întâmplări ciudate, pe care o povesti cu lux de amănunte în timp ce-și sorbea cafeaua.

– Duceți-vă s-o vedeți, spuse el din nou la plecare.

Kustaa, care avea toată încrederea în comisar, îi urmă sfatul și făcu târgul chiar de la prima vizită. De acum încolo, toate mergeau strună. Kustaa își îngriji mobilierul, puse deoparte cele ce-i reveneau lui Roimala și cele pe care voia să le vândă la mezat. Pe urmă hotărâ ziua licitației, o fixă peste cincisprezece zile, într-o luni, după înmormântarea copilașilor ce fusese fixată duminică.

Așteptarea înmormântării și a vânzării fusese o perioadă de nesfârșită odihnă pentru toată familia și pentru toți de la fermă. Sub pretextul că-și caută o așezare nouă, Kustaa cutreiera toată moșia, luându-și parcă bun rămas; fiindcă, în

ciuda celor întâmplate, aici își trăise cele mai scumpe amintiri. Unele erau legate de păţaniile copilăriei, când se ţinuse odată după slujitori şi mâncase în rând cu ei, ca un bărbat. Trecând prin faţa lui Vuorenmaa, altă amintire i se trezi în minte: o zi de Crăciun, cu puţin timp înainte de naşterea primului copil... Simţindu-şi inima pustie, se răzgândi, nu mai vru să intre, deşi îşi adăpase calul în ograda lor.

Hilma se duse de câteva ori în sat, cu trăsura sau pe jos, după distanţa pe care o avea de străbătut. Într-o zi trecuse şi pe la Plihtari, vizită care îl lăsase indiferent pe bărbatul ei.

Pe urmă dulgherul adusese raclele, copilaşii fură îmbrăcaţi şi aşezaţi în ele. Fetiţa, care rămăsese tare plăpândă, purta rochiţa de la botez.

– S-o îmbrăcăm cu rochiţa asta, că tot n-o să mai avem copii de botezat, şi n-aş vrea s-o păstrez pentru străini, îi spuse Hilma, cu un surâs obosit, slujnicei care, cu multă sfială şi pe departe, îi lăsase de înţeles stăpânei să-i dea ei rochiţa moartei.

În timpul acestor zile, Silja părea o fiinţă neobişnuită, căreia nu ştiau ce să-i mai facă. Kustaa o plimba în braţe mai mult ca oricând. O purta chiar şi afară, la aer, bine înfofolită în haine călduroase. Îi vorbea cu mare vioiciune, fapt care, după părerea slugilor, era în acelaşi timp lugubru şi înduioşător, fiindcă nu-l mai auziseră niciodată până atunci pe stăpânul lor vorbind astfel nici cu copiii, cu nimeni.

Zilele însemnate se apropiau. Istoria fermei Salmelus ajunsese la o cotitură, după multe secole. Toţi argaţii lui Kustaa trecuseră în serviciul lui Roimala şi începuseră chiar să lucreze pentru el. Acesta era motivul pentru care copiii fuseseră duşi la cimitir de către Vuorenmaa, la fel de cicălitor şi de furios. Kustaa mâna sania în care se afla familia lui. Hilma era foarte obosită şi n-avea niciun rost – pe un ger cumplit – s-o ia şi pe Silja cu ei; totuşi, cele două sicriaşe trebuiau însoţite.

Pentru ultima oară, Kustaa şi Hilma ieşeau de pe ferma strămoşească în calitate de proprietari; a doua zi, urma

vânzarea la mezat. Mergeau ducând cu ei aproape toate roadele vieții lor comune... Îmbătrâniseră mult; din Hilma cea de odinioară, care-l vrăjise pe tânărul Kustaa, nu mai rămăsese nimic; arăta ca o nevastă de arendaș, știrbă, cu părul stins și rar; nici măcar nu luase proporțiile obișnuite ale acestor femei; dimpotrivă, rotunjimile atrăgătoare din tinerețe deveniseră colțuroase.

Cu toate că și Kustaa îmbătrânise, totuși păstrase trăsăturile transmise din generație în generație ale familiei sale. Acest fapt era cât se poate de vădit în timpul cortegiului funebru. Vântul rece și soarele îi înroșiseră obrajii. O femeie care în tinerețe îl privise cu încântare pe Kustaa, dorind ca și el, la rândul său, s-o ia în seamă. Venise la cimitir; privindu-l pe Kustaa din profil, inima îi fu străbătută de un val de căldură, în timp ce el, cu capul descoperit, asculta slujba. Îl urmări cu privirea pe când străbătea semeț naosul bisericii, până în față, unde se așeză pe unul dintre locurile familiei sale. Mulți priveau această pereche cu ochii înlăcrimați; un bărbat liniștit, pe fața căruia juca un surâs foarte fin, și o femeie trecută, despre care nimeni n-ar fi putut spune ceva de rău, doar că a făcut tot ce i-a stat în putință; cum oare ar fi putut dispune fata lui Plihtari de puterea necesară pentru a conduce gospodăria unei mari moșii?

Au văzut și fetița, singura supraviețuitoare, care umbla cu pași mărunți printre picioarele părinților, punând o groază de întrebări, puțin cam prea tare, despre lucrurile necunoscute care o înconjurau. Era încântătoare cu ochii ei negri, semănând cu ambii părinți. Păcat că nu putea să crească la ferma strămoșească. Întreba din când în când cu voce tare unde era Laura și Taavetti, de ce nu erau și ei acolo și dacă rămâneau în sicriu; toți cei de față deveniseră o singură familie când cuvintele copilului răsunară în biserică. Pe urmă răsună orga, și pentru Silja asta era o amintire de mare însemnătate. Aceleași acorduri însoțiră

cu siguranță ciripitul rândunelelor în conștiința ei vlăguită, în dimineața aceea, când în odăița de lângă baia din Kierikka își dădu sufletul. Dar acum trăia și nu-și putea închipui că fratele și sora ei nu mai erau pe lume. La întoarcere, când trecură prin fața cimitirului, vru să-i caute. Mama îi lămuri că se aflau în ceruri și nu se vor mai întoarce niciodată. Primind acest răspuns, Silja rămase pe gânduri până acasă. Ce frumuseți îi opreau oare în ceruri, de nu se mai întorceau să stea de vorbă cu ea?

Acasă, nu-i primiră decât pe membrii familiei. Roimala sosi pe neașteptate.

– Credeam că va fi lume mai multă, spuse el.

Strângea semnături pentru o jalbă către țar, cerându-i respectarea drepturilor Finlandei. Kustaa știa despre ce era vorba, dar o astfel de inițiativă, în momentul acela, îl lăsa indiferent. Totuși, se duse să caute toc și cerneală și începu să scrie. Intră Hilma, care spuse:

– Nu-ți mai ajunge câte hârtii ai de la Roimala?

Acesta îi răspunse întărâtat:

– Nu-i nicio hârtie de-a lui Roimala – și, de altminteri, hârtiile mele n-au avut pentru Kustaa urmări mai rele decât cele ale lui Plihteri.

Pe urmă tuși, precum îi era obiceiul.

Seara de duminică se scurse ca întotdeauna; soarele aruncă aceeași pată luminoasă care lunecă peste podeaua camerei, ca de atâtea secole. Fotoliul basculant – de un roșu-închis, cu cele două lire tăiate cu mare artă în spetează – se afla la locul său obișnuit, iar pe podea se cunoșteau urmele tălpicelor lui și ale pașilor. Pendula mergea, calendarul atârna în cui, lângă fereastră; un parfum bine-cunoscut umplea încăperea. Și totuși, nimic nu arăta ca altădată, căci această tihnă nu era decât așteptarea unei neliniști care se apropia, așteptarea unei execuții capitale. Când ieși, Roimala îl întrebă pe Kustaa:

– Atunci, rămâne pe mâine-dimineață?

– Începe la nouă, îi răspunse Kustaa surâzând.

Hilma ieși, trântind o ocară pe care nimeni n-o auzi.

Licitația avea un caracter atât de aparte, încât atrăsese mult popor, și astfel portărelul avu un public numeros pentru glumele sale. Un unchiaș cam băut spunea la fiecare obiect-îmbrăcăminte sau unealtă – câte o necuviință. Iivari Plihtari, pentru care ziua aceea era o adevărată sărbătoare, se purtă foarte urât. I se aruncau fel de fel de zeflemele, iar el nu era omul care să se lase mai prejos.

Fu ultima întâlnire a celor doi cumnați. Între ei avu loc chiar și o mică ceartă. Kustaa lipsi pentru scurt timp și, în absența lui, portărelul pusese la mezat o masă de dulgher și niște unelte de tâmplărie pe care Kustaa ar fi vrut să și le păstreze, dar fu nevoit să le pună la licitație – în concurență cu Iivari, care voia să le cumpere.

– Ce vrei să mai faci cu o masă de dulgher, că doar o să ai slujbă? spuse Iivari, încurajat de râsetele grosolane ale tovarășilor săi.

Iivari strigă un preț nou, care întrecu mult limita cuvenită; Kustaa supralicită pe loc, căci nu voia să piardă masa lui de lucru.

– Te crezi în stare să-ți plătești oferta? adăugă pehlivanul.

Era prea de tot; totuși, în mulțime se găsiră unii gata să râdă de obrăzniciile lui Iivari. Izbucniră din nou râsete. Kustaa roși puțin, iar surâsul îi păli. Oamenii de bună-credință îi țineau partea acestui bărbat, care abia își dusese la groapă doi copii și era nevoit să-și părăsească gospodăria părintească. Râsetele stârnite de grosolăniile lui Iivari încetară deodată, când Kustaa rosti aceste cuvinte:

– Mai am să-ți plătesc o poliță, dacă nu mă înșel.

Toți se gândiră atunci la cele petrecute în urmă cu zece ani, întâmplare care pătase cu rușine fața secăturii; desigur, nu o mare rușine, dar totuși... Opinia oamenilor se schimbă foarte iute: această frază le reaminti pe loc frumoasa purtare a lui Kustaa, care n-o renegase pe fata lui Plihtari, nici nu încercase să scape din încurcătură plătind, cu toate că ar fi fost mult mai bine pentru el. Această stare care se crease în

favoarea lui îl întărâtă pe Kustaa să pornească la atac, pomenind acea sumă importantă pe care o plătise de două ori pentru cumnatul său... Până azi, nimeni nu-l mai auzise pe Kustaa amintind de treaba asta.

– Ei, n-ai decât, păstrează-ți vechiturile, strigă Iivari, întorcându-se cu mânie, așteptând încuviințarea celor din jur.

Dar toată simpatia se îndrepta de data asta spre Kustaa. Izbucni un hohot de râs, dar la adresa lui Iivari.

După această ciocnire, Kustaa ținea parcă și mai mult la masa lui de dulgher. În noua locuință, o întrebuință foarte des, mai cu seamă la început. Meșteri pentru gospodărie obiecte care n-ar fi avut rost să fie cărate dintr-un loc într-altul și meșteri și pentru vecini ustensile; iar aceștia, la rândul lor, îl socotiră un om dibaci și de cuvânt. Adusese cu el de la Salmelus bucăți frumoase de lemn care nu fuseseră întrebuințate în decursul anilor de criză – o mare parte erau încă de pe vremea tatălui.

Hilma plânsese puțin la plecare; era resemnarea unei ființe neputincioase în fața sorții neîndurătoare. Își plângea vacile și vitele trecute celuilalt, plângea pisica pe care, în zilele de ger, copiii o tot scoteau și o băgau iar în casă, își plângea copilașii morți și acum părăsiți și o plângea pe micuța Silja, pe care o ținea în brațe – copil frumos, cu ochii mari și gene lungi. Astfel, plânsă toată, părăsi ea ferma unde se instalase într-o zi de toamnă, tânără și aproape ametită de o întâmplare minunată. Spiritul și vorbele negrăite de bătrânul stăpân umpleau pe atunci toate acele încăperi în care Hilma pătrunsese într-un mod nefiresc, cu gândurile și ideile ei.

Pleca acum slabă, osoasă, cu ochii înlăcrimați. Mama și sora ei o priveau oprite la o răspântie. Îmbătrâniseră și ele, dar fără să-și fi schimbat firea. Acum, ca și altădată, Tilta părea gata să arunce o răutate, și sora mai mică își păstrase aerul obraznic. Cele două femei nu îndrăzniră să se apropie. Bătrânul Vuorenmaa mâna sania încărcată, în timp ce Kustaa cu ai săi îl urmau în sania a doua. Bătrânul avea un aer grav,

își dădea seama că întruchipa ultima rămășiță din tradițiile familiei Salmelus.

Ferma dispăru – și curând trecură și de începutul cărării care ducea spre Plihtari. Atunci plânsul liniștit al Hilmei se transformă în bocete, fiindcă presimțea că nu va mai revedea niciodată acele meleaguri, că se cufunda pentru totdeauna în regiuni străine, mergând spre necunoscut.

Kustaa tăcea; potrivi scufia Siljei, căci bătea un vânt puternic. Pentru el, această zi nu era dureroasă. Își dusese până la capăt luptele interioare, știa unde merge și se simțea eliberat.

Hohotele de plâns ale Hilmei nu încetară. Vuorenmaa lovi calul fără motiv. Îmbătrânise foarte mult, astfel că la încrucișări de drumuri bărbia îi tremura; și ochii i se încețoșară auzind suspinele Hilmei și reamintindu-și de rolul jucat de neamul Plihtari, atât în destinul său, cât și în al stăpânilor.

Drumul trecea printr-una din pădurile domeniului Salmelus. Kustaa nici n-ar fi băgat de seamă, dacă nu i-ar fi atras atenția niște oameni care tocmai făceau o tăiere. Erau oamenii lui Roimala, dintre care unii fuseseră în slujba lui Kustaa. Doborâseră un brad uriaș și-l curățau de cetini. Văzând săniile, se opriră privindu-i cu ochii goliți de orice expresie; stăteau așa, nemișcați, ca și cum ar fi dorit ca alaiul să nu se mai termine.

Kustaa părea neliniștit. Parcă și-ar fi aruncat din nou privirea prin ușa hambarului, spre locul unde taică-său își dăduse duhul. O clipă se gândi la moarte, întrebându-se cum și unde îl va ajunge. Hilma se potolise. Vuorenmaa lăsase calul să meargă în voie. Ziua se scurgea, linia se apropia.

În cugetul micuței Silja nu se întipărise nicio imagine despre intrarea ei în noua locuință. La sfârșitul călătoriei, dormea atât de adânc, încât nu se trezise nici când o aduseseră în odaie. Foștii locatari încinseseră soba înainte de a pleca

și era o adevărată plăcere. Silja dormi în hainele de drum, pe masa mare, până când îi așternură și îi încălziră patul.

A doua zi, primul care-o zări cu ochii larg deschiși dându-i binețe, fu soarele. Razele lui jucau pe podeaua unei odăi necunoscute și minunate. Tata și mama erau de față, la fel ca și înainte; dar tata dădea la rindea în fața ferestrei, iar mama curăța cartofi lângă cuptor, rezemată de sobă. Taavetti și Laura nu erau, ei rămăseseră acolo jos, în groapă, sau în magazia aceea, dar magazia nu era aici cu siguranță. Rindeaua tatălui scotea suluri frumoase de talaș. Oare acesta să fi fost salonul? Silja nu-l mai văzuse niciodată pe tatăl ei dând cu rindeaua la masa aceea. Cuțitul mamei luneca pe coaja cartofului. Oare asta să fie bucătăria? Și mama făcea treaba slujnicei? Dar lucrul cel mai uimitor dintre toate era soarele, era lumina care pătrundea pe trei ferestre deodată, în timp ce dincolo, acasă, nu existau decât două geamuri, și acelea pe un singur perete. Ciudat să-ți vezi părinții lucrând în aceeași odaie, la trezirea ta!

Toate mergeau bine. E adevărat că mama tușea în timp ce curăța cartofii, și fața ei arăta suferință. Dar Silja știa prea bine că, dacă ar sări din pat și ar alerga spre mama ei, aceasta și-ar fi lăsat treaba ca s-o mângâie și s-o răsfețe, iar tata și-ar lăsa rindeaua și s-ar întoarce zâmbindu-le ei și mamei. Pe urmă ar lua-o în brațe și ar ieși cu ea afară, ducând-o la locul acela de unde curge fără oprire această lumină minunată.

Asta fu primă scenă, perfect limpede, care se întipărise în memoria Siljei, pentru a rămâne acolo toată viața. Își aminti, de asemenea, că tatăl o purtase într-adevăr în jurul casei, vorbindu-i despre abundență, că din când în când o lăsa jos pentru a se juca foarte nostim cu ea, aruncându-i zăpadă în față, ca s-o înveselească. Toate astea și le amintea perfect, dar n-ar fi putut spune cum a ajuns din pat în brațele tatălui.

Nu-și mai amintea, pentru că mama, contrar obiceiului, nici n-o îmbrățișase, nici n-o mângâiase, ci doar a îmbrăcat-o, păstrând aceeași expresie posomorâtă pe care o băgase de

seamă Silja de când se trezise, fără știrea părinților, deschizându-și ochii spre soare și spre tot ce-i arăta lumina.

O femeie obosită peste măsură care curăța cartofi – asta fusese ultima imagine pe care Silja o păstrase despre maică-sa. Hilma mai trăi o bucată de vreme, răstimp care nu-i putuse lăsa fetiței nicio amintire. Când gheața de pe lacul din vecinătate ajunsese în stare de a nu te mai îmbia s-o pornești pe spinarea ei și când cei mai cutezători le dădeau drumul cailor să treacă înot, Hilma Salmelus se așeză în pat pentru a nu se mai ridica niciodată. Această ultimă boală fusese un sfârșit în viața lui Kustaa, o ultimă încercare, cea mai de jos treaptă a coborâșului – ca altădată la Roimala, când se hotărâse să-și vândă pământul; dar de data asta nu mai exista nicio umilință, era momentul hotărâtor care avea să-l ducă pe Kustaa Salmelus pe calea izbăvirii.

Odinioară, acest bărbat, aplecându-se peste umărul unei slujnice frumoase, în timp ce agăța un ham în tindă, se îndrăgostise de acea fată, care-i devenise dragă. Acum o vecină inimoasă îl văzu pe același bărbat, apăsându-și obrazul pe fruntea de gheață a nevestei aflate pe moarte. Hilma avea mintea trează și-i zâmbi bărbatului, cât putu ea mai mult. Străina care surprinsese mângâierea nu putea bănui tot ce tăinuia acest surâs, în pofida celor întâmplate în trecut.

În clipa aceea, Silja se juca pe afară. Tocmai văzuse un lucru uimitor. Se auzea dinspre lac un zvon ciudat, neîntrerupt, un zgomot surd întretăiat din când în când de o detunătură înspăimântătoare. Fetița fusese atât de impresionată, că nu mai băgă de seamă nimic altceva. Nu păstrase nicio amintire despre cum fusese transportat corpul neînsuflețit al maică-sii. Seara, tatăl îi spusese că mama s-a dus să se întâlnească cu Laura și Taavetti. Dar pentru Silja atunci singurul lucru de seamă era să afle care e cauza bubuitului auzit toată după-amiaza. În timp ce o punea în pat, Kustaa îi vorbi despre dezghețul blocurilor de gheață.

– Vezi tu, când se sfârșește vara, se face frig, din ce în ce mai frig, mor florile și fluturii, și lacurile înghețată. Astfel

îngheață și lacul nostru toamna. Dar mai pe urmă soarele răsare iar, totul redevine vesel și cald... Gheața se topește pe suprafața lacului – și, dezghețându-se, se rupe și face zgomot.

Kustaa își dădu seama că singurul său copil, acum singura lui rudă, adormise. Aținise pe când el îi vorbea despre flori și fluturi. Ai fi zis că fetița voise să-i însoțească pe bunii ei prieteni pe calea suavă a morții.

Se apropia primăvara. Kustaa Salmelus trăia și îmbătrânea în căsuța lui; dar scăpase de acel zbucium nesfârșit a cărui apăsare îi încercase atâta vreme, nici nu mai știa de când. Îndărătul unui nesfârșit perete cenușiu al vieții sale, revedea în suflet o mare fericire: zilele aurii de singurătate ale tinereții. Desigur, fusese un singuratic și pe atunci și nu încetase niciodată să fie, dar strălucirea aurie a acelor zile se stinsese puțin câte puțin, până la ivirea bătrâneții.

Primăvara înainta, firea reînvia, Silja se dezvolta sub ochii tatălui mai repede decât oricând. Îi trebuia o rochie nouă, căci cea din iarnă semăna cu pământul după topirea zăpezilor. Îi trebuia o îmbrăcăminte nouă și mult mai veselă – ca floricelele care răsăreau din glia de lângă casa lor. Vor merge la târg la croitoreasă, într-o duminică dimineața.

A fost foarte vesel la croitoreasă, toată lumea din jur avea un aer bucuros când i se luau măsurile micuței domnișoare. Era într-adevăr o duioșie să vezi un țăran în toată firea făcând o asemenea comandă. „Ei, da, mititica de ea, a pierdut-o pe maică-sa, la scurt timp după sosirea lor aici", se zicea după ieșirea lui Kustaa și a Siljei; și se mai adăuga: „Dar tatăl ei o iubește atât de mult!" Pe urmă se povestea ceea ce se știa despre nou-veniți. Unul zicea că au fost nevoiți să-și vândă ferma din cutare și cutare parohie, dar altul le arăta că Kustaa n-are deloc înfățișarea unui om ruinat; era, desigur, un mic rentier – renunțase la exploatarea fermei fiindcă nevastă-sa se îmbolnăvise, muriseră copiii – astfel încât se mulțumise să-și cumpere o gospodărie mică...

Silja și Kustaa se întorceau spre casă.

– De ce strălucește suprafața lacului așa, parcă ar dansa pe ea multe, multe gâze lucitoare? întreba fetița.

– Fiindcă trece un val, privește, așa... – Kustaa făcu cu mâna o mișcare. Fiecare cută a valurilor e ca o oglindă care reflectă soarele – așteaptă să ajungem, și-ți arăt.

La întoarcere, Silja mergea înainte săltând și cântând încet un cântecel, urmată de Kustaa, care părea voios ca un frate mai mare. Pe urmă, tata scosese oglinda din cui și voi să-i explice de ce scânteia lacul, dar foarte curând trebui să se mulțumească doar să-i surâdă elevei sale și să aibă grijă de oglindă să nu cadă sau să nu se spargă de perete. Silja era în culmea încântării – nu mai auzea nimic. Fără răgaz, plimba pata luminoasă peste pereți, pe podea, în colțul sobei, și bucuria ei ajunsese fără margini când îi dădu prin minte s-o proiecteze pe haina, pe bărbia tatălui, apoi și pe ochi, silindu-l să clipească și până la urmă chiar să-l facă să întoarcă repede capul... apoi pe piciorul patului, pe rindeaua tatălui și iarăși asupra lui.

Marea veselie a fetiței sale îl mișcase pe Kustaa. Găsi în asta, fără să vrea, ceva foarte înduioșător... faptul că fetița nu se jucase niciodată până acum cu lumina. În oglinda de acasă nu se reflectau razele soarelui... Dar joaca ținuse destul și tatăl trebui să-i pună capăt. Fiindcă fetița se apucase să manevreze oglinda în spatele său și ar fi putut s-o spargă.

Viața lor se scurgea astfel, fără necazuri prea mari. Kustaa își petrecea aproape tot timpul în fața mesei lui de lucru; o părăsea doar când făcea de mâncare. Nu voia niciun străin în casă, din moment ce se putea lipsi. În caz de nevoie, se ducea până în celălalt capăt al satului s-o caute pe bătrâna Miina, care lucra cu ziua. În vecinătate trăia o pereche de țărani bătrâni – cunoscuți mai pe departe ai familiei Salmelus, cu care se chiar înrudiseră oarecum pe vremuri. Această fermieră îi trimitea câteodată lui Kustaa pâine proaspătă, mai cu seamă de când acesta îi făcuse cadou un frumos balansoar, în care îi plăcea să-și legene corpul îmbătrânit.

Vara aceea, prima în casă nouă, Kustaa și Silja o petrecuseră în doi. Fetița învățase să recunoască multe păsări și încă mai multe flori. Ea văzu și mici pescari cu undița; purtau pălării cu boruri largi, pantalonii suflecați, și mergeau de-a lungul apei, aruncând priviri curioase spre fetița bine îmbrăcată, care îi urmărea de sus, de pe povârnișul malului. Puștii auziseră vorbindu-se despre niște nou-veniți, un bătrân și o copilă, care trăiau foarte retrași.

Pe urmă veni și timpul secerișului. Țăranul, binevoitor, îl rugă pe Kustaa să vină să le dea o mână de ajutor – și el acceptă. Silja, care-l însoțea, va rămâne la fermă, în tovărășia copiilor secerătorilor; printre alții, ea-i găsi pe cei doi copii ai Miinei, care n-aveau tată, după cum se spunea.

– E mort și se odihnește în cimitirul bisericii, ca mama? își întrebă ea tatăl, învârtindu-se în jurul lui în timpul odihnei de prânz.

– Așa se pare, răspunse el surâzând, dar își ascunsese surâsul de oamenii tăvăliți prin iarbă.

Fără a-și da seama, el se comporta ca pe vremea când era proprietar.

– Ba nu, nu-i la cimitir, muncește din greu pe ogoarele din Kokkinen, spuse un croitor limbut, care-și părăsise masa de croit pentru seceră, în aceste zile de mare zor.

Conform obiceiului său, Kustaa ar fi trebuit să se scoale și să plece fără o vorbă, și oamenii ar fi zis că „Stăpânul nu avea un aer mulțumit". Dar el nu mai era un „stăpân"; nu era decât un secerător pe pământul altuia. Şi, de altfel, unde s-ar fi putut duce în aşteptarea clopoțelului care trebuia să vestească reînceperea lucrului? Trebuia să rămână şi fata să stea cu el până când îi va reîntâlni pe „copiii fără tată". Dar Kustaa nu se prea simțea în apele lui; şi, cum Silja insista: „Atunci au un tată?", el răspunse căutându-şi un ton potrivit: „Croitorul pare foarte bine informat"; pe urmă îi zise Siljei pe un ton care o îngheță pe loc: „Iar tu încetează cu întrebările." Silja se depărtă fără o vorbă, dar nu se duse imediat la copiii Miinei. Oamenii rămăseseră aproape

tăcuți. Părerea lor despre Kustaa Salmelus suferise o schimbare ușoară, dar importantă. Puțin timp după-masă, pe când secerătorii lucrau în apropierea casei, copiii veniseră spre ei, dar Silja se ținea tot timpul după taică-său.

Vara trecu; curând fumurile se înălțau; deasupra hambarelor, și o păsărică vioaie veni și se așeză pe prichiciul ferestrei în fața Siljei și privi în odaie, lăsându-și căpșorul într-o parte.

– E un pițigoi, spuse tatăl și se duse să aducă firimituri de pâine și de carne, să le presare pe pervaz; cum se îndepărtă de locul acela, pițigoiul reveni ciugulind o bucățică de carne. Silja găsi în această pasăre o tovarășă credincioasă în tot timpul iernii; ea crezuse că era doar una singură, căci văzuse foarte rar mai multe deodată la fereastră. Curând o văzu pe a doua, dar tot prima rămase pentru ea „cea adevărată".

Silja plutea pe oceanul vieții, îndepărtându-se din ce în ce mai mult de țărm. Simțurile ei se dezvoltară, raza percepțiilor lor se lărgi. Toate impresiile pe care lumea înconjurătoare i le trimitea spre creier prin intermediul lor rămâneau întipărite, cu toate că unele fuseseră înregistrate într-un ungher atât de retras, încât micuța proprietăreasă a acestui depozit, când deveni mare, nici n-ar fi bănuit că se afla în stăpânirea lor. Și totuși, din ungherele lor ascunse, își exercitau puterea...

În această primă iarnă, în sufletul Siljei se căscase un gol. Degeaba ciripeau pițigoii după colțul casei, sărind pe pervazul ferestrei; nu primiră nimic din bunătățile obișnuite. În odaie domnea o liniște adâncă. Bărbatul se mișca cu grijă. Pițigoiul zăbovi mult, așteptând melancolic pe pervaz – iar când veni seara zbură spre cuibul lui nocturn.

În timpul acelor zile și nopți liniștite, Silja stătuse în casă. În noaptea aceea, se trezi. Nu mai știa când adormise. I se părea că abia se născuse, deși recunoștea încăperea în care se afla.

Îi e foarte cald şi are gura uscată, dar nu poate să ceară nimic. E întuneric, însă lângă fereastră desluşeşte o lumină ciudată; parcă ceva mare se uită pe geam fără ca Silja să-l poată vedea bine din patul ei. Această lumină intră pe fereastră, şi profilul cuiva aşezat se întipăreşte pe fundalul alb. În aceeaşi clipă, se aude o trosnitură, ca şi când liniştea albă ce plutea n-ar fi avut alt scop decât să nască acel sunet. Silja tresare, la fel şi omul aşezat lângă fereastră, care se întoarse spre fetiţa întinsă în pat. E tata; l-a recunoscut acum, când se mişcă. Tata se apropie şi-i pipăie fruntea şi pieptul; pe urmă ia o ceaşcă de pe masă şi i-o întinde să bea, sprijinindu-i capul cu mâna.

Pe urmă cade iar fără simţire, şi bărbatul îşi reia locul. Somnul nu vine, fata lui e grav bolnavă; oare şi ea îl va părăsi? Îşi închipuie o singurătate totală, şi gândul acesta aleargă iute, ca şi când ar luneca pe o pârtie netedă de zăpadă. Va rămâne singur de tot, cum a fost totdeauna. Încă o moarte pentru el, căruia îi muriseră până acum atâtea! Numai fetiţa îl mai ţinea legat de viaţă.

Acest om singuratic e din ce în ce mai întunecat. Abia mai aude răsuflarea Siljei, care geme uşor în răstimpuri, încercând să dea glas durerii cu puterile ei sleite. Sufleţelul i s-a refugiat în cuibul cald al trupului; şi totuşi, un frig o stăpâneşte, un frig de gheaţă. Se crede în odaia mare de la Salmelus, fermă a cărei moştenitoare fusese. E singură de tot, uşa e larg deschisă şi zăpada pătrunde dezlănţuită în încăpere, împreună cu o pisică, o pisică de care ea nici nu ştie, mare cât un dulău şi a cărei blană are nişte culori înspăimântătoare, verde şi galben pe la ochi şi în jurul botului. Miaună furioasă, pe urmă zăreşte copilul, se ghemuieşte ca şi când ar vrea să sară pe un şoarece sau pe un fir de pai, tabără pe fetiţa nemişcată, se aşază pe pieptul ei şi începe să toarcă lingându-şi blana. E grea, grea, cască, pe urmă se scoală, îşi întinde labele, înfigându-şi ghearele în carnea puţină care i-a mai rămas pe coaste.

Tatăl a aprins lampa; aşezat lângă pat, stă cu mâinile încrucişate. Un val uriaş şi puternic de duioşie se rostogoleşte în clipa asta prin inima lui. Nici nu se apropie de ea, ştiind ce luptă dă acum; dar în închipuirea lui o strânge tare la piept, mai cu putere decât ar putea s-o facă nişte braţe făcute din carne şi oase. Îi trec prin minte rugăciuni, pe care nu le rosteşte. O vede pe fata lui trăind şi crescând, o vede ajunsă la maturitate, frumoasă, zveltă. Vedenia aceasta e o nădejde, o rugăciune arzătoare de împlinire, în care crede din toată inima. Se gândeşte şi la faptele rele pe care le săvârşise şi simte că febra acestui copil îl curăţă şi pe el de zgura păcatelor.

Se apropie zorile. Tatăl pipăie din nou pieptul bolnavei, care zace într-un lac de sudoare. Cu toată lipsa lui de experienţă, înţelege totuşi că micuţa trebuie lăsată în pace şi o acoperă cu grijă, să nu răcească. O îngrijeşte cu reculegere şi se simte aproape ca o mamă, ca o femeie... A aprins focul şi caută rufărie curată ca s-o schimbe când se deşteaptă. Se apucă să facă o cafea tare, ca să-l ţină treaz. Totul merge bine, respiraţia Siljei e regulată; îi reîncălzeşte cămaşa, întrebându-se cum se va descurca când o va schimba. Îi va da Siljei un strop de cafea.

Bolnava nu mai are fierbinţeală şi scăderea aceasta bruscă îl nelinişteşte pe tatăl ei. După ce ia o înghiţitură de cafea, fata îşi recapătă puterile şi începe să vorbească limpede, cu voioşie. Frazele ei scurte te cheamă la speranţă, ca zorile. În curând va veni vara şi chiar dacă voi muri, atunci nu mă vor pune în hambarul rece... Silja îşi aminteşte de pitigoi şi vorbeşte despre hrana lor. Tatăl râde, dându-şi seama că nu se îngrijise de ei. Se grăbeşte să-şi repare greşeala şi după puţin timp o anunţă pe Silja că totul e în regulă, doar un pic de răbdare. „Păsărelele au plecat cât timp ai fost bolnavă, ca să nu te deranjeze, dar vor veni cu siguranţă cum vor afla că ţi-e mai bine. Acum stai liniştită că, de nu, febra te prinde din nou."

Păsărelele nu întârziară să se arate, iar Silja îşi dorise atât de mult să le vadă, încât Kustaa trebui s-o ia încetişor în braţe şi s-o ducă la geam. Silja le privea râzând; plămânii atinşi dădeau râsului ei nişte sunete ciudate, răguşite. Pe urmă răsuflarea i se înteţi; auzind-o cum gâfâie, Kustaa o culcă la iuţeală în pat.

În aceeaşi zi, ţăranca cea binevoitoare, aflând cele întâmplate, veni să-i aducă dulciuri micuţei bolnave. Îi găsi pe amândoi, tatăl şi fiica, adormiţi în patul cel mare. Silja dormea pe o rână, alături de Kustaa, care-şi petrecuse braţul cu pricepere pe sub capul fetiţei, cum multe mame n-ar fi ştiut s-o facă – cel puţin aşa gândea femeia cea cumsecade, înainte de a se trezi.

Vindecarea Siljei adusese multă voioşie în casă; privind-o, Kustaa se întreba deseori ce s-ar fi întâmplat cu el dacă şi-ar fi pierdut şi ultimul copil. Dar, de vreme ce s-a întremat atât de repede, asta însemna că fata mai avea un rost pe pământ. Kustaa se cufunda deseori într-o stare sufletească asemănătoare cu o lungă rugăciune – lucru de care acest bărbat curat la inimă nu-şi dădea seama – urmată întotdeauna de împlinirea făgăduinţelor; el cugeta atunci asupra unor fapte ale sale pe care conştiinţa lui le judeca greşite.

Odată vindecată, Silja începu să crească şi să se dezvolte cu repeziciune. Ea lărgi raza ştrengăriilor dincolo de casa lor, şi asta îl silea pe Kustaa s-o supravegheze mai mult, fiindcă nu voia ca fata lui să hoinărească prin sat, precum copiii Miinei. Dar îi venea greu să-i explice fetiţei tot ce nu trebuia să facă, iar Silja, în plimbările ei o lua deseori razna. În serile de duminică, se ducea cu copiii Miinei să se joace tocmai în partea cealaltă a satului, unde viaţa i se părea mai veselă şi mai nouă, până în clipa în care îşi auzea tatăl strigând-o tocmai de la marginea pădurii. Atunci joaca înceta pe loc şi toţi se uitau la biata Silja care, ieşind din ceata gălăgioasă a ştrengarilor, se lua spăsită după tatăl ei. Era o pedeapsă mai grea decât o bătaie – deşi Silja nu fusese niciodată bătută. Kustaa o apuca de mână

şi mergeau amândoi înainte, pe cărăruia umbroasă, plină de băltoace. Noroiul îi intra fetiţei printre degetele de la picioare; înaintau astfel tăcuţi şi, când ajungeau acasă, iar Silja intra înăuntru cu picioarele murdare, tatăl îi aducea o carafă cu apă şi o punea numaidecât să se spele pe picioare – era prima vorbă pe care o scotea.

Cu cât Silja se făcea mai mare, cu atât aceste ciocniri deveneau mai dese, Kustaa neştiind cum să-şi crească fata.

Pe urmă sosi ziua în care Silja trebui să înveţe carte. Tatăl îi cumpărase de la târg un abecedar nou-nouţ şi începu s-o înveţe slovele şi rostirea lor. Uneori, câte o fetiţă cu care Silja se împrietenea mai mult venea pe la ei, şi copiii vorbeau cu glas scăzut, uitându-se în carte. După aceste convorbiri, Kustaa îşi dădea seama că fata lui ştia nişte lucruri pe care nu le învăţase de la el şi nu le prea înţelegea bine cum ajunsese să le cunoască. În astfel de momente, i se părea că Silja săvârşise ceva neîngăduit.

Silja frecventă întâi o şcoală ambulantă, pe urmă şcoala primară care se afla la doi kilometri de casă, într-o altă comună. Când era în ultima clasă, într-o duminică de început de primăvară, se petrecu o întâmplare care rămase unică în relaţiile dintre tată şi fiică. Afară zăpada se topea. Kustaa, potrivit obiceiului său, stătea întins în pat, pe când Silja răsfoia cărţile de şcoală. Având mai mult răgaz, nu-şi făcea lecţiile, citea altceva şi, din când în când, îi spunea câte ceva tatălui. Când spusele ei nu aşteptau vreun răspuns, Kustaa rămânea tăcut, cu ochii închişi; când însă Silja îl întreba de-a dreptul câte ceva, îşi ridica pleoapele şi-i răspundea pe loc. Silja tocmai frunzărea Biblia. Cartea avea şi o hartă a Palestinei. Această carte o făcea să pună nenumărate întrebări:

– Ierusalimul mai e oare pe lume? Dar Bethleemul? Chiar şi acum, în zilele noastre?

– Desigur, dacă e trecut pe hartă.

– Şi de ce i se spune *Ţara Sfântă*?

Kustaa se avântă într-o explicație lungă, care însă curând dovedi marile lipsuri ale cunoștințelor sale. Spre norocul lui, își amintea câte ceva. Vorbiseră mult despre dărâmarea Ierusalimului. Kustaa își adusese aminte că la sfârșitul psaltirii era o povestire lungă; pe vremuri, maică-sa i-o citise într-o duminică. Se sculă și se duse la dulap să scoată cartea aceea mare și grea. Silja îl urmărea curioasă, în timp ce el răsfoia psaltirea. Când găsi povestirea, Kustaa îi puse cartea dinainte și-i arătă cu degetul un pasaj, rugând-o să-l citească cu glas tare, iar el se întinsese din nou în patul său.

Silja începu a citi, mirată de ce afla în psaltire:

„Din porunca împăratului Vespasian, căpetenia romanilor, el se duse în Galileea, ținut cu mare mulțime de oameni, pe care îl pârjoli cu cruzime. Focurile, măcelurile, jafurile nu mai conteneau. El ucisese mulți iudei, cincizeci de mii de ostași voinici, fără a mai socoti muierile și copiii. Vrăjmașul nu-i cruța nici pe tineri, nici pe bătrâni, nici femeile însărcinate, nici pruncii din leagăne. Vespasian trimisese șase mii de bărbați să sape o trecătoare în Acheea. Treizeci de mii de ostași iudei fură vânduți ca robi, iar alți cincizeci de mii își făcură seama, de deznădejde, azvârlindu-se în prăpăstiile munților... Apoi puse mâna pe orașul Gadara și împreună cu locotenentul său Placidus măcelăriră aproape treizeci de mii de locuitori care fugiseră și luară două mii de prinși. Toți cei care izbutiseră să scape se aruncară în Iordan și apa le dusese leșurile până la Lacul Asfaltit, căruia i se mai zice și Marea Moartă."

Silja citea înainte. Tatăl asculta, întins în pat. Fetița se oprea din când în când ca să-și mai tragă răsuflarea, tocmai unde nu trebuia. Curând, ajunse la capătul povestirii:

„Și tot astfel nimeni să nu creadă că răul se pedepsește numaidecât. Nelegiuiții vor împărtăși soarta Ierusalimului. Trebuie să cugetăm adânc, să ne întipărim bine în cugetul nostru toate acestea, să ne căim de păcatele noastre și să îmbrățișăm adevărata credință creștină. Amin."

Întorcând la iuțeală ultimele file și citind câteva versuri de la sfârșitul cărții, Silja isprăvi cu un: „Slavă Celui-de-Sus!", apoi închise brusc cartea. Kustaa stătea neclintit, ca și când ar fi vrut să întărească efectul celor citite. Silja avea obrajii îmbujorați. Rătăci câtva timp prin odaie, întrebându-se ce mai avea de făcut. În ogradă, zăpada se topea din ce în ce mai mult. Trecuse de amiază, dar aerul, pământul și crengile copacilor pluteau încă învăluite într-o aură luminoasă. Silja își luă broboada de lână și mănușile, trăgând cu ochiul spre tatăl ei – dar el stătea nemișcat pe spate, cu ochii închiși, cu capul puțin întors, în așa fel încât Silja nu-i vedea decât bărbia, nările și găvanele ochilor. Privit din acest unghi, tatăl îi păru destul de ciudat. Ieși în curte, își luă schiurile și, nepăsătoare, o porni spre malul lacului înghețat.

Drumul neted și sclipitor care străbătea lacul o atrăgea. Pe gheață nu mai era zăpadă și schiurile lunecau ușor. În locul acela gheața se topise și doar o punte îngustă lega gheața lacului de cea de pe țărm. Silja se îndrepta spre puntea aceasta; încă se mai afla sub înrâurirea celor citite, când se pomeni pe malul apei. Se opri o clipă, ascultând cum îi zvâcneau tâmplele, apoi deslușì un bubuit asemănător celui pe care-l auzise când murise maică-sa. Zgomotul era mult prea slab, dar se apropia și parcă i-ar fi făcut la ureche o mustrare... Puntea pe care alunecau schiurile se rupse deodată. Pe Silja o cuprinse groaza. Vru să ajungă la mal, dar apa o despărțea de mal ca un hău întunecat. Sloiul pe care stătea începu să se miște. Prin ciocnetul gheții, parcă își auzea bătăile inimii și o clipă chiar i se năzări că aude glasul tatălui ei. Încremenise. Nu mai putea să scoată un sunet. Trupul i se încordase și pe față începură să-i curgă lacrimi în neștire. Doi oameni, care se plimbau pe mal, se opriră. Recăpătându-și graiul, fata începu să țipe, căutând să zărească, printre copaci, poarta casei.

Sloiul de gheață se îndepărta încet, dar sigur. Cei doi bărbați începură să alerge. Ajunseseră aproape de gingia

gheții, când Kustaa Salmelus apăru în goană și trecu pe lângă ei cu capul gol, fără șubă, cu ochii scânteietori. Înainte ca ei să fi putut face vreo mișcare, sărise pe pluta de gheață a cărei margine se rupsese; la a doua încercare, izbuti să-și apuce fata. Luând-o în brațe, sări îndărăt spre mal, dar distanța devenise atât de mare, încât căzu în apă. Totuși, pe Silja reușise s-o așeze pe gheață, vie și nevătămată.

Kustaa intrase în apă până la umeri. Găsind un sprijin, se săltă și ieși pe mal. Cei doi săteni îl priveau uluiți. Omul care trecuse pe lângă ei avea o privire atât de arzătoare, încât se dădură în lături, să nu se ia la harță cu ei. Kustaa alergă la Silja, o apucă de păr și o scutură cu putere. Fata nu scoase niciun cuvânt; îl privea doar cu ochii îngroziți.

– Neastâmpărato! – zbieră el – și bărbia îi tremura.

Încetul cu încetul, se potoli, privi în jur și apoi se întoarse repede în casă cu Silja.

Vecina, care privea pe fereastră legănându-se în balansoarul ei, văzuse toată scena care luă sfârșit înainte ca ea să se fi putut ridica. Dar știa ce avea de făcut. Se îndreptă spre dulap, luă o sticlă de rachiu și câteva bucățele de camfor; pe urmă își strigă slujnica și-i spuse la repezeală:

– Dacă Salmelus nu se îngrijește, e pierdut. Du-i asta și spune-i să nu se supere – i le trimit cu dragă inimă...

Slujnica își luă broboada și ieși. Fermiera se îmbrăcă și se duse și ea la Kustaa. Întâlnindu-se cu slujnica, află că sfaturile ei fuseseră urmate.

Când vecina intră la el, Kustaa era în izmene. Obrajii îi ardeau ca para focului, ochii își pierduseră fulgerele de mai înainte, iar privirea era acum senină ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Povesti că, trezindu-se, se repezise fără să știe de ce, spre mal – de parcă cineva i-ar fi șoptit prin somn că fata lui trecea printr-o mare primejdie. Pe masă, într-o ceașcă, mai era rachiu camforat. Kustaa o goli dintr-o înghițitură și începu să povestească cu vioiciune:

– Eram aşa de înfuriat, că am păruit-o... Şi-acum mai sunt ameţit... Mare pomană ţi-ai făcut că mi-ai trimis leacul ăsta. Fără el, cred că aş fi tras o răceală zdravănă.

Bătrâna se întreba însă cum aveau să se termine toate acestea. Oare emoţia lui Kustaa se datora rachiului sau accidentului? Ca să fie sigură, mai pregăti o porţie şi-l sili pe Kustaa s-o bea, apoi îi spuse să se bage repede în pat. O examină şi pe Silja şi, când îşi dădu seama că era teafără, se întoarse liniştită acasă. Mergând, se gândea cu un surâs binevoitor la perechea aceea ciudată: cum îi găsise în acelaşi pat, după ce fetiţa îşi revenise... Făcuse o faptă bună şi se simţea împăcată.

Veni seara. Kustaa era culcat. Silja stătea lângă fereastră. Hainele ude ale tatălui se zbiceau, întinse pe sobă. Pantofii ei stăteau rezemaţi de cuptor, cu vârfurile în sus. Linişte desăvârşită. Silja simţi că ceva se schimbase, nu numai din pricina păţaniei prin care trecuse. I se păru că, de când citise în Psaltire, trecuse o veşnicie. Omul care se odihnea în acest pat era cu totul altul decât cel care o pusese să citească psalmul cu dărâmarea Ierusalimului. O trăsese de păr, şi lucrul acesta îl povestise vecinilor, ca pe ceva de neînţeles. Fără să vrea, fata se uită din nou la bărbia şi la orbitele tatălui ei.

Kustaa nu se îmbolnăvise după baia rece pe care o făcuse; a doua zi, trebăluia mai departe ca de obicei. O trimisese pe Silja să-i ducă înapoi fermierei butelcuţa. Blândeţea zugrăvită pe chip după întâmplarea din ajun mai dăinuia încă. În zilele următoare, avea să le povestească tuturor cum se supărase el şi cum, de furie, îşi păruise fata. Când, în sfârşit, vorbele acestea o făcură pe Silja să zâmbească, el se simţi cu adevărat fericit.

Sosi primăvara în care Silja urma să înveţe catehismul. Cum biserica se afla la zeci de kilometri, trebuia găsită o gazdă unde să-şi poată petrece nopţile. Multe fete aflându-se în aceeaşi situaţie, locuiau laolaltă pe la fermele din vecinătatea bisericii. Seara se adunau pe debarcader sau pe

chei, unde, neavând încotro, ascultau grosolăniile şi hohotele groase de râs ale flăcăilor. Unele fete, dintr-o pornire înnăscută, le răspundeau. Cele sfioase începură să rumege în cugetul lor anumite probleme, vag înţelese până atunci. Crescuseră. Vara aceasta, care înainta zi şi noapte, va fi prima lor vară de libertate, şi multe dintre ele aflaseră încă de pe acum care era pe lume menirea femeilor.

Sâmbătă după-masă le vedeai împrăştiindu-se zglobii de-a lungul drumurilor ce te duceau departe de biserică. La răspântii se opreau să stea la taifas, apoi se despărţeau şi îţi venea să râzi, atât de mult semănau în privinţa asta cu nişte cumetre. Pentru băieţi, întâlnirile de la răspântii aveau alt rost; cei din sate diferite se înjurau în gura mare, zvârlind cu pietre, care uneori cădeau tocmai bine pentru a pune punct flecărelii cine ştie cărei obrăznicături care vorbise prea tare în timpul recreaţiilor, în faţa bisericii sau seara, în sat. În aceste locuri nu îndrăzneau să se bată, de frica pastorului sau a jandarmului. Fetele erau bine-crescute şi câte un ţăran, dintr-un ţinut mai îndepărtat, potrivea în aşa fel lucrurile încât sâmbăta să-şi ia fiica acasă – şi atunci se aşeza mândru lângă ea. Fie că mergeau pe jos, fie în trăsură, fetele schimbau între ele saluturi vesele şi cuviincioase. Razele soarelui le jucau în ochi şi pe dinţii sclipitori.

Silja Salmelus o pornise spre casa părintească. La începutul drumului, cu două prietene, pe urmă cu una, până când rămase singură. Tatăl ei o zări apropiindu-se. Tocmai tăia lemne lângă baia de aburi. Silja sosi, îl privi în ochi fără să-i zică bună ziua şi intră în casă. Toporul muşca din lemn, ţăndările zburau. Era o seară frumoasă de sâmbătă, cum sunt pe la începutul verii. Silja îşi puse hainele de toate zilele, se apropie de tatăl ei şi-l întrebă cu ce să-l ajute.

– Du lemnele la baie şi aprinde focul – să se facă mai repede aburii, îi răspunse Kustaa.

Astfel se întâlniră în seara aceea de sâmbătă. Treburile de sâmbătă seara le făcură într-o grabă plăcută, tatăl şi fata fiind legaţi printr-o duioşie caldă, printr-o adâncă dragoste

omenească, purificată în decursul anilor de orice adaos nedorit.

Se îmbăiaseră; Kustaa îşi peria părul încă des, Silja se învârtea prin bucătărie ca o nălucă albă, surâzătoare şi abia după aceasta începură să vorbească. Tatăl o întreba cum e găzduită; când afla câte ceva care nu era pe placul său, nu-şi spunea de-a dreptul părerea; punea mai departe întrebări şi ce avea de spus spunea până la urmă în aşa fel încât amândoi se învoiau asupra a tot ce-şi împărtăşeau. El şedea pe scaun, iar fata îi vedea înaintea ferestrei faţa cu trăsături hotărâte şi blânde, cum îl vedea odinioară, în nopţile cu febră. Pe urmă el se culcă, nemaispunându-i niciun cuvânt. Se părea ca nu-l mai interesa ce face fata lui când pleca de acasă. Liniştea se aşternu în odaie. Gândurile bătrânului stăruiau în aer ca o rugăciune de seară.

Uşor, fără să facă să scârţâie uşa, Silja se strecură afară, unde mai zăbovea amurgul primăvaratic. Pe malurile îndepărtate, pe drumeaguri tufele înflorite ale cireşului sălbatic parcă pluteau. Încetul cu încetul, cântecul păsărelelor din apropierea casei amuţi; în inima pădurilor îndepărtate însă, câte un cântăreţ dădea grai, prin răsunătoarea şi lunga lui melopee, farmecului de nedescris al nopţilor de vară nordice ce-l chemase pe acele meleaguri, de peste mări şi ţări. Apucaseră să-şi facă cuiburi, să se ouă... Undeva, o femeie singuratică şedea dusă pe gânduri...

Silja Salmelus se plimba încet, ascultând şi trăgând cu nesaţ în piept aerul înmiresmat al nopţii de vară.

Astfel ajunse până la partea cea mai înaintată a limbii de pământ, deasupra unei râpe cu copaci deşi, rămuroşi. Se aşeză pe trunchiul îndoit al unui mesteacăn. Sufletul ei tânăr crescu, se făcu mai îndrăzneţ. Nimeni n-avea s-o tulbure aici. Acasă, doar la o palmă depărtare, tatăl doarme; doarme uşor, şi nicio cărăruie nu trece pe aici.

Lacul, cu insulele şi malurile lui, e liniştit ca într-un tablou pe care-l văzuse undeva. Apa oglindeşte în adâncurile ei tot ce se înalţă în jur. Simţurile parcă o încredinţează că

se bucură de înțelegerea lor, șoptindu-i: dacă duci lipsă de ceva, noi nu putem decât să-ți legănăm aleanul și visarea. Aceste vorbe, țâșnite din adâncurile firii, o fac să-și deschidă larg ochii, ca și cum și ei, după pilda lacului, ar vrea să reflecte tot ce o înconjoară. Această fată de șaisprezece ani a fost lipsită de multe lucruri despre care a auzit adesea vorbindu-se, cu toate că n-a suferit de lipsa lor. Poate că din această pricină, ochii ei măriți se încețoșează în noaptea asta de vară și din piept îi scapă un suspin ușor. Învăța catehismul și tocmai s-a dus să-i facă o vizită singuraticului ei tată. El stă și se odihnește în casă, singur. Acest gând dă în sfârșit un temei melancoliei fetei, care simte că este sprijinul tatălui. Se privește și-și dă seama că e femeie.

Se întunecă. Silja se scoală, face câțiva pași de-a lungul malului; ar vrea să se întoarcă repede acasă. Dar ar mai sta parcă puțin – priveliștea este atât de frumoasă! Din spatele unei insule a răsărit o luntre ce se îndreaptă de la miazăzi spre miazănoapte. Bătaia vâslelor trădează starea sufletească a luntrașului; noaptea de vară i-a vrăjit sufletul; loviturile lopeților urmează firul gândurilor. Sunetele nu supără, tălmăcesc doar... Cu un gest mecanic, Silja culege o floare și privește luntrea care s-a apropiat. Luntrașul își lasă o clipă vâslele, ca și când ar vrea să răspundă gestului fetei, deși nici n-a zărit-o. E, desigur, un admirator singuratic al nopții de vară, un băiat pe care Silja nu-l cunoaște și ale cărui straie – se vede de cât colo – arată că e un oaspete al uneia dintre vilele de sezon. Silja e sigură că l-a mai văzut săptămâna trecută, lângă biserică... De aceea i-a recunoscut costumul... Are nasul ușor adus, dinții dezveliți – el este, și a ajuns foarte aproape, acum îl vede bine... Cu floarea în mână, Silja face o mișcare, din ochii ei căprui aruncă priviri pe sub genele lungi, apoi se îndreaptă spre casă, și fiece pas pe care-l face spune ceva, e o încuviințare. Bagă de seamă că tânărul din luntre, în spatele ei, pe lac, rămâne nemișcat. Când se pierdu printre tufele dese, auzi câteva bătăi de

vâsle – pe urmă o scurtă tăcere; când zgomotul vâslelor se auzi din nou, Silja desluşi că ritmul lor suna altfel acum.

Era o noapte adâncă. Silja se întreba cât timp stătuse afară. Mai ţinea încă în mână floarea. Ar fi păstrat tot ce culesese în timpul plimbării.

Nu-i venea să se culce. Se duse la fereastră, de unde câmpia se zărea până departe, către sat. Era cu adevărat o noapte minunată – cea dintâi noapte minunată din viaţa ei. Pe pat, în colţ, desluşi conturul alb al unui bărbat: tata dormea fără pătură. Dintr-odată, avu un simţământ nedesluşit, privindu-l astfel pe talăl ei... Tata e în vârstă, a suferit mult în viaţă, aşa i s-a spus... Ce-or fi vrând să spună cu asta?...

Tatăl zăcea pe spate, nemişcat. Respiraţia nu i se auzea; şi felul cum şedea îi dădu un fior uşor. Silja îşi aminti că bunicul fusese găsit mort în hambar; nimeni nu fusese de faţă la moartea lui... Poate că tata era treaz, deşi nu se mişca deloc. Ea nu îndrăzni nici să-l întrebe, nici să se apropie. Se uita prin cele trei ferestre; peste tot văzu noaptea, care îi păru acum mai goală decât adineauri. Sclipirile de pe lac dispăruseră.

În sfârşit, tatăl se mişcă în pat; scoase un sunet slab, asemănător cu o tuse. Pe urmă se sculă şi se apropie de fereastra ce dădea spre promontoriu. Rezemat de geam, stătu nemişcat o clipă. După asta se întoarse oftând şi o văzu pe Silja în celălalt capăt al odăii.

– A! Te-ai întors, spuse el cu o voce adormită, culcându-se la loc.

Silja îşi dădu seama că n-o văzuse când se trezise.

În fundul încăperii, o fată mlădioasă se mişca încet prin amurg; silueta deveni albă şi dispăru în pat. Totul dormea în casă. Pe lac încetase de mult zgomotul vâslelor. În curând, vor răsări zorile unei duminici.

E ultima duminică înainte de Sfântul Ioan, ziua cea mai lungă din an. Oameni şi animale se bucură de farmecul liniştii şi al căldurii. Până şi bătrânii ies doar în cămaşă, atât de tare străluceşte şi încălzeşte soarele. Făpturile domestice,

care habar n-au de sărbătoare – pisici, câini, cocoşi şi găini, rândunele –, parcă simt şi ele, ca oamenii, că este sărbătoare. Aşezat pe o treaptă, gospodarul îşi poate privi în voie vitele, pe care în zilele obişnuite abia dacă le vede.

Nu e deloc curios să vezi în această zi un bătrân plimbându-se fără rost. Verdeaţa proaspătă a ierbii şi a copacilor este un fenomen atât de mişcător, tălmăcind întocmai forţa naturii, încât nu-i deloc ruşinos pentru un om în toată firea să le admire frumuseţea. Până şi ţăranii cei mai necioplţi se duc să vadă şi să aprecieze recolta viitoare. Pentru un biet arendaş, care n-are decât o arie de pământ şi care trebuie să se spetească în folosul altuia, bucuria calmă şi gratuită a acestei zile de odihnă e cu atât mai plăcută.

Lacul care oglindea cu atâta blândeţe noaptea, malurile şi insulele, acum, în lumina soarelui, sclipeşte şi străluceşte. Bătrânul Kustaa se plimbă pe promontoriu, în acelaşi loc unde îşi văzuse fata rătăcind. Vede mesteacănul îndoit, dar la vârsta lui nu se face să se aşeze, nici să stea mult timp nemişcat. De altfel, nici nu se gândeşte s-o facă; nu-şi dă seama că cele văzute noaptea trecută i-au mânat paşii domoli pe aici. Cât trăieşti, nicio zi nu seamănă cu alta; totuşi, pentru Kustaa Salmelus această duminică avea o însuşire deosebită. Lucrul se explica pesemne din faptul că singura lui copilă, de care era atât de legat, lipsise pentru prima oară o săptămână încheiată şi că se afla din nou acasă – ca să plece iarăşi cu vaporul chiar în seara aceea.

Acum nu era acasă. Poate că se dusese în sat să-şi încerce rochia de comuniune. Fetele se duceau duminica la croitoreasă ca să-şi încerce rochiile sau să-şi aleagă modelul. Într-o săptămână, Silja se va înfăţişa înaintea sfântului altar pentru comuniune. Pe vremuri, fusese botezată în sala mare de la Salmelus... iar acum îşi încerca rochia pentru prima înfăţişare înaintea altarului. Kustaa îşi amintea feţele pământii ale copilaşilor săi morţi... Un bătrân singuratic se plimbă fără ţintă, gândindu-se la multe; merge până la capătul promontoriului, se opreşte deasupra râpei adânci. E în

vestă, mânecile cămăşii lui albe se îngustează pe încheietura mâinii puternice, cu degetele încă suple. Dacă mama acestui bărbat s-ar fi întors din mormânt, ar fi crezut că-şi revede bărbatul. Culoarea părului şi a ochilor, care odinioară era cea a mamei, pălise în furtunile şi vijeliile vieţii în aşa fel încât acum semănau cu a tatii.

Se îndreaptă spre casa lui – fiul lui Vihtori Salmelus. Curând, va fi şi el gata... Dar acum se gândeşte la fata lui, care nu s-a înapoiat încă. Va pune masa, cum a făcut-o de nenumărate ori de-a lungul anilor şi în săptămâna care s-a scurs. I-ar fi plăcut însă ca treaba aceasta s-o fi făcut fata lui – doar era acasă.

Iat-o că se apropie cu o prietenă. Se opreşte la capătul cărăruii ce duce spre casă. Fetele vorbesc cu aprindere, apoi se despart, continuând să-şi vorbească cu glas tare pe când se îndepărtează una de alta. Silja vine în fugă, dar se simte că gândurile ei au rămas undeva în urmă, că le târăşte după sine. Kustaa întreabă:

– Cu cine ai venit?

Era o întrebare destul de ciudată. Silja îşi privi uimită tatăl, înainte de a rosti numele prietenei sale.

– Aşa-i, aşa-i, n-o recunoscusem, încuviinţă Kustaa, ca să pună capăt neînţelegerii.

Cu o sprinteneală neobişnuită, Silja aşează masa. Aruncând o privire distrată peste treaba făcută, apoi spre tatăl ei. Avu aerul că spune: gata! Tatăl se apropie, privi înainte de a lua loc pe scaun şi, cu un zâmbet plin de bunătate, zise:

– Pâine nu vrei să-mi dai?

Era, într-adevăr, o duminică neobişnuită, strălucind de frumuseţe şi de lumină. Silja şi Kustaa nu mai vorbiseră niciodată astfel. Aducând pâinea, fata părea îmbufnată.

Kustaa simţise totdeauna nevoia să vorbească la masă, când avea oaspeţi. Era un obicei păstrat încă de pe vremea când se afla la ferma veche bătrânească. Aceste discuţii ar fi putut să o ia razna dacă stăpânul nu le-ar fi strunit cu grijă. Silja se obişnuise să-l audă pe taică-său spunându-i la masă

fel de fel de lucruri neînsemnate, care n-aveau nimic de-a face cu viața lor. Îi împărtășea părerile lui despre oamenii din împrejurimi și despre întâmplările petrecute. Silja nu-și amintea să fi rostit vreun cuvânt la masă care s-o fi mâhnit. Dimpotrivă, vorbele sale o înveseleau, făcând-o să-și admire tatăl, pe care astfel putea să-l cunoască mai în voie și pe îndelete.

De data aceasta însă, tatăl mânca fără să i scoată un cuvânt. Nu părea supărat, ci îngrijorat, dus pe gânduri. Silja se silea să se stăpânească spre a-l servi cât mai bine. Kustaa nu izbuti să-și deschidă inima și să spună ce ar fi avut de spus: „Se pare că fata mea a început să lipsească nopțile de-acasă" – dar nu era sigur dacă era sau nu așa. La sfârșitul mesei, se mulțumi să-i zică doar atât:

– Mănâncă și tu, fata tatii.

Cuvintele acestea el nu i le mai spusese niciodată. Silja se înduioșase. Păreau vorbele unui bolnav stors de puteri. Fata nu se așeză la masă decât după ce tatăl ei se lungi pe pat să se odihnească.

Jumătate din zi se scursese. Soarele calm, radios, își îndeplinea menirea lui de neînlăturat trecând peste întreaga fire. Pentru toate vârstele, răspândea un farmec și o liniște neasemuită. Soarele întruchipează și întărește pornirile și patimile ce călăuzesc viețile oamenilor.

După ce isprăvi de mâncat, Silja îi spuse tatălui ei, care stătea întins în pat:

– M-aș duce puțin până la Mikkola.

Era prietena cu care venise acasă.

Kustaa nu știa ce să răspundă. Tăcerea lui se prelungea.

– Ai grijă să nu pierzi vaporul – zise el în cele din urmă –, altfel va trebui să pleci pe jos.

– Da, tată, răspunse ea cu o voce nesigură.

Plecă – iar Kustaa rămase din nou singur în odaia însorită. Stătu astfel lungit în pat, frământat de gânduri.

Frumoasa duminică de vară își depăna firul. Era o zi dătătoare de puteri și plină de bucurii. Dovadă – mulțimea care ieșise la plimbare.

Silja își petrecu toată după-amiaza la Mikkola. Așteptând-o, Kustaa se apucase să facă cafeaua. Pe urmă o văzu întorcându-se încet, legănând în mână o creangă înflorită. Peste două ceasuri, avea să sosească vaporul. Kustaa va rămâne singur toată săptămâna, în timp ce fata lui se va pregăti pentru prima comuniune din ziua de Sfântul Ioan. Desigur, este un moment solemn, deși Silja nu-și făcea comuniunea în fața altarului unde strămoșii ei, din generație în generație, duseseră la buze, cu smerenie, minunatele daruri ale harului dumnezeiesc.

Kustaa ar fi trebuit să fie pătruns de toată solemnitatea acestui eveniment. El însă era stăpânit de simțăminte tulburi, mai ales de când Silja se afla acasă. Fata lui era tot atât de frumoasă și de neprihănită ca înainte, cuviincioasă și potolită. Dacă ieșea câteodată la plimbare, asta n-ar fi trebuit să mire pe nimeni. De ce să fi rămas în casă într-o duminică atât de minunată dacă nu avea nicio treabă? Prin vecini, singura fată potrivită cu ea ca vârstă era Mikkola. Ca să spunem adevărul, Kustaa nu știa nimic sigur despre fata lui; câteva vorbe auzite la întâmplare, cam asta era tot. Dacă într-o seară Silja se întâmpla să întârzie mai mult pe afară, în preajma casei, lucrul se explica, desigur, prin aceea că fata simțea nevoia să se reculeagă. O copilă dorește uneori să cugete puțin în singurătate asupra celor auzite din gura pastorului în timpul săptămânii.

Și totuși, legătura temeinică dintre tată și fiică se destrăma.

Fără îndoială, nu era prima dată când el pregătea cafeaua și punea masa. Silja îl văzuse de atâtea ori făcând acest lucru, și tatăl nu-i ceruse niciodată să-l ajute; lăsându-și treburile lui, deretica prin casă mai abitir ca o gospodină. Dar în ziua asta Silja – întorcându-se și văzându-și tatăl așezând cești pe masă, în timp ce cafeaua proaspăt făcută scotea aburi aromați –, se simți iarăși copleșită de rușine,

ca de dimineață; acum însă mai tare şi mai dureros. Tatăl i se păru deodată foarte îmbătrânit. Pentru întâia oară îşi dădea seama de acest lucru. Un fel de milă o cuprinse şi numaidecât sări să-l ajute.

În duminica aceea, plecarea Siljei spre sat fusese mult mai impunătoare decât cu o săptămână în urmă. Atunci fata plecase luni dimineața şi tatăl o dusese cu trăsura, fiindcă vaporul n-avea cursă. Siljei îi părea rău că pleca de acasă între străini. Astăzi însă aştepta cu nerăbdare ceasul plecării. Îi plăcea să meargă cu vaporul, ştiind că se va reîntâlni cu două-trei prietene de prin satele mai îndepărtate, din ținutul de unde venise vâslaşul noptatic. Iar în serile de duminică, în curtea fermei pline de stoguri mari de fân unde petrecea tineretul, era atâta veselie!

Kustaa o urmări cu privirea, fără o vorbă, în timp ce se pregătea de drum. O putea urmări şi cu auzul, fiindcă Silja fredona. Melodia pe care o cânta ea semăna cu un psalm; era, poate, o cântare învățată la biserică. Fata se grăbea şi nicio clipă nu se uita spre tatăl ei. Pe urmă, căutând ceva, îi puse o întrebare oarecare; parcă ar fi întredeschis uşa odăii, să dea poruncă unui slujitor. În acelaşi timp, fără să vrea şi fără nicio sfială, îi aruncă o privire şi ochii tatălui o neliniştiră. Îşi ațintea privirea drept într-a lui, nemaiputând s-o desprindă. Pesemne că nu auzise întrebarea; se vedea după sticlirea ciudată a ochilor; parcă i-ar fi răspuns printr-o altă întrebare – mută şi mult mai grea.

Kustaa se sculă şi se întinse în pat:

– Nu prea mi-e bine, zise. Avem apă în casă?

Silja îşi lăsă pe loc treaba şi alergă la doniță, care era goală. Ieşi lăsându-l pe Kustaa singur. Aerul din odaie putea şi el să fie un om, un erou care juca un rol în această scenă. Lui Kustaa i se părea acum că aerul îl privea şi că era singurul ins care pricepea totul; că el era ființa în tovărăşia căreia avea să viețuiască de aici înainte. Bolnav, privi podeaua şi-şi aminti de o privire asemănătoare, de demult: privirea pe care o aruncase pe uşa hambarului la

Salmelus, vechea fermă de care aproape că şi uitase. Se sculă şi se îndreptă spre oglinda de lângă fereastră, să-şi vadă chipul; de mult nu-şi mai cercetase astfel faţa... Văzu un bărbat; dar cine era? Era oare cel care odinioară îi ceruse părerea despre o treabă gospodărească în ultima lună a vieţii sale?... Acea întrebare, acea privire înduioşată şi chinuită fusese singurul gest prin care Vihtori Salmelus îi predase feciorului său gospodăria strămoşească. Kustaa revăzu în oglindă acea faţă: acelaşi nas, aceeaşi gură, aceeaşi întrebare îndurerată în privire. Ce i se întâmpla? Ce spune aerul din odaie? Dar podeaua? Silja! Iat-o că vine... şi nu peste mult va pleca iarăşi... Nu... nu, trebuie să se stăpânească... aşa, ca altădată... În atâtea împrejurări ale vieţii...

Silja se întoarse cu doniţa plină şi rămase cu privirile aţintite asupra tatălui ei. Luându-i din mână doniţa, el bău însetat, cu obrajii încinşi.

– Oare n-ar fi timpul fi pleci, fata tatii? o întrebă el, punând jos doniţa.

Pentru a doua oară în ziua aceea îi spunea „fata tatii". Vizita prelungită de după-masă, nenumăratele impresii culese din cer, de pe pământ, din priviri şi din vorbele oamenilor o făcuseră pe Silja să uite tristeţea ce se lăsase de dimineaţă peste casa lor şi care pe ascuns îi dădea ghes să fugă. Tata spusese adineauri că e bolnav. Ăsta era un fapt – ca bătrâneţea, pe care Silja izbuti s-o lege de chipul tatălui ei. Acum se uita la bătrân ca la o nenorocire de care nu poţi scăpa. El observă, înainte ca ea să-şi fi dat seama, că obrajii îi erau scăldaţi în lacrimi.

– Nu te necăji, Silja – spuse el –, trece. Vezi, nu cumva să pierzi vaporul.

Tulburarea fetei îl mişcase atât de mult pe Kustaa, încât uită de boala ce-l rodea; în ultimele ceasuri, trupul îşi îndeplinise funcţiile, fără ca sufletul să mai participe. Silja trebuia să plece. Vaporul se ivise, ocolind colţul promontoriului. Fata ieşi şi Kustaa o însoţi până în drum. Se opri petrecând cu privirea singura lui odraslă, a cărei plecare

n-o putea opri. Silja păşea sprintenă prin ziua aceea de vară, iar tatăl rămas în urmă se minuna de umbletul ei uşor. Văzu ieşind în calea fetei o altă fată care se apropia veselă de ea. Puțin mai încolo, apărură doi băieți, pe care Kustaa îi recunoscu. După un scurt popas, tot grupul se îndreptă spre debarcader. Kustaa văzu toate acestea înainte de a se înapoia în casă. Avu puterea să intre; cineva care îl văzuse spunea că apucase să intre, într-adevăr, în odaia lui, unde puțin mai târziu îl găsiră mort. La fel cum dăduseră de tatăl său în hambar.

Silja intrase doar pentru o clipă în casa parohială şi ieşise din nou în curte, să se joace, când băiatul de prăvălie al negustorului îi aduse vestea năprasnică; vorbea întruna, aşa cum făcea şi când era după tejghea. Siljei i se păru că, fără să ştie, îl lăsase pe tatăl ei mort în marginea drumului. Se uita uluită la colegi, ca şi când ei ar fi ştiut ce se întâmplase şi totuşi se jucaseră cu ea. Băiatul de prăvălie nu părea grăbit. Toți abia aşteptau să-l vadă plecat, ca să-şi reia jocul întrerupt.

Nimeni nu se apropiase de Silja s-o mângâie ori să-i dea vreo povață.

Stăpâna fermei părea că are atâtea treburi pe cap, încât nici n-o mai vedea pe fata aceea care îşi pierduse tatăl. Nu ştia ce avere are răposatul, şi pentru plata întreținerii... va vorbi ea cu bărbatul ei.

Silja nu mai recunoştea drumul care o ducea spre casă. Plecase târziu, fără să schimbe o vorbă cu cineva. Fermiera se uita după ea mirată, dar se mângâie numaidecât, zicându-şi că fata nu-şi terminase catehismul şi trebuie să se reîntoarcă.

Silja mergea singură. Băieții din sat se uitau cu obrăznicie în urma ei. Nimeni însă nu cutezase să-i aţină calea; faţa ei avea un aer atât de ciudat, încât oamenii se dădeau în lături, deşi multora le place să se lege de cei bătuți de soartă.

Se făcuseră ceasurile zece când Silja ajunse în locul unde se despărțise de tatăl ei. Se opri de la sine, ca şi cum

abia acum ar fi priceput ce se întâmplase. Drumul ei prin sat până în acest loc era ca un marş de protest împotriva veştii pe care i-o adusese băiatul de prăvălie; cotind spre poteca scurtă ce ducea spre casă, simți dintr-odată că se şi resemnase.

Ajungând în curte, văzu că uşa era închisă pe dinafară. Se apropiase de fereastră, dar perdelele erau trase şi prin crăpături nu se vedea nimic. O liniște desăvârşită domnea – niciun drumeț, nicio luntre pe lac. Cât de departe erau acum jocurile deşarte din ajun şi bucuriile însorite ale zilei ce se ducea!

Moş Mikkola se apropia încet pe cărăruie. O zărise pe Silja de departe, dar nu-şi grăbi pasul. Se apropie liniştit – iar Silja îl privea tăcută şi palidă, lângă scara curții părăsite.

– Ei... ce să-i faci... aşa e omul, da, biata mea copilă... Abia plecaseşi... şi când colo...

Mikkola era de felul lui cam din topor, dar acum îi vorbea fetei cu multă blândețe. Îi povesti de la început până la sfârşit cum descoperise nenorocirea şi cum luase toate măsurile de trebuință. La sfârşit, după ce culcase mortul pe masă, îi trimisese vorbă.

Toată viața ei trecută şi prezentă, toată tinerețea se îndepărtaseră în grabă. În acea noapte senină de vară, vântul înghețat al sorții se abătu asupra orfanei. Mikkola se purta cu ea ca şi cum ea ar fi fost o femeie în toată firea; pentru prima oară cineva îi vorbea astfel. Îi povesti că nu intrase în casă singur; căutase întâi un martor ca să curme orice flecăreală. Tot vorbindu-i aşa, deschise uşa şi intră în odaia întunecată.

Silja îl urmă. În jurul mortului plutea o liniște apăsătoare. Perdelele trase o împiedicară pe Silja să vadă... unde... era...

Mikkola înainta spre masa mare.

– L-am pus pe masă; când l-am văzut, zăcea trântit pe-o parte, aşa că ne-am gândit că...

Pe urmă se duse să tragă perdelele şi se dădu câțiva paşi îndărăt.

Silja revăzu partea de jos a bărbiei, arcuirea nărilor, orbitele ochilor, neschimbate, cum le văzuse de atâtea ori. Ochii îi avea puțin întredeschiși, cum îi ținea adesea când ședea întins în pat; așa obișnuia să stea când răspundea la întrebările Siljei. Zăcea acolo, omul acesta tăcut, cu un surâs încremenit pe față, ca adeseori în timpul vieții. Acum părea că le zâmbea lor anume care-l priveau și care poate că se așteptau dintr-un moment într-altul să-și schimbe poziția. Dar el nu se clintea. Zăcea încremenit pe masă. Abia atunci Silja înțelese totul și izbucni într-un plâns amar de copil. Tata îi povestea uneori cum dormise ea când se mutaseră întâia oară în casa aceea, tocmai pe masa pe care ședea întins acum.

Mikkola nu mai știa ce să-i spună. Se dădu înapoi spre ușă, se apropie din nou și în cele din urmă începu să tragă la loc perdelele.

– Ca să nu vie lumea să caște gura... Nu că s-ar ști ceva, dar e mai bine... explică el, în timp ce Silja se mai potolise din plâns. Dacă vrei, hai să dormi la noi – dormi cu Tyyne, nu poți să te întorci în sat în toiul nopții –, și-apoi trebuie să vorbim și de înmormântare... Am eu grijă, numai să te învoiești... Taică-tău are parale, nu trebuie îngropat pe cheltuiala obștii... N-am căutat prin casă, să văd dacă are ceva bani gheață. În orice caz, la bancă are, și până atunci eu aș putea să cumpăr cele cuvenite.

Iarba udă pantofii noi ai Siljei; căzuse roua. Un zvon de noapte se auzi, o adiere îi atinse obrajii. Silja și un bătrân, pereche ciudată la ceasul acela târziu din noapte, se îndreptau spre casa lui Mikkola, trecând prin dreptul fermelor adormite. Într-una din curți, zăriseră o cumătră curioasă, care, văzându-l plecând pe Mikkola, ghici despre ce era vorba și vru să vadă „dacă mititica e amărâtă de pierderea tatălui ei".

– Era serioasă, dar nu plângea când am văzut-o, îi spuse ea bărbatului ei, care se culcase la ora aceea.

Cei doi ajunseseră la Mikkola acasă, unde lumea era încă trează. Fermiera şi Tyyne, cu care Silja petrecuse toată după-amiaza, erau atât de încurcate, încât, strângându-i mâna, Tyyne îi vorbea anapoda, cu o voce silită, ca şi când ar fi citit într-o carte. Pe urmă vrură să-i dea ceva de mâncare, dar Silja nu putea să înghită nimic; avea ochii plini de lacrimi, iar gura îi era uscată. Lumea se culcă, iar Silja se întinse lângă Tyyne.

Prima noapte a orfanei nu fu binecuvântată de tihna somnului. Tyyne adormi pe loc, şi mişcările ei violente tulburau somnul uşor al tovarăşei ei de culcuş; ceea ce risipi un pic gândurile, care începuseră să se învălmăşească în capul Siljei. Ţăranca robustă îşi arunca neîncetat picioarele peste gingaşa Silja, strivind-o, iar ea se lupta să scape; Atunci Tyyne se întoarse spre ea şi o îmbrăţişă cu putere, bălmăjind ceva prin somn. Mirosea a acru. Silja nu mai dormise cu nimeni în afară de tatăl ei, şi nici cu el de mulţi ani încoace. Se gândi la intimitatea lor de ieri, cum se întâlniseră cu tinerii aceia, ducându-se spre vapor, şi felul în care vorbise Tyyne cu ei... şi întrebările tatii...

După această noapte, Silja nu mai simţi nicio dragoste pentru Tyyne, cu toate că fusese gata să-i dăruiască prietenia ei. Kustaa Salmelus îi arătase cel dintâi calea cea bună la această primă răspântie.

Dimineaţa, Silja se înapoie obosită la şcoala ei, iar Mikkola se îngriji de înmormântare, lucru de care Silja n-ar fi fost în stare. Kustaa fu înmormântat în ziua când Silja îşi făcea prima comuniune; dar aceste două întâmplări n-o mişcară în chip deosebit pe Silja, şi nici nu i se întipăriră prea adânc în memorie.

II

Fiica

Silja n-a rămas mult timp la Mikkola, care îi fusese dat drept tutore, ca primul ce sărise în ajutorul orfanei. După prima comuniune, fata n-apucă să stea nicio săptămână în casa lui Mikkola şi clevetirile se şi porniră. Cumetrele ziceau că Mikkola avusese mare noroc că i se dăduse în grijă o fată atât de drăguță: avea slujnică fără plată şi mai încasa şi ajutorul de tutore. În gurile lor cu dinți îngălbeniți, moştenirea Siljei căpătase proporții nemăsurate, şi încetul cu încetul, averea lui Mikkola ar fi depins de şiretenia cu care ar fi pus mâna pe banii fetei – da, zău...

Aşa se face că Mikkola avusese grijă să-i caute fetei un loc ferit, trimițând-o tocmai la Nukari, o mică fermă mai veche, unde ea era singura slujnică. N-aveau nici argat; stăpânul tocmea un ziler, pe nume Väinö, un neghiob poreclit „inspectorul". Patul lui Väinö era aproape de uşă, cel al Siljei după sobă. Seara, când cele două slugi se vârau în paturile lor, câteodată se porneau pe nişte discuții foarte ciudate. Väinö descria cu de-amănuntul felul în care vedea el lumea, şi când se pornea aşa, închipuirea lui nu mai întâlnea margini. Pe urmă o sâcâia pe Silja punându-i fel de fel de întrebări despre viața ei, pe care o asemuia cu a lui. Înainte de a ațipi, el se apuca să-i vorbească şi despre căsătorie; odată o întrebă de-a dreptul dacă n-ar vrea să-l ia de bărbat, după ce el va izbuti să strângă ceva parale. Silja n-avea siguranța de sine a unui om mare, dar se pricepea să ocolească răspunsurile.

– Ei, vrei? stăruia flăcăul.

– Îți spun mâine, răspundea ea, dându-i de înțeles că pica de somn.

Fermiera deschidea ușa și intra, numai în cămașă:

– Isprăvește cu pălăvrăgeala, Väinö, că, de nu, iar ai să-ți uzi patul; așa faci totdeauna când te scălâmbăi prea mult; iar tu, Silja, nu mai vorbi cu nătărăul ăsta.

Pe urmă ieșea, și slugile tăceau. Silja se bucura în adâncul inimii că era tratată ca o ființă cu judecată; dar se gândea și la bietul Väinö. Și la ea, la anii care trecuseră, la cursul de catehism, la tatăl ei, a cărui imagine adevărată începuse să pălească și ale cărui trăsături nu le mai putea evoca pe sub pleoape, în așteptarea somnului. O atitudine, un gest, asta era tot, văzut de privirea ei interioară – și în acele clipe o boare rece trecea prin sufletul ei, fiindcă în această odaie în care se pregătea să adoarmă, spiritul ocrotitor nu mai era cel al tatălui ei. Tresărea, auzea răsuflarea liniștită a lui Väinö, își amintea unde se află, și până la urmă adormea.

Într-o seară de toamnă, întunecată și furtunoasă, Silja se întorcea singură acasă din satul vecin. Întârziase, și când porni la drum fu cuprinsă de o frică îngrozitoare din cauza întunericului; era aceeași senzație pe care o avusese mai demult pe sloiul de gheață, când o salvase tatăl ei. Drumul dintre sate trecea printr-o râpă care străbătea o pădure, iar vântul sufla printre vârfurile foarte înalte ale copacilor; întunericul era ca o pasăre uriașă, care fâlfâia din aripile ei înspăimântătoare.

Siljei i se păru că tatăl ei pășea alături. Grăbi pasul. În locurile mai întunecoase o apuca groaza. Pe măsură ce pădurea se lumina, această apăsare se schimba într-o veselie tot atât de nelămurită, ce o învăluia cu încetul. Ca să acopere șuieratul vântului, se apucă să cânte.

Vizita ei fusese o izbândă: i se oferise cafea, și toată lumea i se adresase ca unui om în toată firea. Iar Oskari Tontilla, un tânăr din vecini, îi vorbise pe acel ton aparte al băieților care fac curte fetelor. Am șaptesprezece ani, gândi ea, în timp ce se apropia cântând de fermă.

Întorcându-se la Nukari, găsi toată lumea sporovăind voioasă lângă cuptorul cel mare. Sosirea Siljei era un mic eveniment. Abia apucă să-i explice stăpânei ce făcuse, printre râsetele şi glumele celorlalţi. Se afla acolo şi un om mare, gras, roşu la faţă, cu un inel cu piatră şi un lanţ gros de aur la ceas. Era fratele stăpânului – sosise din America, unde urma să se întoarcă. Venise să-şi ia rămas-bun de la ei.

Îl chema Ville şi umpluse cu veselia lui încăperea aceea neprimitoare. Avea o voce piţigăiată – şi când cânta, urca mai sus ca o femeie. Se puse pe cântat, iar Väinö, molipsit, începu să îngâne şi el nişte cântece deşucheate, pe care le ştia de la tatăl său, şi nu prea mai erau cunoscute. Auzindu-l, toată lumea izbucni în râs. Stăpânul îi ţinu isonul câtva timp, dar grăjdarul se simţea jignit că nu era el singurul care cunoştea acele cântece.

Ville Nukari colindase prin lume în lung şi în lat, şi dobândise o anume experienţă de viaţă. După părerea lui, Silja era o fată foarte frumoasă, dar prea tânără şi copilăroasă. Se arătase foarte drăguţ cu ea, şi ţinu ca şi ea să-l bage în seamă. Väinö începuse să cânte o melodie de dans şi Ville o invită pe Silja. În timp ce ei dansau, ceilalţi îi priveau. Silja îşi dădu seama că ştia polca; când Väinö grăbi ritmul, dansatorii nu făcură niciun pas greşit învolburându-se pe podea. La sfârşitul dansului, Ville îşi ridică partenera şi o duse până la pat, unde se aşeză alături, lăsându-şi o clipă mâna pe şoldul ei.

Americanul nu-şi îngăduise nicio libertate faţă de Silja. A doua zi, când îşi luă rămas-bun, Siljei îi păru rău. El îi ceru voie să-i scrie, iar ea încuviinţă.

Într-adevăr, primi nenumărate scrisori vesele, la care răspundea. Într-una din ele se găsi o frumoasă batistă de mătase, cum nu se mai văzuse până atunci în satul lor. Lumea află numaidecât – de altfel nici Silja nu căutase să ascundă faptul. Cumetrele cleveteau, căci unde s-a mai pomenit ca un bărbat de peste treizeci de ani să se poarte în felul ăsta cu o fetişcană nevinovată, care abia îşi făcuse prima comuniune!

Întâmplarea avu urmări supărătoare pentru Silja. Legătura lor nu era aşa cum şi-o închipuiau cumetrele, după ce fata primise batista aceea frumoasă; pentru ea, Ville nu fusese decât un om cumsecade şi drăguţ. Iar când Oskari Tontilla începu să-i dea târcoale, ea nu pricepu că tocmai schimbul acesta de scrisori cu Ville îi dăduse curaj tânărului. Oskari nu pomenise niciodată de acest fapt. Se mulţumea s-o joace la baluri şi s-o conducă acasă ţinând-o de mijloc.

Toţi am trăit în anii tinereţii clipe de care mai târziu ne amintim cu silă. Nu-i vorba de nişte fapte rele, sau de cine ştie ce furtişaguri, ci de o stăruinţă încăpăţânată într-o minciună vădită, de o tainică şi neplăcută strângere de inimă, în anii zburdalnici ai copilăriei. Deseori se întâmplă ca rănile acestea să coincidă cu trezirea instinctului sexual, care uneori este atras de subiectele cele mai ciudate, dacă nu chiar ridicole. În cele mai multe cazuri este foarte greu să mărturiseşti pe cine şi în ce împrejurări ai iubit întâia oară.

Cât stătuse la Nukari, Silja Salmelus îl avu deci drept cavaler pe Oskari Tontilla, care era ceva mai vârstnic decât ea; mergea pe douăzeci de ani. Era un flăcău bălai, înalt, tăcut, care când bea – şi bea destul de des – devenea arţăgos, pus pe scandaluri. Părinţii lui locuiau la marginea satului; tatăl lui era un unchiaş iute din fire, iar mama o femeie zdravănă cu o droaie de copii care părăseau căminul părintesc de cum ajungeau în stare – fiindcă bătrânul Jussi nu câştiga destul ca să-i hrănească mai ca lumea timp mai îndelungat. Uneori se întorceau în sânul familiei, între două slujbe; acum Oskari, găsind de lucru prin vecinătăţi, locuia la tatăl său.

Oskari era domol din fire; dar – ca şi tatăl său, cu care semăna leit – avea câteodată porniri grosolane. Într-o noapte, ieşind de la bal, o însoţea pe Silja – cum mai făcuse de multe ori şi cu alte fetişcane. Toate aceste fete, fiind cu cavalerii lor, nu erau deloc sfiicioase – se lipeau cu nădejde de flăcăi. Silja nu îndrăzni să-l respingă pe Oskari, care de altminteri era destul de tăcut; mergea lângă ea şi din când în când o apuca de braţ. Cetele de băieţi şi fete se risipeau

pe cărările întunecoase; până la urmă, ajungând în dreptul casei, Silja se trezi singură cu Oskari care devenise deodată vorbăreț. Cu o voce ciudat de blândă, o întrebă pe fată cum o ducea la fermă, și-i povesti clevetelile din sat. Își aprinsese o țigară. Ajungând lângă fermă, Silja se opri și-i ură noapte bună.

– Nu-mi dai voie să vin cu tine? o întrebă el blajin, ca și când ar fi fost un lucru foarte firesc.

– Nu, Nukari doarme chiar la intrare, iar nevastă-sa are somnul ușor.

Silja era nedumerită de ideea lui Oskari: oare ce voia el să facă aici, în toiul nopții?

Oskari stătea nemișcat, trăgând din mucul de țigară care ardea și mutându-se de pe un picior pe altul. Parcă ar fi așteptat să treacă cineva, să-l vadă stând acolo. Noaptea era liniștită. Doar nechezatul calului se auzea în grajd. Atunci Oskari făcu calea întoarsă, iar Silja intră în casă.

Astfel făcură cunoștință; lumea se obișnuise să-i vadă întorcându-se împreună. Cu timpul, Oskari îndrăzni să-i pună mâna pe șold – se plimbau așa, încetișor, ca și celelalte perechi. O cumătră îi aduse toate acestea la cunoștință lui Nukari, care o încredință că nici Oskari și niciun alt bărbat nu intra în odaia Siljei noaptea, nici măcar ziua.

– Silja e atât de blajină și de nevinovată, se vede de la o poștă că nu știe nimic despre niciunele...

– Cu fetele astea nu se știe niciodată, răspunse cumătra.

Și cum Oskari în zilele acelea nu se mai ținea după alte fete, aceste muieri, potrivit firii lor, începură să facă anumite presupuneri. Niciun băiat nu căuta să se apropie de Silja, care trăia într-o totală nevinovăție feciorelnică, pe când frumoșii ani ai tinereții treceau. Serile, Väinö se arăta din ce în ce mai îmbufnat și mereu se lega de Oskari. Povestea câte aventuri avusese rivalul său până acum cu femeile – ceea ce pe Silja n-o supăra deloc; dimpotrivă, îi plăcea, simțindu-se mândră că are un cavaler care vorbise cu atâtea fete înaintea ei.

Anii treceau şi nu se întâmpla nimic. Plimbându-se nopţile, Silja îi dădea acum voie lui Oskari s-o ţină de mijloc. Se întâlneau adesea în sat şi, când de faţă erau şi alţi tineri, Oskari devenea vorbăreţ şi gălăgios. Făcea glume prea deşucheate, însă cum rămânea între patru ochi cu Silja, devenea blând şi în vorbă şi în faptă. Într-o zi – fiind beat, sau prefăcându-se – se supărase din cauza Siljei. Ieşind de la bal, rămăsese puţin în urmă şi un flăcău se folosi de acest prilej ca să-i arunce Siljei una din vorbele lor batjocoritoare.

– Iat-o pe mama copiilor mei!

Oskari sări numaidecât şi-i închise gura.

– Iar tu... tu eşti băiatul mă-tii şi ai grijă să te aibă cât mai repede în fustele ei, că de nu, te cotonogesc!

Flăcăul se răsti:

– Ce faceee? – iar Oskari îi trânti pe loc câţiva pumni, zvârlindu-l în zăpadă. La întoarcere, tot drumul, flăcăul acela obraznic se ţinu după ei, aruncându-le ocări. Ajungând la Nukari, Oskari îi spuse Siljei să-l aştepte, că el se duce să-i pună cu botul pe labe pe scandalagii; dar ea îi spuse noapte bună şi intră în casă.

Fusese ultima lor plimbare. Săptămâna următoare, Oskari plecă în sudul Finlandei, unde ruşii construiau nişte fortificaţii şi plăteau, se zvonea, salarii nemaipomenite; şmecherii strângeau banii cu făraşul. Oskari se duse acolo cu alţi doi sau trei hoinari. Erau veseli, parcă plecau la război. Îi încredinţau pe cei care rămâneau că vor câştiga grozav. Băură; iar Väinö, care se învoise să meargă cu ei, îşi primi şi el partea lui din butelcuţă. Cei doi flăcăi intrară în odăiţa brutăriei vociferând. Oskari răguşise puţin. Spunea că vine să-şi ia rămas-bun de la „logodnica lui Väinö", iar acesta adăugă că-i dădea voie s-o privească numai, fără să pună mâna pe ea.

Această vizită o plictisi pe Silja, dar fu ultima lor întâlnire înaintea unei despărţiri care avea să dureze un an de zile. Tânărul plecă a doua zi dimineaţa. Când se înapoie – după un timp atât de îndelungat –, vechea lor legătură

nu se mai putu reînnoda. Între timp, Ville Nukari se întorsese şi el din America şi intrase la o fabrică de cherestea ca achizitor de lemne. În această calitate, apăru într-o zi la Nukari, unde petrecu şi noaptea. Din nenorocire, fratele său lipsea, şi Ville se purtase foarte urât.

În aparenţă, seara decurgea ca şi cea de adio. Intervenise însă ceva nou. Silja se dezvoltase şi se făcuse şi mai frumoasă, iar stăpâna făcuse anumite aluzii la întâlnirile ei cu Oskari. Asta îl aţâţase pe american, care făcu tot ce putu ca să-şi arate superioritatea faţă de oamenii de pe aici. Scoţând o sticlă din valiză, le-o oferi – şi nu era apă chioară! Atmosfera se încinsese, vorbeau cu aprindere, mai cu seamă despre America şi despre dolari. Ville scoase un portofel şi le arătă bancnotele. Silja se apropiase şi ea, să vadă mai bine; Ville luă una din teancul pe care îl ţinea în mână – o bancnotă lunguiaţă cu portretul unui bărbat care semăna a femeie – şi i-o întinse Siljei, spunându-i:

– O mică amintire...

Silja roşi, încurcată, neîndrăznind nici să refuze, nici să primească.

– Ia-o, dacă ţi-o dă, o îndemnă fermiera cu glasul uşor iritat.

– Ce să fac cu ea? spuse Silja râzând din inimă; şi cum Ville nu vru să ia bancnota înapoi, ea o puse pe colţul mesei.

– Atunci o iau eu, sări Väinö întinzând mâna. Dar Ville fu mai iute decât el şi puse bancnota la loc, în portofel.

Pe urmă le dădu din nou de băut. Fermiera refuză, şi-l opri pe cumnatul ei „să-l îmbete pe nătăfleţul ăsta de Väinö".

– Ce vă pasă, dacă nu-i în timpul lucrului? se răsti Väinö, cu o voce întărâtată de băutură.

– Uite, îmi pasă, şi toată lumea are să se ducă la culcare, atât Ville, cât şi ceilalţi.

Ville mai sorbi o înghiţitură, apoi se îndreptă spre celălalt capăt al casei, unde i se pregătise un pat. Väinö şi Silja se culcară ca de obicei şi stinseră lampa. În odaia cea

mare, glasul fermierei şi ţipetele copiilor se potoliră curând; toată casa părea adormită.

Dar numai copiii dormeau. Fusese o seară însufleţită; alcoolul le alungase somnul, gândurile zburau, roi. Şi pe urmă, stăpânul nu ora acasă. Dacă s-ar fi întâmplat ceva neaşteptat, ar fi trebuit să recurgă la fratele lui, la acest mic-burghez rotofei.

Uşa dinăuntru a bucătăriei scârţâi... Intrând pe pipăite, un intrus încerca să explice că uitase ceva şi că nu-i spusese noapte bună Siljei. El se îndreptă spre pat, se aşeză, pe urmă se întinse lângă fată. Väinö auzi şoapte şi zgomote; şi peste toate, protestele Siljei. El era un nătăfleţ, şi o ştia prea bine, dar celălalt era prea din cale afară de îndrăzneţ; începu să respire cu regularitate şi puţin mai tare, ca să se creadă că doarme. Dar asculta şi urmărea tot ce se întâmpla în patul vecin, gândindu-se cu groază la cele ce-i spusese Siljei chiar în seara aceia; dacă fata ar fi fost într-adevăr logodnica lui, acum ar fi avut o îndatorire foarte neplăcută: să-l gonească pe amorez. Dar Silja nu-l luase niciodată în serios; ea se încurcase cu Oskari ăla – un vântură-ţară. Să se lupte singură ori să piară, îşi spuse Väinö, ciulind urechea.

Vizitatorul zăbovi aproape un ceas în patul Siljei. Väinö avusese timp să-şi amintească de batista frumoasă trimisă într-o scrisoare. Pe urmă, auzi că Silja plânge în hohote; cum şi vorbea între timp, anumite cuvinte fuseseră rostite cu voce tare.

În clipa asta, uşa se deschise şi fermiera intră în cămaşă, ţinând o lampă în mână. Fără să şovăie, se duse de-a dreptul la patul Siljei şi-l dojeni aprinsă pe cumnatul ei. Silja încercă să se dezvinovăţească plângând în hohote, dar stăpâna îi spuse:

– Taci din gură, ştiu tot.

Mult timp după aceea, această frază o chinui pe Silja, pentru că nu spunea desluşit dacă fermiera ştia în adevăr cum se întâmplase totul. Dar, după felul cum se purtase cu ea stăpâna după acea noapte, Silja înţelese că ori auzise, ori ghicise totul. Seducătorul fiindu-i neam, trebuia să se

poarte cu el mai altfel decât cu un argat. Totuşi, tânăra nu păstră nicio amintire neplăcută despre fermiera de la Nukari.

La începutul primăverii, Silja plecă de la ei pentru totdeauna. Dar înainte de aceasta se întâmplaseră în viaţa ei anumite lucruri care merită să fie pomenite.

Venise luna lui aprilie. Plouase, şi de câteva zile vremea se încălzise. Primii grauri sosiseră – unii spuneau că ar fi văzut şi codobatura, alţii că ar fi auzit chiar ciocârlia. Dar gheaţa era încă groasă, nici gând să se topească. Pe suprafaţa lacurilor, în schimb, zăpada se dusese. Băltoace de apă se încreţeau în bătaia vântului.

Într-o seară, Silja o apucase pe drumul bisericii, ce ducea spre miazănoapte. Soarele scăpătase într-o crestătură a orizontului, dar se mai ţinea deasupra copacilor, cale de trei degete. Silja îşi aminti de această măsurătoare străveche, învăţată de la tatăl ei, şi ridică trei degete subţiri şi străvezii, cum tăcea pe vremuri şi tatăl la câmpie. Mergea repejor; şi cum nimeni nu trecea pe întinderea aceea de gheaţă, se lăsă în voia gândurilor. Înainta veselă; trupul ei parcă dansa în ritmul unei melodii abia îngânate. Soarele se învăpăiase, cerul ardea. Tânăra îşi ridică faţa să culeagă, pe obraji, ultimele raze. Atunci parcă şi ochii răspândeau roşeaţa amurgului, pe când dintre buze îi izvora aceeaşi melodie îngânată ce-i ritma paşii.

Atâtea amintiri se strânseră în mintea ei, şi ele în clipa aceasta i se răsfrângeau pe chip cu o vrajă plină de gingăşie. Focurile cerului primăvăratic se potriveau cu ce simţea ea acum în suflet. Ca miile de fete din satele de pe acele meleaguri şi din alte părţi, trăise toamne şi primăveri, ierni şi veri; văzuse cum trăiau în fiece anotimp, oamenii, jivinele, plantele cum se întreţineau şi se înmulţeau, tot ce li se întâmpla, fără ca ele să se poată împotrivi în vreun chip: frumosul, urâtul, groaznicul, mângâierea şi tot ce cugetul nostru ar respinge. Văzuse ochii unei fete în seara în care se făcuseră strigăturile pentru căsătoria ei; văzuse cum se

alăptează un prunc, a cărui viață, cu o săptămână abia în urmă, nu fusese trădată decât prin corpolența unei femei; văzuse bărbați, bătându-se, văzuse sânge țâșnind din animale înjunghiate; în tainițele cele mai adânci ale trupului ei deslușise felurite porniri; unele mai încete, altele repezi, ce-i mișcau sufletul și o umpleau de gânduri când îngrijea de vite. Chiar ea, ea însăși luptase împotriva unui bărbat și biruise. Tot trecutul se adunase în această stare de încântare care-i cuprinsese sufletul, scăldat de soarele lui april. Drept și tare, drumul se întindea înaintea ei.

O sanie se apropia. Silja era atât de dusă pe gânduri, încât n-o băgă în seamă decât în ultima clipă. Se dădu la o parte – un căruțaș din satul vecin o salută. În partea din urmă a saniei, pe o scândură pusă de-a latul, ședea un bărbat. Era Oskari Tontilla.

Această întâlnire neașteptată o tulburase pe Silja, care uită o clipă măreția soarelui ce apunea, și nu îndrăzni să se întoarcă. Ochii ei mari erau larg deschiși, dar în jur nu mai vedeau nimic: privirea lor era ațintită undeva, înăuntru, unde ceva se rupsese deodată. Cântecul îi amuți pe buze.

Ceea ce se întâmpla în sufletul ei o mira, și pe bună dreptate. De când plecase Oskari nu-i rămăsese în minte decât ca o simplă cunoștință. Și acum? De ce spaima aceasta care o gâtuia? De ce i se părea cu neputință ca acest tânăr s-o mai însoțească vreodată, cum o făcuse de atâtea ori odinioară? Dacă ar fi fost întuneric și dacă ar fi străbătut o pădure bântuită de vijelie, frica i-ar fi iuțit pasul. Trecerea prin șesul acela i se părea și mai primejdioasă; ajungând acasă, spaima aceea încă mai stăruia. Cerul căpătase culoarea albastră, obișnuită serilor de primăvară. Sus se zăreau câteva stele; dar dacă te uitai cu luare-aminte se vedeau mai multe. Și ea mai observase atunci că pe nesfârșita întindere înghețată a bolții cerești, stelele cele mai cunoscute își schimbaseră locul față de cel pe care îl aveau în vremea Crăciunului... Și atâtea alte lucruri se schimbaseră. Silja n-ar fi vrut ca, după plimbarea aceea tulburătoare pe gheață, să găsească, la întoarcere în încăperea brutăriei, veselie și

oameni petrecând. Când sosi, ferma era liniştită. Silja povesti tot ce făcuse; pe urmă se vârî în pat, poate ceva mai încet decât alteori.

Silja nu-l revăzu pe Oskari decât în duminica următoare. Toată săptămâna se gândise la el – ziua când lucra, seara când se culca, dimineața, de cum deschidea ochii. Se mira şi ea: de ce oare acest om, în absența lui, căpătase atâta însemnătate?

Sosi şi duminica; o zi călduroasă, primăvăratică. Nu mai puteai să umbli pe gheață; începuse dezgheţul şi sloiuri mari, rupându-se, porneau cu vuiet la vale. O bucată din drumul de iarnă fusese împins până la ţărm, şi pe el se vedeau mormane de baligă, cutii goale de ţigări, fel de fel de rămăşiţe care treziră în sufletul oamenilor dorul primăverii.

Iarna trecuse. Toată ziua apa picura din streşini, săpând găuri mici în lespezile gheții. Dar seara se răcorea, şi pe marginea acoperişurilor se formau ciucuri de gheață, picăturile nu mai ajungeau să formeze găuri. A doua zi dimineața, aerul mirosea a pământ înghețat şi soarele se juca vesel cu sloiurile de gheață albăstrii, făcând să sclipească mâţişorii roşcați ai ulmilor şi zidurile albicioase ale caselor.

Dar până în zori a mai fost şi seara de duminică. Oskari Tontilla locuia la părinții lui, unde sosise cu mult bănet. Bătrânul Jussi stătea întins în patul lui, prea scurt pentru el, din care pricină îşi ținea ceafa proptită de tăblia de lemn. Zăcea acolo ascultând şi zgâindu-se la ceilalți. Nu intra în vorbă decât în clipa când discuția devenea veninoasă. De astă dată, gâlceava se iscase între Oskari şi Miina; bârfeau două fete – dintre care una născuse, iar cealaltă era pe cale. Venise vorba şi de Silja – şi abia atunci Jussi intervenise:

– Da, da, cu târfele astea trebuie să bagi bine de seamă; că de nu, te pomeneşti într-o zi crescând plodul altuia.

Oskari stătea în mijlocul încăperii joase. Când umbla, ghetele îi scârțâiau. Se duse până la fereastră şi, rezemându-şi cotul de pervaz, aruncă o privire spre lacul pe care pluteau

sloiuri. Vorbele lui taică-său avuseseră un răsunet adânc în sufletul lui. Pusese o întrebare, iar bătrânul îi răspunsese cu nişte vorbe şi mai grosolane, care o priveau de-a dreptul pe Silja.

– Şi atunci... cu cine? făcu Oskari, uşor întărâtat.

Fierbând cafeaua, maică-sa îi descrise cele întâmplate, întrerupându-se din când în când.

– Cică îngâmfatul ăla de Ville a dormit o noapte întreagă cu ea – pare-se că-i şef plutaş pe-aici, alţii zic că a cumpărat lemne pentru fabrica de cherestea, de când s-a înapoiat din America.

– Cine a spus asta?

– Väinö, care stă cu el într-o odaie. E adevărul adevărat, i-a prins stăpâna în zori.

Oskari se duse şi se rezemă de pervazul celeilalte ferestre. Pe urmă începu să umble de colo până colo prin încăpere, fluierând, ceea ce, la el, însemna că e gata de plecare. Miina ştia că feciorul ei nu se va înapoia decât târziu de tot... Şi alţi tineri puteau fi văzuţi pe cărări, îndreptându-se în cete spre locul unde în seara aceea se ţinea o întrunire. Şi niciunul dintre ei nu se întorcea acasă decât spre dimineaţă, după ce jucau şi beau ca să-şi omoare urâtul. O dată sau de două ori pe an, se întâmpla ca un om plecat de acasă duminică seara să nu se mai întoarcă. Câteodată doi: unul aşteaptă pe masa de operaţie sosirea medicului sau a asistentului său, iar celălalt, închis într-o celulă a poliţiei. Şi astfel se pot naşte ori încheia poveşti într-o seară lâncedă de aprilie – poveşti pe care toată lumea le află, le aude, le vede, îndată, pretutindeni, fie stând la fereastră ca o slujnicuţă sentimentală, privind aiurea în beznă, fie plimbându-se prin sat. Sunt asemenea seri de primăvară, când iarna s-a dus de tot, dar nu-i nici vară, şi lumea pare cufundată în aşteptarea mută a acestor mii de întâmplări, care, către sfârsitul duminicii luminoase, se pripesc spre vadul lor, spre a se înlănţui şi desăvârşi, sub mantia amurgului şi a nopţii.

Către sfârsitul săptămânii, se răspândea câte un zvon, nu se ştia de unde, că la cutare fermă va avea loc o petrecere.

Adesea, cei în cauză aflau uimiți vestea, și se întrebau cine a putut trăncăni că la ei va fi bal duminică seara.

– Nimeni n-a venit să-mi ceară sala, spunea morocănos proprietarul.

Și totuși, duminică seara oamenii sosesc – și sunt oameni pe care nu-i poți refuza, acum, după ce s-au așezat cuminți pe scaune. Vin și alții, unul are chiar un acordeon, pe care-l încearcă un pic, numai așa, în glumă. O polcă se înfiripă încetișor. Două fete se avântă cu îndrăzneală în joc, muzicanții prind curaj și balul a început... După vreun ceas sau două, mai sosesc unii, care nu sunt priviți cu bunăvoință.

– Aha, el e! E puțin cherchelit, nu trebuie pierdut din vedere.

Un bal este un eveniment, al cărui curs nu poate fi îngrădit de dansatori. Câteodată răstoarnă sau grăbește destinele modeste ale tineretului.

În timpul săptămânii, Silja trăise sub impresia întâlnirii neprevăzute de pe gheață. Se aștepta să-l revadă pe Oskari într-o seară – și zăbovi dinadins prin locurile unde l-ar fi putut întâlni. Duminică află că la Pietilä avea să fie o petrecere; toată ziua se arătase atât de incântată, încât fermiera se supărase puțin și o amenință că n-o va lăsa să iasă. Silja nu răspunse nimic, dar își isprăvi treaba cât putu mai repede.

– Ei bine, te las să te duci, nu pot să-ți văd mutra asta, îi spuse fermiera pe un ton binevoitor.

Cele două femei își zâmbiră și Silja se simți din nou fericită.

Dar mai erau multe ceasuri de așteptare, și Silja n-avea prin vecini nicio prietenă. De fapt, nu se gândea decât la o singură persoană. Dorise atât de mult să-l întâlnească pe Oskari înainte de căderea serii, încât ajunsese să creadă că așa se va și întâmpla, ca și când și-ar fi dat o întâlnire. Începu să se îmbrace lângă cuptor, puțin jenată de prezența celor de față. Era îmbujorată și ochii îi străluceau. Fermiera zăbovi o clipă, privind rochia slujnicei; văzu expresia feței și mișcările suple ale trupului ei tânăr, care-i trădau starea

sufletească. Vocea îi era plină în acelaşi timp de milă şi de silă, când spuse:

– Nu te aprinde aşa, micuţa mea, nu-i a bine, fii mai cu băgare de seamă, eşti încă atât de copilăroasă!

Silja nu-i ascultă povaţa şi plecă. Fără să stea pe gânduri, porni spre alde Tontilla – cu elan, ca şi când ar fi avut să le transmită ceva. Trecea peste câmpii; pe urmă urcă într-o pădurice rărită, unde se adunaseră parcă toate nuanţele serii de aprilie. Spre nord-vest, cerul era în flăcări, dar văzut dinspre pădure nu era la fel de imens ca dincolo, deasupra lacului. Lumina se furişa printre mestecenii golaşi, ramurile şi tufişurile se profilau uşor pe cer, parcă admirând şi ele roşeaţa crepusculară. Vârfurile fără de număr ale copacilor rămăseseră nemişcate, spunând drumeţei singuratice, care mergea cu privirea aţintită asupra lor, că înţeleg sentimentele ei cele mai ascunse. O frumoasă seară de duminică, bogată în întâmplări, aşa cum vor fi toate până la sfârşitul primăverii. Pe drumul acesta, Silja simţi cum o nouă bucurie îi scaldă sufletul.

Tufişurile se răriră şi drumul coti din nou spre ogoarele întinse şi împrejmuite. Silja zări casa lui Tontilla, şi i se păru că fereastra lui îndepărtată îi urează bun venit. Era casa lui Oskari, unde locuiau tatăl şi mama sa, care ştiau cu siguranţă că fiul lor s-a întâlnit cu ea înainte de a pleca spre sud. Silja o întâlnise adesea pe Miina prin sat, dar nu citise în ochii ei decât puţină curiozitate. Fermiera de la Nukari o şi spusese, cu oarecare răutate, că Silja va intra foarte uşor în vederile Miinei, fiindcă are parale. Ea făcuse aluzie la mica moştenire despre care locuitorii satului ştia mai multe decât Silja însăşi.

Până la urmă, drumul o aduse pe Silja la Tontilla, chiar pe sub fereastra casei. Fata simţea că trebuie să intre, înaintase prea mult ca să mai poată da înapoi. Dar în suflet i se furişă o nelinişte care creştea pe măsură ce înainta. Păşea încet, sperând că ai casei o vor vedea şi-i vor ieşi în întâmpinare. Dar pesemne că nimeni n-o zărise încă pe vizitatoarea aceea

nehotărâtă. Totuşi, din vecini, pe furiş, o pereche de ochi o pândeau. „Ia te uită, vasăzică aşa stau lucrurile..."

Silja se opri în curte, apoi păşi înainte, hotărâtă; în tindă, simţi mirosul specific al casei; puse mâna pe clanţa tocită de atâtea mâini şi intră în sala mare, unde gospodina aceea aprigă şi anii, cu obişnuinţa lor, întronaseră o straşnică orânduială.

Soţul şi soţia stăteau la locurile lor obişnuite. Jussi zăcea la fel ca mai înainte, când îi aruncase vorbele acelea grosolane fetei care intra; Miina tocmai făcuse cafeaua şi spăla ibricul. Drept răspuns la salutul ei, Silja fu întâmpinată de un bombănit din direcţia patului în care zăcea bătrânul. Fără să întoarcă măcar capul, văzu tot: privirea lui era puţin dispreţuitoare, cu nasul alungit, cu obrajii scofâlciţi. Ghiujul avea o poftă nebună de râs.

Silja nu se simţea la largul ei; Miina o privi din nou şi spuse pe un ton aspru:

– Ei, hai, aşază-te odată!

– Oskari nu-i acasă?

– Cum vezi – şi mută ceştile de cafea de pe sobă pe masă.

– S-a dus la Pietilä?

– Se prea poate, dacă nu s-o fi dus cumva să inspecteze pădurile sau să cumpere lemne.

Silja pricepu unde bătea Miina şi – ciudat – în aceeaşi clipă, se simţi eliberată. Asta deci o împinsese cu atâta putere! Simţi cum Oskari se îndepărtase de ea dintr-odată. Parcă Oskari şi Viile s-ar fi aflat undeva împreună, în cea mai bună înţelegere. „Ce caut eu în casa acestor străini? Cum am putut eu, Silja, să intru aici? Alerg după un bărbat care m-a strâns odată de mijloc."

– E gata, poftim, spuse Miina de lângă masă.

Cum Silja nu făcuse nicio mişcare, ea adăugă iute:

– Ci ia odată, ori poate nu vrei?

Tot aşa cum nu poţi să nu răspunzi cuiva care îţi dă bineţe, eşti obligat să-l serveşti cu cafea pe oricine îţi trece pragul la ora când se ia cafeaua. Silja se apropie de masă – rochia, pălăria, pantofii, toată fiinţa ei erau nepotrivite în

odaia mare a lui Tontilla – şi se aşează pe un scaun vechi. Miina şi Jussi făcuseră această constatare de netăgăduit chiar fără voia lor... Silja bău cafeaua al cărei gust şi aromă îi reamintiră aerul casei...

În fond, vizita pe care le-o făcuse Silja era de o obrăznicie fără margini. Soţii, care foarte rar se înţelegeau între ei, acum se arătară la fel de uimiţi, fără să se fi vorbit. Totuşi, în faţa lor se afla o fată cumsecade, bine îmbrăcată, curată; dar ce neobrăzare, şi ce nebunie să dea buzna aşa peste un băiat şi să-l sâcâie!

– Nu mă mir că fetele astea, una-două, le vezi cu burta la gură. De vină nu-s bărbaţii, ele sunt cătele – declară Miina după plecarea Siljei.

Jussi nu spuse nimic; tăcerea lui însă era o încuviinţare. Soţii Tontilla se simţeau foarte mulţumiţi de ferma lor, de copiii lor, de obiceiurile lor. Oskari putea foarte bine să se întoarcă şi în zori, dacă avea chef.

Silja plecă nepăsătoare ca şi la venire, deşi între timp intervenise o mică schimbare.

Abia apucă să plece, şi în spatele ei auzi râsete înăbuşite. Nu se întoarse; bineînţeles, îi pândiseră ieşirea. Desluşise vorbe care îi aduseseră dintr-odată în minte toate întâmplările unei anumite nopţi. Un instinct fără greş îi spunea că, ducând lupta aceea, în pat, la ferma de la Nukari, dobândise o victorie preţioasă şi că, începând din acea noapte, devenise o fiinţă adultă, care cunoaşte viaţa şi o poate înfrunta. Acum această întâmplare îi revenea în minte pe măsură ce înţelegea, din ce în ce mai limpede, jignirea pe care i-o aduseseră părinţii lui Oskari; întâmplarea lua proporţii, în lumina acelei jigniri, însă căpătând forma pe care ceilalţi oameni, fiecare, pentru sine, i-o dăduseră. Silja vedea acum lucrurile cu aceiaşi ochi cu care le văzuseră oamenii din preajma ei – dar asta n-o mai tulbură deloc. Sentimentul victoriei, subconştient până în acea zi, se consolida, întărind-o şi pe ea. Se trezea din ce în ce mai mult, mintea îi devenea şi mai cutezătoare; începuse să presimtă cum trebuie să-şi trăiască viaţa.

Oskari nu se afla acasă. Silja nu-l văzuse încă între patru ochi. Dar aceasta nu era decât un amănunt. Oricum însă, de astă dată, credea că scăpase de „american".

Se întoarse şi recunoscu două fete care se apropiau, Lempi şi Iita. Lucrau în satul vecin şi se duceau la bal. Silja şovăi văzându-le, dar în cele din urmă se îndreptă spre ele.

– Ai fost în vizită la bătrâna Miina? o întrebă spăsită una din ele, iar în glasul ei se simţea o uşoară ironie. Silja răspunse:

– Era şi bătrânul Jussi.

– Da, dar şi Oskari, adăugă slujnica, făcând cu ochiul.

– Ne-am întâlnit cu el aproape de Siltas, spuse direct cealaltă.

Când ajunseră, balul era în toi; era o serbare în toată legea, cu plată la intrare. Între dansuri se dădură şi câteva numere de teatru. Pentru poşta cu surprize se agăţase de tavan o traistă, iar în fundul sălii se vindeau plicuri şi hârtie. Totul era liniştit, zurbagiii nu veniseră încă; dacă întârziau atâta, cu siguranţă că aveau să vină beţi-turtă.

Oskari nu se afla acolo. Câţiva tineri veniră s-o invite pe Silja la dans – dar în seara aceea nu dansa bine; picioarele ei se întrebau parcă la fiece pas ce mişcare să facă. Încetul cu încetul, lumea se strânse. Pe la zece, Silja îl zări în sfârşit pe Oskari în prag. Băiatul părea cam ameţit; sosise de vreo câteva clipe, dar nu intrase. Pălăvrăgea cu Lempi şi Iita care izbucneau în hohote de râs, lăsându-se pe spate şi îndoindu-şi genunchii.

Silja se simţea puţin stingherită când, după un dans, se pomeni în vecinătatea grupului. Îi aruncă lui Oskari o privire. El tocmai povestea ceva...

– Nimic nu-i de mirare... venise la Jussis să-i vândă nişte lemne. Ştii doar că lucrează la fabrica de cherestea Ahlström... Sau Rosenlev... Hei, Silja! La care din ele lucrezi?

Cele două fete se întoarseră spre Silja, ai cărei ochi aveau un licăr întunecat. Pe buze avea un zâmbet încântător. Mergea cu paşi înceţi, iar farmecul pe care îl răspândea chipul ei

îi ademeni curând pe dansatori. Mereu însă căuta un prilej să scape, să iasă afară.

Abia după miezul nopții i se ivi acest prilej la „poșta cu surprize". Toate privirile erau ațintite într-o singură direcție; toți ascultau pomelnicul de nume pe care le striga poștașul. Silja ajunsese afară, dar nimeni nu se luase după ea.

După ce răvașele fuseseră împărțite, mai rămăseseră câteva care se vindeau la licitație – celui care plătea mai mult. Un argat ținea în mână un răvaș adresat Siljei Salmelus. După ce îl citise prietenilor săi, îl prinsese pe peretele sălii unde rămăsese până dimineața, cu multe adausuri mâzgălite pe el. Iată ce scria acolo: „Cât plătește Rosenlev pentru lemnele tăiate în patul din brutăria de la Nukari? Tare mult mi-ar plăcea să-i țin tovărășie persoanei, dar la noapte trebuie să mă duc să tai lemne, că eu n-am dolari americani, să-mi cumpăr. Așa că, bună ziua, la bună revedere, adio. Un oarecare, nu un prieten."

Fusese o noapte de pomină. Mijea de ziuă. Era o dimineață de april răcoroasă, tot atât de bogată în culori ca amurgul serii din urmă, dar mult mai voioase și mai vii. Ieșind din odaia încălzită și plină de praf, era o plăcere să tragi în piept aerul tăios. Ajungând la Nukari, o țarcă țopăia de colo-colo pe acoperișul cocinei; nu-i era frică deloc, părea veselă, plină de încredere, și nu-și luă zborul decât atunci când, pesemne, treburi foarte importante o chemau în altă parte.

Silja se simțea liberă, plină de prospețime. Uitase și de Oskari, și de Ville. Nu izbutise să înțeleagă ce o făcuse să se ducă la Tontilla; se silea să alunge amintirea aceasta – care avea să-i revină în minte mult mai târziu într-o noapte, în alte împrejurări, dar într-o formă schimbată.

Acum era fericită ca zorile. Soarele îi alungase somnul și toate celelalte amintiri ale celor petrecute în umbră în acea încăpere. Väinö nu se afla în patul lui; pesemne că dormise la părinții lui. Soarele ardea din ce în ce mai tare, razele cădeau drept pe masa cea mare, curând aveau să atingă și tăblia patului. Silja trăise adesea asemenea clipe odinioară,

în zilele îndepărtate ale copilăriei, după vreo întâmplare fericită. Tatăl ei – şi viaţa lui fusese ţesută din asemenea clipe, din care se ridica întotdeauna înzdrăvenit. Silja se simţea îmbogăţită, mai sigură de sine – ca şi când răposatul ei tată, pe care abia şi-l mai amintea, ar mai fi alături de ea, ca şi când s-ar fi sfătuit cu el cum trebuie să te porţi cu oamenii. Acum, total trebuia scăldat în soare.

Silja n-avea chef să se culce; se întinse îmbrăcată în pat ca să mai guste puţin liniştea aceea împăcată. Visa că viaţa ei va lua o întorsătură nouă, deosebită. Va pleca în altă parte, totul se va lărgi... şi va veni primăvara, pe urmă vara, readucând obiceiurile de pe la ferme şi de pe drumurile satelor... Oamenii vor fi mai puternici şi mai buni decât cei de aici... Soarele va străluci.

Razele se jucau de mult pe pleoapele închise ale fetei şi lumina lui roşie pătrundea în cugetul ei care-şi trăia propria-i viaţă. Până în clipa când fermiera veni s-o scoale, bătând-o pe şold, ceea ce nu avusese nevoie să facă nicicând până acum, ca s-o trezească.

– Scoală, scoală! Şi schimbă-ţi rochia... Ţi-ai făcut de cap, de-aia dormi aşa, dusă, adăugă ea.

– Ce-am făcut? întrebă Silja cu gura cleioasă, deschizând ochii.

– Ce-ai căutat ieri după-masă.

Soarele strălucea în tării, lumina lui nimicea tot răul pe care-l atingea. Silja îşi schimba veselă rochia, nici că-i păsa de răutăţile fermierei. Uitându-se pe fereastră, văzu un bărbat apropiindu-se. Era Oskari. Silja refăcu în minte drumul străbătut de Oskari în ultimele două ore. În partea din care venea, se afla o cabană a cărei poartă se deschidea foarte repede flăcăilor, mai cu seamă noaptea... Silja auzise lumea vorbind şi asta o făcuse să râdă cu poftă... Fata aceea atât de primitoare era aseară la bal, şi chiar recitase o poezioară dulceagă. Oskari arăta obosit şi plictisit; trecând, nici măcar nu se uitase spre fermă. N-o făcea dinadins, părea într-adevăr că uitase tot ce-l legase vreodată de locul acela.

Astfel îl văzu Silja ultima oară pe cel dintâi iubit al ei, a cărui dragoste o primise, apoi o dorise, dorind şi ea să fie ca celelalte. Întâlnirea neaşteptată de pe gheaţă, în împrejurări atât de prielnice, o îndemnase la fapte nesocotite, care mai târziu aveau să o chinuiască uneori. Toată emoţia ce o cuprinsese se baza probabil pe împotrivirea din noaptea aceea, când Ville se strecurase în patul ei şi când în cele din urmă biruise. Şi fiindcă înainte Oskari fusese aspru cu ea, gelos până la naivitate, Silja râvni, fără să-şi dea seama, bucuria de a-i împărtăşi şi lui această biruinţă. Dar Oskari nu se arătă vrednic de asta şi Silja era fericită că păstrase pentru sine izbânda. Iată de ce în dimineaţa aceea se simţea atât de plină de viaţă, fără să fi ştiut nici ea pricina.

Fermiera de la Nukari se purtase frumos cu Silja, ca de altfel mai toată lumea. Dar în dimineaţa aceea o privea aproape cu duşmănie. Se uita la rochia Siljei ca şi cum s-ar fi întrebat pe unde o târâse în timpul nopţii. Deşi nu vedea nimic, scârba ei nu scăzu de fel. Era încă o femeie în puteri; e adevărat să atunci când râdea se vedea că-i lipsesc câţiva dinţi; părul i se decolorase, dar formele trupului şi mişcările vădeau o vitalitate neştirbită; când era de faţă câte un bărbat plăcut la înfăţişare, vorbele şi râsul ei erau pline de strălucire şi scânteieri. Dar azi, purtarea slujnicei o întărâta.

Din ziua aceea, Silja începu să colinde toate balurile – de unde se întorcea târziu, însoţită de tineri. După serbarea de la Pietilă, o cuprinsese o adevărată furie a distracţiilor şi se bucura că băieţii o chemau şi o petreceau cu plăcere până acasă. Dar niciunul nu se lega cu dragoste de ea; se mulţumeau să-i ţină tovărăşie. Cum la Nukari nu puteai intra noaptea, nimeni nici nu încercase măcar să îndrăznească.

De fapt, dorinţa ei cea mai fierbinte era să plece din ţinutul acela. Dorul acesta de pribegie îl avea în sânge: să schimbe locul, cum i se întâmpla un lucru mai deosebit. Adesea soarta îi fusese prielnică, bunăoară acum. Fermiera nu mai putea s-o sufere pe Silja – duşmănie nutrită de propria ei feminitate, mai cu seamă că bărbatul luase adesea

apărarea slujnicei, spunând că-şi făcea treaba tot aşa de bine ca şi înainte. Fermierul, un om încă voinic, puternic, îmbătrânea şi tinereţea înfloritoare a Siljei îl cucerise şi pe el. Cum încerca să-i ţină partea, nevastă-sa îi aducea pe loc aminte de Ville:

– Voi, fraţii ăştia Nukari, sunteţi o apă şi-un pământ, până şi la muieri aveţi aceleaşi gusturi.

Aşa se explică de ce, într-ascuns, fermiera aranjase s-o aducă – drept „ajutoare", chipurile – pe sora ei mai mică, o fată care abia îşi făcuse prima comuniune. Pe Silja o prevenise din timp; aflând vestea, cumetrele din sat săriră numaidecât să-i găsească Siljei altă stăpână. Fetei nu-i prea păsa unde avea să plece. Se învoi să intre la Siiveri, o fermă dintr-un sat învecinat. Era o gospodărie cu mult mai mare şi mai bogată decât vechea şi umila Nukari.

La Siiveri, nu s-ar fi putut spune că Silja Salmelus o ducea rău. Trăise şi văzuse destule, ştia ce fel de viaţă duce o slujnică la ţară, mai ales dacă era şi orfană, ca să înţeleagă că trebuie să se poarte cu multă grijă şi hotărâre în acelaşi timp. Desigur, experienţele ei erau prea puţine şi nevinovate, faţă de ceea ce o aştepta la această fermă întinsă şi bogată. La Siiveri erau trei slujnice, care locuiau într-o încăpere alăturată bucătăriei, pe lângă curtea de păsări. Rândaşii îşi aveau odaia în colţul grajdului.

O fată de arendaş, după prima comuniune, îşi face o seamă de iluzii despre viaţa unei slujnice. Acasă, la părinţi, n-aveau decât o singură vacă – şi aceea stearpă din vreme în vreme. Dacă asta se întâmplă într-un moment nepotrivit – când, odată cu laptele vacii, înceta şi câştigul tatălui – copiilor nu le mai rămânea, ca hrană de toate zilele, decât scrumbia sărată şi saramura. Părinţii bombăneau, plozii nu îndrăzneau să facă gălăgie, asta mărindu-le pofta de mâncare; de fapt, nimic n-aveau voie să facă, singura lor plăcere, în urâtul zilelor, fiind să se ducă în spatele casei să-şi facă nevoile şi să privească viermişorii albi care

mişună în excremente.... Pe urmă, copiii se întorceau în fugă, clămpănind din papuci; şi atunci căldura din odaie era cea mai mare desfătare. Astfel cresc mari; urmează la şcoala ambulantă, pe urmă clasele primare – unii din ei – şi în sfârşit catehismul, clipă fericită, fiindcă urmează libertatea... şi îndatorirea de a te tocmi undeva ca argat. Dacă fata reuşeşte atunci să intre la o fermă aşa bogată ca a lui Siiveri, e în culmea fericirii. Pregătindu-se de plecare, ea cânta melodiile pe care apucase să le înveţe acasă.

Fata îşi începe serviciul alături de tovarăşe mai în vârstă. Hrana nu-i cu nimic mai bună decât acasă, dar e îndestulătoare – şi asta e principalul. Când se aduce de la lăptărie laptele cald, de pe care se luase tot caimacul, îşi poate umple burta la fel cu vițelul sau purcelul. În bordeiul părintesc laptele e întotdeauna pe sponci, pe când aici bea după poftă – şi se îngraşă. Şoldurile, braţele, pieptul se împlinesc, capătă puteri; simbria ajunge ca să cumpere o rochie nouă la croitoreasa din sat, aşa cum se cuvine unei fete cuviincioase. Rochia o îmbracă duminică seara, ca să iasă împreună cu tovarăşele ei mai dezgheţate, care o îngăduie alături de ele... Îşi va găsi şi ea pe cineva în sat. Ele au dreptate: tânăra bine dezvoltată şi-o găsit un ibovnic, care nu-i nici rândaş, nici zilier; e un pişicher care ştie tot despre simbrii şi despre jocurile de cărți, are trupul mlădios, faţa plăcută şi aproape albă. Părinții lui au o casă, nu un bordei sau o cabană, ci o casă adevărată. El se aşază pe iarbă lângă fata naivă, îi ţine tovărăşie spunându-i tot felul de snoave deşucheate, dar cu atâta îndemânare, încât fata, obişnuită cu vorbe aspre şi adesea arţăgoase, abia le aude. Îi place că are şi ea un ibovnic ca cele mai mari decât ea. Flăcăul îi spune că are picioare frumoase, că şi pantofii şi ciorapii ei sunt frumoşi şi că îi plac la nebunie... Pe urmă vrea să-i vadă şi jartierele. „Sunt pestriţe", spune ea râzând, dar craiul declară că nu crede: femeile, vrea să le vadă cu ochii lui. „Trebuie să mă crezi", răspunde ea; iar atunci el dă să ridice rochia; fata rezistă, amorezul nu-şi ajunge scopul, dar jocul s-a pornit.

Pe urmă, într-o zi, e o petrecere la el acasă. Tânărul Viljo e puțin beat, tocmai cât trebuie ca gândurile, vorbele, gesturile să fie mai îndrăznețe. O invită la dans pe slujnicuța cu jartiere pestrițe; dar ea refuză, sub cuvânt că nu cunoaște dansul. Viljo, fără s-o asculte, o trage cu sila în joc. După o piruetă fata se încurcă de tot, și cavalerul o lasă, ca s-o invite pe tovarășa ei. Tânăra Saima iese pe furiș, se întoarce acasă și se bagă în pat. O clipă, gândurile îi rătăcesc la întâmplare; îi pare rău că nu știe să danseze, dar se mângâie zicându-și că va învăța cu Sanni la bucătărie... În zori, se trezește. Tovarășa ei de pat se culcă și o împinge la perete. Abia atunci naiva vede că i se face loc și unei a treia persoane, un cavaler care se strecoară în pat.

– Atenție, să nu trezim puștoaica, spune bărbatul, care e Viljo. Cei doi amorezi se instalează, gâfâie tare, pe urmă adorm strâns înlănțuiți.

Viața, din orice unghi ai privi-o, e deosebită de cea din cabana arendașului. Saima învață încetul cu încetul dansurile, și ceea ce urmează după baluri. Vara se doarme în vechiul hambar; dacă se închide ușa, se face întuneric, și atunci o neștiutoare se simte mai puțin stânjenită... de altminteri, un crai mai întreprinzător nu face nazuri, apucă tot ce-i cade sub mână. Saima e slujnică astăzi, dar mai târziu o va lua de nevastă un arendaș, care n-o va întreba nimic despre trecutul ei. Numai să vadă de plozi, de vacă și de gospodărie – și va primi tot ce i se cuvine.

Siiveri era o fermă unde o slujnică tânără putea să facă asemenea experiențe. Dar Silja n-avusese cine știe ce aventuri. Adeseori era nevoită să se strângă lângă perete, în timp ce tovarășa ei de pat își primea ibovnicul. Uneori, stăpânul sărea și-l lua la goană pe craiul prea îndrăzneț.

– Căteliți-vă cât vreți, numai să nu știu eu, le spunea el slujnicelor care, în picioare și îmbrăcate doar în cămășuțele lor de noapte, încercau să-și apere nevinovăția.

Tovarășa de pat a Siljei era Manta, care avea aproape treizeci de ani. Era o slujnică zdravănă, mândră de starea ei. La nevoie știa să și înjure și să închidă gura flăcăilor

mai obraznici. De fapt, avea inimă bună. Ochii ei aproape negri, care se lipeau ca două ventuze de fața oricui, aruncau flăcări când inima îi era cuprinsă de furie sau de bucurie. Avea un glas puternic și câteodată striga: „Țarca nu-i pasăre și nici slujnica făptură omenească." Sau, când venea vorba de mâncare, care era mai totdeauna proastă, avea obiceiul să zică: „Ceea ce un om nu poate mânca porcul mănâncă, și dacă nici porcul nu vrea, apoi dă-i slujnicei lăturile." Accepta cu o sfidare plină de veselie starea ei de inferioritate, soarta de slujnică la țară.

Dar asta n-o făcea câtuși de puțin să renunțe la plăcerile vieții, deși situația ei deosebită o silea să se bucure sub o formă mult mai grosolană decât suratele ei mai favorizate de soartă. Atât aspectul, cât și natura ei aveau anume trăsături care îi puneau piedici în calea de a-și găsi un soț; totuși, mulți bărbați o mângâiau de bunăvoie pentru o noapte, mai cu seamă rândașii – care priveau viața aproape ca ea. Era slujnică de vreo cincisprezece ani, și în ținut nu se știa nimic despre trecutul ei, iar de rest puțin le păsa. Câteodată, Manta se spovedea Siljei, pe care o judeca încă lipsită de experiență și-i vorbea ca unui copil care nu-i în stare să priceapă totul. Și în viața unei slujnice pot fi câteodată clipe de liniște și de farmec. În asemenea momente, ochii mari ca de vacă ai Mantei se pierdeau în zările cufundate în lumina amurgului. Atunci cânta „Pe unda iazului" și „Un singur amor", pe când tânăra ei tovarășă – în chip aproape miraculos încă fecioară – o asculta dezbrăcată pe jumătate și pieptănându-se.

La Nukari, Silja învățase multe. Deși aici totul era mult mai mare, viața se scurgea ca la cealaltă fermă, mai mică. Cum Silja ieșise învingătoare din prima ei bătălie nocturnă, iar pe urmă înflorise sub toate aspectele, nu-i veni greu să se descurce. În vecinătate locuia o familie a cărei fiică avea vârsta Siljei; era croitoreasă și scria poezii, care apăreau într-o revistă educativă. Silja se dusese la ea să-i coasă o rochie și cele două fete se împrieteniră pe loc, croitoreasa arătându-i Siljei multă simpatie.

Pe vremea aceea, argățimea nu se ducea deloc la biserică. Cele mai multe slujnice se lăsau în vâltoarea timpului, care le mâna spre lucrurile cele mai accesibile. Deci, nu era deloc un fapt obişnuit să vezi o slujnică de la Siiveri ducându-se la grijanie. Totuşi, minunea se întâmplă, croitoreasa reuşi s-o câştige pe Silja. De la prima comuniune, ea nu mai fusese la biserică; şi, cum această nouă vizită nu-i făcuse nicio impresie, a doua ei comuniune fu şi ultima.

Totuşi, lucrul acesta avu urmări, când fu aflat. Băieții din ținut, crezând că Silja era credincioasă, o lăsaseră în pace – chiar şi flăcăii mai cutezători. Mai mult decât atât, uneori râdeau de prietenia ei cu croitoreasa: „Silja şi Selma Rantanen sunt parcă prea prietene." Într-o zi, un beţiv, respins de Silja, îi strigă unuia care-i trăgea fetei clopotele:

– Îți pierzi timpul de pomană, asta-i logodită cu Cristos!

Urmarea a fost că pe Silja, potrivit firii sale, începuse s-o apuce iarăşi dorul plecării.

La începutul verii, slujnicele de la Siiveri se mutaseră într-un hambar, unde era mult mai răcoare. Silja îşi împărțea patul cu Manta, care primea regulat vizita unui grăjdar. La o fermă vecină, locuia un mic meşteşugar, căruia îi plăcea să hoinărească în serile de duminică; cum era băiat chipeş, plăcea fetelor din sat. Într-o seară, după ce băuse bere cu ibovnicul Mantei, cei doi flăcăi se hotărâră să se ducă la slujnicele de la Siiveri – meseriaşul nostru urmând să se ocupe de Silja.

– E cam fudulă de felul ei, dar ai să te descurci tu, îl povățui tovarăşul său.

– Lasă că am mai cunoscut eu mironosițe de-astea...

Goliseră câteva pahare, pe urmă bălăbănindu-se o porniseră spre Siiveri. Străbătând curtea, bătuseră la uşa hambarului. Dar Manta lipsea în noaptea aceea. Silja se trezi şi le explică musafirilor acelora, care abia se mai țineau pe picioare de beți ce erau, cum stăteau lucrurile. Dar grăjdarul nu voia s-o creadă – şi ceru să intre. Tovarăşul său îl urmă. Luând notă că prietena lui lipsea cu adevărat, grăjdarul plecă, dar meşteşugarul se întinse pe patul Siljei. Prietenul

său recursese la această şmecherie ca s-o silească pe Silja să-l primească pe cocoşul satului.

Flăcăul rămase în hambar unde adormi pe loc, buştean. Silja încercase în fel şi chip să-l facă să plece, dar el sforăia de se cutremura hambarul şi asta ţinu până îi trecu efectul băuturii. În zori, pe la cinci, se trezi, plescăi din limbă, pe urmă încercă fără nicio convingere s-o îmbrăţişeze pe Silja, şi până la urmă plecă.

Fusese o aventură nevinovată şi fără nicio importanţă, dar cu urmări. Meşteşugarul fusese văzut plecând de la ea dimineaţa şi curând toată lumea află. Chiar şi stăpânului îi ajunsese la urechi zvonul. Dar cum meşteşugarul îi fusese de câteva ori oaspete şi fiindcă era un flăcău cu haz, nu-l supără faptul că Silja îi acordase o anumită favoare, după cum crezu el, şi nu-şi dojeni slujnica. Îl revăzu pe băiat la o petrecere, iar acesta recunoscu fără ocol că fusese în hambarul Siljei; dar nici el n-avea habar cum intrase, nici ce se întâmplase. Tot ce ştia era că se trezise în patul Siljei. La urmă, îl întrebă pe Siiveri cine era fata, şi dacă primea mulţi amorezi, şi dacă – Doamne, păzeşte! – n-avea niscaiva boli lumeşti...

– Tii, să faci una ca asta şi să nu-ţi mai aduci p-ormă aminte chiar nimic!

Siiveri îl linişti însă pe flăcău.

Croitoreasa era furioasă. Auzise şi ea vorbindu-se de întâmplarea asta, care părea atât de simplă încât nu puteai să nu-i dai crezare. Astea erau faptele: băiatul fusese văzut ieşind de la Silja în zori pe la cinci, şi în noaptea aceea fata era singurică – Manta nu se întorsese decât pe la nouă. Era de ajuns.

Selma Rantanen, care o iubea pe Silja şi o trata ca pe o prietenă, aflase deci vestea. Aceea care-i relatase faptele mai adăugă o aluzie veninoasă la dusul la biserică şi la pretinsa moralitate a Siljei: „În apele liniştite colcăie lighioanele cele mai hidoase." Selma rupse orice legătură cu Silja. Spre iarnă, scrisese o frumoasă poveste educativă despre pasul

greşit al unei slujnice; o citi în faţa breslei croitorilor şi o trimise unui ziar religios, care i-o publică în primăvară.

Silja era dezgustată de Siiveri şi de tot ţinutul acela. Căzuse din nou într-o amorţeală care o făcea să nu-i mai pese de cei din jur. Se îmbrăca cu multă grijă şi, cum îşi mărise garderoba mult peste cele de trebuinţă, gurile rele spuneau că-şi pregătea şi scutece.

Acum şi de spălat, se spăla mai des. De obicei, lumea făcea baie o dată pe săptămână, sâmbătă seara, dar ea îşi încălzea apă şi miercurea în cazanul vitelor şi se spăla, ferecând uşile. Odată, stăpânul trecu prin faţa ferestrei tocmai când Silja se spăla. Din joacă, aruncă o privire prin crăpătura perdelei şi zări trupul alb al fetei în lumina roşie a flăcărilor ce ardeau în cămin; cu un simţământ de vină, ca în urma oricărei josnicii, stăpânul casei se îndepărtase.

Silja petrecu toată iarna la Siiveri, şi nu se mai ivi niciun prilej să se vorbească despre ea, ca după aventura cu meşteşugarul. În miezul iernii, viaţa în odaia slujnicelor se mai linişti. Manta era borţoasă; când păcatul ei ieşi la iveală, ibovnicul o părăsi. Suratele Mantei se potoliseră şi ele, văzând ce păţise prietena lor şi nu mai deschideau nici ele uşa atât de repede. De altminteri, în lume se întâmplaseră lucruri foarte grave, care şi ele avuseseră urmări asupra felului de viaţă al familiei Siiveri.

Deci Silja putea trăi în pace şi să-şi doarmă somnul vieţii, care câteodată era mai adânc ziua decât noaptea. Apoi, puţin câte puţin, dorul o cuprinse din nou, şi curând i se şi împlini.

Era spre sfârşitul lunii mai, într-o dimineaţă de luni, însorită, calmă şi caldă. Totul arăta o vreme prielnică însămânţărilor. Gura-leului înflorise, plătica se bătea, ciocârlia ciripea îmbătată în tării. Glia fremăta, îţi tremura sub picioare. Ogorul râvnea fierul plugului ca o muiere în călduri pregătindu-se pentru desfătarea ce i-o produce violenţa masculului; aştepta sămânţa, s-o încolţească şi s-o dezvolte în tulpini.

Porțile grajdurilor erau vraişte şi vitele mugeau lung.

Bărbații se duceau pe câmp cu stăpânul, slujnicele trebăluiau cu stăpâna în grajduri. În dimineața aceea, treaba decurgea într-o atmosferă ciudată. Într-adevăr, atunci când în natură totul era perfect normal, starea oamenilor era ciudată şi nouă. Asta ținu toată primăvara, începând din clipa în care țarul fusese dat jos de pe tronul lui. Aveau loc evenimente mari „pentru binele patriei". Dar poporul finlandez suferea de alte nevoi decât de jugul rusesc, şi aceste rele nu scăzură prin revoluția care din acest motiv trebuia să continue – şi continua într-adevăr.

În urmă cu o săptămână, avuseseră loc tulburări pe marile moşii ale satului vecin; țăranii, înapoindu-se de la târg, îşi deshămau îngrijorați caii. Se gândeau la târguşorul din apropiere, unde muncitorii ținuseră o adunare cântând nişte cântece de-ale lor, se gândeau la zurbagiii din împrejurimi, sau îşi aminteau de câte un ziler cu care se purtaseră urât. Pe drumuri, în apropierea fermelor, seara de sâmbătă era mult mai liniştită decât alteori; ca număr erau mulți – şi totuşi, când o slujnicuță izbucnea în râs, glasul ei parcă sfâşia urechile, atât de liniştită părea seara.

Artturi Siiveri era în deplinătatea puterilor sale; nevasta lui, dintr-o familie cunoscută din parohia vecină, era grasă şi rea de gură. Era o plăcere să-i auzi ciorovăindu-se. Alde Siiveri erau oameni buni; îşi îngrijeau pământul şi vitele, cu sârg şi pricepere. Artturi făcuse studii de agricultură şi silvicultură, ştia foarte bine cum să amestece exact îngrăşământea artificială cu baliga; nevastă-sa, şi ea, ştia să dozeze furajul după cât scotea la muls. Ştiau ce simbrii trebuiau să plătească şi se pricepeau să-şi hrănească oamenii cât mai ieftin cu putință, dar îndestulător. Slujnicele cu vechime primeau câteodată şi o bucățică mai bună; dar zilerii trebuiau să se mulțumească, şi se mulțumeau mai mult cu pâine şi cartofi, scrumbii şi lapte chior. „Laptele ăsta se dă pentru îngrăşatul porcilor", spunea stăpâna când un lucrător în trecere se plângea de hrană. Perechea aceasta ştia să tragă toate foloasele cu putință din două locuri de

producție: grajdul și odaia argaților – și trăiau fericiți, numai pentru ei, bucurându-se de o avere frumușică.

Pentru această pătură de țărani, primăvara lui 1917 fusese foarte neplăcută și neliniștitoare. Fiind destul de mândri, au suportat greu jignirile la care fuseseră expuși. Siiveri era mai îmbujorat ca de obicei, când plecă în dimineața aceea cu oamenii lui; altădată nu i-ar fi însoțit; azi avea în buzunar un pistol încărcat. Unul dintre argați nici nu se sculase, după ce hoinărise toată seara.

Un grup de „roșii" se adunase la oarecare distanță de fermă.

– Azi e grevă, îi strigau lui Siiveri, care trecea fără să le răspundă, cu oamenii și uneltele lui. Munca începu. Oamenii de pe drum, ridicând un steag roșu, au început să cânte, unii dintre ei luaseră o atitudine amenințătoare... Siiveri își smuci calul.

Între timp, pacea fusese tulburată și în grajd. Fiind ocupate cu scoaterea bălegarului, au văzut sosind niște bărbați cu brasarde roșii, care trecuseră întâi pe la lăptărie, cerând să înceteze munca, iar acum se duceau pe la grajduri zicând oamenilor că trebuie să facă așa și pe dincolo, și nu altminteri. Șeful, îmbrăcat în haine de duminică, îi ceru fermierei să citească proclamația, dar aceasta declară că în grajd la ea nu recunoaște decât propriile ei proclamații și cele ale taurului. Manta era de față, cu ochii ei mari și umezi; ea, care era în stare să bufnească în râs și la o înmormântare. Smulse hârtia din mâna președintelui, spunându-i:

– Așteaptă să-ți dau și adeverința!

Până ca cineva să fi putut interveni, vârî hârtia sub fustă, apoi i-o întinse șefului:

– Poftim, acum că are și pecete, cară-te!

Pe urmă își luă furca, o încărcă cu băligar, stăpâna ei făcu la fel și comitetul găsi că-i mai cuminte să se retragă.

În ogradă, luarea-aminte a tuturor fu atrasă de un spectacol neașteptat. O ceată gălăgioasă se înapoia de la câmp. Fermiera își zări bărbatul în mijlocul oamenilor agitați. Înaintă fără teamă, strigându-le:

– Câinilor, l-aţi omorât?

Faţa lui Siiveri era plină de sânge şi palidă.

– A vrut să se joace cu revolverul... uite-i arma! răspunse unul.

În urma acestei întâmplări, Silja trebui să părăsească ferma. Siiveri era ca beat, rătăcea prin casă fără s-o lase pe nevastă-sa să-l panseze sau să cureţe urmele maltratărilor la care fusese supus. Ieşi şi strigă argăţimii:

– Fiindcă tot e grevă, duceţi-vă dracului cu toţii!

Oamenii cu banderole pe braţ plecaseră. În zadar încerca fermiera să-şi liniştească bărbatul; jignirea îl rănise pe acest ţăran mândru. Văzând slujnicele, le dădu acelaşi ordin, dar cum ele păreau că nu cred şi priveau la stăpână, el apucă un scaun şi începu să ameninţe.

Silja îşi împachetă lucrurile şi le lăsă la o vecină. Manta făcu la fel şi cele două slujnice o luară spre sud, pe drumul încălzit de soare. Silja nu-l mai revăzu pe stăpân. Mai încolo, un ziler îi adusese bocceaua, iar iarna următoare, roşiii îl asasinară pe Siiveri. Silja află vestea la Kierikka, unde lucra pe vremea aceea.

Plecând de la Siiveri, n-avea niciun ţel hotărât, ca şi Manta. Amândouă credeau că totul nu fusese decât o urmare neprevăzută a grevelor, un incident fără însemnătate. În satul cel mai apropiat, Manta bătu la poarta unei case pe care o cunoştea. Era o casă cam deocheată. În ea locuia un văduv, cu un cazier judiciar destul de încărcat. Manta îşi aminti acest lucru în timp ce împingea poarta. Silja o urma cu inima strânsă. În cele din urmă, după o scurtă tocmeală, Manta rămase.

– Greviştii să zică ce vor; dacă aduc niscai hârtii, lasă că ştiu eu ce ştampilă să le pun.

Silja îşi urmă calea spre miazăzi. Pe marginea drumului şi pe lângă sate, întâlnea bărbaţi cu chipuri ameninţătoare.

Se întreba uimită ce forţă o împingea astfel spre miazăzi. Căci ea cunoştea mai bine partea de miazănoapte a acestui ţinut, de unde era de baştină. Dar locul cel mai cunoscut, bordeiul tatii, era ocupat de necunoscuţi. Tutorele său, care

cu siguranță că pusese mâna pe banii ei, îi făgăduise că-i va da socoteală când va fi majoră – și acum ajunsese la vârsta majoratului. Dar Siljei prea puțin îi păsa de mica ei moștenire. Era ca și cum ar fi ciupit niște bani din buzunarul tatălui ei. „Tutorele" o fura și îi dădea suma pe care o voia el.

Imediat după-amiază, Silja ajunse la biserică, punctul cel mai îndepărtat pe care-l cunoștea din acest ținut. Ea intră la brutărie să-și cumpere pâine. Izbită de frumusețea fetei, brutărița o întrebă:

– De unde vii, fetico?

Conversația începu: brutăreasa află repede totul și-i povesti că și acolo țăranii au fost goniți de pe ogoare, iar cei îndărătnici – tratați cu asprime. Pe urmă se căi că-și angajase de curând o ajutoare și spuse că ar fi luat-o bucuroasă pe Silja...

– În meseria asta stai tot timpul cu clienții, și e mai bine să ai lângă tine o fată trupeșă decât o păzitoare de vaci... Munca asta de fată la fermă nu-i de mata, care ești atât de frumoasă... Dar iată... profesorul din Rantoo mi-a spus că ar căuta pe cineva pentru... da, sigur... o să-i telefonez... Ce simbrie vrei?

– Atâta și atâta am avut la ultimul loc, răspunse fermecătoarea necunoscută.

Silja o auzi peste puțin pe brutăriță explicând la telefon că fermierul avea fața plină de sânge, că era furios... da, fermierul, nu slujnica... nu, ea e foarte frumoas... Simbria? Da, da, frumoasă și curată... ai grijă dacă o angajezi... hihihi!

Râsul brutăriței o înveseli pe Silja.

– Profesorul ăsta e un pehlivan, măcar că are șaptezeci de ani, îi mai spuse ea reintrând în prăvălie. S-a pensionat de la Universitate, e văduv și locuiește nu departe de-aici, tot anul, în vila lui; vara îi vin multe neamuri, și atunci angajează o jupânească... E la șase kilometri de-aici, dar vine în fiecare seară după poștă... Dacă mai aștepți puțin, nu vei mai fi nevoită să te duci pe jos... Da, profesorul mi-a spus că mă crede pe cuvânt, că pot să te angajez în numele

lui. O să-i placi, cu siguranță... Numai de s-ar isprăvi odată cu tulburările astea!... Încheie ea cu o voce duioasă și convingătoare.

Silja nu înțelesese nici jumătate din vorbele acestei femei binevoitoare; gândul îi zbura la viitoarea ei cursă cu vaporul. În depărtare, pe suprafața netedă, zări un punct negru ce se apropia, crescând încet. Niște copii îi spuseră că era barca de la Rantoo.

– Oare acostează și la profesor?

– Desigur.

Într-o seară de vară, pe când soarele încă mai strălucea pe cer, Silja Salmelus, părăsind ferma Siiveri, se îndrepta spre alte tărâmuri, așezată la prora unui vas, în fața poștașului tăcut. Se simțea fericită, ca pe vremuri în copilărie, când se întorcea acasă sâmbătă seara. Nimic mai încântător decât o cursă cu vaporul în acest anotimp al anului. Malurile sunt înflorite și vegetația e atât de străvezie, încât aerul pare colorat. Și drumul pe care-l străbate e proaspăt, curat, nicio urmă nu-l întinează. Nici praf stârnit de altul, nici nechemați care vin să-ți țină de urât; în timpul traversării, pasagerii sunt prietenoși unii față de alții, lunecând pe acest element misterios. Se simt departe de ogor.

O clipă, Silja uită de ținta călătoriei sale; dar tocmai atunci poștașul deschise gura, pentru prima oară de la sine; el vesti că se zăreau acoperișurile de la Rantoo și că în curând îl vor vedea și pe profesor pe cărare. Tânăra călătoare, pe care vasul o purta liniștit, tremura de nerăbdare. Titulatura noului ei stăpân o preocupa; își aminti din nou, după foarte mult timp, că și ea avea un nume de familie – Salmelus. În timpul călătoriei pe apa liniștită, în acea seară încântătoare, închipuirea ei încercă un timp să reconstituie ferma natală, despre care nu mai păstrase nicio amintire. Ai fi zis că își căuta un sprijin aruncându-se din nou în vâltoarea acelei vieți pentru care fusese hărăzită.

Vila se numea Rantoo, și se afla în apropierea malului. Poștașul acosta pe debarcader, unde un bătrânel – cu

siguranță, profesorul – aştepta poşta. O privea cu mare atenție pe tânăra fată. Era îmbrăcat ca la țară, şi avea un aer cam ursuz, dar era lesne de văzut că era târgoveț.

– Aşadar, tu eşti jupâneasa trimisă de doamna Pietinen; văd că nu m-a mințit. Hai să încheiem târgul la vilă. Serviciul la mine e uşor, de cum îmi deprinzi obiceiurile. Vezi tu, mă trag din popor şi sunt deprins cu locurile astea. De-aia sunt de modă veche şi-mi place să tutuiesc fetele frumoase, aşa ca tine şi chiar şi pe cele mai bătrâne, când mă supăr... Azi aş vrea să sar până în lună şi să tutuiesc toată Finlanda... Vino mai întâi să te odihneşti puțin, şi mai pe urmă vei face cunoştință cu locul. Primeşti amorezi în timpul nopții?

– Nimeni n-ar îndrăzni, răspunse Silja, privindu-l în ochi cu un zâmbet fermecător pe bătrânul ursuz, care-i vorbea atât de deschis.

– Ehei, crezi că nu mai am ochi de văzut? Cu toate că poate am îmbătrânit puțin... Da, să ştii că nu îngădui de-alde astea, vreau să fiu singurul cocoş în ograda mea. Dacă-ți găseşti un logodnic cinstit, plătesc eu nunta... dar nu vreau hoinăreală de noapte... Ei, hai, nu te necăji, totul va merge bine, asta-i sigur.

Deci, Silja era în serviciul profesorului şi angaralele agricole nu o mai priveau deloc. A doua zi se ocupă de aducerea lucrurilor ei şi de transferarea cartelei de alimente de la Siiveri la Rantoo. Profesorul se angajă să se ocupe de mica ei moştenire şi îi făcu o plăcere îndrăcită faptul c-o să-l plictisească pe Mikkola.

– N-are conştiința prea curată, bunul tău tutore, îi spuse o dată fetei. Îi cunosc eu bine pe aceşti țărani pişicheri. Sunt în stare să păcălească şi o orfană.

Pentru tânăra singuratică, această primă seară la Rantoo a fost minunată. Viața ei mergea înainte, era în plină înflorire a tinereții – şi existența ei încă mai putea să capete alte măsuri, aprinzându-şi flacăra. Va veni vara, soarele va străluci mai mult şi mai puternic ca niciodată... O putere necunoscută, ispititoare şi de temut totodată, plutea peste acest loc, peste profesor şi peste tot ținutul. Silja nu-şi dădu

seama, şi chiar dacă i s-ar fi atras luarea-aminte, n-ar fi crezut; dar în tot ce-i spunea noul stăpân, îl recunoştea pe tatăl ei; parcă tot ce acesta nu fusese în stare să-i spună în timpul vieţii, i-ar fi împărtăşit acum, prin gura profesorului. Vorbele bătrânului profesor îi dădură Siljei ceea ce îi lipsise ca viaţa ei să poată înflori, fie şi pentru scurtă durată. Oare trăia din nou atmosfera casei părinteşti, deşi aici totul era incomparabil mai mare? Ca acolo, şi aici o cărare se desfăcu din drum, dar mai largă, mai dreaptă şi mai lină. La capătul cărării era o cabană cu două etaje, vopsită în alb, dar ferestrele erau ca acasă la tată-său; în noua ei locuinţă, Silja simţi dintr-odată că-şi găsise sprijinul şi ocrotirea pierdute odată cu moartea năprasnică a tatălui ei; îşi reaminti apăsarea prevestitoare a unei anume duminici...

– Du-te şi dă o raită primprejur, îi spuse profesorul seara, ai să nimereşti şi singură drumul înapoi.

Silja ieşi şi urcă spre promontoriul pe care se înălţa un pâlc de mesteceni; se opri la capătul lui, admirând lacul în care malurile se oglindeau de-a-ndoaselea. Un cuc cânta, şi vârfurile copacilor îndepărtaţi erau un ascunziş numai bun pentru sturzul care îşi încerca glasul în vederea concertului seral.

Unde se afla aşadar micuţa Silja? Oare singurătatea ei luase într-adevăr sfârşit? Era adevărat că viaţa ei se consolidase dintr-odată, că drumul ei se liberase şi se purificase în aşa măsură încât trupul îi tremura ca după un efort violent? Sau tot răul, de care se ferise cu dibăcie în cei cinci ani de când rămăsese orfană, luase înfăţişarea aceasta ca s-o subjuge pentru totdeauna?

Silja se înapoia încet – în timp ce profesorul, stând în picioare lângă fereastră, admira frumoasa noapte. La apropierea ei, îi vorbi cu o voce joasă şi stăpânită, şi frazele lui nu mai aveau nimic din cruzimea dinainte. Silja trecu sub fereastră şi se opri o secundă. Se afla faţă în faţă cu noaptea... Când intră, profesorul se apropie încet, şi-i arătă odaia ei; se îndepărtă, pe urmă se întoarse şi-i spuse:

– Încă nu te-am întrebat cum te cheamă.

De mult nu-i mai pusese nimeni această întrebare, şi fata îşi şopti numele în această stranie noapte de vară, care se deschidea parcă în faţa ei...

– Ei, noapte bună, Silja!

Profesorul se urcă la primul etaj.

După moartea tatălui ei, Silja fusese singură, când se culcase la Mikkola lângă Tyyne; dar îşi cunoştea camera şi tovarăşa de culcuş. De atunci începând, aproape totdeauna fusese singură – singură pe drum în timpul furtunii de toamnă, singură când se plimba cu Oskari Tontilla, singură când îi rezistase lui Ville Nukari. Singură îşi urmase calea, până în acest loc minunat. Dar era mai singură ca oricând în această odăiţă curată, acum, când bătrânelul, atât de familiar, dispăru şi când totul se linişti în vilă.

Sentimentul singurătăţii era mai puternic ca altădată, fiindcă toată viaţa ei de până acum se năpustise la porţile conştiinţei, şi fiindcă multe lucruri erau noi şi neprevăzute. Viaţa la Siiveri plutea la suprafaţa cugetului ei, cu tot ce auzise şi înţelesese, atunci când se prefăcea că doarme, viaţa puternică şi caldă pe care o duceau, trudind, petrecând şi iar trudind... totul până la faţa însângerată a stăpânului, văzută azi-dimineaţă... Toate se întâmplaseră chiar în dimineaţa acelei zile. Văzuse cu adevărat câmpia de la fereastra aceea? Şi tatăl ei fusese ţăran... Sufletul Siljei începu să rătăcească. Era o amintire de pe vremea când se mai afla încă la Salmelus, o amintire care o apăsa şi o chinuia şi care făcea să-i stăruie mereu în faţă chipul tatălui ei. Închise ochii; apa cugetului ei se linişti, dar, la fund, apăsarea dăinuia. Silja desprinse o imagine în care tatăl se lua la harţă cu nişte oameni cu brasarde roşii, şi văzu o dramă zguduitoare, faţă de care sângele vărsat de Siiveri era doar un fleac.

Coşmarul acesta o chinuia, şi tremura din tot trupul; iar când se trezi, ochii i se ciocniră de lumina nopţii de vară. Silja îşi zise că la etajul deasupra se odihnea un om care cârmuia casa şi tot ce-i aparţinea. Se simţea mai bine, odaia îi devenise mai dragă. Se gândi la flecăreala veselă a brutăriţei. Îşi trecu mâinile prin păr, apoi şi le împreună

după ceafă. Somnul nu venea. Singurătatea aceea adâncă te îndemna să te scrutezi într-un fel neîngăduit, gândindu-te la anumite părți alei trupului și la forma lor, spunându-ți că ești femeie, că ești la vârsta la care altele au și născut... Pentru asta îți trebuie un bărbat – e rodul consimțământului a două ființe... Ce minune de neînchipuit, să poți spune da...! Fără să vrea, brațele i se desfăcură bătând ca niște aripi, în timp ce capul se răsturna pe spate... Mintea ei evoca în cele din urmă un lucru care de obicei o speria, dar care acum o fermeca aproape: un bărbat mare, puternic, cum văzuse de multe ori... Chiar fără să se fi măritat cu el, ar fi spus da.

Sări din pat și alergă la fereastră, de unde se vedea printre mesteceni o fâșie a lacului pe care-l contemplase plimbându-se în seara aceea. Privi cerul, câmpul, pata întunecată a fermelor din satul îndepărtat... Pe urmă, privirea i se întoarse spre promontoriu și spre lac, în timp ce sufletul i se umplea de o dulce melancolie, nemaiștiută. Lumea înconjurătoare parcă se retrăgea discret. Trebuia să se întoarcă în vârfu' promontoriului? Tata dormea din nou în căsuță? Ce se întâmplase adineauri în spatele falezei aceleia? Acolo apăruse un tânăr într-o barcă și se oprise din vâslit, un tânăr pe care-l zărise odinioară. Da, asta se întâmplase într-adevăr... sunt cinci ani de atunci. Silja își reaminti această scenă, pe care întâmplări grave i-o șterseseră din amintire. Tata murise înainte de a se fi sfârșit ziua următoare. Dar acum ea o retrăia – noaptea îți inspiră încredere – în așa măsură, încât ar face un gest de încurajare către vârful promontoriului, ca să-l atragă pe tânărul vâslaș, care ar intra în vorbă cu ea și poate ar veni să se așeze...

Noaptea părea prietenoasă cu Silja și parcă-i cunoștea gândurile. Ochii mari și căprui ai fetei străluceau sub genele lungi, ca ultimele stele primăvara, când te uiți la ele prea mult.

Lacrimi – pentru prima oară în ochii ei –, din aceste motive.

A doua zi, Silja își începu slujba. Se trezi la zgomotul făcut de pașii profesorului, care cobora într-un ritm mult

mai vioi decât se urcase seara. Crezând că dormise prea mult, Silja se grăbi să se scoale şi să se îmbrace. Când intră în bucătărie, pendula bătea cinci. Profesorul deschise uşa şi zise:

– Iată, te-ai şi sculat? Ai mai fi putut sta în pat – să creşti. Mă duc să-mi ridic năvodul, asta va dura mai bine de o oră. Nu trebuie să te scoli înainte de şase. Fă-ţi cafea, dacă te-ai sculat; pe a mea o beau când mă întorc. În curând va veni o femeie, e fermiera de la Kulmala, o vară de a mea. Ea îţi va arăta ce ai de făcut; îmi ţine gospodăria când sunt singur. Atunci, la revedere! Pregăteşte cafeaua.

Silja nu se putu împiedica să-l urmărească din ochi pe stăpânul ei îndepărtându-se, atât era de încântată de el. Văzându-l pe bătrânul acesta drept şi viguros coborând cărarea înrourată, Silja îşi duse mâna instinctiv la inimă şi sufletul ei nevinovat se revărsă de recunoştinţă – chiar faţă de cărăruia care îl purta. „Oh, de-aş reuşi să-l mulţumesc cu munca mea, şi nimic să nu se schimbe când vor veni oaspeţi!"

În clipa asta sosi o femeie îmbrăcată curat, mai în vârstă, dar sprintenă.

– Ia te uită, văru-meu şi-a angajat o ajutoare, zise ea cu un glas prietenos, aruncându-i Siljei o privire binevoitoare.

Tânăra îi spuse numele şi originea ei, pe urmă se pregătiră să ia cafeaua. Silja nu prea ştia să se descurce, dar Sofia se dusese ea însăşi după ceşti. Făcură cunoştinţă, cercetară casa. Timpul trecu atât de repede, că profesorul se înapoie înainte de a fi fost gata cafeaua. În timpul cercetării lor, uitaseră de stăpân.

– Muieri blestemate, strigă profesorul – şi pe Silja era gata s-o podidească plânsul. Dar apoi adăugă, arătând-o pe Sofia: Nu te lăsa păcălită de femeia asta, învaţă să-mi cunoşti obiceiurile şi să asculţi de poruncile mele.

Silja înţelesese că legăturile dintre veri erau calde şi intime. Fugi la bucătărie să pună de cafea, în timp ce în odaia vecină se vorbea pe un ton scăzut.

– Şi Silja ar putea să vină la noi deseară, după ce-şi termină treaba, spuse Sofia din pragul uşii.

– A, da, asta a ajuns o tradiţie. Buna noastră Sofia e o văduvă veselă, care-i strânge la ea pe toţi flăcăii din împrejurimi, aşa fel că întotdeauna are pe câte unu în rezervă, să le ţină de urât fetelor care se duc s-o vadă.

– Un pastor bun predică întotdeauna bine pentru parohia lui, îi răspunse Sofia râzând şi făcând cu ochiul.

Când plecă, profesorul îi spuse slujnicei sale:

– În tinereţea ei fusese foarte frumoasă: intrase la Tampere în slujba unui burlac bogat, care se îndrăgostise de această splendoare de fată – şi ea de el, bineînţeles. Vara se dusese la băi şi murise subit. Dar, din fericire exista promisiunea de căsătorie, şi tribunalul îi atribui Sofiei o pensie alimentară pentru copilul care se născu. Mai târziu, se şi mărită, a fost şi în America, şi acuma trăieşte în cabana ei natală, cu o fată de vreo cincisprezece ani, un pian adus din America, o vacă, nişte găini şi un petic de pământ. Iată-te lămurită: te las cu plăcere la ea, mă duc şi eu din când în când. Adesea îşi invită vecinii ca să-i dea o mână de ajutor, pe urmă se dansează... Dar cine ştie dacă se va dansa în vara asta? Oare nu ţi s-a răcit cafeaua?

Ziua trecu cu bine. Sigur că profesorul îşi avea „obiceiurile" sale, dar nu era prea pretenţios, încât Silja uneori se simţea încurcată văzându-l că face unele treburi mărunte, pe care le-ar fi putut încredinţa slujnicei sale. În zilele următoare, toate merseră bine. Se aşteptau vizite, dar nu sosi decât domnişoara Laura, fata profesorului, cu o prietenă tăcută, care plecă după câteva zile. Iar în ceea ce priveşte familia ginerelui, nu venise nimeni, dar se vorbea despre asta într-un fel cam misterios.

Nu departe de Rantoo se afla Rauhala, o fermă mare, cenuşie, al cărei proprietar, după ce-şi vânduse pământul, primea vara în pensiune. În anul acela veniseră cinci sau şase, toţi din regiuni diferite, şi pe rând. Bătrâna fermieră venea des la Rantoo; când organiza o serată, îl invita întotdeauna pe profesor cu ai săi, şi astfel domnişoara Laura

avusese prilejul să intre în legătură cu cei de la pensiune. Într-o seară, Silja se duse la Kulmala. Drumul trecea prin curtea fermei Kamraatti şi cobora pe lângă un bătrân cireş sălbatic; de acolo, pe neaşteptate, apăreau hornul şi acoperişul de la Kulmala, înconjurate întotdeauna de un frumos nor de fum. Timp de câteva clipe, mergeai de-a lungul unei alei mărginite cu un gard de mărăcini, pe urmă ajungeai la poartă, pe lângă care înflorea un măr gârbovit, în faţa unui tufiş mare de coacăze. În curte, trei cărări frumoase treceau prin muşeţelul şi hrişca sălbatică: una ducea la grajd, cealaltă la hambar, iar a treia spre drumul care tăia satul. Silja împinse uşa tindei, unde o întâmpină Sofia. Privirea ei strălucitoare cuprindea pentru prima oară încăperile din această casă, unde mai târziu i se vor întâmpla nişte aventuri nemaipomenite.

Acum casa zăcea cufundată într-o penumbră plăcută. Alături se afla bucătăria şi o încăpere mai mică – odaia de primit a Sofiei. Pianul se afla în odaie; micuţa Laini, palidă şi frumoasă, cânta dansuri şi cântece populare. Câteodată, din cuptor scăpau rotocoale de fum. Fereastra era deschisă şi atunci câte un drumeţ îşi încetinea pasul ca să asculte valsul pe care îl cânta Laini.

Aşezată în balansoar, Silja se bucura de această viaţă, nouă pentru ea, gustând din plin intimitatea casei. Rochia, părul bălai şi ochii ei căprui o fermecaseră pe Sofia, care ştia exact de unde se trăgea fata. Conversaţia era veselă, o gropiţă apărea şi dispărea pe obrazul Siljei, după voia vorbelor şi a zâmbetelor. Aşezată comod în balansoar, îşi întindea trupul ei tânăr, mlădios. Cum în casă nu era niciun străin, vorbea nestingherită, fără să se teamă să facă unele destăinuiri.

Ceva mai târziu, în acelaşi fotoliu se vor aşeza şi cei din pensiunea Rauhala, care făceau cu plăcere un popas la Kulmala. Uneori Sofia îi striga, când îi vedea trecând prin faţa casei. Unul dintre ei, care ştia să cânte la pian, îi dădea sfaturi Lainei. Ceilalţi o urmăreau pe Sofia cum mulgea vaca, cum adăpa viţelul. În iulie, în serile cu lună,

era o încântare să zăboveşti în curtea de la Kulmala. În aceste seri, ţăranul de la Kamraatti îşi amintea cu plăcere de vremurile de altădată.

– Vă mai amintiţi, domnule Matti? se adresa din când în când profesorului, care şedea alături de el pe bancă.

La începutul lui iunie sosi la Rauhala un tânăr al cărui prenume era Armas şi al cărui nume de familie Silja nu-l ştiuse niciodată exact, deşi acest student fusese sortit să joace în viaţa ei un rol mai însemnat decât al oricărui om din ţinut, dacă nu chiar din lumea întreagă.

Domnişoara Laura era o fată înaltă, bălaie, cu nişte ochi a căror expresie n-o puteai lămuri niciodată. Nimic n-o tulbura; părul ei, de un blond-deschis, uşor buclat spre tâmple, parcă îţi spunea că pentru ea nicio emoţie nu era necunoscută, că toate fuseseră trăite, încercate de strămoşii ei. Nimeni n-ar fi putut mărturisi că suspinase după cineva. Se întâmplă că Armas îi atrase în chip vădit interesul; Silja află lucrul acesta de la locatarii din Rauhala. Ceva mai târziu tânărul veni în vizită la Rantoo; era vioi, sprinten, şi profesorului îi plăcea să stea de vorbă cu el.

Aşa îl văzu Silja pentru prima oară, când intră cu cafelele. Era aşezat la pian – Laura cânta în picioare, lângă el. În clipa în care Silja intră, amândoi s-au întrerupt, tânărul s-a întors privind-o pe slujnicuţă, care îi făcu o uşoară plecăciune, cum o învăţaseră. Purta aceeaşi rochie roz, despre care profesorul spusese că-i venea mai bine decât s-ar fi cuvenit unei slujnice.

Înapoindu-se la bucătărie, Silja era foarte visătoare. Sofia, care se afla acolo, observase numaidecât lucrul acesta. Vorbea atât de încurcată, că văduva, cu experienţa ei, bănui numaidecât pricina. Cum aşează tava, alergă şi se aruncă de gâtul Sofiei, fără să-şi dea seama ce face. Apoi se apucă iarăşi să trebăluiască.

– E tare bine aici, spuse ea, vrând într-un fel să explice gestul pe care îl făcuse înainte.

Spălând vasele, Sofia îi povesti unele lucruri despre tânărul care şedea în pensiunea de la Rauhala.

Armas e frumos, bun şi vesel – ai văzut cum îi strălucesc dinţii când vorbeşte sau când zâmbeşte? Cred într-adevăr că-i place Laurei.

Oaspeţii plecară, iar Sofia, la rugămintea domnişoarei Laura, o ajută pe Silja să pună casa la punct; ea nu plecă decât după-masă – şi Silja, care-şi isprăvise treaba, o însoţi fără să se fi învoit, atât era de emoţionată. Sofia, plină de înţelegere, o lăsă să se agaţe cu tandreţe de braţul ei. Dar în sinea ei se hotărî s-o pună în gardă, când va fi cazul.

Începând din seara aceea, Silja nu mai avea decât o singură dorinţă. Îşi vedea de treburile zilnice cu mai multă sârguinţă decât înainte, neprecupeţind să stea până seara târziu, ca să-şi înlesnească treaba pe care o avea de făcut a doua zi. Mai cu seamă încerca s-o mulţumească pe domnişoara Laura, pe care o privea cu stăruinţă şi gravitate. Dar nu trecea o clipă măcar, fără să privească în direcţia Rauhalei. Voia să se încredinţeze că nimeni nu se putea duce la Kulmala fără ştirea ei. Câteodată îl vedea pe Armas trecând singur sau cu nişte fete. Alteori, tot aşa, o însoţea pe domnişoara Laura până la portiţă şi se înapoia. Când îl zărea astfel, fetei i se făcea silă de munca ei – silă mai ales pentru că n-o putea amâna pe mai târziu. Cum îl vedea pe tânărul student luând calea pensiunii, ieşea şi ea când putea, şi pornea – nu, nu spre Rauhala, ci spre Kulmala.

Într-o zi, Silja trebui să-i facă Sofiei un serviciu. La sosirea ei, văduva rânduia nişte ceşti pe o tavă acoperită cu un şervеţel alb, semn că avea un musafir de seamă. O pofti pe Silja în odaie.

– E cineva, spuse ea, deschizând uşa.

Silja intră, crezând că va găsi o vecină. Dar îl văzu, stând în balansoar, pe tânărul al cărui prenume îl ştia şi care ajunsese la Kulmala fără ca ea să fi prins de veste măcar.

Silja îl văzu de aproape de tot; el schiţă un zâmbet, iar ea se întoarse repede la bucătărie. Sofia se folosi de acest răgaz ca să facă o glumă, şi îl pofti pe tânăr să se ducă după Silja. Acesta se sculă, se duse la bucătărie şi, negăsind fata, se întoarse în odaie. La început nu văzu nimic, dar auzi

într-un ungher o respirație reținută, iar când încercă să deschidă ușa, simți că cineva o împingea din partea cealaltă. Nu-i trebui prea mare efort ca s-o deschidă – și fata se află mai aproape de el ca niciodată. Sofia avea treabă la bucătărie – nu știa nimic despre acest joc mut. Armas avu tot timpul să cunoască ce parfum avea părul, brațele, sânii ei, să-i mângâie umerii, șoldurile, să-i soarbă privirea – și toate exprimau destulă dorință, ca să se înfrupte amândoi din rămășițele instinctului ancestral.

Silja și Armas s-au întâlnit – și numai moartea a putut șterge urmările și urmele acestei scurte clipe.

Curând, Silja intră în bucătărie și trebui s-o roage pe Sofia s-o înlocuiască pentru seară, cât timp va fi ea la croitoreasă... Ochii îi străluceau și în glas gâlgâiau perle de râs. Armas se așezase la pian; nu cânta o melodie anume; prin degete își descărca toate pornirile instinctului său.

Din clipa asta ar fi zadarnic să mai vorbim despre schimbările intervenite în viața Siljei și a lui Armas, mai cu seamă în cea a fetei...

Totuși – e frumoasă o biserică de țară într-o dimineață de duminică, în mijlocul verii, când cerul e senin, când toate plantele pământului sunt înflorite, tocmai înainte ca omul să-și ascută uneltele pentru a le tăia. Într-una din aceste duminici, biserica se umpluse de oameni care în timpul săptămânii nu se preocupau defel de cele sfinte. Doar cu cămașa pe el, stăpânul se plimbă în fața grajdului, dând porunci grăjdarului care-i aduce calul, scoate trăsura din șopron, încântat de cât e de nouă și de strălucitoare. Pune hamurile pe iapa cea frumoasă, cu îndemânarea și forța obișnuinței, atât de priceput, încât în același timp dă și ordine slugilor. Pe urmă intră în casă, să-i spună nevestei să se grăbească; aceasta iese în rochia ei de mătase și pălărie, ținând în mâini psaltirea și umbrela; o strigă pe fata de la vaci, care umblă trulea în fața grajdului, pe urmă se urcă în trăsură cu oarecare nemulțumire, căci e un obiect care-l pune în valoare pe bărbatul ei. Țăranul se așează la stânga

şi soţii se îndepărtează într-un trap uşor peste câmpii, peste munţi şi văi, spre un alt cătun.

În apropierea unei încrucişări, prin ceaţa subţire a dimineţii, peste secara egală, ei zăresc încă o trăsură care plecase de la altă fermă. Recunosc calul şi oamenii, dar nu se strigă unii pe alţii, nici atunci când trăsurile se apropie, la un urcuş. Biserica apare pe deal, deasupra ogoarelor. Trăsurile sosesc, multe, clopotele încep să dăngăne.

Vaporul a adus oameni de pretutindeni: vilegiaturişti dornici să vadă biserica parohiei şi mulţime de credincioşi; au venit cu vasul, dar se hotărăsc să se întoarcă pe jos, pe frumosul drum care trece de-a lungul malului... Clopotele sună, schimbarea ritmului dă de veste că pastorul urcă în amvon... Credincioşii se apropie; îi vedem ieşind din cimitir pe acei care tocmai însoţiseră pe cineva; ei ocupă acum un loc deosebit. Argaţii din vecinătăţi şi ţingăii care încearcă să-i însoţească umblă de colo-colo în grupuri şi intră şi ei în biserică pentru o clipă... Dar cârpaciul cu mustăţi pe oală – despre care se ştie că are idei progresiste, şi care luase parte activă la grevele recente – trece prin faţa bisericii, cu o nepăsare făcută. Se întoarce tocmai de la poştă.

Pe vechile morminte înfloresc trandafirii, şi soarele îşi trimite razele arzătoare pe testemelele de mătase ale ţărănoilor cu obrajii încălziţi – şi care încearcă, pe cât le îngăduie slujba, să-şi mai descopere niţel capul.

Înăuntru în biserică, aerul e limpede, răcoros; nările mai delicate însă descoperă fără efort mirosul trupurilor, propriu poporenilor, şi care de-a lungul generaţiilor s-a îmbibat în interiorul bisericii. Oamenii nu fac niciun zgomot, vara nu se tuşeşte ca iarna. Câteodată se aude tusea prelungă a câte unui bătrânel care nu ţine seama de anotimp, dar care le aminteşte tuturor că flacăra vieţii scade, că în curând va pâlpâi ca înainte de a se stinge.

Brusc, răsună orga; întâi cântă o melodie ca pentru sine; pe urmă, după o scurtă pauză, psalmul zilei ţâşneşte cu forţă, credincioşii intonează cântecul; tinerii, care cunosc

notele, au glasuri limpezi şi precise, iar bătrânii încearcă să le ţină isonul pe cât pot mai bine.

Verset după verset, se desfăşoară psalmul; după ultimul verset, orga nu tace, mai scoate nişte sunete subţiratice, vrând parcă să-şi reamintească fluidul pe care-l răspândise peste credincioşi. Pastorul e în faţa altarului.

Biserica e construită în formă de cruce; femeile stau aşezate la stânga coridorului central, bărbaţii la dreapta, toţi cu faţa spre altar; dar cei care stau în lături privesc spre centrul bisericii.

Liturghia din faţa altarului pregăteşte spiritul credincioşilor. Un tânăr necunoscut, care nu face parte din parohie, îi cercetează cu multă curiozitate pe cei de faţă. De partea cealaltă a coridorului, el vede profilurile femeilor care urmăresc mişcările pastorului şi-i răspund... Privirile sale rătăcesc la întâmplare – nu trebuie să-şi întoarcă capul, şi nu trebuie să tulbure pe nimeni. De la bun început, a recunoscut o anume femeie şi o undă de căldură îi trece prin trup... Se aştepta... Ea poartă o simplă basma albă, legată la ceafă, a cărei margine îi cade pe umeri. Dedesubtul basmalei, de-a lungul frunţii şi al tâmplelor, el recunoaşte o şuviţă de păr binecuvântată; privită din profil, faţa e pură şi smerită; roşul buzelor şi arcul gurii par ca de copil.

Acum ea se înclină pentru recunoaşterea păcatelor... „Eu, păcătosul de mine"... recită glasul solemn al pastorului. Se văd capete şi umeri plecaţi, trupuri aspre şi ţepene care se îndoaie greu, bărbaţi care ridicându-se au aceeaşi înfăţişare închisă şi gravă ca înainte de reculegere. Dar unul dintre bărbaţi continuă să privească o femeie în şirul celorlalte; i se pare că trăsăturile tinerei fete s-au purificat în timpul spovedaniei, ca şi cum păcatul, retrăgându-se, i-ar fi mărit frumuseţea... „Zămislit de Sfântul Duh, născut de Fecioara Maria"...

Sufletul tânărului se lasă furat de farmecul însorit al bisericii; ritmul solemn al vorbelor, cântările însoţite de orgă, rugăciunile, toate laolaltă durează în sufletul său o imagine fără vorbe; este fără tăgadă un dar scump al vieţii, o miere

fără pereche strânsă în floarea cea de preț, la umbra acelor gene și înăuntrul acelui piept.

Pentru un tânăr plin de viață, orele se scurg ca perlele prin mâna generoasă a vieții. Ele cad la fundul sufletului pentru a constitui o comoară eternă; mai târziu, va privi cu desfătare la cele care au rămas curate. Dar sunt felurite căi ca să le păstrezi curate – și altele, ca să le întinezi; cu aceleași mijloace, poți uneori să le păstrezi puritatea și să le murdărești altă dată.

Astfel arată biserica zidită și îngrijită de oameni, într-o dimineață radioasă de vară. Spre seară, seninătatea ceasurilor dimineții se risipește. Răcoarea nopții se împrăștie pretutindeni și oamenii o iau pe alte cărări.

Silja și Armas – pentru ei, vara continua.

E un izvor de unde i se aducea apă profesorului... El se supunea acestui așa-zis sacrificiu numai din respect pentru practica magică a strămoșilor săi, de care îl despărțise de mult îndelunga sa legătură cu știința. Profesorul zicea că unei slujnice tinere, o plimbare făcută cu urciorul pe braț, pe poteca din pădure, printre mesteceni, îi prieste grozav. Putea hoinări după pofta inimii, cu o singură condiție: să aducă apa înainte de miezul nopții – liberă să împletească cununi din ierburi ori să stea de vorbă cu prietenul ei.

Siljei îi plăcea poteca aceea. Întâia oară, Sofia se mulțumise să-i arate locul. De la Rauhala, se vedeau oamenii trecând pe această cărare, care părăsea drumul mare și cobora spre un podeț de lemn, sub care curgea un izvor. Aici se oprise Silja, când făcu pentru prima oară drumul. Pe atunci, aflase părerea profesorului în legătură cu scopul acestei plimbări de seară. Dedesubtul podului, curentul era foarte iute, apa curgea înspumată printr-un vălmășag de tufișuri și de plante acvatice. Veselă, dădea la o parte crengile și, prin spărtura făcută în peretele gingaș al verdeții, zări o pajiște, în mijlocul căreia se înălțau ruinele unei mori. Luminișul era împrejmuit jur-împrejur; de partea cealaltă, frunzișul des al copacilor oprea priveliștea; nu se auzea decât susurul mic al unui prag al izvorului. Silja avea o pânză de păianjen

pe o mânecă şi o pată albă, vâscoasă pe cealaltă, dar toate astea nu făceau decât să sporească taina locului... După o clipă de visare în acest ascunziş minunat, porni în susul izvorului, făgăduindu-şi să mai treacă pe acolo.

Şi mai veni. Odată, după ce trecuse pe la biserică, lăsase urciorul sub un tufiş, la marginea cărării. Un tânăr care trecea pe acolo văzu urciorul şi-l ascunse cu grijă. Apoi aşteptă o clipă, cu toate simţurile încordate. Seara, care se apropia, parcă-i răpi o parte din atenţie: înaintea lui se întindea un covor de flori, iar mirosul muşchiului reavăn se amesteca cu mireasma lor violentă, răspândind un parfum neobişnuit. Ascultând murmurul izvorului, i se păru că desluşeşte puzderia de glasuri a naturii, fiecare aducându-şi cântarea la acest concert uriaş.

Poate că tufişurile păstrează o dâră de urmă în locul unde frumoasa pierise în verdeaţă... Unui ochi priceput nu-i era greu s-o descopere... Fata se afla acolo, cu rochia ei simplă, dar acest veşmânt îi dădu un aer şi mai familiar, ca al acestui început de noapte de vară. Se apropie tiptil, prin spate; poate ea auzi un scrâşnet, dar nu se întoarse. Inima îi bătea, vestind-o că el venea. Ochii tânărului – când în sfârşit îi văzu – ardeau ca un foc puternic; s-ar fi zis că întinerise. Această privire, această trăsătură Silja le mai văzuse – era mult de atunci, într-o vară.

Amintirea îi reveni în minte, ca şi când noaptea de vară i-ar fi dat o lovitură încântătoare şi ameţitoare. Tânărul îşi aminti şi el, când în sfârşit îndrăzniră să-şi vorbească.

– Dumnezeule... apa... o fi miezul nopţii?

– Încă nu.

Mâna generoasă a vieţii le înşiră multe perle vrednice a fi păstrate.

Se duseră împreună la izvor, printre mesteceni. De o parte şi de alta a cărării, Silja zări nişte flori înalte, albe, cum nu mai văzuse niciodată până atunci. Cărarea din coasta unui deal o fermecase, înfricoşând-o chiar... cum de nu văzuse până acum florile acelea?... „Fiecare floare înfloreşte pentru una din... iată una care tocmai se deschide!"

Ea se plecă să privească floarea, fără s-o culeagă. Armas se duse să caute una mai departe de cărare, apoi rupând floarea, se apropie, şi o alătură de obrazul fetei şi privi. Parfumul suav al florii se potrivea de minune cu expresia chipului fetei care acum, după primele sărutări din viaţa ei, căpătase o siguranţă plină de ceva ghiduş. Băiatul continua să ţină floarea lângă obrazul fetei, ca în vechile tablouri.

Era trecut de miezul nopţii, când Silja, singură din nou, se dezbrăca în cămăruţa ei curată. Se duse la fereastră să vadă mestecenii de pe promontoriu, ca în noaptea sosirii ei, când paşii profesorului se stinseră la etaj şi când, pentru prima oară în viaţă, rămăsese singură. Nu-i era deloc somn, şi ochii care priveau acum în noapte aveau cu totul altă strălucire ca atunci. Nu se pierdeau în vag, şi gândul nu se mai întorcea la casa părintească, nici la vâslaşul nocturn. Dorul şi gândurile călătoreau spre Armas, iubitul ei. Nu mai e nimeni pe lume decât el. Nu se gândea la profesorul care dormea la etaj, şi nici la domnişoara Laura, care acum i se părea o fată oarecare, pe care abia o cunoscuse. Nu, totul pierise, şi noaptea aceasta de vară o va trăi singură, şi totuşi îi era necaz pe iubitul ei, da, dar nu prea tare, fiindcă ştie că se va întoarce curând. E aici, în casă, în odaia asta, şi eu sunt a lui.

Întinzându-se în pat, gânduri îndrăzneţe, nebuneşti o cuprinseră. Îşi apăsa braţul de buze, vrând parcă să reînvie urmele sărutărilor fierbinţi. Amintindu-şi anumite întâmplări din trecut, toată fiinţa i se cutremură... Oskari Tontilla... vizita ei la părinţii flăcăului... balul... şi mai cu seamă o scenă de care sunetul căuta parcă să fugă, cum se apropia ceva mai mult... Atunci se refugia lângă o floare albă, gingaşă, pe care o pusese sub pernă şi care era mai frumoasă decât toate florile văzute în grădini; nicio mireasmă nu putea fi mai dulce, oricât ai fi umblat în lumea largă...

Cât e de frumos să te trezeşti astfel, să te trezeşti la viaţă şi la toate florile pe care ţi le dăruieşte viaţa, să te trezeşti când ceilalţi dorm, după ce ai moţăit tu însăţi toată viaţa!

Ca în prima noapte pe care o petrecuse aici – aceasta îi semăna foarte mult – Silja se trezi tresărind, după o scurtă plimbare pe tărâmul somnului. Se sculă şi se întoarse spre fereastră. Dar soarele începu să răsară şi din nou gândul ei putea rosti: „ieri". De data asta, acest cuvânt avu un efect liniştitor. Se revărsau zorile, doar păsărelele erau treze şi văzduhul se înroşea de razele soarelui; o zi nouă începe, o zi de lucru însorită, cel puţin pentru început.

Silja se întoarse în pat. Scoase de sub pernă floarea albă, care se veştejise puţin şi căreia lumina dimineţii îi dădea o paloare. Scurtându-i tulpina, o strecură într-o carte. Atunci i se făcu somn.

Astfel trecu prima parte a verii. Un timp, parcă nici nu mai fu noapte; ai fi zis că nemărginirea îşi oprise o clipă răsuflarea, trecând de-a dreptul din seară în zori. Tinerii fericiţi nu simt nevoia somnului decât sub forma unei odihne scurte, şi nu le pasă de mâncare. Pentru mulţi, aceasta fu ultima vară frumoasă. Totdeauna sunt oameni care-şi trăiesc ultima vară, dar anul acela avea un gust al său. Fiecare îl simţea într-ascuns.

Apoi veni şi ziua de Sfântul Ioan. Oamenii încercau să se încredinţeze că nopţile erau într-adevăr luminoase; o femeie citea la miezul nopţii, lângă fereastră, o scrisoare abia primită; tocmai luase în mână condeiul ca să scrie răspunsul; lumina era încă mulţumitoare, deşi iulie bătea în uşă. Însă lumina nopţii era atât de tulburătoare, încât femeia nu izbuti să treacă de primele cuvinte: „Îţi scriu într-o minunată noapte de vară..." Apoi începu să viseze la prietenul îndepărtat, închipuindu-şi că se plimba cu el în noaptea când... şi iată că cerul a şi început să se înflăcăreze spre sud-est. Ea se afla aici în vacanţă, se aşteptase la mai multe aventuri decât i se întâmplase, şi în gând îşi înşelase amicul. Dar dorinţele nu i se împliniseră, şi acum încerca să compună o scrisoare frumoasă. Totuşi, părerile de rău o rodeau. Zorile se apropie – încă o zi de vară neprețuită şi de tinereţe se duce.

După o săptămână, în timp ce citeşte o altă scrisoare, întunericul, care se furişase între timp, o surprinde; nici nu mai poate fi vorba să răspundă în aceeaşi seară. Frunzişul se făcuse şi mai întunecos odată cu noaptea; în jurul casei zburau orbecăind stoluri de lilieci.

La Rantoo, vara trecuse calmă, paşnică – şi din centrele comunelor le sosiră ştiri liniştitoare. Pe ogoarele moşioarelor unde lucrătorii erau cunoştinţe vechi ale stăpânilor, vremea cositului era în plin. Proprietarul era mai glumeţ ca altădată, vrând parcă să gonească gândurile negre – ale sale şi ale celor din jur. Vara înainta; secara se făcu galbenă, se vedeau ici-colo snopii aşezaţi pe povârnişurile care dădeau spre sud. Recolta era bună, vor avea în orice caz pâine. Alunecând cu secera prin paiul auriu, culegătorul încerca o mare plăcere. Câteodată, lucrătorii tineri, în privirile cărora se zărea o licărire ciudată, refuzau să secere cu un minut mai mult de timpul fixat dinainte, cu toate că un sfert de oră ar fi fost îndeajuns pentru a da gata tot câmpul. Acest refuz jigni marea parte a secerătorilor, în această frumoasă seară, pe bătrâna glie...

Micuţa bucătărie de la Kulmala dădea spre nord; din cauza asta, Sofia aprinsese lampa într-o seară de duminică în timpul secerişului, pentru a face cafeaua. Se secera secara de pe ogorul ei în mijlocul unei mari veselii. Din când în când, intra câte o femeie să mai schimbe o vorbă cu Sofia; s-a găsit oare muzicant pentru balul care urmează după seceriş? Cafetiera pântecoasă fierbe încet pe foc, în penumbră; clar Sofia îi luase spuma în repetate rânduri cu atâta grijă, că niciun strop nu dăduse pe afară; aburii cafelei se răspândeau în lumina lămpii. O fată tânără ajută la aşezatul mesei şi scoate ceştile din bufet. Fereastra e deschisă, se aud vocile secerătorilor. Sofia aruncă o privire pe fereastră şi-l vede sosind pe profesor în tovărăşia tânărului din pensiunea Rauhala; el poartă un fel de fes roşu năzdrăvan:

– Te-ai făcut turc? întrebă ea, primindu-i sub pridvor.

– Se mai găseşte ceva de făcut şi pentru noi? întreabă el drept răspuns, îndreptându-se spre câmp, unde secerătorii lucrează cu tragere de inimă, în această frumoasă seară.

Profesorul n-avea unealtă; şi cum un ţigan îşi exprimase îndoieli asupra talentelor sale, profesorul luă secera din mâna vecinului său şi o mânui cu înfocare şi pricepere. După o clipă, când oamenii se opriră ca să-l privească, se întrerupse. Un bătrân arendaş de vârsta profesorului îi reaminti că odinioară seceraseră împreună o zi întreagă, când profesorul îşi terminase studiile...

– Ia te uită, s-ar zice că te pricepi şi tu, îi spuse el lui Armas, care tocmai legase un snop şi-l ducea la stog. Era într-adevăr de mirare, fiindcă tânărul se trăgea dintr-o familie de orăşeni. Şi tu, Silja, cine ţi-a dat voie să vii aici? o întrebă când ea veni şi aruncă un snop la picioarele lui; căci se apucase cu mare râvnă să clădească un stog.

Silja îi răspunse printr-un zâmbet; era fericită. Un lucrător se opri pentru o clipă, pentru a-l privi pe Eemeli Kukkola care tocmai sosise cu acordeonul. Domnişoara Laura se plimba pe drum cu o prietenă. Sofia ieşi din curte pentru a-i pofti pe secerători la cafea; unii părăsiră ogorul, dar alţii s-au hotărât să isprăvească:

– Să mai lucrăm puţin înainte de s-ar întuneca.

În tindă, muzicantul îşi încerca acordeonul; sunetele lui îi invitau pe tinerii care abia aşteptau să termine lucrul. Sofia umbla peste câmp spicuind sau îndreptând câte un snop, în timp ce în odaie şi în faţa casei se lua cafeaua în voie bună. Acordeonul cânta melodii sprintene. Când Sofia se apropie de casă, auzi un zgomot regulat, pe ritmul unui vals. Ea aruncă o ultimă privire spre câmpul cufundat în amurg, spre stogurile ridicate aproape dintr-o mişcare; oftă încet şi intră.

Toate uşile erau deschise – cei mai timizi, care nu dansau, se distrau în antreul întunecos; Sofia le zâmbi, încurajându-i. Pe o bancă din fundul camerei, stătea profesorul cu stăpânul unei ferme vecine. Armas dansa cu domnişoara Laura; văduva se întreba dacă într-adevăr ar fi ceva între

ei, cum se zicea. Dacă era adevărat, atunci trebuia să fie pe sfârşite, căci aproape nici nu-şi vorbeau şi abia schimbau câte o privire... Acum, tânărul o luă pe Silja... Într-adevăr, era o frumuseţe de fată; în lumina asta, ochii ei erau superbi.

Silja era foarte frumoasă în seara aceasta, si ea o simţea; era cea mai fericită seară din viaţa ei. Nu mai avea nicio îndoială, o simţea prin braţul care îi cuprinsese talia şi care-i mângâia parcă spatele, şalele... Tânărul legase snopii, un spic îi rămăsese prins de reverul hainei, şi pielea lui emana un foarte fin parfum bărbătesc. Îndrăgostiţii dansau bine împreună; în mulţime se strângeau unul lângă altul: pieptul Siljei era drept chezaş că trăia din plin... Muzica încetă, ieşiră în curte fără să se desprindă.

Luna rotundă şi roşie pândea parcă printre copacii pădurii. Răsărise, enormă, pe urmă se mai scofâlcise, urcând. Verdeaţa întunecată a pământului îşi îmbina culoarea cu lumina lunii, aerul era cald şi îmbietor. Silja Salmelus privea cu ochii ei negri, razele lunii alunecau pe genele ei şi se reflectau în orbite. Se adusese bere, veselia era în toi, toţi erau preocupaţi doar de cei din tovărăşia lor. Perechile puteau să dispară fără nicio greutate pentru o clipă. Se opreau doar când muzicantul se odihnea. Pe urmă, balul reîncepea.

Profesorul era într-o dispoziţie de zile mari. După ce ascultă câteva clipe muzica, îşi zburli sprâncenele şi se îndreptă spre muzicant:

– Împrumută-mi instrumentul tău, zise el luându-l, cum luase şi coasa.

– În sfârşit, asta zic şi eu muzică! exclamă unul dintre ţărani.

Profesorul cânta cu foc, şi când Armas cu Silja trecură pe lângă el, le făcu cu ochiul şi continuă să cânte cu vocea plină, rostind vorbele cântecului în suedeză.

Încăperea se umplu de oameni care voiau să joace în ritmul valsului pe care îl cânta profesorul; bătrânelul cânta din adâncul plămânilor – şi atât de mult ţine cântarea lui, încât o singură pereche rezistă până la sfârşit.

Silja şi Armas nu schimbaseră nicio vorbă în timpul acestui dans; în schimb, se strângeau cu putere în braţe.

– Să ieşim, îi şopti el la ureche.

Nu era nimeni în tindă, nici în curte când ieşiră – şi numai luna îi văzu. Căldura mare scăzuse, un miros fin urcă din colbul uscat al drumului, un şoricel sau un popândău foşni prin iarbă. În coasta unui deluleţ, se afla un pătul pentru fân. Nimeni nu văzu perechea când intră. Pesemne că profesorul încetase cântecul, căci se auzeau râsetele flăcăilor care plecau cu fetele tăcute, îndreptându-se către izvor.

În ultimele săptămâni, soarele dăruise tineretului toată puterea verii; sângele zvâcnea în artere, trezind în inimile lor instinctele pe care natura le hărăzise întru durere şi bucurie. Noaptea răcoroasă învălmăşea pornirile din timpul zilei. Perechile se readunau, iar acei ale căror priviri abia se înflăcăraseră se pierdeau pe drumurile lăturalnice, ocolindu-i pe cei înăcriţi sau geloşi care i-ar fi putut bârfi: femeile bătrâne şi bărbaţii trecuţi în harţă cu viaţa. Sute şi mii de perechi rătăceau astfel, fără să-şi dea seama ce fac. Căci, îndeplinind porunca brutală a naturii, ei se scufundau într-o somnolenţă pură şi copilăroasă. În aceste clipe necugetate, grăjdarul grosolan şi necioplit, care izbutise să câştige bunăvoinţa îngrijitoarei de vaci, trece prin aceeaşi experienţă ca şi tânărul orăşan cu inima curată, sub ale cărui sărutări se deschide o floare umană nobilă şi nevinovată. În aceste clipe, niciunii dintre ei nu se gândesc la scopul final către care îi împinge natura. Pentru ei, e pur şi simplu viaţa, parfumul cel mai suav al tinereţii – la început. Dar pe urmă, natura parcă se dă la o parte, nepăsătoare la urmări. Perechea aţipeşte o clipă, strâns îmbrăţişată, ca şi cum ar trage un văl între ceea ce s-a întâmplat şi ziua obişnuită, care abia mijeşte.

– Să ne întoarcem la dans, spuse Silja, strângând braţul iubitului ei.

– Cred că balul s-a terminat, îi răspunse tânărul pe un ton mai rece.

Ajunşi în faţa casei, un om ameţit de bere coboară scările cu faţa întunecată şi schimonosită, pe urmă dispare. Sofia vine să-i spună Siljei şi însoţitorului ei unde se află butoiaşul de bere, pe care n-a mai vrut să-l lase pe masă, fiindcă vreo câţiva flăcăi se întrecuseră cu măsura; de aceea le servise bere obişnuită, nu din cea de casă.

Îndrăgostiţii se duc, încântaţi că au o taină comună, să se servească iar cu bere. Fără să-şi dea seama, Silja rămăsese agăţată de braţul lui Armas, ca şi când n-ar mai fi vrut să-l părăsească; iar tânărului nici prin minte nu-i trecea să se desfacă din strânsoare, atât era de plăcut. De altminteri, nu mai era nimeni de care ar fi trebuit să se ferească. Profesorul, Laura şi cei de la Rauhala plecaseră; plecând, îl strigaseră pe Armas; pe urmă şi-au zis că o fi plecat acasă mai de mult.

Bând bere, entuziasmul Siljei crescu. Când îi întinse paharul prietenului ei, ochii îi ardeau cu atâta putere, încât Armas se simţi mic de tot. În odaie se cânta o polcă. Intrară. Purpura zorilor înroşea pulberea, degetele muzicantului amorţiseră şi săreau notele. Un argat mai tânăr, care se învârtise toată noaptea, mai dansa încă, deşi gulerul i se boţise de tot de sudoare. Invită la rând pe toate femeile; o pofti foarte politicos şi pe Sofia, apoi pe Silja. Armas îi privi cum dansează şi se simţi emoţionat; flăcăul era într-adevăr cuviincios, avea o purtare fără cusur.

După acest dans, Armas simţi nevoia să se întoarcă să mai bea un pahar de bere, iar Silja îl întovărăşi. Pe urmă se înapoiară în sală, mai voioşi ca înainte.

– Cântă-ne valsul profesorului, se rugă Armas cu o îndrăzneală neaşteptată.

Toată lumea dansa. Două slujnice mai bătrâioare, care n-aveau cavaleri, dansau împreună; se mulţumiseră doar să rămână treze toată noaptea; în zori, fără să fi închis ochii, se vor apuca de muls, şi când soarele va străluci sus, în tării, vor împinge vitele în ţarcul ştiut, prin portiţa bine-cunoscută.

După vals, ele dădură semnalul de plecare punându-şi pălăriile. Plecară însoţite de argatul cel cuviincios. Balul

luase sfârşit; Kukkola îşi frecă ochii şi se pregăti de plecare. Sofia îi mai oferi o cană de bere. Se luminase de-a binelea; pe podea se cunoşteau urmele de praf.

Când ieşiră, ziua se înscăunase şi mai mult – mai bine zis zorile dimineţii, care sunt o noţiune mai puternică. Era mult de când profesorul, fiică-sa şi cei de la Rauhala se aflaseră aici; acum ei nu mai făceau parte din universul care, micşorat şi mult mai adânc, domina împrejurimile Kulmalei. Acest fapt îl băgă de seamă mai ales Armas, când prietena lui îi apucă braţul cu şi mai mare siguranţă.

La drept vorbind, cei doi îndrăgostiţi nu mai trăiseră niciodată ceva asemănător. Armas mai dansase cu multe fete care se sprijiniseră de braţul său, dar acum era altfel. În acea noapte, Silja nu se mai codi; ea lunecă pe calea înfloritã a vieţii, a cărei culme o atinsese. Sufletul îi ardea şi trupul îi trecuse printr-o încercare necunoscută, aparte şi dureroasă în acelaşi timp. Un fapt iremediabil, pe care nici nu mai voia să-l nege – şi care nu era nici ruşine, nici necinste, atât timp cât va simţi acest braţ, atât timp cât avea în el o încredere deplină.

Urcuşul lor continua. Silja ar fi vrut să se odihnească undeva, în linişte, cu prietenul ei, în braţele lui. Această nouă şi minunată experienţă o chema. Nu semăna cu nimic din câte visase altădată, nici cu ce auzise povestindu-se adesea; aceste povestiri lunecaseră peste ea ca stropii de apă peste o pasăre de baltă. Tot ce trăise în noaptea aceea nu avusese niciun răsunet în cugetul ei; nicio legătură cu trecutul, nici cu viitorul; nu era decât însuşi cuprinsul acelei nopţi ciudate, suma întregului ei trecut, marginea după care nu-şi mai putea închipui nimic.

– Să mergem pe-aici spre stânca aceia frumoasă!

Trecură pe lângă o fermă în care toată lumea părea că se culcase. Silja cunoştea drumul. O luară pe lângă gardul grădinii, urcară o pantă stâncoasă, ajutându-se unul pe altul, ajunseră la o fierărie şi, strecurându-se prin nişte tufişuri, dădură de o stâncă aşezată cu o muchie în lac. De pe vârful ei, aproape că atingeai cu mâna coroanele copacilor de

pe mal. În față se zărea un mic golf. Soarele urca pe cer. Priveliștea îi apropia și mai mult unul de celălalt, pe acele două jucării ale sorții. Silja cunoștea bine locul; își adusese acolo prietenul, la ceasul acela al dimineții, când viața ei de până atunci luase sfârșit, unindu-se cu a lui, orice s-ar fi întâmplat.

O pace adâncă domnea peste acest colț al firii și nimeni n-avea să-i tulbure la ceasul acela al dimineții. Doar soarele văzuse tot. Tânărul bărbat și tânăra fată – tânăra femeie – știau prea bine ce avea să li se întâmple acolo. Nicio nehotărâre, nicio teamă, nimic – doar taina a două ființe contopite într-una singură.

Nu au știut niciodată dacă fuseseră văzuți înapoindu-se împreună. Domnișoara Laura – care îi văzuse într-adevăr – era prea delicată ca să le-o spună.

Dar în zori aerul altădată atât de curat de la Rantoo părea stricat. Profesorul dăduse puțin din aripi, cum zicea el; nu mai era obișnuit să stea târziu și să bea bere, care tulbură somnul. În timpul dejunului, în clipa în care Silja aduse unul din feluri, domnișoara Laura povesti cu o stăruință răutăcioasă că Armas urmează să plece în seara aceea cu vaporul. Mina Siljei tremură un pic, atât de puțin încât nimeni n-ar fi putut să jure că băgase de seamă. Poate, când s-a întors la bucătărie, pașii ei erau mai repezi decât altădată; dar ușa se închise fără zgomot și la bucătărie fu o liniște desăvârșită.

Cel mai ciudat lucru era tocmai această liniște, fiindcă masa nu se terminase, și ar mai fi fost anumite treburi de făcut. Când clopoțelul sună de masă, Silja intră ca o somnambulă, cu mâinile goale, cu toate că ar fi trebuit să aducă niște tăvi.

– Ei, dar văd că încă nu ți-ai revenit după petrecerea de aseară, spuse profesorul.

– Eu nu mă mir deloc, spuse Laura, s-a înapoiat în zori pe la patru.

Silja auzi acest răspuns.

– Dacă n-ar fi prima ta poznă, poate m-aş supăra, dar aşa, să trecem cu buretele, adăugă profesorul.

Răspunsul Laurei a fost tăcerea.

Silja simţea că viaţa ei la Rantoo o apucase pe alt făgaş. Chiar dacă ar rămâne, n-ar mai fi cum a fost înainte. Cu cât mai repede va fi singură, cu atât mai bine. La asta se gândise pe când spăla vasele.

Trebăluind întruna, ea se putea lăsa pradă unei stări de nesimţire, care cuprinse totul, încât nu mai ştia, nu-şi mai dădea seama de nimic; exista, doar atât. I se părea că un glas necunoscut îi vorbea: „Vezi tu, aventura ta e la fel cu a nenumăratelor servitoare despre care ai auzit vorbindu-se altădată... ai avut aceeaşi soartă, bărbatul a plecat... Prietenul tău pleacă şi el, nu mai vrea să te vadă, i-o fi frică... Urmările..." Doamne! Care vor fi? Da, da, părea să spună clinchetul lingurilor. Vocea se urcă, deveni din ce în ce mai puternică: „Cât timp trebuie să aştepţi până să ştii?..." Înţepenită şi nimicită, Silja se plecă peste hârdău, ascultând sunetele lingurilor care îi stârneau alte şi alte gânduri... Armas, Armas! vino să mă ajuţi, ca să nu mor!

Dar Armas spusese că pleacă azi; în câteva ore va pleca... Unde? Silja nu ştia, nu se gândise să-l întrebe. Cum a putut să-i ascundă plecarea, pe stânca aceea cu covor de muşchi?

Îl văzu pe Armas apropiindu-se de vilă şi intrând pe poartă. Nu putea să treacă pe la bucătărie, aşa că intră pe poarta principală. Silja îi zări frumosul profil prin fereastră. Armas era palid, avea o şapcă de drum şi un costum nou; faţa lui era serioasă, dar la fel de pură.

Îl primiseră în odaia mare şi astfel Silja putea urmări conversaţia. Ajungând acasă, Armas găsise o scrisoare prin care-l anunţau că maică-sa se îmbolnăvise grav. Trebuia să plece. Vaporul trecea într-o oră.

– Te mai vedem pe-aici? întrebă profesorul.

– Depinde de ce se va întâmpla. Pe urmă îşi luă rămas-bun, şi amintindu-şi parcă de ceva, spuse: Ah, da! Trebuie să-mi iau rămas-bun şi de la Silja – şi se îndreptă spre bucătărie.

Avu doar timpul să vadă o privire înlăcrimată, pe urmă un trup drag şi cunoscut, care ieşi din bucătărie şi dispăru în pivniţă. Se înapoie repede în salon, spunând că n-o găsise pe Silja; domnişoara Laura va avea bunăvoinţa s-o salute din partea lui? Un zâmbet uşor trecu peste faţa fetei, care nu-i răspunse nimic.

Astfel, Armas părăsi Rantoo – şi din acest moment n-au mai avut nicio veste despre el până în primăvara următoare. Domnişoara. Laura presupunea, după cele văzute noaptea, că boala mamei nu fusese decât un pretext şi că Armas voise să plece. Când află, mult mai târziu, că mama lui Armas murise trei săptămâni după plecarea lui, îi fu ruşine pentru bănuielile ei, cu toate că nu le spusese nimănui.

Biata Silja, care fu osândită să poarte în sufletul şi în trupul ei toată povara celor întâmplate, îşi salvă fericirea prin această fugă. Domnul cel cuviincios care venise să-şi ia rămas-bun nu era decât umbra flăcăului celui frumos cu care ea se plimbase în timp ce se deschideau florile nopţii şi căruia i se dăruise pe patul de muşchi, sub flăcările soarelui. Când îl auzi vorbind în salon, se sperie. Sufletul ei intensificase şi mărise totul, şi parcă vrând să-şi strângă toate comorile, se ferise de orice apropiere. Această vilă, care până acum fusese un cămin regăsit pentru Silja, şi chiar mai mult, decăzuse în rândul unei ferme obişnuite, unde stăpânul înjură, stăpâna boscorodeşte şi grăjdarii se culcă cu servitoarele. Decepţia era mai rea, fiindcă vila fusese pentru tânăra slujnică cel mai bun loc din lume. Silja simţi că în curând va trebui s-o părăsească; fiecare clipă petrecută aici îi îngreuia viaţa, înrăutăţind rătăcirea din sufletul ei. Nu mai era stăpână nici pe privirile ei. Când cei din casă se duseseră să-l conducă pe Armas la vapor, Laura trecu prin bucătărie şi o văzu pe Silja privind-o drept în ochi. Această privire cerşea umil ajutor şi sprijin, dar în acelaşi timp era şi sfidătoare. Laura scăpă o exclamaţie „Oh!"; la rândul lor, şi ochii ei exprimau sentimente contradictorii: pe de o parte o uimire admirativă, aproape geloasă, pe de alta

o adâncă mustrare. Aceste două femei tinere şi fine făcură astfel cunoştinţă pentru totdeauna.

Din fericire, Sofia sosi la vilă în clipa când Silja era singură. Era calmă şi drăguţă ca totdeauna şi glumea cu Silja despre aventura ei din noaptea trecută. Când află că tânărul tocmai în acel moment lua vaporul, rămase foarte surprinsă şi n-o mai necăji. Silja nu pomeni de îmbolnăvirea mamei. Ea ghicise gândurile Sofiei şi ştia că se va putea sprijini pe înţelegerea ei.

Silja abia îşi putu înăbuşi lacrimile, când o rugă pe prietena ei s-o înlocuiască seara: trebuia negreşit să meargă în sat după nişte cumpărături. Sofia fu gata să primească.

– Du-te, draga mea, şi stai până mâine dacă e nevoie; am eu grijă de toate, ca şi altădată...

– Atunci plec numaidecât, înainte de întoarcerea lor de la debarcader.

Sofia o privi îndelung pe tânără, cum ai privi un obiect foarte apropiat, o amintire a propriei tale tinereţi. Fu cuprinsă de sentimente materne pentru biata părăsită. Dar nu simţea nicio mânie împotriva celui care plecase. Nu-şi putea închipui că-şi părăsise astfel iubita – dacă va fi cazul, va vorbi cu vărul ei, care va şti să pună lucrurile la punct. Mai era şi Laura, dar între ea şi Armas cu siguranţă că nu se întâmplase nimic.

Silja plecase. La întoarcerea lor, stăpânii primiră vestea cu o uimire amestecată cu nedumerire. Mai cu seamă profesorul, care era foarte ager, bombăni ceva şi făcu un gest obosit, parcă cerând să nu i se dea nicio lămurire, fiindcă tot n-ar pricepe nimic. Se urcă în camera sa de la etaj – şi ritmul paşilor săi voia parcă să spună că ţinea să nu-l tulbure nimeni. Scurt timp după aceea îl văzură îndreptându-se spre lac, cu uneltele de pescuit. Era refugiul lui obişnuit când se întâmpla ceva ce-l scârbea. Zăbovi câteva ceasuri pe lac, şi la întoarcere se încuie în odaie, ca să-şi cerceteze prada.

Sofia trebălui câtva timp, nestingherită. Laura îi dădu de înţeles bătrânei verişoare că nu dorea să aibă niciun fel de discuţie în legătură cu năzbâtiile unei slujnicuţe, nici

să audă de cavalerul pe care Silja îl avusese la bal. Pe fața ei rece și trufașă nu se putea citi nimic. Ai fi zis că despre fiece lucru avea idei definitive și că toate se întâmplau, cu precizie, după dorința ei.

Era o zi minunată de august, dar la vila Rantoo nimeni nu se bucura de ea.

Totuși, una dintre locatare simți farmecul nespus al acelei zile de sfârșit de vară. Silja se plimba la soare, fără nicio țintă, îndreptându-se spre o vâlcea de unde se vedea întreaga panoramă a lacului. Dincolo de fermele cunoscute, se ridica o colină acoperită cu iarbă scurtă și galbenă, călcată de vite. Era lesne să lași cărarea, câmpia fiind deschisă – și aerul era ușor și înmiresmat. Silja văzu vaporul călătorind spre miazăzi și pe cei de la Rantoo întorcându-se la vilă. Domnișoara Laura își agita umbrela roșie, ca o floare uriașă, pe marginea drumului. Ea mergea în fruntea tuturor. Iar vaporul se îndepărta, ca în toate zilele la ceasul acela, dar de astă dată cu ceva patetic în înaintarea lui, încât nu te mai gândeai la fumătorii și la tăietorii de lemne așezați la proră. Silja își întoarse privirea pentru a cerceta împrejurimile, pe urmă se întinse pe spate, la marginea unui luminiș, cu capul răsturnat, astfel încât soarele o bătea drept în obraji.

Pacea din jur îi copleși sufletul. Pe colina smălțată de tufe sărace nu se afla nicio vietate care să-i fi atras atenția bietei fugare. Niciun cuib printre crengi sau în iarba ofilită, niciun ciripit de păsărele destăinuind grija unei mame, nicio floare care să îmbie zborul albastru al vreunui fluture. Doar tufele de anini, întunecate în sus, cenușii spre rădăcină, care nici nu știau de ce existau; tufele astea nu apucau niciodată să înflorească, căci li se rupeau crengile, fie pentru hrana vitelor, fie pentru a acoperi grămezile de bălegar, de îndată ce ajungeau de înălțimea unui om. Acești anini scoteau întruna vlăstari noi din rădăcinile lor.

Câteodată, pe această colină vacile și viteii vin să pască laolaltă cu oile. Dar azi nu mai răsuna niciun clopoțel. Pe povârnișul dinspre apus se găseau niște izvoare, loc prielnic pentru tufele de mesteceni; aici chiar și aninilor apucase să

le crească un trunchi, şi vara frunzişul lor se împodobea cu mătişori care semănau cu un lanţ vechi, rupt, de ceasornic... Aici se odihneau acum vacile, după ce păscuseră iarba grasă şi se adăpaseră din apa gustoasă a izvorului; în ţâţele lor se pritocea laptele parfumat pe care copiii şi femeile îl băteau în putineie, pe la fermele unde trăiau şi se înmulţeau perechile robuste, care şi cum se găsiseră.

Din pricina soarelui care bătea cu putere, fata fu nevoită să se întoarcă pe o parte, ameţită de tot. În aceeaşi clipă însă, un fior o cuprinse – şi, instinctiv, tot trupul i se chirci. Apucându-se de piept cu amândouă braţele, se încovoie, gemând fără voie. Se apropia seara. Unde să se ducă? Şi cu cine? Nu putea să rămână singură după ultima noapte. Unde, unde să se ducă, unde? Nu cunoştea pe nimeni. Şi chiar dacă ar fi cunoscut mulţi oameni, n-ar fi putut să meargă spre ei. Spre nimeni altcineva, în afară de cel care o părăsise.

Dacă cineva ar fi trecut pe acolo şi ar fi zărit-o, cu siguranţă că ar fi tresărit. Dar nu trecu însă nimeni – nici măcar o vacă sau o oaie. Femeia se zbătea, căutând să pună capăt luptei care se dădea în ea până în clipa când durerea se prefăcu în hohote de plâns, care încetul cu încetul se potoliră. Ziua apunea: Silja se ridică în coate, cu pete roşii în obraji, cu pupilele mărite; faţa ei era acum calmă, aproape visătoare. Totul trecuse şi simţea că viaţa ei o ia pe un făgaş nou; acum va trebui să aibă o singură preocupare, să păstreze şi să ferească cu chibzuială această stare, câştigată atât de greu, împotriva unor noi lovituri.

Nimic nu era pierdut şi seara asta ar putea fi chiar mult mai frumoasă decât cea trecută. Când, în sfârşit, Silja se sculă şi o porni spre soare-apune, o cuprinseră nişte friguri puternice şi o uşoară ameţeală. Ea ocoli dealul şi ajunse la izvoare. Se aplecă să bea, şi apa proaspătă şi feruginoasă îi mângâie gura uscată, dar o făcu să tremure. Simţi că ar trebui să se vâre repede în pat. Ce i se va întâmpla? Nu se putea întoarce la Rantoo, era peste putinţă, mai bine s-ar fi culcat aici, la rădăcina copacului. Durerea crescândă însă îi

dădea ghies să umble şi în curând zări acoperişul casei de la Kulmala. Pentru întâia oară îl vedea din acest unghi. În orice caz, acolo avea s-o găsească pe Laini.

Silja coborî spre imaşul din faţa casei, unde se adunau vitele seara. Laini, care se afla în ogradă, o văzu pe Silja trecând întunecată pe lângă ea, fără să-i dea bineţe, intrând de-a dreptul în casă. Fetiţa nu ştia altceva decât să pună întrebări:

– De ce vii de acolo? Unde-ai fost? De ce nu eşti acasă? N-ai văzut-o pe mama?

– Ba da, am văzut-o... Dă-mi ceva de băut... Ai puţin lapte?... Încălzeşte-l... mă simt prost.

Fetiţei îi venea greu să se apuce de treabă. Era atât de ciudat s-o vezi astfel pe Silja, sosind dinspre colină. Cum reîncepu cu întrebările, Silja îi spuse cu o voce obosită:

– Lasă-mă – şi se întinse pe pat, pe acelaşi loc pe care se aşezase seara, între două dansuri.

Tremurând din toate mădularele, încercă să se învelească cu o pătură. Zăcea cu ochii închişi şi, din când în când, printre buzele pe care le acoperea cu palmele, îi scăpa câte un geamăt. Până la urmă, Laini înţelese că degeaba îşi bătea gura. Lăsând-o pe Silja, alergă s-o caute pe maică-sa. Trecând prin Kamraatti, fetiţa îi împărtăşi fermierei ciudatele noutăţi, astfel încât la întoarcere, Sofia o găsi şi pe vecină, care-i spuse cele aflate între timp.

– Parcă aiurează, nu pricep nimic din ce spune. Vorbeşte despre operaţii, pansamente – cică să-i petrecem capătul feşii pe sub pansament, să nu atârne...

– Nu, lasă-l aşa, îl ţin eu, vorbi tocmai atunci Silja, plimbându-şi privirea de la Sofia la Laini şi la fermieră. Nu, nu aiurez; mă ia cu cald şi cu frig, adăugă ea.

– Ce-i de făcut? oftă Sofia. Aşa nu putem s-o ducem nicăieri.

– Lasă-mă aici, te rog, pentru Dumnezeu... Am să-ţi dau tot ce-ţi doreşti... Nu pot să mă întorc acolo... dragă Sofia!

– Ce se mai chinuie, mititica, ar trebui să-l chemăm pe domnul pastor. Dacă moare aşa, rămânem blestemate pe vecie, spuse vecina.

În clipa aceea, intră în mare grabă profesorul.

– Vai, vai, uite ce păţeşti dacă te zbănţui prea mult la dans, spuse el... Lăsaţi-mă să-i ascult respiraţia... Oho, are febră... vorbeşte? Ce spune?

– Vorbeşte fără şir... Vecina zice că ar trebui să chemăm preotul...

– Da, ar fi bine! Şi dacă mai aducem şi cantorul, nu ne-ar rămâne altceva de făcut decât să aşteptăm aşa vreo săptămână, să moară şi să plătim şi înmormântarea, o trânti profesorul, ceva mai repezit poate decât ar fi vrut.

– Ei da, nu oricui poate să nu-i pese de cele sufleteşti, ca dumitale, care te bizui pe cele pământeşti.

– Lăsaţi în pace măcar sufletele altora. Acum trupul suferă şi are să vă ardă focul gheenii dacă nu trimiteţi repede slujnica după doctor. Eu plătesc.

Cu multă iscusinţă, profesorul pregăti compresele şi le puse una câte una pe trupul fetei. Bolnava se agăţă cu ardoare de gâtul bătrânelului, când acesta îi acoperi toracele cu prişniţe. În scurt timp, totul fu gata, acele prinse şi plapuma trasă la loc. Silja se linişti şi aţipi un pic.

Femeile urmăriseră cu sfinţenie toate mişcările acestea, iar fermiera de la Kamraatti, în ciuda tonului arţăgos cu care vorbise, nu se putu stăpâni să nu-i adreseze profesorului câteva vorbe de laudă. Acesta îşi trecu uşor mâna peste fruntea bolnavei şi porunci să fie lăsată în pace. Era bine dispus şi le făcu semn femeilor să se retragă. În tindă, spuse:

– Ascultă-mă cu luare-aminte, Sofia. Nu lăsa niciun fel de cumetre să intre la ea. Cel mai bun leac e liniştea. Pune-i la îndemână apă curată şi lapte gras, să aibă când s-o trezi. Lăsaţi prişniţele cum le-am pus până la sosirea medicului, care va face ce va crede de cuviinţă.

Profesorul plecă cu paşi grăbiţi. Cei care-l cunoşteau îi ghiceau starea sufletească după umblet. Acum, mâna stângă o ţinea în buzunarul hainei, iar pe cea dreaptă în

despică-tura vestei. Ținuta capului era firească. Bătrânul Matti era mulțumit de sine. O bucurie caldă făcea să-i pulseze cu putere sângele. Ajutase o ființă omenească, o fată tânără, bună, frumoasă, părăsită... E într-adevăr bolnavă, dar va scăpa – gândea. Mâinile mele i-au transmis creierului ei ordinul de a sta ferm pe poziție – şi, cugetând acestea, profesorul zâmbea de credința lui.

Sufletul Siljei plutea prin ținuturi străine, pe o nesfârşită mare înghețată şi luminată, plină de scânteieri aurii şi albastre. În depărtări, desluşea portul de plecare – secerişul din ajun şi balul se contopeau într-o singură imagine. Apoi parcă se făcea dimineață şi în răcoarea zorilor cineva o strângea atât de tare, încât în partea dreaptă a pieptului simțea o durere: „Mai încet, iubitule, mă doare." Sofia desluşi aceste cuvinte când trezi bolnava, la sosirea medicului. Acesta aştepta grav – şi Sofia se ruşina pentru tânăra fată. Doctorul părea că nu auzise nimic, şi se apucă s-o examineze pe bolnavă... Din fericire, profesorul veni şi el ca să schimbe compresele. Încăperea semăna cu odaia părintească de la Mikkola, iar profesorul era ca tata – în curând se va zări şi lumina lunii şi se va auzi trosnetul gheții... Dar afară era vară; în fața casei se ridica promontoriul cu pădurea lui de mesteceni; e o seară de vară minunată şi un tânăr necunoscut vâsleşte pe lac... Profesorul simți că Silja îl strânge în brațe, când o culcă la loc pe comprese. Şi el transmise din nou un ordin tainic nervilor şi ungherelor celor mai ascunse ale conştiinței bolnavei, când capul Siljei se odihni pe mâna lui stângă, în timp ce dreapta îi urmărea bătăile inimii.

Chiar de a doua zi, starea Siljei se îndreptă. În zori, era perfect trează. Recunoscând sala de la Kulmala, încercă să se bucure de ceea ce i se oferea. Dar seara şi noaptea, ea trăi pe oceanul auriu-albastru; insulele erau ca aurul, iar fața apei albastră ca mătasea, şi tot aşa şi cerul. Ea se îndepărta – şi acum ajungea într-un loc unde toată lumea îi arăta respect; cei care o însoțeau erau lăsați pe planul al doilea de oamenii care o cinsteau. Ea îl căuta pe regele lor, pe care i-l

arătaseră; se înclină adânc în fața lui și voi să-l privească, dar nu văzu decât un amestec de aur și de albastru, care părea un vârtej de flăcări. Voi să-și scoată pantofii, dar cineva din apropiere îi făcu semn să-și privească picioarele și abia atunci își dădu seama că era desculță. Avea picioare albe, sănătoase, deși pe piciorul drept i se păru că desluşeşte o umflătură, ceea ce o ruşina. Văzând frumusețea picioarelor ei, prinse curaj. Regelui – o coroană incandescentă aurie și albastră – îi zise: „Vezi, sunt așa cum m-ai făcut tu; sunt oare un vlăstar fraged pe o viță? Voi înflori? Prietenul meu e al meu? El ține strâns în mână crenguța, care sunt eu, și sărută floarea care-i în mine, răsuflarea lui îmi dă putere, suflarea lui rămâne în caliciul florii mele..."

Sofia încercă să-i dea Siljei medicamentele prescrise de doctor. Bolnava se trezi.

– Am visat că eram la școala ambulantă – sau poate la catehism... cineva ținea o predică...

Fața Sofiei se posomorî; aceste cuvinte nu prevesteau nimic bun. Ce să facă? Matti nu îngăduia să i se vorbească de cele sufleteşti: „Sufletul tău nu este atât de curat ca al Siljei, nici când cânți în corul bisericii..." Dar Sofia avu o idee: nu i-ar putea face niciun rău să-i citească un psalm. O întrebă pe Silja ce părere are. Bolnava nu răspunse nimic, dar când văzu cartea în mâna Sofiei, țipă: „Nu-mi citi cum a fost dărâmat Ierusalimul – e îngrozitor!" – „Nu asta am vrut să-ți citesc, prostuțo!" Silja închise ochii și fața ei păru chinuită; Sofia renunță pe loc la lectură și nu mai vorbi despre asta. Dar în delirul care urmă, Silja văzu un albastru-cenuşiu din care îi vorbi tatălui ei, cu un surâs încurcat și puțin mustrător. Pe urmă el, văzând privirea fiicei sale, se întoarse și o lăsă să plece spre locurile pe unde ea se plimba de obicei.

Într-o seară – Silja își priveşte mâinile diafane și-și aduce aminte că cineva îi spusese că are un nume frumos –, așadar într-o seară, după ce-și luase doctoriile, Silja avu o clipă de liniște. Auzul i se făcuse mai fin și o auzi pe Sofia vorbind afară, în timp ce trebăluia. Frazele sunt scurte și precise;

o învăța pe fiică-sa... Silja desluși și zgomotul căruțelor pe drum și urechea ei desluși că transportau cereale; e ușor să recunoști asta după uruitul înăbușit și în același timp asurzitor al roților... Pendula merge. Este o pendulă frumoasă, modernă, cu bumbi de metal lustruiți și care bate cu o încetineală enervantă... E ziua hotărâtă să plece... De fapt, când a pornit ea la drum înainte de moartea tatii? Da, atunci plecase. Dar urmase calea cea bună? Iată că acum se află aici și nu seamănă cu nimeni din cei care plecaseră ca ea – nici cu Sofia care-și vede de gospodăria ei, nici cu țăranul care își cară grâul...

Totul i se pare o greșeală, o înfrângere. Privește pereții odăii și lucrurile rămase încă de pe vremea bunicului Sofiei... Aici s-a născut mama profesorului. Silja îl auzise spunând asta... Voi avea cândva o odaie a mea? Am un soț, sunt soția lui... Dar unde-i el? Nu e cel care a plecat. Era mare și puternic, dar omul care a plecat arăta slab și palid.

Un val uriaș de melancolie o cuprinse; nu știa spre ce îi năzuia toată ființa, dar ceva în ea căuta cu durere să se împlinească. Este înfiorător să nu poți nimici plecarea asta. Dacă ar putea s-o facă, n-ar mai fi nici durere, nici chin; pur și simplu ar exista și totul s-ar împlini.

În seara aceleiași zile, Sofia se duse la Rantoo și-i aduse la cunoștință vărului ei că nu mai îndrăznea să se îngrijească de Silja, care din nou fusese foarte neliniștită și că astfel nu avea să mai poată rezista mult timp.

– Stai puțin, spuse profesorul. Când s-a îmbolnăvit? în ziua cutare... deci a trecut de-atunci o săptămână. O voi îngriji eu. Întoarce-te și dă-i doctoria...

În sfârșit, Silja vizită pentru ultima oară acele tărâmuri de aur și albastre ca cerul verii. Voia să ajungă la rege, care nu era decât un punct strălucitor în această lume minunată. Printre atâtea scânteieri, întrezărise puțin roșu, ca un strop de sânge închegat. Și iarăși picioarele i se făcură albe și curate ca ale unui prunc scos din albie... Înainta spre rege... Dar nu mai era niciun rege. Flacăra se stinsese și un murmur încântător îi ajunse la urechi, pe când brațele nevăzute o

strângeau: „Iată-mă din nou! Ăsta e sufletul meu; întoarce-te pe pământ şi aşteaptă-l până în ziua revederii." Pe urmă, totul îngheţă, risipindu-se în zări limpezi. Jocul se terminase; altă zi începea...

Era o dimineaţă calmă şi radioasă de august. Deschizând ochii, Silja recunoscu odaia. Dar crăpăturile pereţilor îi trimiteau parcă un salut dintr-o lume îndepărtată. Lângă patul ei, stătea o femeie încă tânără, îmbrăcată în albastru, cu o bonetă albă pe cap. Silja înţelese încetul cu încetul că această femeie se află acolo din pricina ei şi pentru ea; trezirea bolnavei o bucurase nespus, dar n-o arăta; doar zâmbetul cald de pe chip o trăda. Îi vorbi Siljei ca unui copil:

– Să ne odihnim puţin şi să ne bucurăm. Curând, soarele va străluci pe cer şi o nouă zi se va naşte.

Trezită pe jumătate, cugetul Siljei mai rătăcea încă pe meleagurile de unde abia se întorsese. Uitase de boală; pentru ea, boala era ca o întâmplare în care fusese amestecată cu sila în vara din urmă, deşi toată viaţa ei de până acum o împinsese către starea în care se afla. Închizând ochii, mai văzu aurul strălucitor care-i aminti de naosul bisericii, de rama groasă a tabloului din altar, de numele psalmilor de pe plăcuţa ovală de lângă poarta sacristiei. Toate acestea păreau vii în timp ce orga cânta. Înaintea acestei imagini, care nu semăna defel cu biserica în care-şi făcuse prima comuniune, Silja căzu pe gânduri. Acum înainta de-a lungul unui culoar lung, cu tatăl şi cu o femeie tăcută care era maică-sa. Pierduse un frate şi o soră, care fuseseră înmormântaţi în dangătul clopotelor; dar Silja nu-şi mai amintea decât de umbletul prin biserică... În vara din urmă fusese şi ea la biserica din parohia lor...

Era o zi liniştită. Soarele strălucea, iar văzduhul era atât de limpede, încât şi cel mai uşor zgomot se auzea. Noaptea dăduse un îngheţ uşor, stăvilind bâzâitul gângăniilor de vară, al miilor de vieţuitoare minuscule care, luate în parte, nici nu pot fi zărite, dar care împreună fac o gălăgie asurzitoare. Silja deslusi bătaia ritmată a îmblăcielor şi o

întrebă ceva pe Sofia în legătură cu ce auzea. Sofia îi spuse pe îndelete tot ce ştia, iar vorbele ei parcă o mângâiau şi o îmbărbătau pe convalescentă, făcând-o să găsească iarăşi un gust vieţii. Era o fericire că Silja se întrema fiindcă trebuia să rămână acolo, nemaiavând încotro să plece.

Ceva mai târziu sosi şi profesorul, de care Silja şi uitase. Bătrânul nu se apropie de pat; se aşeză departe de fată, în fotoliu. Vorbea de-a dreptul, fără ocol. Cu o voce calmă şi simplă, spuse:

– Era cât pe-aci să te duci pe lumea cealaltă, sărmana mea copilă. Stai liniştită în pat şi caută să te întremezi.

Apoi se făcu din nou linişte. O clipă, Silja rămase singură. În ogradă găinile cotcodăceau; uneori se auzea şi cucurigul cocoşului. Un muncitor asudat intrase întrebând de Sofia. Zărind-o pe Silja, îi zâmbi cu bunătate. Fata îşi aminti că omul acesta fusese unul dintre cei mai veseli dansatori la ultimul bal... Dar cugetul ei ostenit ocoli instinctiv această amintire, refugiindu-se spre minunatele tărâmuri de vis, care acum, când se însănătoşea, păleau cu încetul.

Silja râvnea la singurătate: să nu mai vadă pe nimeni, nimic din cele ce o înconjurau. Cât fusese bolnavă, o parte a trecutului i se mistuise în foc, iar viaţa nouă se aşeza pe o temelie şubredă, scăpată din flăcări. Un dor de ducă o cuprindea – să plece, să înceapă o viaţă nouă.

Ea urmă cu sârguinţă poveţele diaconesei, aşteptându-şi ceasul, fără să ştie încotro va porni. În ochii ei flutura un zâmbet liniştit – şi nimeni nu ştia că acel zâmbet era al tatălui său. Faţa, ochii, părul, toată fiinţa Siljei trădau acum o sprinteneală şi o graţie aparte, cărora uşoara roşeaţă a obrajilor le dădea un farmec în plus. Dacă n-ar fi fost sigură însănătoşirea ei, aceasta ar fi fost foarte neliniştitoare; Sofia se arătă chiar puţin îngrijorată.

În sfârşit, sosi şi ziua când Silja se dădu jos din pat şi privi pe fereastră peisajul ştiut, câmpul de secară secerat, snopii strânşi, înşiraţi la rând. Fereastra cealaltă dădea în curte şi Silja văzu faţada şi intrarea cărăruii care ducea la...

da, acolo. Era încă slăbită şi, privind tăriile albastre, simţea cum o învăluie ameţeala.

Veniră şi zile înnourate. Într-o zi, profesorul apăru, sprinten, zorit, şi le vesti că a doua zi trebuia să se înapoieze la Helsinki. O rugă pe Sofia să aibă grijă de vilă ca şi mai înainte, şi să ţină la ea cheile, pentru orice eventualitate.

– Ce-ar putea să se întâmple? întrebă Sofia...

– A, nu, nimic, oftă profesorul. În orice caz, văd că bolnava noastră s-a întremat binişor. Bătrânul se sculă şi-şi luă rămas-bun de la Silja: La revedere, Silja, rămâi cu bine! Trecerea ta pe la noi ne-a lăsat a amintire frumoasă. O vom păstra în inima noastră. Te-aş lua cu mine, dar nu pot. Rămâi la Sofia până ai să te înzdrăveneşti de tot. Aici vei avea tot ce-ţi trebuie. Pe urmă, caută-ţi un loc la o fermă liniştită, undeva unde să respiri aer curat. La revedere, copilă dragă!

Profesorul se întoarse acasă însoţit de Sofia, care după aceea avu răgazul să-i împărtăşească Siljei spusele lui. Cât fusese bolnavă, bătrânul se îngrijise de toate cheltuielile trebuitoare.

Pe înserat, întorcându-se, Sofia îi aduse Siljei simbria neştirbită. Ea îi spuse că profesorul uitase să i-o înmâneze când venise să-şi ia rămas-bun. Dar Silja înţelese că bătrânul făcuse asta ca să evite orice împotrivire. Sau poate că recunoştinţa bolnavei l-ar fi mişcat prea mult...

– Un tată ar fi fost mai puţin mâhnit pentru fiică-sa decât a fost vărul meu cât ai zăcut bolnavă. Dar Matti e un mare năzdrăvan; bătrân cum e, tot îi mai clocoteşte sângele în vene, nimeni nu ştie ce zace în el.

Toamna se făcea din ce în ce mai rece şi într-o bună dimineaţă căzu şi promoroaca. Oamenii se îndestulau din belşugul verii; hrana lor era bună şi vârtoasă. Pâinea, laptele, untul, carnea şi peştele, toate erau proaspete. Puterea soarelui de vară se mai păstra încă în fâneţuri, iar pâinea oamenilor mirosea aromitor a recoltă nouă de secară. Fiecare se simţea în putere; perechile care se găsiseră din

vară făceau proiecte de căsătorie. Pământul îşi recăpăta forţele, înghiţind bălegarul, sorbind aerul jilav, spre a face să încolţească în primăvară cei dintâi vlăstari.

Silja avu noroc. În cele din urmă îşi găsise o slujbă, după cum o povăţuise profesorul. În celălalt capăt al parohiei se afla mica fermă Kierikka. O cumătră îi înlesni să-şi găsească acolo de lucru. După întoarcerea vitelor de la păşunile îndepărtate, fata ar fi urmat să se apuce de treburile gospodăriei.

În dimineaţa plecării, Silja se dusese cu Sofia la Rantoo, ca să-şi ia lucrurile. Casa era pustie şi rece. Cele două fete străbătură toate încăperile, cercetând şi cotloanele dimprejurul casei. Sofia sporovăia tot timpul. Silja nu răspundea decât cu o privire sau un gest, parcă ar fi umblat printr-o biserică pustie şi tăcută. Acum îşi luă într-adevăr rămas-bun de la vara care se dusese; aici aflase o parte din singurătatea la care râvnise în taină de când se însănătoşise şi când încerca să-şi adune la un loc amintirile.

În odaia ei, totul rămăsese ca în ziua plecării. Cât timp trecuse de atunci? O lună. Răcoarea o ajută să-şi reamintească zilele şi săptămânile. Silja se gândi la lunile care trecuseră, la acea seară îndepărtată de la începutul verii, când sosise la profesorul cel singuratic, care şi el stătea adâncit în gânduri, noaptea, vorbindu-i cu vocea scăzută. I se păruse că profesorul abia părăsise vila.

O ramură de scoruş rămăsese prinsă de canatul uşii; tulpina jupuită se îngălbenise, iar florile se veştejiseră; Silja aruncă pe furiş ramura într-un coş, să n-o vadă Sofia. De pe raftul de cărţi, ea luă psaltirea şi Biblia. Ştia ce pitise acolo, dar nu avu curaj să deschidă cartea. O va deschide când va rămâne singură şi în jur se va lăsa liniştea. Unde va dormi? Altă slujnică n-au – şi dacă nu va putea aprinde noaptea opaiţul, va avea lumina lunii care în curând va fi plină. Acum trebuia să plece.

Sofia o auzi tuşind pe Silja şi se grăbi să plece, spunându-şi că nu era înţelept să zăbovească mai mult în casa aceea rece.

– Trebuie să mă apuc de treabă chiar din seara asta, spuse Silja.

Sofia se apropie de pragul uşii:

– Silja, vorbi ea, tu te-ai simţit mai bine aici astă-vară şi-ţi vine mai greu să pleci.

– Să nădăjduim că va fi bine şi la Kierikka, răspunse Silja, cu un glas forţat.

– Nu va fi ca aici. Dar Dumnezeu poate că se va îndura şi ne va mai da încă o vară, şi atunci ai să te întorci, adăugă Sofia.

Fata stătea nemişcată lângă fereastră, aşteptând parcă ceva. Sofia simţi nevoia să pună mâna pe umărul Siljei. Aceasta se întoarse brusc şi o strânse în braţe, hohotind de plâns. Văduva pricepu şi tăcu; o lăsă să facă ce voia. Apoi îi spuse mângâindu-i braţul:

– Fii liniştită, dragă Silja, fiecare om în lumea asta îşi duce povara; tu n-ai să fii niciodată singură, chiar dacă la început te vei simţi singură... Ai chiar noroc că rămâi singură; multe femei au avut mai puţin noroc decât tine...

– De unde ştii ce s-a... ultimul cuvânt se pierdu în cutele de pe bluza Sofiei: Silja părea un copil agăţat de pieptul mamei.

– Prea greu nu-i... şi de altminteri eşti la vârsta la care ar trebui să ştii şi tu aceste lucruri, adăugă Sofia cu o voce gravă.

– Vai! nici nu-mi trecuse prin minte, spuse Silja suspinând. Dar viaţa...

– Ar trebui să te gândeşti la asta micuţa mea, adăugă Sofia. Tu nu prea cunoşti lumea. Ai fi cunoscut-o mai lesne, dacă ai fi purtat pe braţe ceea ce eu şi multe alte femei am adus pe lume. Viaţa ta se va netezi de la sine. Eşti tânără, frumoasă şi bună şi ai să te măriţi cu siguranţă când ai să te pui iar pe picioare.

Silja încerca să-i împărtăşească Sofiei toată recunoştinţa pe care i-o purta acum, când nimeni...

– E uşor să fii bun cu cei buni, răspunse Sofia.

În ogradă se auzi un uruit de roţi. În timp ce Silja plângea la picioarele prietenei ei, pe scara bucătăriei se auzi un zgomot de paşi. Clipa duioasă a despărţirii trebuia scurtată.

Sofia ieşi şi-l zări pe stăpânul fermei. Silja văzu un bărbat de vârstă mijlocie, dând mâna cu Sofia. El îi spuse că cei de la Kulmala îl anunţaseră că slujnica cea nouă sosise, aşa că, urcându-se în trăsură, se grăbise să vină acasă.

– Iat-o pe Silja Salmelus, spuse Sofia. Ţăranul nu se mişcă din loc. Părea cufundat în gânduri... Să fie oare fata lui Kustaa, cel care a trebuit să-şi vândă ferma?... Ia să vedem... da, lui Roimala?

O atmosferă grea, posomorâtă puse stăpânire pe toată încăperea, odată cu intrarea acestui ţăran care purta cizme. Kierikka era singurul bărbat sub acel acoperiş. Siljei i se păru că săvârşeşte o trădare faţă de profesor; un aer vulgar se amestecă în aerul proaspăt al încăperii. Casa nu mai arăta ca o biserică pustie, tăcută. Curând însă ieşiră: n-aveau nimic cu ce să-l ospeţească. Sofia propuse să se întoarcă la ea ca să bea o cafea împreună. Dar Kierikka spuse că era grăbit: slujnica să-şi încarce lucrurile şi s-o pornească la drum. Aşa şi făcură. Silja nu mai avea niciun chef să revadă Kulmala.

Kierikka avea un mers greoi şi încet; se vedea că nu era obişnuit să muncească. Orice mişcare ar fi făcut, capul şi-l ţinea ţeapăn, iar la cel mai mic efort răsufla din greu. Avea un nas coroiat, cu o cicatrice ca o umflătură. Sofia îi spuse Siljei că, pe vremuri, neamul lui Kierikka sfida lumea, plin de trufie, dar că ferma decăzuse odată cu venirea noului stăpân şi gospodăria se părăginise.

Kierikka se pricepea mult mai bine să ţină hamurile decât să încarce bagajele Siljei. Hăţurile însă erau din cânepă, iar trăsura avea câteva spărturi; totuşi, Kierikka mâna ca un gospodar avut. Cât ţinu călătoria, îi aruncă tinerei slujnice, care şedea în stânga lui, priviri pătrunzătoare pline de curiozitate.

– Taică-tău ţi-a lăsat ceva sau a pierdut totul?

– Nu l-am întrebat pe profesor. El a orânduit treburile astea cu tutorele meu...

– Drace, ai drept casier un profesor, ei da, e ceva! Şi e încă verde, măcar că-i bătrân.

– Da, aşa-i.

– L-ai încercat?

Din fericire, Silja nu pricepu ce ascundeau vorbele şi privirea batjocoritoare ale lui Kierikka. Pentru dânsa, el era un ţăran ca toţi ceilalţi.

Ajunseră la marginea satului. Pe alocuri, făgaşurile erau atât de adânci, încât osia atingea pământul. De lângă hambar, o gaiţă cu pene sclipitoare îşi luă zborul zburătăcită de pietrele unui ştrengar.

– Azi-dimineaţă o fi fost pe-aici vreo tăiere, de-aia s-au adunat gaiţele, îi explică Kierikka.

În faţa unei cocioabe stătea un unchiaş bătrân, care, după ce răspunse la salut, zise făcându-le cu ochiul:

– Ia te uită la Kierikka, tot mai plimbă fetiţa – lupu-şi schimbă părul, da' năravu' ba.

– De ce nu-i laşi pe alţii să facă ce faci şi dumneata? răspunse pe loc Kierikka şi adăugă întorcându-se spre fată: E un crai bătrân, stă aici singurel cu vaca lui, şi domnul pastor n-are ce să-i facă. Umple casele de copii – şi comuna trebuie să-i hrănească.

Drumul străbătea o pădure rară, cu luminişuri. Câmpii sărace se întindeau în preajmă, pline de gropi astupate. Casele erau cenuşii, părăsite, iar în loc de geamuri aveau scânduri bătute pe dinafară. Cu vreo patruzeci de ani în urmă, încercaseră să construiască şi un salon, dar nu terminaseră decât sala mare. Ferestrele erau acoperite de cârpe şi de leţuri. În viaţa ei Silja nu mai văzuse atâta părăginire. Ea trăise numai în ţinuturi înfloritoare. Căsuţa în care copilărise fusese mult mai îngrijită decât dărăpănăturile din acest tărâm pustiu, la capătul unui drum noroios şi plin de hârtoape. Zi de mutare ca atâtea altele din viaţa ei... Dar acest drum nu semăna câtuşi de puţin cu cel pe care îl străbătuse pe lac, în luna lui mai, spre a împlini voia sorţii.

Oare aici se afla ferma lui Kierikka? Nu, totuşi nu; ţăranul o luase printr-o scurtătură peste ţarini – şoseaua făcea un mare ocol. Peste puţin, ajunseră pe un drum

nisipos, de-a lungul căruia pietrele de kilometraj îşi ridicau capetele. Două fire de telegraf însoţeau drumul. Uneori se vedeau şi pe-aici case părăginite, dar drumul era bine întreţinut. Iar casele acestea se puteau bucura de alaiul pietrelor de kilometraj şi de zbârnâitul firelor de telegraf.

Pădurea se rărise de tot, dar casele erau din ce în ce mai dese şi mai frumos clădite. Nu se mai vedeau nici scânduri, nici zdrenţe, decât ici-colo la fereastra vreunei băi de aburi. Peste puţin, apăru o clădire mare, înconjurată de o livadă. Stăpânul lăsă hăţurile. Silja crezu că sosiseră. Dar era doar casa vecină. Mai încolo, la marginea drumului, pe stânga, Silja văzu un hambar brăzdat de crăpături şi cu una din bârnele temeliei surpată. Deasupra porţii, pe o lespede lunguiaţă, se afla o inscripţie cu litere gotice: Kalle Kierikka. Pe urmă, un grajd tot din piatră, în stare destul de bună.

Din mândrie, stăpânul intră în ogradă pe poarta cea mare, deşi ar fi putut trece şi pe lângă grajd. Pe un arc de fier sprijinit de stâlpi de piatră stătea scris cuvântul: KIERIKKA. În celălalt capăt al ogrăzii, se ridica o căsuţă cu perdele albe la ferestre – şi care iarna nu era încălzită. Corpul de locuinţe şi clădirea fuseseră zugrăvite în culori felurite, dar timpul le spălăcise, aducându-le la aceeaşi culoare. Toată curtea era murdară.

Noul stăpân al Siljei era fratele lui Kalle, al cărui nume fusese întipărit pe bârna de sus a hambarului, şi care, deşi burlac, ştiuse să păstreze şi chiar să sporească averea gospodăriei. Stăpânul de acum, pe care-l chema Hermanni, nu binevoise să dreagă ceea ce se dărăpănase după moartea fratelui său.

Silja intră în sală. Pe vremuri, pereţii fuseseră tencuiţi cu humă, dar în multe locuri tencuiala căzuse – poate din pricină că temelia se şubrezise. Paturile, care dăinuiau încă de pe vremea lui Kalle, erau întrebuinţate şi drept bănci; ziua le acopereau cu o scândură pe care te puteai aşeza. Unul din ele se găsea chiar lângă uşă şi celălalt după cuptor,

pe lângă intrarea în bucătărie. Silja înțelese că ea avea să doarmă pe acesta din urmă.

Fermiera era mult mai gălăgioasă și mai vioaie decât bărbatul ei. Afară se întunecase. Lampa ardea în bucătărie când stăpânul intră cu noua slujnică. Prin ușa deschisă, Silja o văzu pe fermieră trebăluind, cu ghete vechi în picioare și cu rochia suflecată. Pesemne că femeia rânise singură grajdul, ceea ce s-ar fi cuvenit să facă bărbatu-său – încât, văzându-l, începu să-l mustruluiască.

– Toate la timpul lor, încercă el să se apere. Dar nevastă-sa și intrase în vorbă cu slujnica.

– Pentru întâia oară ne vine o slujnică de la o casă așa de aleasă ca a unui profesor. Ai să te descurci la noi, care suntem niște țărani de la coada vacii? Măcar știi pe unde fată vacile?

– Am lucrat cinci ani la vaci, răspunse Silja.

– Ai, atunci te-i fi pricepând și tu la ceva, mai spuse stăpâna cu același glas. Era glasul ei de toate zilele. Cum Silja văzuse până acum multe fermiere, nu era deloc mirată; de fapt, știa chiar că arată foarte plăpândă. Și stăpâna habar n-avea prin câte trecuse ea în vara asta; toată viața ei până atunci nu trăgea în balanță cât ultima vară.

În curând sosi un argat slăbănog, care-și scoase cizmele lângă ușă, le așeză în fața sobei, căută ceva prin dulapul său și își aprinse pipa, fără să scoată o vorbă. Silja află de la fermieră că-l chema Aapo și că era de doi ani la Kierikka.

Silja făcu cunoștință și cu vacile. Avu timp să și mulgă două sau trei. Cât stătuse și se întremase după boală, o ajutase câteodată pe Sofia la muls, încât nu-și pierduse deprinderea.

Seara, cu toate că răsărise luna, a cărei lumină o așteptase încă din timpul zilei, era atât de obosită, că adormi pe loc. Când luna ajunse la punctul de unde putea să vadă patul Siljei prin fereastra apropiată, razele ei luminau din profil părul și fața unei fete, nasul fin arcuit, gura, bărbia, obrazul palid... La ceasul acesta, singurul spectator care o cunoscuse

pe tânăra fată de-a lungul întregii sale vieți era luna. Ea o privise dormind în străvechea casă Salmelus, când fata avea încă frăgezimea copilăriei. O privise și mai târziu, peste zăpezile înghețate, când se zbătea în ghearele morții și doar îngrijirea devotată a tatălui ei o salvase. Într-o noapte luminoasă de vară, o urmărise pe cărări noi și n-o dojenise câtuși de puțin, când ea și prietenul ei o priveau, într-o clipă de tăcere fericită. Odată, mai demult, luna se ascunsese pe după tufișuri, ca și când s-ar fi întors din calea ei, gata să plece. Pe urmă pierise fără s-o mai revadă pe Silja multe nopți de-a rândul; într-o seară, subțiată, o văzu din nou; vru să știe ce mai era cu fata lui Kustaa; o întovărăși pe convalescentă și văzu un bătrânel apropiindu-se de patul bolnavei. Acum era plină, așa cum sperase Silja că va fi când își va găsi singurătatea mult dorită. Dar biata micuță era ostenită; dormea și luna o putea privi în voie, atâta timp cât drumul ei trecea prin dreptul patului fetei. Pe urmă, toată noaptea, își lăsă razele să-i țină tovărășie fetei, prin aerul odăii. Ea îl cunoscuse pe Kustaa tânăr și chiar pe Hilma, pe vremea când era încă tânără și frumoasă, la Plihtari. Dacă luna ar fi putut respira, ar fi oftat din străfunduri, privind fata adormită și amintindu-și de trecutul ei. Dar, în fond, luna plină n-are sentimente gingașe; ea se mărginește să le transmită oamenilor adormiți sau treji lumina pe care i-o trimite soarele. Până în clipa când soarele se întoarce și-și revarsă de-a dreptul lumina, cu mai multă tărie decât oricare fenomen natural de pe pământ.

Silja dormea atât de adânc, încât nici n-auzi gălăgia de pe drum, deși patul în care se afla era lipsit de peretele ce dădea spre uliță. Niște săteni, aflând că sosise o nouă slujnică, voiau s-o încredințeze de interesul ce i-l purtau, făcându-i o serenadă. Dar nu erau poeme pastorale; vorbeau de proletari și de sânge vărsat „dacă va trebui". Stăpânul care nu adormise încă îi spuse consoartei sale că la venire se întâlnise cu doi indivizi cu banderole roșii la braț, care mergeau în pas soldățesc și care nu-l salutaseră.

– Ăia or fi zbierând...

– Ba nu, sunt Kalle şi Vihtori, îi recunosc – or fi mirosit muierea, răspunse ea şi, întorcându-se pe partea cealaltă, ațipi numaidecât. După ce se încredință că cei doi argați ai săi dormeau, stăpânul se apropie de fereastră şi privi drumul luminat de lună. Cei doi flăcăi pe care îi numise nevastă-sa, se îndepărtau încetişor, dar cântecul lor răscoli în chip neplăcut cugetul țăranului-proprietar. Întorcându-se, îşi privi argații adormiți, pe urmă intră în casă. Înainte de a se întinde iarăşi în pat, îl cuprinse teama şi nesiguranța. „Calicii ăştia sunt aşa de mulți, că am fi pierduți dacă treburile ar începea pe mâna lor. Nu s-ar sfii să ne ia bunurile", îşi spuse, oftând.

Dar Silja nu auzise cântecul şi a doua zi nu înțelese nimic din vorbele deşucheate ale stăpâne-sii. Soarele împrăştia pe pământ lumina pe care în timpul nopții o reflectase luna. Silja trebăluise prin gospodărie, apoi mâncase şi se obişnuise cu hrana de pe aici. Totul era altfel decât la profesor, dar înțelese că poți să mănânci cât vrei. Oamenii mâncau în bucătărie, vitele în grajd, şi se vorbea în acelaşi timp despre hrana oamenilor şi cea a vitelor; doar erau rodul aceluiaşi pământ.

Se iscă o mică ceartă în legătură cu îmbrăcămintea Siljei.

– Niciuna dintre slujnicele noastre nu a avut atâtea găteli, spuse pe neaşteptate stăpâna. Dar până la urmă nu se putu împiedica să admire rochiile şi lenjeria frumoasă a Siljei, în măsura în care era în stare să admire ceva. Lucrurile Siljei fură aşezate în hambarul stăpânilor. Fermiera se învoise după ce stătuse puțin pe gânduri. Foarte curând, Silja văzu urmările: deşi fermiera era ceva mai plină decât Silja, se dovedi că cea mai mare parte a rochiilor ei i se potriveau de minune...

Câteodată, în decursul acestei prime luni petrecute la Kierikka, Silja stătea trează în patul ei, aşa cum îşi dorise în seara sosirii. Seara era întunecoasă, dar după ce privise întunericul timp de o oră, stând nemişcată pe spate, zări la marginea orizontului îndepărtat o licărire roşie şi curând

apăru luna, rotundă şi galbenă. Ca şi când ar fi ghicit gândurile fetei, părea puţin încurcată, şi-şi întoarse obrazul spre dreapta. Privea dintr-o parte... ei da, ştiu, dar nu pot să te ajut...

Lumina era destul de slabă, cu toate că luna era rotundă, încât Silja nu fu deloc atrasă să se scoale pentru a privi pe geam. Nici la lună nu se mai uită. Cu capul lăsat pe spate, stătea nemişcată în aceeaşi poziţie şi în aceeaşi stare de spirit ca pe colina de la Kulmala în seara în care un tânăr plecase şi când ea se îmbolnăvise. Zăcea strângând la piept ce găsise în lumea umbrelor, printre aur şi albastru, sub tufişul în flăcări şi care-i spusese vorbe de care nu-şi mai putea aminti.

Apoi, în nesfârşita lume de zi cu zi, veni şi luna noiembrie. Erau zile liniştite, cu ceaţă. Coţofenele se strângeau pe acoperişuri, pândind rămăşiţele de la ospeţe; graurele, văr sfios al coţofenei, dădea târcoale hambarului, ţipând şi fălindu-se cu aripile lui pestriţe. Muncile câmpului aproape că încetaseră; un grăjdar mâna o căruţă cu fân; un ţăran se ducea la hambarul său. Argăţimea se bucura de învoirea tradiţională a celor şapte zile de odihnă... Totul se petrecea potrivit obiceiurilor de veacuri.

Totuşi, mai erau şi noutăţi. La Kierikka aceste noutăţi nu prea se băgau de seamă, ferma fiind izolată. Norodul începuse a se mişca, la fel ca în primăvară. Se întocmiseră gărzi, se făceau exerciţii. Un vecin de-al lui Kierikka intrase într-unul din aceste corpuri de voluntari; venise din altă comună, şi era mult mai energic decât cei din jurul său. Hermanni Kierikka n-avea niciun chef să se ducă la instrucţie; el se mărginea să spună fraze goale, în miezul cărora se găsea totuşi o bună parte de gândire ţărănească, o uşoară râcă împotriva muncitorilor în general şi mai cu seamă împotriva celor care participau la adunări, dar şi lucruri arhicunoscute ca: „În ţara noastră, agricultura poate să se ia la întrecere cu industria." La aceste vorbe, vecinii aşezaţi pe băncile dinaintea casei n-aveau nimic de adăugat.

Într-o zi, în sat, garda roşie o dezarmase pe cea a ţăranilor, spunându-le că erau nişte „măcelari"; fuseseră arestaţi şi membrii grupării ţărăneşti şi puşi să jure că nu se vor împotrivi niciodată revendicărilor muncitoreşti. Palizi şi zdrobiţi, ţăranii bogaţi semnaseră cu mâini tremurânde această făgăduială şi se înapoiaseră pe la casele lor.

În toată parohia se confiscaseră armele ţăranilor; Kierikka fusese constrâns să dea puşca lui veche cu vergea, care nu mai fusese încărcată de cel puţin douăzeci de ani; cartuşiera i-o rătăciseră de mult copiii, iar puşcoacea nu mai era bună de nimic; totuşi o luaseră, iar Kierikka spusese, desprinzând-o din cui:

– Să nu uitaţi să mi-o aduceţi îndărăt – ţineţi minte ce v-am rugat.

– Bineînţeles, bineînţeles, de îndată ce poporul se va potoli, încuviinţă un croitor căruia îi plăcea cartea şi care în tinereţea lui tălmăcise evanghelia pe la adunările religioase. Acum era atât de plin de idei noi, încât mereu bâţâia din cap.

Un vas încărcat cu soldaţi ruşi sosise în parohia vecină, unde fuseseră asasinaţi un ţăran de vază şi un comis-voiajor. Kierikka nu credea în poveştile ruşilor:

– Soldaţii ruşi nu se urnesc din loc pentru un fleac ca ăsta, spuse el cu toată convingerea.

– Şi totuşi, au sosit cum mă vezi şi cum te văd, răspunse un arendaş care trecuse pe la ei să mai schimbe o vorbă.

Celor de la Kierikka nu le plăcea să citească; la ei nu sosea decât un mic ziar comunal, care-şi păstra cu mare grijă neutralitatea. Nu citeau decât anunţurile, apoi şedeau la taifas. La aceste discuţii, zilerii – oameni nestatornici, umblând din loc în loc – vădeau o mare superioritate. Aşa se explică de ce gospodarii din partea locului îşi păstraseră foarte mult timp pacea lor interioară şi exterioară, în ciuda răsturnărilor epocale.

Pe la sfârşitul lui ianuarie 1918, când izbucnise războiul civil, Kierikka n-avusese deloc de suferit de pe urma rechiziţiilor şi a hărţuielilor. Bineînţeles, fusese nevoit să

facă un pic de cărăuşie fără plată; dar fiindcă avea cai mai slăbănogi, iar iapa îi stătea să fete, îi lăsaseră în pace. În schimb, gospodăria lui trebuise să contribuie şi ea prin cotele de cereale şi de merinde.

La începutul războiului, s-au petrecut unele întâmplări care, dacă ar fi ajuns la cunoştinţa roşiilor, ar fi avut urmări neplăcute pentru fermă. Comuniştii răsculaţi puseseră santinele până şi în locurile cele mai neaşteptate. La început, era foarte uşor să te strecori pe sub nasul lor – aşa cum şedeau dârdâind de frig, cu şepcile înfundate peste ochi, trăgând dintr-un chiştoc, al cărui muc aprins se vedea de departe. Mulţi dintre aceştia, intrând în garda roşie, erau sleiţi de puteri din pricina marilor lipsuri îndurate – încât, dând dintr-odată de mâncare grasă şi vârtoasă, toată vioiciunea lor se ducea. Dar într-o seară, la Kierikka sosiseră doi tineri care nu erau din regiune. Pretindeau că sunt de la Tampere şi că vor să ajungă pe front; însă nu prea le puteai da crezare, căci cu siguranţă că nu erau muncitori. Se căzneau să fie grosolani, dar nu-şi ţineau ţigările ca argaţii şi aveau mâini fine. Explicaţiile lor erau încurcate: unul dintre ei spunea că li se recomandase această fermă; stăpâna însă le-o trânti că nimeni n-avea acest drept şi făcu cu ochiul către bărbatul ei.

– Dacă vă duceţi pe front, Statul Major nu-i departe; acuşi vin după lapte, veţi putea pleca împreună cu ei.

De faţă mai erau Kierikka, un vecin şi Silja. Cel mai tânăr dintre cei doi străini o privea pe Silja cu atâta înflăcărare, încât toţi băgară de seamă.

– Suntem cam grăbiţi, zise el. Oare fata asta n-ar putea să ne arate drumul?

– Ba da, răspunse pe neaşteptate fermiera, dar să n-o luaţi cu voi de tot.

Ieşind pe uşă, mai spuseră un „la revedere" şi plecară.

– Că-mi arde mie să vă mai văd, spuse fermiera, când se închise poarta.

Întâmplarea avu urmări neplăcute la Kierikka, chiar în acele zile şi mai târziu, după trei luni, când albii ocupaseră

ținutul; unul dintre vizitatori era atunci comandant de companie, și își aminti de primirea țâfnoasă pe care le-o făcuse fermiera. Și cum se răspândise zvonul că Kierikka, din propria lui inițiativă, ar fi dăruit un porc mare gărzii roșii pentru că îi cruțase ferma, era cât pe-aci să-l aresteze împreună cu răsculații; scăpase însă numai cu o amendă.

În seara aceea, Silja își luă șuba și-și puse broboada de lână, ca să-i însoțească pe cei doi necunoscuți, ale căror priviri îi îndrumau parcă pașii. Ieșind din curte, cel mai tânăr, luând-o de braț pe Silja, îi șopti:

– Ascultă, ești bună și frumoasă... cu siguranță că nu ești comunistă.

Pe Silja o amuzaseră ardoarea și gestul tânărului, căruia îi răspunse râzând:

– La fermă nu mai sunt roșii de când purcelul a fost dus la Statul Major...

– Ei bine, atunci află că viața noastră e în mâinile tale, ajută-ne să trecem frontul spre Kuuskoski... cu siguranță că la toate răspântiile sunt santinele...

– Da, una e aici, după hambar, dar nu vă mănâncă, e Ville.

– Lasă glumele! Arată-ne drumul prin pădure și spune-ne unde-am putea găsi ceva de-ale gurii?

Silja încercă să le dea niște merinde, dar ei păreau foarte grăbiți. O porniră pe schiuri, peste câmp, fără s-o piardă din ochi pe Silja, care își urma calea. Trecură pe lângă câteva case – dar era tocmai ora când bărbații își pierdeau timpul în preajma clădirii în care se afla Statul Major local. Pe urmă, Silja se opri lângă un hambar, la marginea pădurii. Cei doi bărbați i se alăturară, iar ea le arătă drumul, vorbindu-le și despre o casă pe al cărei proprietar îl cunoștea; să-i spună doar salutări din partea Siljei Salmelus, și va fi de ajuns. Acolo vor găsi și hrană, și oameni care să-i îndrumeze mai departe. Atunci, tânărul se apropie pe neașteptate de Silja și o sărută pe buze:

– Dacă totul se termină cu bine, și dacă mă întorc, te iau de nevastă – mai mult ca sigur!

– Fără promisiuni deşarte, mai am pe cineva, îi răspunse Silja; pe urmă, tot ea adăugă: Ar fi timpul să plecaţi. După o clipă tot ea le strigă din urmă, tremurând toată când îşi auzi cuvintele: „Salutări lui Armas, din partea mea!" Aceste vorbe, rostite pe negândite şi fără voia ei, îi liniştiră sufletul.

Cei doi tineri nu mai auziră această frază sau n-o înţeleseră; se îndepărtau în direcţia arătată. Silja se întoarse spre Kierikka, reîncălzită şi înveselită. Viaţa o întâmpina totdeauna cu evenimente neprevăzute. Înainta repede pe drumul îngheţat; urma sărutului mai zăbovea în cugetul ei; o cuprinsese o înfocare, ca şi când zăpada şi gheaţa ar fi dispărut; se credea din nou pe colina de la Kulmala, într-o noapte de vară, sau pe cărăruia livezii, sub crengile înflorite. Tânărul necunoscut, venit din nu se ştie ce parte a lumii şi care pierise iarăşi, îi furase un sărut spre a-l duce către locul unde ea credea că s-ar afla prietenul ei din noaptea aceea de vară. Cu siguranţă că era acolo, din moment ce nu era aici. Era acolo, va reveni, se vor revedea, şi totul avea să fie chiar mai bine decât fusese în vara trecută. Vom afla sigur calea regăsirii, fără şovăială şi fără sfială. În cea mai frumoasă noapte de vară, vom merge de-a dreptul spre livada îndepărtată de la marginea pădurii... E minunat să aştepţi; aşteptarea este frumoasă când îţi trezeşte în suflet, în mijlocul unei privelişti îngheţate de februarie, miresmele unei livezi pline de roadele verii.

Sufletul Siljei se înflăcărase în timpul acestei plimbări nocturne. Zăpada era scânteietor de albă. Doi bărbaţi pe schiuri, cu brasarde şi arme se apropiară. Zărind fata, strigară: „Stăăi!" Silja nu se supuse numaidecât şi mai făcu câţiva paşi. Atunci unul ridică puşca – şi Silja fără grabă, se opri din mers.

– De unde vii? o întrebă santinela roşie.

– Eu? Mă plimbam...

– Ai însoţit un bandit, mărturiseşte pe loc, e mai cuminte.

– N-am nimic de mărturisit, lăsaţi-mă să mă întorc acasă, am treabă.

– Să te lăsăm să te întorci acasă!... Dacă n-ai fi femeie, te-am achita pe loc... Hai la Statul Major. Acolo ai să vorbeşti tu. Mişcă!

Gărzile se hotărâră ca în treacăt să-i cerceteze şi pe cei de la Kierikka. Fermiera trăncăni numaidecât:

– Da, au trecut pe-aici două haimanale, dar nu li s-a dat nimic, le-am spus să se ducă la Statul lor Major, unde vor fi îndrumaţi, eu nu ştiu nimic; atunci au rugat-o şi pe Silja să-i însoţească, am văzut că-i făcuseră cu ochiul şi am învoit-o; da' habar n-am unde s-au dus, şi nici nu-mi pasă.

– Ei, află că pe Silja o ducem la Statul Major, şi-l chemăm şi pe Kierikka să spună dacă acasă la el mai primeşte asemenea vizite.

– Ce să caut eu acolo? răspunse ţăranul. Eu nu ştiu nimic; am auzit că...

– Mergi cu noi, aici nu putem să-ţi luăm niciun interogatoriu. Luaţi-o din loc! adăugă cu hotărâre cel mai vârstnic dintre ei.

Statul Major plutea într-un nor de fum; cei dinăuntru aveau aerul scârbit al celor care deţin puterea. Câţiva arendaşi şi chiriaşi – ai căror strămoşi îşi duseseră viaţa fără speranţa ca vreodată să şi-o poată îmbunătăţi, fie că-şi făceau treaba cu sârguinţă sau cu lene – erau în culmea fericirii să alcătuiască acum un Stat Major. Aveau mâncare, mahorcă, discursuri frumoase şi timp de odihnă berechet. Le plăcea grozav să dea ordine unor ţărani semeţi altădată; la început erau aproape ameţiţi, simţeau că o apucaseră pe o cale al cărei capăt se arăta cât se poate de nesigur. Acest sentiment era întreţinut şi de arestările unor persoane cunoscute, care fuseseră aduse în faţa lor.

Aceşti oameni îl cunoşteau foarte bine pe Kierikka şi ştiau că nu adăpostea albi. Nu era în stare de aşa ceva, era prea molâu. Iar Silja – ce făcuse, făcuse doar din prostie. S-o bage puţin în sperieţi şi-o să-i ajungă...

– Spune cine-au fost bărbaţii aceia şi unde i-ai condus, o întrebă cu o voce blajină Rinne, şeful Statului Major.

– Nu ştiu, m-au rugat să le arăt drumul spre Statul Major.

– Dar drumul nu trece pe-acolo.

– Au spus că vor s-o ia prin pădure.

– Ha-ha-ha! Păi sigur, te cred, spuse Rinne râzând. Şi până unde i-ai însoţit?

– Până la hambarul lui Kivilähde.

– Bun, şi ce te-au întrebat?

– Nimic... nu-mi aduc aminte...

– Ai să rămâi aici ca să-ţi aduci aminte.

– Tu, Kierikka, întoarce-te acasă şi ai grijă ca pe viitor slujnicele tale să nu mai aibă ibovnici din ăştia; dacă se mai întâmplă, spune-ne; de nu, va fi vai şi amar de tine!

– Dar vă rog, nu mi-o ţineţi mult aici, că mai are treburi pe-acasă... Şi nu uitaţi că noi totdeauna v-am respectat şi v-am cinstit...

– Ajunge! Ai grijă ca bandiţii să nu mai dea târcoale pe la voi... Cât priveşte fata asta, o să-i dăm drumul mâine dimineaţă, după ce vom afla ce i-au făcut bandiţii în hambar... Vom vedea noi dacă are ceva paie în...

Glasul lui Rinne deveni mai mânios. Din fundul inimii îl disprețuia pe acest jalnic Kierikka, pe care nici măcar nu-l putea socoti duşman şi cu care avea şi o răfuială mai veche.

– Du-te acasă şi lasă aici fata – pe care văd că o cam dai cu împrumut bandiţilor, zise un necunoscut cu înfăţişare de târgoveţ.

Siljei nu-i mai dădu nimeni nicio atenţie. Rinne şi oamenii lui trecuseră într-o altă încăpere. Silja se aşeză pe o bancă în anticameră, în tovărăşia unui individ care dădea bilete de repartiţie şi a câtorva necunoscuţi din garda roşie. Aceştia făceau tot timpul glume deşucheate pe seama fetei, care nu le răspunse nici măcar cu o privire; în faţa acestei nepăsări totale, curând o lăsară în pace.

Nevasta lui Rinne, bucătăreasă renumită şi cumătră isteaţă, o îmbie pe Silja să bea o cafea la bucătărie.

– E prizonieră, trebuie să stea aici, zise unul dintre paznici.

– O cunosc bine – şi mă pricep şi eu s-o păzesc, răspunse nevasta lui Rinne. Haide, Silja!

Pe urmă sună telefonul şi-l auziră pe Rinne vorbind:

– Statul Major din Vuoniemi? Aici Rinne.

Doi bandiţi încearcă să treacă frontul spre Kuuskoski, au fost văzuţi aici. Poveste veche? Au şi trecut? Dar ce, n-aveţi santinele? Cum? Omorâtă? Pentru Dumnezeu... O santinelă a fost omorâtă şi aici nu se ştie nimic, drace...

Convorbirea se întrerupse. Silja, care ascultase, ghici totul. Rinne ieşi şi întrebă de Silja. – Bea cafea la bucătărie cu nevastă-ta.

Uşa se deschise:

– Silja Salmelus, intră! strigă Rinne pe un ton sec şi lipsit de blândeţe.

Silja păli. Se gândi la Armas, al cărui chip îi trecu prin faţa ochilor; pe urmă îşi veni în fire şi-l urmă pe Rinne. De data asta, fu condusă în camera din fund, unde era chiar sediul Statului Major.

Bărbaţii aveau toţi o înfăţişare gravă, dar numai Rinne părea hotărât. Nu-şi mai răsucea mustăţile – una dintre plăcerile lui când vorbea; glasul său căpătase un timbru ciudat adresându-se tovarăşilor săi şi Siljei.

– Fata asta a ajutat doi duşmani care au omorât o santinelă de-a noastră. Recunoşti?

– N-am nimic mai mult de spus; fermiera mi-a poruncit să-i conduc la Statul Major, fiindcă voiau să ajungă pe front, şi eu le-am arătat drumul, atunci mi-au spus că lor le place mai mult să treacă prin pădure şi m-au întrebat care dintre membrii Statului Major stă mai aproape şi unde – şi atunci i-am dus la Kivilähde.

– Ce arme aveau?

– Niciuna.

– De unde ştii că n-aveau la ei arme de buzunar?

– Ştiu, aş fi... aş fi simţit.

Un zâmbet vag trecu peste feţele bărbaţilor. Silja îşi dădu seama că mersese prea departe în favoarea celor doi necunoscuţi; un instinct de apărare îi insuflase în mod inconştient acest răspuns.

– Fata asta cu siguranță n-a fost părtașă cu ei – mai curând victimă, spuse unul dintre bărbați.

Silja stătea cu aceeași expresie nepăsătoare ca înainte; părea absentă, ca și când s-ar fi gândit la ceva foarte plăcut și nimic n-ar putea-o smulge din gândurile ei. Rinne spuse:

– Da, cea mai bună pedeapsă ar fi s-o predăm soldaților noștri, dar un soldat bun din garda roșie disprețuiește resturile lăsate de bandiți.

În acea clipă, se auzi gălăgie în încăperea vecină; interogatoriul se întrerupse. Tocmai sosise un grup de roșii necunoscuți. Rinne trecu dincolo, să vadă despre ce era vorba. Era nevoie de o călăuză care să-i ducă până la ferma lui Kurkela. Silja, care auzise discuția, își aminti că Kurkela făcuse parte din garda albă desființată. După o întrebare a lui Rinne, unul dintre ei îi arătă o hârtie.

– Da, pentru la noapte; unde-i călăuza?

– Luați-o pe fata asta, spuse unul care făcea parte din gărzile locale.

– A fost arestată pentru complicitate cu bandiții.

– Isprăvim noi repede cu ea.

– Nu, spuse Rinne, interogatoriul ei nu s-a sfârșit încă.

Iar altul din gardă adăugă:

– Avem noi grijă de treburile noastre de-aici.

– Unde-i Teliniemi? strigă Rinne în mijlocul vacarmului.

– Prezent, căpitane!

– Ia o sanie și însoțește-i pe oamenii ăștia și execută ce-ți vor cere.

– Am înțeles!

După plecarea lor, Rinne se întoarse în cameră. Fața lui avea o strălucire ciudată și-și mângâia mustața. Unul dintre tovarășii săi îl întrebă cine erau acești oameni – și el îi răspunse:

– Nu sunt sigur, dar cred că erau executori.

– Iaca, iaca!... Dar cu slujnica asta, care se ține cu bandiții – fie că o fi știind, fie că nu dacă au arme la ei –, ce facem? E o simplă muncitoare, dar din alea nelămurite.

– Asta-i sigur, şi nu-i capabilă să unelteasc㠖 o trimitem acasă, cum s-o crăpa de ziuă.

– De acord, dar s-o înscriem în sindicat ca s-o lămurim. Uite registrul... ai din ce să-ţi plăteşti cotizaţiile? o întrebară pe un ton binevoitor.

Trecerea necunoscuţilor abătuse atenţia de la procesul Siljei. Evenimente grave vor avea loc în noaptea asta. Teliniemi le va aduce veşti. De la începutul războiului până acum, în această regiune roşiii n-au prea văzut vărsări de sânge. O slujnică de la o mică fermă era un fleac faţă de marii proprietari pe care aveau să-i...

Arendaşii, oameni buni la inimă, n-aveau totuşi curajul să se gândească până la capăt la cele ce aveau să se petreacă în noaptea aceea. Ei ar fi vrut să sară în ajutorul sărmanei Silja. În ceea ce îl priveşte pe Rinne, în ochii lui se citea o furie abia stăpânită. El îndrăznise să gândească până la capăt sfârşitul stăpânilor de la Kurkela şi nu-l mai interesa Silja. Veni şi nevasta lui.

– Silja e nevinovată, asta-i sigur. Hai, vino şi te odihneşte puţin înainte de plecare şi pe viitor să nu mai însoţeşti necunoscuţi, chiar dacă-ţi fac ochi dulci!

Nevasta lui Rinne era o femeie foarte cumsecade şi mulţi ţărani din împrejurimi şi-au făcut sânge rău aflând că albii o împuşcaseră chiar în ziua când intraseră în sat.

Silja se culcă unde i se arătase, dar ea n-avea somn. Până la ora trei, ea auzi din încăperea vecină voci şi zgomote de arme. Pe urmă, Statul Major adormi. O dată sună şi telefonul. Rinne răspunse cu o voce năclăită, aruncă o privire spre încăpere, apoi se culcă din nou. Puţin mai încolo, veni soldatul de santinelă să-l trezească pe cel care trebuia să-l schimbe; acesta bombăni mult timp înainte să iasă. Către dimineaţă, nevasta lui Rinne se sculă şi pregăti cafeaua, ajutată de Silja.

– Ah, îţi trebuie un bilet de liberă-trecere, du-te de cheamă secretarul.

Se treziră mai mulţi; printre aceştia, erau şi cei care în ajun spuseseră vorbele grosolane.

– Du-te cu ea, crăpi de poftă de-aseară.

– Cu plăcere, răspunse cel strigat, sculându-se.

– Ia o armă, zise altul.

– Am eu arma care-mi trebuie la plimbarea asta, răspunse el, luând-o pe Silja de mijloc – totuşi, se întoarse şi luă un pistol.

Silja nu ştia numele însoţitorului ei; îşi aminti însă că-l mai văzuse la un bal. Era un flăcău blond, înalt, cu un mers legănat.

– Unde mergem ca să ne încălzim un pic? o întrebă pe Silja, care nu-i răspunse.

Omul scoase atunci un ţigaret, vârî tacticos în el o ţigară, pe care o aprinse, ferind-o cu palmele, pe urmă aruncă chibritul, care descrise un semicerc frumos; făcu toate aceste mişcări, ca şi când ar fi simţit o mare bucurie şi mândrie.

Zorile se iviră spre sud-est. Silja avu impresia că umblă într-o lume a minunilor, în care păşise de cu seară, în bucătăria de la Kierikka. Lângă ea se afla un argat din garda roşie, care trântea câte o vorbă deşucheată între două fumuri, cu cel mai mare firesc.

Silja îl asculta, câteodată chiar se distra, şi atunci zâmbetul ei îl încuraja pe argat.

Aşa ajunseră la ultimul hambar din sat, a cărui uşă stătea larg căscată peste drum. Argatul trecu la fapte. Se opri şi o apucă pe Silja, care nu înţelegea la început ce voia acesta.

– Intrăm şi ne încălzim un pic.

Silja îl privi mirată, pe urmă se smulse pe neaşteptate, în clipa în care însoţitorul ei vru s-o apuce de mijloc. Bărbatul îşi schimbă atunci atitudinea, o luă pe Silja pe sus şi o duse în hambar.

El nu băgă de seamă o sanie care se apropia încet. În lumina nesigură a zorilor, cel care venea desluşi o vânzoleală nelămurită în apropierea grânarului; îşi opri calul, încarcă arma şi înaintă spre uşa deschisă. Dinăuntru auzi zgomotul unei lupte aprinse.

– Cine-i acolo? întrebă el, cu o voce aspră.

– Roşiii... Tu eşti, Teliniemi? întrebă argatul, care ieşi, ţinând fata ce se zbătea.

– Da, dar ce dracu' faci aici? Las-o în pace pe femeia asta, că nu te vrea.

– Ei, şi tu, dar expediţia ta? întrebă argatul vrând să dea alt curs discuţiei; o lăsă pe Silja, care, înainte de-a porni la drum, se îndreptă şi-şi netezi rochia.

– Totul a mers ca pe roate, răspunse Teliniemi cu o privire întunecată.

– Şi ceilalţi? întrebă argatul după o clipă de tăcere.

– I-am dus la gară.

– Erau nişte derbedei cum n-am mai văzut, spuse el, aşezându-se lângă Teliniemi, în fundul saniei.

– La revedere, frumoaso, şi fără supărare! îi strigă fetei care se îndepărta.

Zorile învăpăiaseră cerul când Silja sosi la Kierikka. Nu mai avea niciun rost să se culce. O auzi pe stăpână pregătindu-se de muls. Oboseala nopţii îi pieri ca prin farmec. O prospeţime ciudată îi umplu sufletul. Se simţea bine. De când plecase şi până în clipa aceea, viaţa ei străbătuse un urcuş neîntrerupt. Nu izbuti să-şi explice cum şi ce fel; nici măcar nu încercă să gândească. Ceva ce zăcuse în ea luni bune se trezise, şi Silja simţi că nu va mai readormi niciodată cât va mai trăi.

Aştepta.

Dimineaţa se răspândi vestea că Kurkela fusese găsit ucis pe gheaţă, la marginea drumului. Statul Major, care fusese înştiinţat, făgăduise că va deschide o anchetă. Silja nu povesti nimănui cele auzite şi văzute în ajunul asasinatului.

Stăpânirea gărzilor mai ţinu încă şapte săptămâni – destul timp pentru ca oamenii paşnici să se fi putut obişnui cu ea. Adesea, câte unul din garda roşie se aşeza liniştit în bucătăria fostului său stăpân, şi discuţia se ducea fără niciun pic de ură. Stăpânul îndrăznea să şi critice puţin regimul actual, cu condiţia să n-o ia razna – şi chiar atunci revoluţionarul se mărginea să-i atragă atenţia asupra cuvintelor mai

nepotrivite. Când albii sosiră, ţăranii încercară în general să-şi salveze oamenii pe cât se putu. În primele zile, se întâmpla adesea ca soldaţii albi, în urma denunţului vreunui locuitor din împrejurimi, să pătrundă la o fermă; dacă găseau bărbatul sau femeia denunţată, îi duceau în spatele casei şi-i executau, fără niciun fel de judecată. Sentinţele „tribunalului", care-şi avea sediul în sat, erau tot atât de expeditive.

În afară de seara aceea când Silja şi stăpânul ei trebuiseră să meargă la Rinne, ferma nu mai avusese legături mai însemnate cu răscoala. Aflându-se mai peste mână, la distanţă de drumul care ducea de la gară spre front, ferma nu mai fusese călcată decât de gărzile roşii localnice. Astfel, Teliniemi venea adesea şi le aducea veşti de pe front, care se afla doar la două leghe distanţă; avea haz şi cunoştea lume multă. Într-o zi, el le povesti că Siiveri fusese asasinat; îl găsiseră mort în drum, cu o legătură de cartele de pâine vârâte în gură. Ştia şi despre Oskari Tontilla că pierise; conducea nişte roşii spre front; fuseseră pândiţi – câţiva reuşiseră să scape, dar Oskari murise pe loc – îl înmormântaseră într-o duminică.

Astfel de întâmplări le povestea câteodată Teliniemi, seara, în bucătăria de la Kierikka. Din când în când, îi arunca o privire Siljei, aducând pe de departe vorba ce s-ar fi întâmplat dacă n-ar fi intervenit el la timp.

– Până la urmă, flăcăul acela te-ar fi luat.

– Eu nu pot fi luată în felul ăsta, răspunse Silja – şi Teliniemi înţelegea din privirea surâzătoare a fetei că-i rămăsese recunoscătoare.

Când ceilalţi o întrebau despre ce era vorba, ea le spunea că Teliniemi era un mare poznaş.

Către sfârşitul lunii, un fel de încordare tulburase viaţa lor aproape paşnică. Ploua cu fel de fel de ordine, câteodată chiar de neînţeles, ca acela care interzicea să se aprindă lămpile pe la ferme după ce se întuneca; se zicea că era din cauza semnalelor luminoase. Altă dată se rechiziţionau lucruri despre care nici nu fusese vorba: astfel,

într-o zi, la Kierikka se pomeniseră cu doi cumetri care strângeau păturí. Una singură era pe toată ferma, şi aia foarte zdrenţăroasă, dar o luaseră chiar şi aşa. „Ordin", spuse cel mai bătrân dintre cei doi, un tip chel şi bărbos, cu capul tremurând. „Am ajuns, că până şi bătrânul Jusai se bagă", spuse Kierikka după plecarea roşiilor; pe urmă le vorbi o mulţime despre Jussi şi coliba lui din capătul celălalt al satului.

În aer plutea ceva tainic, o încordare parcă. S-ar fi putut desluşi până şi pe faţa Siljei, în timpul acestor zile hotărâtoare, o scânteiere veselă îndărătul genelor lungi şi obrajii proaspeţi mai îmbujoraţi. Dar nimeni nu-i dădea atenţie unei slujnice; totuşi, Silja era printre puţinii care aşteptau cu nerăbdare ce se va hotărî în viitorul apropiat. Căci ea aştepta, nădăjduia, prevedea altceva decât o simplă schimbare de soldaţi şi de şefi. În timpul acestor zile şi nopţi, fie că umbla, fie că se odihnea, i se păru că cei doi tineri necunoscuţi îi făceau semne, de acolo, unde băteau tunurile. Îi arătau un camarad. Iată-l, vine, cel pe care-l aştepţi, căruia i-ai trimis un salut, însoţindu-ne pe noi. Pe măsură ce în jurul ei creştea spaima, de o parte, şi bucuria răutăcioasă a răzbunării, pe de alta, Silja uita de ce erau oamenii atât de supăraţi. O mare speranţă se înfiripa în inima ei. Vârtejul timpului o purta spre o oră însorită şi îndepărtată, care-i va risipi ceaţa în care trăise până acum.

Silja începu să privească ţintă spre acea parte a ţinutului de unde se vor isca evenimentele noi; ea uita până şi de munca ei, încât stăpâna o mustră:

– Ce, eşti atât de sigură că ţi se va întâmpla ceva foarte plăcut, de te uiţi mereu în partea aia?

Într-o seară, când două grupuri de roşii la un interval doar de jumătate de oră veniseră să ceară căi, Kierikka dedusese că lucrurile se schimbaseră în rău pentru rebeli. Silja se afla la fânaţ, la nord de fermă. O pornise la drum împinsă de toate instinctele ei. Peste puţin, auzi paşi, pe

urmă, la o întorsătură a drumului, zări un om. Se opri, pe urmă mai făcu vreo câțiva pași.

– Tu ești, Silja? întrebă un glas care-i păru cunoscut. Și un bărbat, gâfâind de oboseală, înaintă spre ea: Frontul a fost străpuns... roșiii fug... albii nu fac tabără. Eu nu pot să fug, la mine acasă toate merg anapoda... După ce va trece primul val de furie, poate voi reuși să-mi salvez pielea... Însă pentru un timp va trebui să mă ascund undeva, aproape de ai mei... Dacă mă găsesc, m-am dus dracului, fiindcă eu i-am condus pe ucigași la Kurkela. Dar n-am nicio vină, tu ai putea chiar să depui mărturie... tu m-ai văzut când m-am întors... Ascultă, mă ascund în podul cu fân al lui Kierikka, spune-i nevesti-mii să-mi aducă pe ascuns de mâncare, pâine și lapte... Spune, o faci, ai să fii bună?... Dacă o faci, n-am să te uit niciodată. Hai să ne despărțim, altminteri se va băga de seamă că lipsești prea mult...

Înspăimântat, Teliniemi, altădată atât de vesel, se îndepărtă în grabă mare, uitându-se în toate părțile. În apropierea fermei, îi făcu semn Siljei să se întoarcă.

După acea noapte când roșiii fugiseră, veni o zi când în toată parohia nu zăreai niciun alb și niciun roșu. Asta a fost ziua în care locuitorii erau cei mai speriați. Nimeni nu îndrăznea să-și scoată nici măcar nasul. Însă o văzură pe văduva lui Kurkela în trăsură, îmbrăcată toată în negru, cu o expresie de ură stăpânită pe față, mergând în sat.

– Vrea să se vadă cu albii cât mai repede, ca să le povestească crima și celelalte răutăți ale roșiilor.

Fermiera de la Kierikka o văzu trecând – și simți un vag sentiment de ură pentru această femeie care, vădit, făcea parte din altă clasă decât ea.

Și Silja o văzu trecând pe proprietăreasa de la Kurkela; la scurt timp după aceea, fără să-i sufle cuiva o vorbă, plecă la nevasta lui Teliniemi, ca să-i spună ce avea de spus. Emma era gata să nască, și unul dintre copii avea anghină diftherică; îi mulțumi Siljei că-i făcuse un asemenea serviciu.

Nu mult după această întâmplare, Silja avu o aventură care semăna oarecum cu aceea din urmă cu şapte săptămâni, când îi călăuzise pe cei doi necunoscuți. Satului nu i-a fost dat să se bucure prea mult timp de liniște, să nu mai audă focuri de armă şi să vadă puşti. În curând sosiră primii albi la Rinne, unde se adunaseră în mare fgrabă țăranii avuți, ca să se plângă de rechizițiile roşiilor, ca să-i denunțe pe conducători, să le ardă casele şi, dacă ştiau, şi ascunzişurile, dar militarii aceia sclivisiți nu le ascultau jeluirile. Ei voiau întâi şi întâi să afle nelegiuirile pe care le săvârşiseră roşiii. Dacă li se semnala vreo femeie c-ar fi fost agitatoare periculoasă, trimiteau la ea doi soldați care o arestau pe loc. Pe nevasta lui Rinne, care fugise cu bărbatul ei, puseră mâna chiar în pragul casei.

Când veni vorba de omorârea lui Kurkela, unul spuse că Teliniemi îi însoțise pe ucigaşi. Se mai spunea, de asemenea, că o oarecare Silja, slujnică la Kierikka, le fusese pesemne îndrumătoare, căci ea petrecuse noaptea la Statul Major, iar în zori plecase cu unul dintre cei mai înfocați roşii. Din cauza asta, s-a făcut percheziție la Teliniemi şi apoi s-au dus la Kierikka, unde la ora aceea se şi aflau câțiva albi.

Unii țărani care în timpul răscoalei tăceau mâlc, ba chiar îi linguşiseră pe conducătorii roşii, se schimbaseră pe neaşteptate în „purificatori" zeloşi ai ținutului. Pe braț cu o panglică albă, cu puşca pe umăr, porneau câte doi sau trei, însoțiți şi ei de soldați, pentru a cerceta bordeiele şi hambarele. Astfel, până şi Santala – proprietarul acelei ferme la care se duseseră Silja şi Manta după plecarea lor de la Siiveri cu tot cazierul său încărcat, se pornise cu mare zel să bată împrejurimile cu doi soldați posaci după el.

Probabil că Santala fusese prieten cu Kurkela, numai aşa se explică de ce ținuse cu tot dinadinsul să lămurească uciderea acestuia din urmă. Auzise şi el zvonul că Silja i-ar fi condus pe ucigaşi – zvon cu atât mai prostesc cu cât se ştia doar că Teliniemi îi însoțise; el, care era născut şi crescut în acest ținut, n-avea nevoie de călăuză. Deci Santala sosi

la Kierikka şi stărui cu voce poruncitoare să i-o aducă pe Silja – vocea şi-o însuşise în ultimele zile.

– Ce vrei de la ea? îl întrebă Kierikka.

– Aş vrea să ştiu cum i-a condus pe asasini la Kurkela, răspunse Santala.

– N-a condus niciun fel de asasini, îi răspunse cu asprime Kierikka, care, fără să fie bogat, era dintr-o familie cunoscută, şi-şi amintea totdeauna de asta când vorbea cu Santala; atunci tonul lui devenea tăios.

– Ştiu eu ce ştiu, spuse Santala cu îngâmfare, ridicându-şi ochii în tavan. În seara aceea, se afla la Rinne.

– Asta-i adevărat, şi era cât p-aci să şi rămână, fiindcă ajutase doi soldaţi albi.

– A vrut să-i ducă la Rinne ca să-i căsăpească. Crezi că nu se ştie unde i-ai pus tu să-i ducă? Şi că dăduseşi o vacă Statului Major ca să-ţi ocrotească ferma... ba nu, un porc.

Atunci Kierikka făcu anumite aluzii grosolane la trecutul lui Santala, iar nevastă-sa îi ţinu isonul, adresându-se soldaţilor:

– Să nu vă apropiaţi de scârba asta, nu ştiţi cine e... nu sunteţi de prin partea locului... a făcut atâtea blestemăţii, că mi-e şi silă să vi le înşir... mi-l cunosc eu bine pe dezmăţatul ăsta...

– Tacă-ţi fleanca, muiere, că, de nu, îţi scuip un glonţ, strigă Santala, descumpănit.

– În orişice caz, nu din flinta ta, i-o întoarse femeia, care apoi se apucă să-l laude pe Santala.

Sosirea Siljei puse capăt potopului ei de vorbe.

– Ei, Silja, ia vino cu noi în sat să ne povesteşti câte ceva despre prietenii tăi, spuse Santala cu o voce stridentă.

– Cu plăcere, dacă mă lasă stăpâna. Am cunoştinţe printre albi.

– Fără şiretlicuri d-astea, ştii tu bine unde sunt prietenii tăi – i-ai dus la Rinne.

Soldaţii se plictisiseră de atâta pălăvrăgeală. Zelul lui Santala le părea suspect, bănuiau că la mijloc se ascundea ceva necurat. Deci dădură un ordin scurt lui Kierikka şi

Siljei să-i urmeze. Fermierul îşi înhămă calul; Silja şi un soldat se aşezară cu el în sanie – Santala îşi mâna sania lui, cu celălalt soldat.

– Dacă te mai întâlneşti cu cei doi domni pe care i-ai însoţit... asta va fi o nouă ocară pentru ticălosul de Santala, strigă în urma lor fermiera, în clipa în care porniră săniile.

– Gura! răcni unul dintre soldaţi – şi ţăranca se grăbi să intre în casă.

În apropierea hambarului, soldatul îl întrebă pe Kierikka:

– Nu ştiţi unde-i Teliniemi ăla?

Întrebarea sunase ciudat în gura unui soldat venit de pe alte meleaguri şi care se interesa astfel de un arendaş amărât pe care nu-l văzuse în viaţa lui.

– Habar n-am, o fi fugit cu ceilalţi.

Era o zi însorită, frumoasă şi caldă. Zăpada se topea văzând cu ochii; din ce înaintau, drumul se făcea tot mai prost. În curând se iviră nişte căruţe. La fiecare pas se încrucişau cu patrule de gărzi, pe care Santala îi întreba întruna, neobosit:

– Aţi dat de roşii? Noi, noi am dat de „roze".

Pe urmă săniile trecură de închisoare; în spatele clădirii se afla un tufiş unde erau executaţi condamnaţii, atât seara, cât şi dimineaţa. Mai încolo, un om ducea într-o căruţă o încărcătură de cetini de brad; deoarece drumul era în plin dezgheţ, săniile nu putură să i-o ia înainte. În căruţă nu erau numai cetini de brad, în codirlă se mai vedea şi ceva roşu, ceva pătat cu sânge. Silja pricepu totul într-o clipită; urmări cu privirea căruţa pe care o văzuse ieşind din pădurice din spatele închisorii. Dar mintea ei nu putea crede ce-i vedeau ochii. Sub crengi i se păru că zăreşte o rochie... Căruţaşul era un oarecare Taavetti, un arendaş cumsecade, burlac, muncitor şi strângător, iubit de ţărani, fiindcă nu făcea politică.

Silja se trezise din starea ei de semisomnolenţă. Santala, care coborâse din sanie, mergea acum lângă căruţă şi vorbind în gura mare, cu Taavetti află ce ducea în căruţă.

– Vino, Silja, să-ți vezi prietena. Nevasta lui Rinne a plecat spre rai. Dar ăsta de-aici cine o fi?

– Asta-i Kivilähde, răspunse Taavetti.

– Ia te uită, şi vulpea asta a căzut în capcană, n-o să mai vină să-mi fure găinile.

Kierikka nu se prea simțea în largul său, dar tăcea, tuşind uşor. Soldații aveau şi ei un aer plictisit şi-şi îmboldeau caii.

În casa comandantului pieței era o mare învălmăşeală; până şi în anticameră era coadă. Toți aveau o expresie neliniştită, fiecare găsea cazul său mai important şi mai urgent; treburile erau foarte felurite; un țăran veni să-şi apere un arendaş, o femeie întreba dacă nu cumva s-a găsit o anume legătură de albituri, pe care i le furaseră roşiii. În apropierea uşii, stătea un soldat înarmat cu o puşcă şi o grenadă la centiron; luptase alături de albi şi cunoscuții săi îi vorbeau cu o admirație plină de respect.

Kierikka intră cu slujnica sa şi cu Santala, încruntat, cu privirea tulbure şi cu o banderolă albă la braț. Kierikka era foarte încurcat şi, când un vecin îl întrebase de ce venise, nu se putu stăpâni să nu spună:

– Nu ştiu nimic, astea-s sforăriile blestematului de Santala.

Silja era îmbujorată, şi privirea ei avea o strălucire umedă. Aşteptarea care se înfiripase în ea, umplând-o de nădejde în tot acest timp, se topi dintr-odată în iureşul evenimentelor. Nu-şi putea închipui că avea să-şi reîntâlnească prietenul în acel loc. Tot ce nădăjduia era ca Armas să n-o vadă în mijlocul acestei lumi. I se păru că-i zăreşte în depărtare capul frumos şi o mână ridicată, care o saluta; el voia să alerge spre ea, pentru a o duce în altă parte, spre o nouă vară, departe de aceşti oameni, departe de drumuri unde trec căruțe cu morți. Nu se gândi defel la tinerii pe care-i călăuzise într-o anume seară – şi era ciudat, căci toate peripețiile ei începuseră de atunci. Cele petrecute în acea seară îi treziră în suflet cu totul alte ecouri; se simțise învăluită în adieri de vară când o sărutase soldatul, lângă podul cu fân. Nu, aici nu era locul potrivit să-şi reevoce acea întâmplare.

Şi totuşi, Silja se întâlni cu unul dintre cei doi tineri.

Comandantul, care era unul dintre oamenii de vază din regiune, nu reuşi să clarifice cazul Siljei şi al stăpânului ei: nu avusese timp să facă cercetări amănunţite. Era sigur de nevinovăţia lui Kierikka; un ţăran ca el, cu rădăcini adânc înfipte în pământul ţării, fără îndoială că n-avusese niciodată legături atât de strânse cu roşiii, ca să-i fie justificată arestarea, îl certă fără ocoluri pe Santala când acesta adusese iar vorba de porcul trimis de Kierikka Statului Major roşu.

– Iar tu le-ai adus un taur – ceea ce ţi se potrivea cât se poate de bine! i-o întoarse Kierikka, cu o aluzie grosolană.

– Dar am fost silit, eram între baionete.

– E acelaşi lucru.

– Kierikka să se întoarcă, iar pe fată duceţi-o la corpul de gardă, ordonă comandantul chemând un soldat.

– O duc eu, spuse Santala.

– Taci din gură, îi strigă comandantul.

Grupul pornise la drum, când se încrucişară cu un bărbat cu ochelari, într-o şubă de un albastru-deschis şi o căciulă de miel. Ofiţerul aruncă o privire spre oamenii care, pesemne, erau duşi la închisoare, o cercetă pe Silja şi exclamă:

– Unde naiba o duceţi pe fata asta?

– La închisoare, din ordinul comandantului, domnule căpitan, răspunse soldatul.

– Aşteaptă aici, spuse ofiţerul, care intră în grabă la comandant prin poarta principală.

În clipa următoare, comandantul apăru cu capul gol în prag şi o chemă pe Silja.

Lui Santala şi lui Kierikka li se lungiră feţele de uimire. Lui Kierikka i se păru că l-ar recunoaşte pe unul dintre cei doi tineri conduşi de Silja şi-şi reaminti felul în care îi primise nevastă-sa. Dacă asta le va pricinui neplăceri şi... porcul ăla pe care-l dăduseră poate prea lesne... De ce o fi zis el atunci glumind: „Aveţi grijă de ferma mea acum, că v-am dat porcul"?

Nici Santala nu se prea simțea în largul său văzând că ofițerul se interesa doar de Silja: pare-se că-i păstrase o amintire plăcută. Și fata asta ar putea povesti nişte lucruri...

Singura care se simțea într-adevăr fericită era Silja. Îl recunoscuse pe loc în căpitan pe cel mai vârstnic dintre cei doi necunoscuți, cel care nu vorbise aproape deloc.

– Intră pe uşa cealaltă, zise comandantul.

Căpitanul înaintă să-i strângă mâna Siljei şi spuse către membrii tribunalului:

– Vasăzică, trimiteți la închisoare oameni de treabă ca ea? Silja ne dăduse sfaturi bune, precise, şi, dacă i-aş fi făcut aceeaşi promisiune ca prietenul meu, ar trebui acum s-o duc direct la pastor... Dar eu sunt legat de cineva. Iar Fredström zace ciuruit de gloanțe între Tampere şi Vilppula... Atunci scăpase cu bine; dacă santinela roşie n-ar fi fost un prostănac, lucrurile ar fi decurs altfel. Dar el a primit țigara pe care i-o oferisem, şi atunci Fredström i-a smuls puşca şi l-a străpuns cu baioneta. Noi am rupt-o la fugă... Greutățile au reînceput cu santinela albă, care ne-a luat drept cercetaşi roşii şi a vrut să tragă în noi... a trebuit să înaintăm cu mâinile ridicate... Da, în seara aceea Silja s-a comportat vitejeşte... Mulțumesc!... Şi bărbații ăştia? Ascultă, nevastă-ta e a naibii de răutăcioasă, pe ea ar fi trebuit s-o aducă aici, în locul fetei ăşteia, care merită o răsplată – şi o va avea, promit.

Se reluă toată treaba, şi Silja îşi dădu drumul la vorbă, nu ca înainte. Povesti cu amănunte primul ei drum, pe urmă tot ce ştia despre stăpânii ei, care se ținuseră la o parte de răscoală; e drept că se trimisese un porc la roşii, dar pe bani. Pe urmă istorisi tot ce văzuse şi auzise la Rinne şi pe drumul de întoarcere spre Kierikka. Spuse şi părerea ei despre Teliniemi şi se gândi la scena din hambar. Păli şi păru ruşinată, ceea ce îl împinse pe Santala să zică:

– Ha, ha!

Dar prinse din nou curaj şi-şi reluă povestirea, ca şi când ar fi citit acuzațiile pe pălăria lui Santala.

– Cine-i acest individ? întrebă căpitanul cu o voce plină de dispreț. Comandantul îi spuse ce ştia despre Santala, şi

căpitanul completă: Întoarce-te acasă şi nu-ţi părăsi bordeiul, Santala. Şi să nu mai vii aici nechemat.

– Dar acest Teliniemi e un om de treabă. Unde-i?

Unii credeau că fugise. Silja tăcea; dar, când totul se isprăvi – Kierikka fusese amendat să verse gărzii civice preţul porcului său –, ea ceru învoirea să vorbească singură cu căpitanul.

– Poftim! Să ieşim şi vom vorbi pe drum.

Kierikka se urcă singur în sania lui; Silja şi căpitanul o luară pe jos. Timidă şi încurcată, ea povesti atunci tot ce ştia despre Teliniemi, despre familia acestuia, despre hazul lui, şi-l asigură că n-avea niciun fel de amestec în uciderea lui Kurkela. Îi ceru căpitanului ca Teliniemi să-şi poată părăsi fără teamă ascunzişul – pe care ea îl ştia.

Căpitanul o privi mirat şi mai puţin prietenos.

– Nu-ţi pot promite, asta-i treaba tribunalului; în orice caz, trebuie să-şi părăsească vizuina, de nu...

Nu-şi isprăvi fraza, dar Silja înţelese. Ochii i se umplură de lacrimi şi-l imploră pe căpitan să facă tot ce se poate pentru a-l salva pe Teliniemi.

– Dacă tot ce mi-ai povestit e adevărat, nu i se va întâmpla nimic, reluă căpitanul. Dar nu cred că va fi pus pe loc în libertate. O să-ţi dau doi soldaţi, cărora le vei arăta ascunzătoarea lui; va fi condus în sat, iar eu îl voi apăra în faţa judecătorilor. Asta-i tot ce pot să fac.

Luă imediat măsurile de cuviinţă. Ajunşi în apropierea taberei, chemă un soldat şi-i dădu câteva ordine. Pe urmă îl opri pe Kierikka; doi soldaţi ieşiră din post, morocănoşi şi posaci. Sania înainta încet pe drumul dezgheţat, tălpigele scârţâiau pe nisip şi lunecară brusc înainte când trecură peste o fâşie de gheaţă.

Kierikka se şi pornise pe trăncăneală cu soldaţii:

– Va trebui să curăţaţi pădurile astea după ce-om pleca, îi spuse unul dintre soldaţi, cu siguranţă că-s pline de roşii ascunşi.

– O să iasă ei de la sine, cu vremea.

– Da, dar sunt guri de prisos.

– Ar mânca şi la închisoare.

– Cine vorbeşte de închisoare? mai zise soldatul.

– Ca să evadeze, zise celălalt.

Silja asculta îngrozită vorbele lor. Nu făcuseră mai mult de trei sute de metri. Fata apucă hăţurile şi opri calul, spunând că ar vrea să-i comunice neapărat ceva căpitanului. Pe urmă o luă la fugă spre cazarmă, unde-l găsi pe căpitan şi-i vorbi cu însufleţire.

– Nu vreau să-i duc pe soldaţii ăştia la Teliniemi, îl vor ucide de cum îl vor vedea, spun nişte lucruri înspăimântătoare. Dacă nu veniţi cu mine, nu le arăt ascunzătoarea. Viaţa dumneavoastră a fost odată în mâinile mele şi a fost cruţată; acum redaţi-mi-o pe a mea.

– Dar nimeni nu-ţi primejduieşte viaţa.

– Ba da, fiindcă eu n-am să spun unde se află Teliniemi dacă nu veniţi şi nu-mi juraţi că nu va fi omorât înainte de a se cerceta dacă spusele mele sunt sau nu adevărate.

Tânărul ofiţer zâmbi şi privi obrajii în foc şi ochii vioi ai Siljei. Fără îndoială, nu putea fi bănuită de nimic. Teliniemi era însurat, deci nu putea fi o poveste de dragoste. Stătu un pic pe gânduri; pe urmă îi spuse:

– Fiindcă pui atâta suflet, ei bine, voi face ceva pentru tine. Aşteaptă puţin să isprăvesc cu echiparea.

O tutuise pe Silja. Întorcându-se de la cazarmă, îşi spuse zâmbind: „Ăsta-i un semn de sus, voi continua cât timp vom fi împreună."

Îndreptându-se spre sanie, Silja se opri şi, cu privirea în pământ, îl întrebă pe căpitan dacă ştia ceva despre Armas.

– Tot ce ştiu e că în clipa de faţă mărşăluieşte spre Viipuri, dacă mai e în viaţă... Dar de unde îl cunoşti?

Silja şovăi o clipă:

– A trecut pe-aici vara trecută, răspunse ea, fără a îndrăzni să-şi ridice privirea spre ofiţer. Cu siguranţă că ziua aceasta fusese cea mai însufleţită din viaţa Siljei.

Căpitanul îl trimisese pe unul dintre soldaţi înapoi şi îi luă el locul în sanie. Nu se mai vorbea despre curăţirea pădurilor. Căpitanul îi arunca Siljei din când în când câte

o privire plină de simpatie, iar ea îi răspundea cu încredere. Kierikka şi soldatul parcă nici nu erau de faţă.

Sania ajunse în apropierea ascunzătorii ştiute de Silja, care tremura de emoţie şi căuta să prindă privirea căpitanului. Închipuirea ei îşi şi luase zborul, arătându-i o seară fericită în coliba sărăcăcioasă... Copilul bolnav se va însănătoşi, cu siguranţă...

– Îmi promiţi? mai întrebă ea o dată.

Era ca ameţită. Kierikka o privea cu neîncredere şi mirare.

– Desigur, răspunse vesel ofiţerul.

Nu trecu nici o clipă, şi Silja strigă:

– Opreşte!

Calul se opri, ea sări jos şi-i făcu un semn căpitanului cu degetul pe buze. Pe urmă se furişă în hambar şi-l chemă încet:

– Teliniemi... ascultă... eu sunt, Silja... poţi ieşi... n-ai teamă...

Firele de paie începură să se mişte; întâi ieşi la iveală o mână, o gheată, pe urmă un trup. Teliniemi, clipind, din pricina luminii puternice, zări mai întâi un ofiţer, un soldat care părea mânios, amândoi cu banderole albe pe braţ; apoi îl văzu pe Kierikka şi la urmă pe Silja. O clipă stătu nemişcat; pe urmă, fără veste, înainte ca cineva dintre cei de faţă să-i fi putut vorbi ori interveni, îşi scoase din teacă pumnalul, îl învârti prin aer, pe urmă, cu un profund dispreţ, i se adresă Siljei:

– Aşadar, ai fost spioana bandiţilor, neruşinato!

Dintr-o singură mişcare, îşi tăie beregata.

– Nu, pentru Dumnezeu! ţipă Silja.

Căpitanul se repezi, dar era prea târziu. Sângele curgea din ce în ce mai încet din rană, prelingându-se peste paie.

– N-avea conştiinţa împăcată, spuse căpitanul, privind ultimele zvâcniri ale corpului.

– N-a fost vinovat! Vai, Emma, copiii, se văicărea Silja – şi, cu faţa în mâini, fugi spre fermă. Nu-l mai revăzu niciodată pe căpitan, care se duse de-a dreptul la cazarmă.

În seara aceleiaşi zile, trupele primiră ordinul de a mărşălui spre Tampere, unde se dădu o mare bătalie.

Astfel, frontul se îndepărtă de sat. După câteva săptămâni, frontul nu mai exista, răscoala fusese înăbuşită, morţii îngropaţi. Dar toată vara se judecară procesele prizonierilor, şi în multe tabere puştile şi mitralierele plutoanelor de execuţie secerau o recoltă de oameni. Unii prizonieri, cei mai norocoşi, se înapoiară în satele lor; dar mulţi muriseră de foame, de sete în lagăre de concentrare. Supravieţuitorii istoriseau poveşti ciudate, în care brutalitatea şi umorul se amestecau – mijloc prin care cei copleşiţi încercau să-şi ascundă amărăciunea lor adâncă.

Silja Salmelus, slujnica de la Kierikka, părea şi ea descumpănită. Timp de două luni trăi ca apucată de friguri. Vise înspăimântătoare o chinuiau. Uneori nici nu mai îndrăznea să se culce. Prefera să stea trează. În aceste coşmaruri îi vedea pe Teliniemi şi pe soţia lui Rinne – şi amândoi i se înfăţişau în cele mai ciudate chipuri.

Până atunci nu aflase ce gândea Emma Teliniemi despre ea după scena aceea îngrozitoare din hambar. Nu trecuse mult de la moartea bărbatului, şi Emma avu alte necazuri; băiatul îi muri sufocat. Avea solda bărbatului de la garda roşie, dar un ordin făcuse ca solda să fie vărsată Statului Major, care se instalase în sat. Când Emma, încolţită de nevoi, voi să se folosească de banii agonisiţi, i se spuse că hârtiile fuseseră emise de roşii şi că nu mai aveau valoare; exista o listă cu numărul bancnotelor. Această lovitură o dărâmă; născu înainte de termen, singură, şi era cât p-aci să moară dintr-o hemoragie. O vecină îi sări în ajutor şi dădu în vileag nenorocirea în care se zbătea familia. Veni şi sora de la asistenţa socială şi făcu tot ce putu face: izbuti să obţină un ajutor şi luptă cu multă însufleţire. Dar în sat nenorocirile se ţineau lanţ, şi biata soră era covârşită de treburi. Aşadar, Emma rămase iar singură, fără nimeni pe lume; boala nu-i trecea, se întrema greu din pricina istovirii.

Într-o duminică, Silja se duse la Teliniemi. Sora tocmai lipsea; ceea ce fu spre norocul Siljei, căci îi putu fi de folos bolnavei. Pe Emma parcă o îmblânziseră greutățile vieții și boala; privirea pe care o ațintea asupra Siljei era plină de bunăvoință; își mișca sleită capul în ritmul respirației. Silja ședea nemișcată locului; doar ochii i se adânciră în ai bolnavei. Și, înainte măcar să fi schimbat o vorbă despre întâmplarea care le chinuia, amândouă izbucniră în plâns.

– Ce nenorocire, ce nenorocire! hohoti Silja. M-am încrezut în căpitanul acela, îmi ziceam că era mai bine să iasă Teliniemi, fiindcă nu-l păștea nicio primejdie. Vai! De ce nu i-am dat de veste?

– Nu poți avea încredere în ăștia, dragă Silja, spuse Emma cu un suspin. Tu i-ai ajutat să treacă frontul... da, bărbatul meu o știa, dar nu pentru asta ai fost hărțuită.... și albii ăia doi l-au omorât atunci, în trecere, pe bătrânul Lehtimäki... Nu trebuie să te încrezi în cei care s-au ridicat împotriva proletariatului și au câștigat... Vai! cât suntem de nenorociți, spuse ea privindu-și înlăcrimată pruncul.

O lăsă pe Silja să caute niște scutece uscate ca să înfeșe pruncul. Seara, infirmiera se întoarse și spuse că e nevoită să stea toată noaptea lângă un bolnav care avea pneumonie. Silja se oferi să se întoarcă, după ce-și va isprăvi treburile la fermă.

Silja veghe toată noaptea lângă bolnavă, cu mai mare râvnă decât ar fi fost nevoie, până la întoarcerea infirmierei. Luni dimineața, întorcându-se acasă, fu cuprinsă de o slăbiciune atât de mare, că umbla ca un automat – nici nu-și dădu seama, până în clipa când se opri tresărind. Mulgând vaca, fusese de câteva ori pe punctul de a cădea din picioare. Fermiera băgase de seamă și-i spuse răspicat că ea și-așa avea destule treburi pe cap ca să mai aibă grijă și de alții...

– Să te îngrijească ăia de la asistența socială, că sunt plătiți gras pentru asta... Nu poți munci ca lumea dacă stai toată noaptea și nu dormi și, pe lângă asta, mai ești și plăpândă din fire.

Totuşi, Silja mai veghease multe nopţi, dar nu se mai ducea la Teliniemi. Stătea în patul ei, urmărind cum nopţile se făceau din ce în ce mai luminoase, ca şi cum ele ar fi vrut să apropie unele de altele sufletele singuratice. Zilele se lungeau, şi dezlănţuirea obişnuită a primăverii şi a verii îi mângâia şi-i îmbărbăta pe cei necăjiţi. Dar Silja era obosită şi stăpâna ei se şi apucase să trăncănească, zicând că slujnica ei, atât de vrednică altădată, ajunsese o leneşă şi o netrebnică.

Nimeni, nici Silja măcar, nu-şi dădu seama ce se întâmpla. Fata avea câteodată accese scurte de tuse seacă, dar nu li se dădu nicio atenţie, crezându-se că e un obicei prost. Şi, cum faţa Siljei era luminoasă ca razele primăverii, iar frumuseţea ei devenea din ce în ce mai suavă, oamenii credeau că tusea asta a ei era un răsfăţ de domnişoară. Toată fiinţa Siljei îţi inspira o mare curăţenie, ca acele curţi părăsite şi margini de drumuri care se acoperă de iarbă proaspătă după topirea zăpezilor şi a zloatei de iarnă. Fata se făcea din ce în ce mai străvezie. La Kierikka, nimeni nu căutase vreodată să se apropie de ea; acum pur şi simplu o ocoleau.

Seara, temperatura îi creştea. Silja crezuse că-i prea cald în odaia ei; dar, când se dezvelea, i se făcea frig. Se învelea iute la loc şi se ghemuia ca odinioară, în copilărie, ca să se simtă cât mai departe de oameni. În aceste momente, îşi vedea cu mare limpezime viaţa. Stătea încovrigată ca un plod în burta mă-sii, îndrumându-şi cugetul către alte sfere, adică spre vremurile dinainte de a se fi născut. I se părea că niciodată n-a fost mai tânără – sau mai bătrână – ca acum. Timpul se redusese la clipa de faţă. Toate fazele vieţii ei coexistau în această clipă, îndărătul pleoapelor închise, în jurul buzelor şi în jurul pieptului; copilăria şi tata, tinereţea – cu frumuseţea şi puritatea pe care sufletul le păstra – şi, în sfârşit, ultimele întâmplări. Spiritul ei apăsa pe aceleaşi clape când îşi amintea de soţia lui Rinne şi de Teliniemi sau de tânărul necunoscut care o sărutase în pragul hambarului...

Cugetul ei sfârşi prin a aduce la suprafaţa conştiinţei singura fiinţă pe care căuta s-o evite pe cât putea. Când febra care-i încinsese tot trupul o apropia de tărâmul visului, când lumina dulce a nopţii cu lună îi întredeschidea porţile sufletului şi rămânea cu ochii închişi, el revenea, privind-o din depărtare, ca odinioară, din barca lui, pe timpul primei comuniuni; el venea şi o iubea ca după cinci ani, dar neştirbit, mai adânc, mai puternic... el luase parte la întâmplările recente şi o întreba dacă înţelesese... Da, am înţeles, vara viitoare, cea care se apropie – sau ca altădată, în văpaia aceea de aur şi albastru, când sufletul tău îl îmbrăţişase pe al meu şi-i murmura cuvinte de neînţeles, dar atât de mângâietoare! În curând secara va răsări, frumoasele nopţi vor înflori... ele iubesc, aşa spuneai tu râzând. Vino!

Visurile o răpeau. Ceasuri întregi încerca să-şi liniştească trupul răvăşit de un fior ciudat. Când funcţiile organice se liniştesc, sudoarea alungă din corp substanţele care tulbură şi slăbesc organismul – şi atunci temperatura scade, respiraţia devine regulată, plămânii se eliberează. Te trezeşti o clipă, îţi dai seama că ai năduşit şi-ţi zici că asta ţi se întâmplă pentru prima oară. Noaptea-i pe sfârşite, orologiul bate jumătatea nu ştiu cărei ore. Dar încăperea e cu totul altfel luminată decât în ajun. Auzi în patul de lângă uşă respiraţia zgomotoasă a argatului. E bucătăria de la Kierikka, care nu seamănă deloc cu odăiţa ei de la Rantoo, unde, când se trezea, vedea flori într-o glastră puse pe o fereastră şi o creangă de scoruş curăţată, prinsă de pervaz. Iar odăiţa aceea, la rândul ei, nu semăna defel cu aceea unde auzise respiraţia tatii... Aici, singura încântare era singurătatea, faptul că nu mai era nimic din cele de peste zi.

Tocmai în clipa acestei scurte treziri se arătase *el* din nou, chiar după ce ea îşi deschisese ochii. Venise şi, vrând să înlăture tot timpul care trecuse, se strecurase în sufletul ei, dându-i atâta desfătare, încât fu nevoită să-şi închidă pleoapele – şi un somn dulce o cuprinse, ca în zilele

fericite ale copilăriei, când conştiinţa ei adormită aştepta mângâierea tatii spre a se trezi de-a binelea.

Dar mângâierea nu venea decât când somnul începea să se destrame şi membrele mai erau ţintuite de toropeală; atunci venea tata să gonească rămăşiţele somnului, adunându-le, dibuindu-le cu mâinile lui pricepute, cu degetele lui subţiri; apoi era o plăcere să sari din pat, să alergi în pridvor, să-i trimiţi soarelui salutul dimineţii.

Dar în dimineaţa aceea o trezire vacile. Pe urmă veni şi fermiera s-o tragă din pat, bombănind, cum făcea mereu în ultima vreme:

– Eu una ca asta n-am mai pomenit! Să nu fii în stare să te ridici din pat?...

Într-adevăr, Siljei îi era greu să se dea jos din pat la ora cinci ca să mulgă vacile. Lăptarul trecea devreme, şi ferma era aşezată destul de departe de lăptărie. În această primăvară, Silja ar fi dormit până la opt dimineaţa. Dar nu şi-o putea îngădui, nici măcar duminicile, când grăjdarul se mai lăfăia încă în pat: caii fuseseră duşi din ajun la păscut, unde vor sta până luni dimineaţa, fiindcă Kierikka nu se ducea la biserică decât o singură dată în timpul verii, pentru comuniune, când secara da în pârg.

Şi astfel, dimineţi de-a rândul, le vedeai pe amândouă: fermiera cu picioarele strâmbe, urmată de slujnica ei firavă, moştenitoarea unei frumoase moşii; se îndreptau spre ţarcul unde le aşteptau vacile, ba culcate, ba în picioare, rumegând. Pământul era acoperit de ramuri uscate de pin; ici-colo se vedeau şi baligi mari, uscate, verzui. Cineva adusese o doniţă cu apă, ca să spele ugerele. Lăptarul spusese că laptele lor e murdar, ceea ce însemna scăderea preţului. Silja se sculase cu greu, dar peste puţin timp se dezmetici; dis-de-dimineaţă aerul e mult mai proaspăt decât în timpul zilei – e o plăcere să te plimbi puţin afară, după aerul închis din bucătărie. Stăpânul, care veşnic avea guturai, îşi dăduse şi el seama de lucrul acesta într-o dimineaţă şi o spusese în zeflemea.

După ce-şi umplu plămânii cu aerul proaspăt, îmbibat de parfumul milioanelor de flori şi frunze, Silja munci cu tragere de inimă până la prânz. Câteodată îngâna chiar vreun cântecel. Dar la masă fermiera băgase de seamă că nu mânca mai nimic. Ar fi fost un câştig pentru fermă – unele slujnice erau atât de lacome, încât banii câştigaţi abia acopereau hrana; dar în cazul de faţă nu era semn bun. Silja se mulţumea cu un pahar de lapte adus de la lăptărie şi care la toate fermele, mai cu seamă la Kierikka, era întrebuinţat mai mult pentru hrana porcilor şi a viţeilor. Se dădea şi la slugi, dar ca adaos la hrana care li se cuvenea: cartofi, scrumbii sărate, margarină, dar mai cu seamă pâine vârtoasă de secară, din care poţi să tai cât pofteşti. Nici ţăranii cei mai zgârciţi n-ar fi îndrăznit vreodată să le scoată pe nas slujnicelor câtă pâine mănâncă – poate doar în glumă. Grăjdarul ştia să se folosească de acest drept al lui; dacă scrumbia era prea sărată sau untul prea rânced, apoi înfuleca la fiecare masă o pâine întreagă; şi trei, bine uscate, făceau cam un kilogram; la fiecare dumicat. Înghiţea o gură de lapte; când isprăvea, se scula şi râgâia.

În schimb, fermiera îi zise Siljei:

– Mănâncă, Silja, mănâncă, să poţi să munceşti ca lumea. De nu, seara ai să fii iar vlăguită.

Silja muncea cât putea mai bine, până seara – deşi sângele îi zvâcnea în urechi cu un zgomot neîntrerupt; trudind, pe măsură ce fierbinţeala o moleşea, gândurile ei zburau spre vremurile trecute. Încă de la amiază un glas îi şoptise că suferea de o boală fără leac.

Niciodată nu se va mai simţi cum se simţise când venise întâia oară la Kierikka. Şi nopţile se schimbaseră. Cum se lăsa întunericul, febra urca şi către dimineaţă tusea şi sudoarea se înrăutăţeau. Argatul băgase de seamă lucrul acesta, într-o dimineaţă, fiind nevoit să se scoale mai devreme. În timpul zilei, când cineva încercă să glumească pe socoteala Siljei şi a argatului care dormeau în aceeaşi încăpere şi când fata, apărându-se, îl întrebase: „Tu ce zici, Aapo?“, acesta răspunsese dând din umeri:

– N-ai nicio grijă, că nu-ți fac nimic; ești ofticoasă, toată noaptea bați toba...

Sfântul Ioan se apropia. Silja începuse să răsfoiască un almanah, căutând în calendar în ce zi a săptămânii căzuse anul trecut ziua de Sfântul Ioan, care în anul acesta cădea într-o duminică. Cu cât stăpâna o dojenea mai mult pentru nepăsarea şi lipsa ei de putere, cu atât mai mult îi plăcea să zăbovească în tovărăşia amintirilor din vara trecută. Seara, când somnul nu voia să vină şi trupul îi ardea, retrăia faptele şi gesturile de atunci. Puțin câte puțin, se năştea în ea o duşmănie împotriva acestei ferme şi se întreba mirată cum de putuse să stea acolo aproape un an. Vila din Rantoo şi amintirile verii îi reveneau din ce în ce mai des în memorie. Acum, aici, la Kierikka, i se părea că se înăbuşă. Numai la Rantoo respirase un aer curat. Gândul întoarcerii acolo devenise până la urmă un fel de obsesie, pe care nu se străduia s-o alunge nicio clipă. Într-o zi o rugase pe stăpâna ei să-i îngăduie să se ducă să-şi vadă foştii stăpâni. Dacă ar pleca devreme, s-ar putea înapoia pentru mulsul de seară.

– Dacă aş putea fi liberă de Sfântul Ioan, ar fi cel mai nimerit.

– Nu, în ziua aceea nu poți lipsi, noi ne ducem la biserică, iar tu trebuie să găteşti.

Răspunsul fusese atât de categoric, încât n-ar mai fi avut rost să stăruie. Ceva mai târziu, fără să fie rugată, fermiera îi spuse:

– Anul ăsta, a doua zi după Sfântul Ioan cade într-o duminică; poți fi liberă atunci, dacă vrei.

Şi astfel se fixă ziua frumoasei călătorii – care fu şi ultima ei ieşire. Aşteptarea îi reînnoise puterile: cu toate că seara avea febră şi că în visele ei i se arătase profesorul care o trăgea de păr râzând; cu toate că în zori năduşise toată, se sculă vioaie, ieşi din odaia cu aerul stătut afară în miresmele proaspete ale dimineții, ca să mulgă vacile. Nu mai simțea nicio duşmănie față de gospodăria aceea unde muncea fără nicio tragere de inimă. Ferma era aşezată mult mai la sud față de locul unde lucrase înainte. Acum, Silja ar fi vrut

să plece iarăşi în nord, chiar mai sus de Rantoo, până la Siiveri, să revadă cabana veche a tatălui său.

Nu ajunse până acolo, dar călătoria ei la Rantoo fusese plăcută şi bogată în impresii. În dimineaţa aceea, Silja se trezise de la sine; mulsul era în toi, cânta voioasă, când iată că intră şi fermiera în ţarc:

– Se vede că plimbarea îţi prieşte – nici nu te-ai sculat bine şi te-ai apucat să cânţi. Să nădăjduim că-i un semn bun, adăugă ea, care nu putea suferi bucuria altora.

La drept vorbind, nu fusese un „semn bun". În zori însă, totul e proaspăt şi frumos – cum îi şade bine unei duminici de după Sfântul Ioan. Aerul era liniştit şi uscat, nici rouă nu căzuse – ceea ce îl făcu pe stăpân să spună că avea să plouă în timpul zilei. Dar cerul era senin, însorit, nici nu puteai desluşi de unde începe.

Când Silja nu mai văzu ferma, soarele, văzduhul şi pământul îi rămaseră singurii tovarăşi o bună bucată de drum. Picioarele ei călcau iarba măruntă a drumeagului ce trecea prin pădure şi pe care se desluşeau urmele roţilor, bine întipărite în pământul moale şi printre ele copitele cailor. Totul în jur era atât de frumos! Copleşită de farmecul dimineţii, fata făcea din când în când mici popasuri. Straiele ei curate, care păstraseră mirosul reavăn al hambarului, îi reaminteau de vremea de odinioară când se ducea la sărbătoarea de încheiere a anului şcolar.

Ajungând în satul vecin, după ce străbătuse pădurea, văzu că şi alte fete îşi puseseră rochiile de sărbătoare, ca să se ducă la biserică. Pe unele le cunoştea şi-şi dădură bineţe.

Drumul trecea acum pe la poalele dealului spre ţinutul dominat de frumoasa vilă de la Rantoo. Mai era însă şi o potecă ce urca pieptiş. Silja o luase pe-acolo. Ostenită de urcuş, răsuflarea i se tăie dintr-odată. Genunchii îi tremurau, gura i se uscase. În vârful dealului se mai afla o casă în care locuiau o văduvă şi fata ei. Cei de la Rantoo veneau ades pe la ea să cumpere ouă. Lumina soarelui scălda pereţii

cenuşii. Un geam curat zâmbea parcă printre crengile unui vişin. Cocoşul cânta voinicește în cinstea acelei dimineți radioase. Mai la vale se zărea fântâna cu roată şi cu capac printre lăstari verzui. Silja îşi aminti că profesorul avusese cuvinte de laudă pentru apa acelei fântâni. Ducându-se într-acolo, îşi înmuiase buzele uscate în apa ei răcoroasă. Apoi se aşează un pic alături, schimbând câteva vorbe cu femeile despre cele întâmplate peste vară şi peste iarnă. Află astfel că profesorul stătuse tot timpul răscoalei la Rantoo; fata lui, care rămăsese la Helsinki, nu ajunsese la el decât abia la sfârşitul războiului, după multe peripeții.

– Da, tânărul acela frumos şi vesel... nu se ştie nimic sigur... unii zic c-ar fi murit în război, alții că-i grav rănit. Încă nu m-am văzut cu domnişoara Laura, care mi-ar fi putut spune cum stau lucrurile, pare-se că ei doi se mai întâlniseră.

Căsuța era aşezată pe coasta dealului. Silja o luă înainte pe cărarea ştiută şi ajunse în locul pe care îl cunoştea atât de bine – o poieniță unde copacii şi tufişurile se dădeau parcă la o parte ca să vezi mai uşor priveliştea. Sub paşii ei, pământul răsuna a gol. Săracă şi aspră, iarba se ofilise; era chiar de mirare că putuse să răsară acolo. O cărare netedă şerpuia prin iarba aceasta şi adesea trecătorii se opreau, lovind cu călcâiul în pământ şi ascultând bocănitura ce suna a gol – asemenea unor copii care se joacă cu ecoul. Apa fântânii o înviorase pe Silja în aşa măsură încât şi ea bătu cu piciorul în pământ, ascultând cu un zâmbet rezonanța subterană.

Zâmbetul luminos de pe fața ei se adresa şi peisajului. Vila de la Rantoo se ivise, cu aceleaşi culori, linii şi unghiuri ale acoperişului. Promontoriul umbrit de mesteceni se profila în apa ce scânteia în razele soarelui – promontoriul pe care Silja îl asemuise atât de des cu acela de lângă cabana părintească, în vârful căruia, într-o duminică seara, îşi dăduse seama de singurătatea ei, pe vremea primei comuniuni. De pe colina cu pământul care suna a gol, privi

din nou spre Rantoo. Baia de aburi şi brutăria erau pitite pe panta dealului... Ştia cum arătau acum în plin soare, cunoştea bine şi mirosul cazanelor dintr-o dimineaţă ca asta.

Cărarea cobora, trecea prin ograda unei ferme, spre drumul ce străbătea câmpiile de secară roşii-verzui. De toate aceste locuri – devenite acum amintiri – era atât de legată sufleteşte! Ajungând în fundul râpei, îşi dădu seama că dealul era mult mai înalt decât îşi închipuise. Cât de sus se afla luminişul cu iarba uscată, de unde cuprindeai cu privirea frumoasa vedere a vilei Rantoo şi a debarcaderului! Silja ştia prea bine: doar acolo stătuse când plecase Armas...

Drumul suia puţin, pe urmă ajungea la o răspântie unde trebuia să te hotărăşti încotro s-o apuci: spre Rantoo sau spre Kulmala. Silja se opri. Pe ogoare nu era nimeni; e drept că ar fi putut fi văzută de la una dintre ferestrele vilei, dar nu-i păsa. Silja nu se îndreptă spre vilă; o luă spre stânga şi ajunse curând la Kamraatti. În tindă, văzu doi necunoscuţi şi pe bătrânul Kalle, un arendaş aproape ramolit; ea aflase că unicul său băiat fusese executat de albi... Bătrânelul o urmări cu privirea lui moartă până la mărul sălbatic de unde se vedea Kulmala; părea un simbol al tristeţii inconştiente.

Portiţa trebuia închisă şi deschisă cu clanţa bine-cunoscută. Cireşul sălbatic şi coacăzul îmbătrâniseră cu un an, dar erau la fel de însoriţi – şi la fel de inutili lângă gard. Păşind pe cărare, Silja auzi pe cineva cântând la pian.

Laini exersa, apăsând pe pedală cu atâta putere, încât melodia ajunsese de nerecunoscut. Adâncită în exerciţiul ei, n-o auzi pe Silja decât când intră în odaie. După ce schimbară un scurt salut, se priviră ca şi cum ar fi vrut să vadă care dintre ele se schimbase mai mult în cursul acestui an. Laini văzuse şi ea războiul; se făcuse o adevărată domnişoară. Silja îşi reaminti de vara trecută şi, în legătură cu asta, de anumite lucruri pe care le observase fără să le înţeleagă. Se uitau una la alta stingherite.

Sofia nu era acasă – avea să se înapoieze curând; probabil că era la Rantoo.

Silja nu îndrăzni să-i pună întrebări lui Laini, care umbla prin odaie cu un aer nefiresc.

– Tuşeşti? o întrebă pe Silja.

– Da, din primăvara asta, răspunse Silja, care trecea de la un geam la altul ca să vadă întreaga privelişte. Secara încă nu se copsese... Ieşi să vadă ogorul mai de aproape. Laini intră la bucătărie.

Găinile cotcodăceau în soare. Silja recunoscu împletitura ţarcului, cu portiţa lui strâmbă. Din grajd venea un miros de baligă uscată şi de brad. Donițele de lapte se aflau la locurile lor, lângă lăptărie. Rezemată de îngrăditură, Silja le privi îndelung. Nimic n-o tulbura... O rândunică lunecă pe lângă ea, scoţând un ţipăt ascuţit, vrând parcă să încuviinţeze impresia fetei.

Totul era familiar şi obişnuit, dar pe Silja o stăpânea un singur gând: nimic nu mai era ca altădată. Şi iarăşi oboseala şi sudoarea aceea uşoară... Trecutul era departe. Câtă deosebire faţă de vara trecută! Totul s-a isprăvit! Nu voi mai găsi aici ceea ce căutam!

Şi vara trecută Silja căutase ceva. Acum, gândindu-se în urmă, îşi dădu seama că nu găsise nimic şi că totul fusese o presimţire numai. Chemarea nu semăna cu începutul. De ce am făcut asta? N-ar fi mai bine să plec, să nu mă agăţ de ceea ce a fost? Oare de ce iarna care a trecut a fărâmiţat totul, în aşa fel încât nu se mai poate reînnoda niciun fir?

Şi astfel cele mai triste zile de la sfârşitul vieţii ei Silja le petrecu lângă ograda de la Kulmala – în timp ce Sofia era în vizită şi Laini păzea casa. Învăluind cu privirea fermele din jur, îşi aminti de zvonurile îngrozitoare care se vânturaseră despre aceste case în timpul războiului. Băiatul acela zâmbitor, cu părul negru şi cam sfios... un muncitor care trecuse de partea ruşilor îl ademenise în pădure şi-l omorâse; albii găsiră cadavrul îngheţat, iar ucigaşul îşi primise răsplata.

Pe urmă, Silja se gândi la Oskari Tontilla; se gândea la el liniştită, cu duioşie chiar, nu-i mai era ruşine de vizita aceea neaşteptată pe care le-o făcuse părinţilor lui Oskar... Acum el era mort. Depănând aceste amintiri, Silja se simţi ca rătăcită; nu mai încăpea în vara aceea nouă; pentru ea, parcă ar fi fost o străină.

Acest sentiment de singurătate n-o mai părăsi. Sofia se întoarse de la Rantoo şi se arătă bucuroasă de revedere; o dojeni că nu venise mai demult. Pe urmă, dintr-odată, începu să se poarte cu răceală, ca şi cum n-ar mai fi fost femeia pe care Silja o îmbrăţişase cu atâta recunoştinţă când plecase de la Rantoo. Sofia căuta să fie tot atât de drăguţă, dar se îndepărta din ce în ce mai mult; faţa ei exprima un fel de milă privind slujnica aceea frumoasă pe care o cunoscuse în vara trecută. Silja nu înţelese motivul decât după ce se înapoiase la Kierikka, când sângele ei înroşise iarba de pe drum.

După masă, profesorul se purtă la fel. Nu îndrăzni să-i spună Siljei motivul; de altminteri, şi el se schimbase foarte mult; se sfrijise, se scofâlcise, arăta foarte îmbătrânit. Strângând mâna Siljei, fusese într-adevăr adânc mişcat – ţinuse la ea şi ştia că o vede pentru ultima oară. Ruine se îngrămădeau în jurul său – şi acum o pierdea şi pe copila asta, pe care în toamnă o îngrijise şi o salvase.

Silja se întâlnise şi cu domnişoara Laura, căreia Sofia îi pusese anumite întrebări pe care Silja n-ar fi îndrăznit... „Da, Armas", spusese Laura, cu faţa ei împietrită; pe urmă istorisi de-a fir-a-păr povestea pe care Sofia o ştia prea bine, dar n-avusese curajul să i-o spună Siljei... Armas se afla la spital, grav rănit. Soarta lui fusese foarte tristă. Vara trecută, puţin după plecarea lui de aici, o pierduse pe maică-sa, iar acum îşi pierduse un picior şi un plămân.

Sofia şi Silja se înapoiară la Kulmala, unde Laini cânta la pian nişte marşuri militare, în timp ce maică-sa rostea sus şi tare cuvintele textului. Silja îşi dădu seama că nu mai putea

găsi mângâierea atât de râvnită. Trebuia să se întoarcă. Cel pe care-l iubea nu mai trăia decât în sufletul ei.

Ziua aceea de duminică, lungă şi luminoasă, era pe sfârşite. Silja cunoştea bine jocul umbrelor din curtea de la Kulmala; pe măsură ce ziua înainta, portiţa care dădea în stradă o îmbia tot mai mult. Totuşi, gândul că se întorcea iarăşi la Kierikka şi că avea să rămână acolo o întrista. Dar vizita durase prea mult şi nimeni nu-i mai spunea să mai stea.

Urcând coasta dealului, revăzu drumul nisipos care se îndepărta, şerpuind, de vila Rantoo. Pe colina aceea se opri ca să mai arunce o ultimă privire asupra ţinutului drag. Soarele care strălucise dimineaţa în dreapta acum apunea spre stânga. Nu mai era cu putinţă nicio întoarcere. Ţinutul o mai întovărăşi o bucată de drum; pe urmă îşi luă rămas-bun pentru totdeauna de la fata aceea singuratică şi se îndepărtă de ea cu paşi grăbiţi.

Ogoarele, drumurile, acoperişurile nu-i mai erau Siljei de niciun ajutor. Era o venetică; inima-i bătea, pe gât îi şiroia o sudoare neplăcută. Ar trebui să se grăbească, să părăsească aceste locuri, să se odihnească la răcoarea pădurii. Când urca, inima îi bătea în piept ca un ciocan; când cobora, genunchii i se înmuiau şi începeau să-i tremure.

Ultimele ceasuri ale acestei plimbări mărunte fuseseră chinuitoare. Se întinsese pe marginea drumului, în iarbă, ca să se mai odihnească. Parcă ar fi ajuns la capătul unui drum foarte lung. Într-un anumit fel, chiar şi ajunsese. Tusea ei rea o făcu să se gândească la zicala: „Tusea de vară ţine până-n iarnă". Iarba verde de pe jos se roşise. Era prima oară când i se întâmpla. Peste puţin, sângele se opri. Silja avu însă tot răgazul de a simţi groaza unui sfârşit înainte de vreme. Plecând la drum dimineaţa, nu-şi făcuse speranţe deşarte. Şi totuşi, locurile acelea o dezamăgiseră şi n-avea să le mai revadă niciodată. Oboseala, sângele pe care-l vărsase...

Să nu-i fi fost dat să-şi împlinească niciun vis din visele ei de fată? Năzuinţele ei să nu fi fost decât biete amăgiri?

Vai, da! Silja încremenise, nemişcată şi visătoare... Tusea se potoleşte, nu-i nimic. Ar trebui să se gândească numai la cele petrecute în timpul acelei zile... Ieri a fost Sfântul Ioan. Azi e duminică. Vara este atât de plăcut când ai două zile de sărbătoare una după alta... Ieri n-am fost liberă. Dar azi... Să fi trecut chiar un an de când...? Spusele domnişoarei Laura i se păreau acum o poveste. Şi era locul cel mai nimerit să-ţi spui poveşti. Privirea i se întoarse din mari depărtări spre cele din jur, spre picăturile de sânge ce se prelingeau pe firele subţiri ale ierbii. Dar numai ochii văd. Gândurile plutesc în jurul iubitului, în jurul tânărului cu piciorul tăiat, cu plămânul ciuruit de gloanţe. Acum îşi aduce aminte şi cât de semeţ îşi ţinea el capul – şi faţa lui, prin negurile amintirii, capătă şi mai multă noblеţe... E bolnav. Nu se mai vindeca poate niciodată. A zăcut ore întregi în zăpadă.

Acum e vară. Zăpada s-a topit. Marginea drumului e smălţată de flori. Şi e atât de plăcut să te aşezi printre ele... Vremea-i frumoasă. Femeia aşezată în iarbă dârdâie însă de frig, şi o sete nestinsă o chinuie. Poate că s-a lăsat răcoarea. Soarele atinge vârfurile copacilor. Puterea lui se scurge în copaci, în cetina pinilor uriaşi, viguroşi şi bătrâni, nepăsători în faţa durerilor omeneşti. Parcă şi soarele îi părăseşte pe oameni, ca să se refugieze departe de ei, în vârfurile celor mai înalte coroane pe care le întind spre cer arborii. Codrul puternic, plecat la pământ, îmbrăcat într-o pânză de păianjen ca firele acelea atât de gingaşe! Drumul se vede foarte desluşit; te duce parcă la portiţa de la Kulmala, ca adineauri. Adineauri? Seara s-a şi lăsat. Silja a petrecut ceasuri şi ceasuri de vorbă cu vechile, îndepărtatele ei amintiri. N-a trecut nimeni... A fost la Kulmala unde lumea a cântat şi a jucat.

Silja începe să cânte. Întreaga ei fiinţă intonează un imn care se înfiripă într-o nouă speranţă, mult mai mare decât

tot ce se întâmplase în duminica aceea. Şi, cum tânărul acela nu se mai afla la Rantoo şi nici la Kulmala, inima uită pe loc ce a căutat acolo, se strângea toată în ea însăşi şi abia acum află tot ce a năzuit...

Inima ei l-a găsit şi-l va păstra de aici înainte în ea pentru totdeauna. Pe lume n-au mai rămas decât ei doi. Nimeni nu trebuie să ştie ce s-a întâmplat cu iubitul ei. Sunt împreună şi atât. Lucru cu atât mai lesne de înţeles cu cât mintea nu ştie unde e biata casă de lut a iubitului rănit.

După lungul ei popas de la marginea drumului, Silja se ridică, plină de încredere şi de îndrăzneală. Picăturile de sânge dispăruseră – uitase de ele. Niciodată până atunci nu fusese mai stăpână pe viaţă, deşi trupul ei i se părea străin, deşi frigurile şi setea nu-i dădeau pace. Trebuia să trăiască şi să se întremeze. Iubitul ei creştea, se apropia de ea vijelios. Sau mai schimbat puţin de când nu s-au văzut – din vara trecută, sau poate de adineauri; nu se ştie. Tot ce se întâmplase între timp pălise. Plecarea aceea a lui fusese o greşeală pe care Silja n-o putea înţelege. Şi acum el zace undeva, infirm, iar ea merge pe un drum întunecat spre Kierikka, spre o fermă unde totul este murdar, unde sobele dărăpănate scot fum, iar oamenii umblă numai cu gâlcevi. Fiecare îşi urmase calea vieţii.

Pădurea se rărise. Drumul, îngustându-se, trecea pe lângă hambarele şi clăile de fân. Un trecător o întrebă pe Silja unde fusese – şi limbuţia fetei îl uimi. Ea, care de obicei era atât de tăcută! Vorbea de-a valma despre vara asta şi cea trecută, vorbea şi despre război, despre morţi, răniţi. Părea foarte întărâtată, avea obrajii roşii ca para focului, iar respiraţia îi devenise şuierătoare.

– Te-a obosit drumul, îi spuse omul, cuprins de un fel de teamă la vederea ei.

Fata era în întârziere. Stăpâna se şi apucase să mulgă vacile. Nu răspunse la întrebarea Siljei, dacă vaca era pregătită. Poate că nu auzise întrebarea sau se certase cu bărbatul ei şi era bosumflată. Silja luă găleata şi se aplecă.

Din țâța vacii țâșniră câteva picături de lapte. Dintr-odată, puterile o părăsiră și leșină.

– Pentru Dumnezeu, ce înseamnă asta? strigă stăpâna cu o voce speriată, neștiind cum să lase găleata din mână, pentru a veni în ajutorul fetei.

Pe jos căzuse puțin lapte, dar fermiera reuși s-o ridice pe Silja care avea gâtul cald și mâinile reci. Fata nu scotea o vorbă, iar capul îi atârna moale în jos.

– Heei! Veniți repede! Hermanni! zbiera, ca și când toți de la fermă ar fi săvârșit o greșeală de neiertat, fiind cu toții obligați să fie de față duminică seara, în așteptarea acestei întâmplări și a chemării zorite a stăpânei lor. Dar nu se arăta nimeni. Sunt surzi, chiori? Unde-s copiii? Tauno!

Silja deschise ochii, puse mâna pe găleată și dădu să se ridice.

– Lasă, zise fermiera, tu ai isprăvit cu mulsul pe lumea asta, biata mea copilă.

Sprijinită de stăpâna ei, Silja luă drumul casei. Tocmai atunci apăru și Kierikka în tindă, cu un aer ciufut, ca și când nevastă-sa ar fi dobândit o victorie într-una din cioro-văielile lor de ultimă oră. Soția îl bombăni în treacăt, fără a-i răspunde la întrebări.

De atunci, Silja nu mai putu munci. Luni dimineața i-a fost ceva mai bine; dormea ca o ființă care, după un mare efort, și-a atins ținta. Când vru să se scoale, totul i se făcu negru în fața ochilor și o năpădi o sete chinuitoare. Fu nevoită să se culce la loc, gemând. Ferma se trezea; stăpâna era la cuptor, argatul plescăi din limbă în patul său; afară, vacile mugeau.

Fermiera intră în bucătărie și se uită cu ochii ei mici spre patul Siljei. Nu-i era pe plac niciun fel de abatere de la cursul obișnuit al vieții – și o servitoare bolnavă era o abatere. Dar, pe de altă parte, trebuie să fii bun cu bolnavii. Iată de ce i se adresă Siljei cu vorbe binevoitoare, pe un ton mânios – sau invers. Vacile mugeau; în dimineața asta le trecuse ora

obişnuită; chemarea lor răsună în conştiinţa fermierei, care pricepu că pe ziua de azi mulsul nu va decurge ca în alte zile.

– O s-o chem pe Santra să te înlocuiască, spuse ea.

Cu alte cuvinte, n-o vor îngriji gratis. De altminteri, fermiera ştia pe ce se putea baza: fata nu-şi primise simbria de trei luni şi, pe deasupra – avusese tot timpul pentru chibzuit –, mai era şi hăinăria ei frumoasă.

Pentru Silja, astea erau un amănunt; ea n-avea decât o singură dorinţă: să se odihnească. Patul ei era foarte murdar, se cuibăriseră şi ploşniţe în lemnărie. Dar afară era o zi frumoasă de vară, munca mergea strună. Copiii alergau fără încetare prin curte şi prin casă, lăsând uşa deschisă; astfel, mirosurile şi zgomotele de afară pătrundeau până la ea, în bucătărie. Această zi lungă o făcu pe Silja să se simtă parcă la ea acasă. Dar se afla tot în mediul din ajun.

Îi auzi pe stăpâni vorbind în odaia vecină; se întrebau unul pe altul, judecând în toate chipurile, cât vor trebui s-o îngrijească fără să recurgă la asistenţa publică. Fermiera declarase că nu vor obţine nimic de la comună deoarece Silja ţinea de altă parohie; nu vor avea decât bătaie de cap de pe urma ei.

Mai târziu, fermiera veni să stea de vorbă cu Silja. Începu să-i spună că pesemne va fi ultima ei boală şi că ar face bine să se pună din timp bine cu Cerul. În afară de asta, ar trebui puse la punct şi chestiunile materiale. Dacă Silja se învoieşte şi cu una, şi cu cealaltă – mai ales cu partea materială –, vor cădea la înţelegere.

Peste puţin, sosi Santra, care, făcând pe grozava, începu să-i înşire toate câte le avea de făcut. Silja nu-i dădu nicio atenţie. Acum zăcea şi ea în pat, la fel ca prietenul ei îndepărtat. Ce încântare să stai, să ai timp să te gândeşti. Silja avea sentimentul de a se fi apropiat de Armas – aici, în această vară nouă – mai mult ca oricând în acel trecut unde nu demult, chiar ieri, se înapoiase în vizită.

Această primă zi de boală fusese o sărbătoare pentru ea. Seara nu putu să adoarmă; era cald, cu toate că uşa stătea deschisă. O chinuia şi setea, şi, fiindcă uitase să ceară apă din timp, trebui să se ducă să-şi ia. Era o noapte luminoasă; ştia unde se află doniţa cu apă – în brutărie. Trecând prin odaie, îşi dădu seama că în lumina nopţii, când toată lumea dormea, ferma era la fel de frumoasă ca celelalte. Era o clădire veche, zidită demult.

Insomnia era şi ea un fel de odihnă; în timp ce imaginaţia îi readucea în minte chipul prietenului îndepărtat, raţiunea participa şi ea la aceste visuri. Aici nu era loc pentru dezamăgire.

Silja se bucura de tihna ei. Noutatea acestei stări adusese după sine în prima zi o anumită schimbare a stăpânei, care, îmboldită mai mult de o teamă religioasă, se făcuse parcă mai bună şi mai milostivă. Îi adusese Siljei lapte gras de vacă, din cel oprit cu strictețe pentru lăptărie, îi mai adusese chiar şi zahăr şi cafea, bunuri obţinute prin schimb, fără ştirea bărbatului ei. Cafeaua o ajută să asude puţin – şi asta-i făcu bine. Silja se simţea foarte bine, însă ar fi vrut să zacă în altă parte, nu la bucătărie, ale cărei neajunsuri le simţea acum mai mult ca înainte. Se miră cum a putut trăi aici atâta vreme – zile şi nopţi. Patul nu se schimbase, dar viaţa Siljei devenea din ce în ce mai curată şi mai distinsă. Ea nu va trebui să se afle într-un asemenea cadru când, mai târziu, va sosi necunoscutul căruia nu-i putuse găsi nicio înfăţişare, dar a cărui venire era tot aşa de sigură ca viaţa ei de acum.

Într-o zi, către sfârşitul săptămânii, când soarele răsări după o noapte ploioasă, Silja se furişă afară. Se simţea în putere, cu toate că respira greu. Rămăsese mirată privind în jurul fermei, ca şi când ar fi văzut-o pentru prima oară... Vărsaseră zoaiele în faţa bucătăriei... Vacile trecuseră prin curte şi lăsaseră urme...

Printre acareturi, privirea pătrundea până în sat, până spre oglinda lacului din care soarele scotea scântei. Te

orbea privind, şi oboseala creştea. De pe ogor se desluşea glasul unui muncitor care-şi îmboldea calul. Silja recunoscu omul după voce. Era ciudat să stai trândăvind în curtea aceea cunoscută, în zi de lucru, fără ca cineva să-ţi dea vreo poruncă. Viaţa ei era din ce în ce mai frumoasă şi mai luminoasă; se ridicase deasupra celor care trudeau şi-i sileau şi pe alţii să trudească. Şi totuşi, Silja nu era în stare să muncească. În străfundul sufletului ei, această contradicţie devenise o apăsare neplăcută.

Trecu prin curte şi ajunse la baia de aburi, care era înconjurată de urzici ce îi ascundeau temelia putredă. Ferestrele cămăruţei, la nivelul buruienilor, erau luminate de soarele care strălucea pe pătratele verzui, susţinute de scânduri. Era amuzant să intri la baie în plină zi, îţi amintea de copilărie... Lucarna dădea spre partea umbroasă – şi aerul era umed şi tare.

Soarele strălucea în încăperea vecină, îmbibată de mirosul neplăcut al lemnului gol. Silja intră şi se aşeză pe un scaun fără spetează; era un talmeş-balmeş de lucruri – între altele, şi un pat vechi de campanie.

Fermiera urmărise plimbarea Siljei; văzând că nu mai ieşea din clădirea băii de aburi, se duse s-o caute. Ochii ei mici erau plini de mânia pe care o simte o fiinţă lipsită de imaginaţie, observând un lucru oricât de neînsemnat care nu intră în înţelegerea ei. Ce idee să te duci la baia de aburi la ora asta! Fermiera se întreba, de asemenea, dacă nu erau acolo nişte lucruri... o, nu era nimic de furat, de altfel Silja nu pusese mâna niciodată... dar mai poţi să ştii ce-i poate trece prin cap unei bolnave?... I-ar putea da ceva Santrei, ca aceasta s-o înlocuiască mai departe sau poate s-o adăpostească dacă ar trebui să părăsească ferma. Fermiera nu era iute la minte, totuşi se gândise la toate astea în timp ce ochii ei cercetau odaia.

– M-am gândit că m-aş putea muta aici cât voi fi bolnavă, zise Silja.

Când auzi aceste cuvinte, pe care le rostise fără să se gândească, avu o tresărire, mai cu seamă la cuvântul „bolnavă". Pe urmă îşi dăduse dreptate că vorbise.

– Cine o să-ţi aducă aici de mâncare? întrebă fermiera, ridicând o găleată stricată.

– N-am nevoie decât de puţin lapte, zise Silja. Şi n-aş mai sta la bucătărie, boala mea se ia... mai sunt şi copii.

Fermiera o privea cu un aer nătâng. Nu mai scoase o vorbă.

– E şi-un pat aici, reluă Silja;

Santra ar putea să deretice puţin, aş plăti-o din simbria mea...

– Crezi c-am să-i îngădui Santrei să-şi piardă vremea pe-aici?... O să fac chiar eu ordine. Hmm! Să vedem ce-o mai zice şi omul meu... Hai cu mine.

Intră în casă, urmată de slujnica ei. Silja se mută în odăiţa dereticată. Era atât de drăguţă, încât fermiera spuse fără voie:

– Mi-ar plăcea şi mie să stau aici.

Santra însă îi spuse:

– Ai să stai, fata are să ţi-o lase curând.

Vorbe rostite fără cruzime – mai mult din milă faţă de bolnavă.

Orânduirea încăperii fusese o treabă atât de grea, încât, când totul se isprăvi, Silja se miră că putea s-o ia în primire. Era sfârşită de oboseală şi se întinse în pat, să se odihnească puţin. Seara o apucă acolo. Pe urmă, ca de obicei, se dezbrăcă. Dimineaţa nu se sculă. Rămase în patul din care n-avea să se mai ridice niciodată. Deci povestirea noastră se apropie de sfârşit. Se întoarce la cele arătate la începutul acestei cărţi.

Vara era în toi. Fânul aştepta coasa. Secara dăduse în pârg. Soarele încălzea. Văzduhul strălucea de razele lui. Sub fereastra joasă a odăiţei, tufele de urzici creşteau – răsfrângând în mica încăpere o lumină verzuie care se potrivea atât de bine cu accesele de tuse ale bolnavei. Braţele Siljei căpătaseră

foarte curând aspectul ciudat al bolii ei; se alungiseră nefiresc de mult, iar degetele şi încheieturile i se subţiaseră de tot. Faţa ei era de o frumuseţe, de o neprihănire fără seamăn. Bujorii din obraji ardeau pe pielea albă ca laptele. Şi genele i se lungiseră – ceea ce te izbea cel mai mult. Era ca şi cum ele ar fi aşteptat visele liniştite, vise blânde, care să se adăpostească la umbra lor.

Neavând deloc poftă de mâncare, slăbise foarte repede. Dar niciodată nu ţi-era urât s-o priveşti. Cât timp mai avea putere să se scoale şi să umble prin odaie, prin cămaşa străvezie şi albă în care era îmbrăcată se întrezăreau liniile feciorelnice ale trupului ei firav. Un zâmbet îi lumina faţa fără întrerupere, şi nu ţi-era greu să ghiceşti a cui fată era. Dar pe aici nimeni nu-i cunoscuse tatăl; Silja era o biată slujnică tocmită – azi aici, mâine dincolo... Acum va muri. Fermiera i-a spus-o pe şleau babei care punea ventuze, în timp ce-şi beau împreună cafeaua – şi chiar şi Siljei, când se ducea pe la ea. I-a vorbit şi despre Dumnezeu slujnicei muribunde, care o asculta cu un aer binevoitor şi distrat în acelaşi timp.

Cu aceeaşi privire pierdută văzu tot atunci frumosul ei şorţ peste rochia cenuşie a stăpânei. Aceasta uitase să şi-l scoată şi, dându-şi seama, îi spuse:

– Ţi-am luat şorţul, că al meu e la spălat.

– Dacă aveţi nevoie, n-aveţi decât, răspunse Silja.

Era în acelaşi timp şi o încuviinţare, şi o invitaţie. Când mai bău cafea cu baba cu ventuzele, fermiera îi povesti pe şart această discuţie. Ea mai spuse că, de fapt, i se cuvenea o răsplată – rochia aceea a Siljei – fiindcă trebuia să plătească o înlocuitoare, nemaipunând la socoteală îngrijirea bolnavei.

– Cum, i-ai dat toată simbria? întrebă baba, care ştia prea bine câţi bani îi datorau Siljei stăpânii ei.

– Nu te poţi chivernisi cu cei câţiva bănuţi, i-o trânti cumătra şi nu-i mai dădu a doua ceaşcă de cafea.

Tusea Siljei răsuna până în livadă, prin ferestruica băii, unde se zbenguiau copiii palizi. Trecea şi stăpânul câteodată; se oprea o clipă, făcând o mutră acră la auzul acceselor de tuse. Nici măcar o singură dată nu se dusese s-o vadă pe bolnavă. Iar în ziua înmormântării nici măcar nu voise să se ducă la cimitir. S-a dus doar nevasta lui cu o vecină, în trăsură.

Atunci Silja nu mai era, dar deocamdată mai trăieşte. Într-o nobilă singurătate, sufletul ei împărtăşea harul unor sărbători nemaivăzute, în învelişul ei pământesc din ce în ce mai firav – un univers totuşi uriaş în comparaţie cu o fiinţă a cărei viaţă apunea. Celulele infime ale trupului se uneau între ele, despărţindu-se de ţesutul ce alcătuia lumea înconjurătoare. Când puterea lor creştea, ele se împărţeau în două; acest proces se desfăşura fără întrerupere în lăcaşul plămânilor şi al bronhiilor, până în gâtlej şi în tot restul organismului frumos care trăise şi crescuse douăzeci şi doi de ani. Era calea nesăbuită a materiei. Către seară, trupul se încingea de fierbinţeală, frigurile îi răvăşeau suprafaţa, până în clipa când, în ceasurile târzii ale nopţii, toată căldura ţâşnea prin porii pielii. Acest amestec de viaţă şi de moarte se odihnea din zori şi până în noapte, netulburat. Şi, cum în acele clipe lumea de afară şi tot văzduhul se aflau în culmea frumuseţii lor, duhul ei se bucura în voie de sărbătorile lui singuratice.

Simţurile, aceste slujitoare ale sufletului, fuseseră clintite din rostul lor. Pipăitul şovăia, gustul se încărcase de balele unei puzderii de vietăţi minuscule, mirosul era şi el descumpănit. Dar simţurile nobile erau încă viguroase şi vii. Văzul şi auzul se ascuţiseră – şi îndărătul lor funcţiona creierul, unde senzaţiile se adunau într-un singur lanţ, nesfârşit.

Pe acoperişul băii de aburi, în crăpăturile bârnelor, rândunelele îşi duraseră cuiburi. Ziua întreagă răsuna de ciripitul lor. Cumpăna fântânii nu se afla nici ea prea departe; pe vârful ei tremura mereu câte una dintre aceste încântătoare

prietene ale bolnavei. Auzul Siljei ajunsese atât de fin – sau se „defectase" în aşa măsură – încât fetei i se păru că desluşeşte în cântecul păsăricii cuvinte foarte lămurite. Timbrul glasului se potrivise după vorbe, şi astea nu erau sunetele prin care oamenii sănătoşi încearcă să imite cântecul rândunelelor. Păsărelele acestea erau suratele ei bune; îi înveseleau sufletul, fără să ia în seamă starea în care se afla. Ciripeau după uşă; uneori, câte una se aşeza pe un loc neaşteptat, pe rama de sus a ferestrei, de pildă, şi rămânea astfel o clipită, arătându-şi pântecele alb. Dar păsăruica zbura din loc în loc, din pricini numai de ea ştiute, şi nu părea să ştie ceva despre bolnavă. Bineînţeles, şi povestirile acestor păsări ajungeau la Silja dintr-o altă lume, nevăzută.

Lumina, în schimb, se vedea. Ea umplea tot spaţiul de lângă ferestre, scoţând pe fiece geam acele mici reflexe răsfrângându-se prin vreun nod al sticlei, micşorând sau schimbând în mod ciudat faţa lucrurilor aşezate dincolo de ea. Bolta cerească însă era lucrul cel mai minunat şi mai plin de măreţie. Nemişcată în patul ei de suferinţă, bolnava o contempla în voie. Şi cugetul ei găsea atunci parcă un sprijin, urcând tot mai sus, până la albastrul cel mai stins, unde se vedea lunecând, lunecând repede soarele, apoi aerul se învolbura şi o ameţeală uşoară cuprindea tâmplele bolnavei; o clipă, urechile nu mai auzeau ciripitul rândunelelor. Sunt, desigur, piedici în calea unei fiinţe, pline de năzuinţe, care-şi închipuie că trăieşte împlinirea celor mai frumoase nădejdi.

Silja trebuia să-l întâlnească pe singurul bărbat din scurta ei viaţă. Toate celelalte fiinţe păliseră: fermiera, care venea s-o îngrijească privind-o cu ochii plini de milă şi care-i purta rochiile; copiii care-şi însoţeau mama şi rămâneau cu gura căscată privind-o; şi chiar şi Santra care spune: „Nu crezi c-ar trebui să am aceeaşi simbrie ca tine, că fac munca ta? Dar stăpâna îmi dă de înţeles că trebuie să mă mulţumesc cu mai puţin, ca să-ţi facă ţie hatârul."

Totul se îndepărtează; o singură ființă se apropie. Curând, curând, se vor întâlni; întâi ziua, în văzul lumii, pe urmă seara, singuri, pe poteca umbroasă, pe marginea căreia florile albe, crescute la picioarele mestecenilor, se întind ca un covor nesfârșit. Merg amândoi mână în mână, fără să atingă pământul... Silja nu se mai putea gândi la picioarele ei – era ca și cum nici nu le-ar mai fi avut –, lumea zicea că sunt umflate butuc... și un singur plămân. Gândul odată pornit pe panta asta, amețește; trupul se scutură de friguri; seara înaintează. „Mă aflu în odăița băii de aburi, stăpâna tocmai a ieșit. E o fermă oarecare, unde am venit din întâmplare. Iarna trecută i-am ajutat pe soldați, întâi pe albi, pe urmă pe Teliniemi." Apăsare, respirație grea, pe jumătate inconștientă. Pe urmă noaptea care se scurge, nici nu se mai știe care.

Și iată că a venit și ultima noapte, care luă sfârșit cu zorile strălucitoare ale unei duminici. Un răsărit despre care, mai târziu, ai putea crede că-și așteptase rândul cu răbdare; luna, ziua, anul; dar n-are rost, toate astea ar stârni în minte un roi de gânduri fără noimă.

Soarele răsărise curând după orele trei și-și plimbase privirea peste sutele și miile de ferme și ferestre, peste cărări și tinde – și pătrunsese chiar și în camerele unde dormeau oamenii. Apoi privi cuiburile păsărilor, unde venirea duminicii nu-i așteptată niciodată, căci fiecare dimineață însorită e o sărbătoare. El lumină și lumea insectelor și a nevertebratelor; și, când o gâză mică își lua veselă zborul în oceanul de lumină, o rândunică se și avânta s-o înghită cu lăcomie. Razele răzbeau chiar și în adâncul apelor; o vietate mică își face loc în mare grabă, încrețindu-și blana, lacomă să-și găsească hrana, spre a-și înmulți specia; dar un pește răpitor, apariție încântătoare în valurile însorite din zori, o înșfacă și o înghite cu mișcări unduitoare. Atunci apare alt răpitor, o știucă mare, iar peștele celălalt piere între fălcile ei puternice.

În altă parte, un pastor bătrân se trezeşte. E atât de bătrân, încât e plăpând şi dulce ca un copil, mai cu seamă în zori, după somn. În picioare, lângă fereastră, doar în cămaşă, el admiră frumuseţea dimineţii, gândindu-se la slava lui Dumnezeu, ziditorul firii. Pe urmă se culcă iar în patul său, oftând cu năduf. Odaia pastorului se afla în acea parte a clădirii unde postamentul e mai înalt. Dar baia de aburi de la Kierikka n-are temelie de piatră; bârnele aşezate peste bolovanii vârâţi în pământ au putrezit, şi fereastra e strâmbă... totuşi, soarele pătrunde şi acolo, ca s-o lumineze pe fata care trage să moară.

În cursul vieţii ei, Silja văzuse mai mult soarele decât pe ceilalţi locuitori ai ţării. Dar acel proces distrugător, care acum îşi isprăvise treaba în trupul tânăr, nu răbda lumina crudă. Măcar dacă soarele s-ar fi putut strecura din timp în toate ţesuturile dinlăuntrul acestei tinere fete, să-şi îndeplinească puterea pe care o avea asupra pielii! Dar soarele nu străluceşte în mormânt – şi acele fiinţe mici şi lunguieţe sunt reprezentanţii morţii. Căci mormântul este şi el viaţă.

Biata Hilma, mama Siljei, murise sub loviturile aceloraşi fiinţe minuscule. Supărările îi slăbiseră puterea de rezistenţă. Silja n-avusese niciodată mari supărări. Ea nu cunoscuse decât clipe de durere care deveniseră chiar poetice. La ea, materia se dădea la o parte cu respect în faţa spiritului. Dragostea ei frumoasă îi umpluse sufletul cât timp rămăsese conştientă. Şi minunea cea mare este că niciodată nu a ştiut că va muri înainte de a fi ajuns la capătul visărilor ei. Dimpotrivă, sufletul ei simţi că se topeşte laolaltă, în întregime cu cel al prietenului. Era un suflet bărbătesc frumos, şi până la urmă Silja nici nu a ştiut dacă se unise cu prietenul ei îndepărtat sau dacă era tatăl ei în floarea vârstei, care o luă în braţe, o mângâie, cu o privire mândră şi victorioasă. Era fericită...

Astfel luă sfârşit povestea ultimei ramuri a unei vechi familii care s-a stins – cum se mai stinsese şi altădată. Dar „arborii" genealogici nu seamănă cu cei din păduri. Pentru

o familie nu există moarte pentru totdeauna; dacă s-ar putea vedea peste ani, s-ar vedea că trăiesc „crenguțe" din toate familiile. Cu siguranță că e la fel şi cu familia Salmelus, care luptă, câştigă şi pierde şi care-şi trăieşte în altă parte vârsta bărbăției, chiar în clipa în care se încheie această poveste. Dacă ne-am întoarce mult îndărăt, pe cărarea timpului, am şti că facem parte cu toții din aceeaşi familie şi că ar trebui să ne respectăm unul pe celălalt, să respectăm luptele noastre din toate vremurile. Şi dumneavoastră, care veți citi poate această povestire într-un viitor îndepărtat, va trebui să respectați luptele noastre.

Puterea firească a acestor lupte nu-i decât un semn pe care avem îngăduința şi datoria de a-l scruta până la capăt, spre a-i pătrunde înțelesul şi urmările.

Cuprins

Cronologie 7

Discursul de prezentare rostit de Per Hallström, Secretar Permanent al Academiei Suedeze, la ceremonia de premiere, 14 decembrie 1939 19

Prezentare a operei lui Frans Eemil Sillanpää de către Per Hallström, Secretar Permanent al Academiei Suedeze 21

Silja sau O soartă zbuciumată – cronica unei morți anunțate (prefață de Bianca Burța-Cernat) 25

Silja
sau
O soartă zbuciumată

I. Tatăl 33

II. Fiica 119

Colecția Nobel

1. Luigi Pirandello, *Șase personaje în căutarea unui autor*
2. Henryk Sienkiewicz, *Fără ideal*
3. Aleksandr Soljenițîn, *Iubește revoluția!*
4. Pearl S. Buck, *Înger luptător*
5. John Galsworthy, *Floarea întunecată*
6. **Frans Eemil Sillanpää – *Silja sau O soartă zbuciumată***

„Povestea Siljei este destul de simplă, dar foarte semnificativă. După ruinarea familiei sale, ea devine slujnică, dar nimic din brutalitatea și urâciunea din noul său mediu nu poate să întineze simțirile sale. Trece prin tot ce e mai rău fără a se lăsa atinsă de răutate. Își poate trăi chiar propria poveste de dragoste, dar aceasta este la fel de scurtă și evanescentă ca un fluture..."

Per Hallström, Secretar Permanent al Academiei Suedeze,
în discursul de acordare a Premiului Nobel, 1939

„O înțelegere atât de acută a bolii, a singurătății, a umanității ultragiate, a inocenței și vinovăției, a suferinței fizice și morale, a obsesiei morții, a tragicului înscris firesc în logica banalului cotidian – ca în *Silja sau O soartă zbuciumată* – nu întâlnim decât în marea literatură... Ceea ce urmează este, cu o jumătate de secol înainte de o cunoscută carte a lui Márquez (construită pe un principiu epic asemănător, dar fără anvergura problematică și introspectivă din *Silja*), cronica unei morți anunțate."

Bianca Burța-Cernat

„Biblioteca pentru Toți" inițiază prima serie de literatură universală dedicată scriitorilor laureați ai Premiului Nobel pentru Literatură. Colecția „Nobel" cuprinde selecția celor mai reprezentative opere ale lor.

EDITURA ART

www.editura-art.ro
ISBN 978-973-124-752-6